MINISTERUL EDUCAȚIEI ȘI CERCETĂRII

Alexandru Crișan Liviu Papadima Ioana Pârvulescu
Florentina Sâmihăian Rodica Zafiu

Limba și literatura română

manual pentru clasa a IX-a

HUMANITAS EDUCAȚIONAL

MINISTERUL EDUCAȚIEI ȘI CERCETĂRII

Alexandru Crișan
Liviu Papadima
Ioana Pârvulescu
Florentina Sâmihăian
Rodica Zafiu

Limba și literatura română

Manual pentru clasa a IX-a

HUMANITAS EDUCAȚIONAL

Sumar

UNITATEA 1 — JOC ȘI JOACĂ

LITERATURĂ

CREAȚIA ȘI JOCUL: *Prefață* de Tudor Arghezi 6
JOC DE COPII: *Erasmo sau A doua fotografie cu oameni mici* de Mircea Horia Simionescu 10
INVENȚIE ȘI FICȚIUNE 15
TEXTUL JURNALISTIC: *Salonul invențiilor trăsnite* 16
TEXTE AUXILIARE: *Jocurile lui Gargantua* de François Rabelais; *Computer Games Forever* de Mircea Cărtărescu; *Cântecul monstrului din Loch Ness* de Edwin Morgan; *Cântecul de noapte al peștelui* de Christian Morgenstern; *Sonoritate* de Man Ray 18

COMUNICARE

TEXTUL INFORMATIV 24
DIALOGUL. CONVERSAȚIA 26
CONVERSAȚIA COTIDIANĂ 29
JURNALUL DE LECTURĂ 32
FIȘELE DE LECTURĂ 33

ELEMENTE DE LIMBĂ ROMÂNĂ

CUVINTELE: FORME ȘI SENSURI 34

EVALUARE 40

UNITATEA 2 — LUMI FANTASTICE

LITERATURĂ

UN POPAS PRIMEJDIOS: *La hanul lui Mânjoală* de I. L. Caragiale 42
UNIVERSUL S.F.: *Roadele unei diplomații chibzuite* de Ov. S. Crohmălniceanu 52
IMAGINAȚIE ȘI FICȚIUNE 59
TEXTUL ȘTIINȚIFIC: *Condiția literaturii S.F.* de Florin Manolescu 60
TEXTE AUXILIARE: *Țiganiada* de Ion Budai-Deleanu; *Povestea fără sfârșit* de Michael Ende; *Albina și ariciul, munții* (text folcloric); *Cartea de bucate* de Simona Popescu; *Camera fantastică* de Nicolae Manolescu 64

COMUNICARE

TEXTUL NARATIV 78
TEXTUL DESCRIPTIV 80
REFERATUL 84
SITUAȚIA DE COMUNICARE 86

ELEMENTE DE LIMBĂ ROMÂNĂ

LIMBAJ ȘI CONTEXT 90

EVALUARE 98

UNITATEA 3 — ȘCOALA

LITERATURĂ

ȘCOALA ÎNTRE HAZ ȘI NECAZ: *Amintiri din copilărie* de Ion Creangă 100
SINUS ȘI COSINUS: *Corigența* de Mircea Eliade 108
TEXTUL MEMORIALISTIC: *Ora de istorie* de Marin Preda 114
REALITATE, ADEVĂR ȘI FICȚIUNE 119
TEXTE AUXILIARE: *La lecție* de Marin Sorescu; *Tot mai înveți, maică?* de G. Călinescu; *Amintirile unei fete cuminți* de Simone de Beauvoir 120

Sumar

COMUNICARE

FUNCȚIILE LIMBAJULUI 124
POVESTIREA. RELATAREA 126
REZUMATUL 128
ARGUMENTAREA 131
FORMULARE TIPIZATE 133

ELEMENTE DE LIMBĂ ROMÂNĂ

NORMĂ ȘI ABATERE 134

EVALUARE 140

UNITATEA 4 — DRAGOSTEA

LITERATURĂ

CLIPE DE GRAȚIE: *Vorbește-ncet* de Mihai Eminescu 142
DRUMURI NEMARCATE: *Nora sau Balada zânei de la Bâlea-lac* de Mircea Nedelciu 146
NEBUN DE AMOR: *O noapte furtunoasă* de I. L. Caragiale 152
TEXTUL EPISTOLAR: Scrisori de Mihai Eminescu către Veronica Micle 155
TEXTE AUXILIARE: *Zburătorul* de Ion Heliade-Rădulescu; *Balada crinilor care și-au scris frumos* de Emil Brumaru; *Romeo și Julieta* de William Shakespeare 160
LITERATURĂ ȘI FILM: Scriitori, creație literară și film 164

COMUNICARE

MONOLOGUL 166
CORESPONDENȚA 168
ANUNȚURI PUBLICITARE 171
ESEUL ȘCOLAR 173

ELEMENTE DE LIMBĂ ROMÂNĂ

CORECTITUDINE ȘI GREȘEALĂ 175

EVALUARE 182

UNITATEA 5 — CONFRUNTĂRI ETICE ȘI CIVICE

LITERATURĂ

PIEDICI ÎN CALEA IUBIRII: *Mara* de Ioan Slavici 184
REFUZUL: *Hau hau* de Mircea Dinescu 192
ESEUL: *„Era mai bine înainte..."* de Andrei Pleșu 196
TEXTE AUXILIARE: *De veghe în lanul de secară* de J. D. Salinger; *Trei fețe* de Lucian Blaga 200
LITERATURĂ ȘI FILM: Filmul de actualitate 204

COMUNICARE

TEXTUL ARGUMENTATIV 207

ELEMENTE DE LIMBĂ ROMÂNĂ

SCRIERE ȘI ORALITATE 209

EVALUARE 215

INDICE 216

unitatea

1

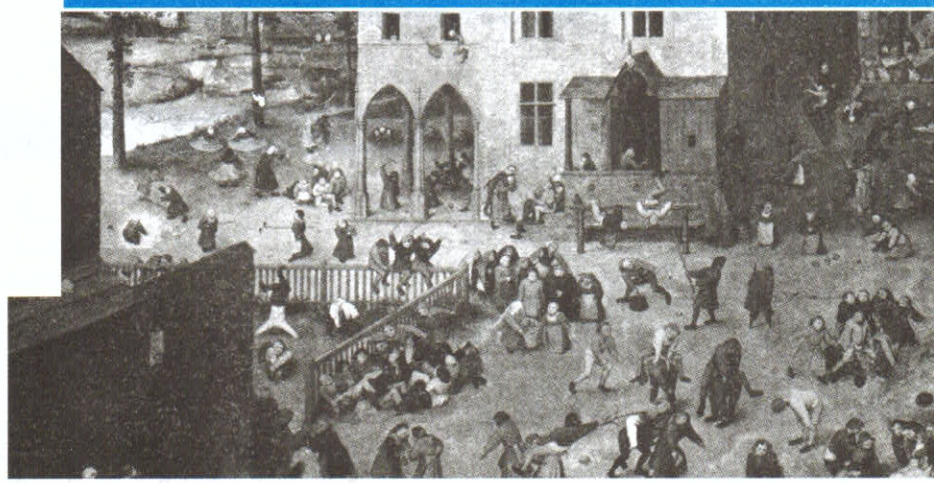

Joc și joacă

1

Creația și jocul

Tudor Arghezi (1880–1967), poet, prozator și gazetar cu o carieră literară întinsă și foarte bogată, unul dintre autorii de prim rang ai perioadei interbelice.

Biografia scriitorului, plină de cotituri, a rămas până azi controversată în multe detalii. Nu-și încheie studiile, începe să lucreze în fabrică, publicând în paralel versuri în reviste. În 1899 se retrage la Mănăstirea Cernica, iar între 1900 și 1905 e diacon la Mitropolie. Pleacă în Elveția, la Fribourg, unde este găzduit la o mănăstire. Audiază cursuri universitare la Geneva. Învață să lucreze ca bijutier și ceasornicar. Colindă prin Europa. Revenit în țară în 1910, se afirmă în primul rând ca jurnalist cu temută vervă polemică. Rămâne în Capitală în timpul ocupației germane din primul război mondial, scriind la *Gazeta Bucureștilor* și la *Scena,* publicații devenite progermane, ceea ce îi aduce, după război, acuza de colaborationism și un an de închisoare la Văcărești. În vremea celui de-al doilea război mondial este închis din nou, la Târgu-Jiu, pentru pamfletul *Baroane,* considerat a leza autoritatea militară hitleristă în România. Țintă a unor atacuri vehemente după instaurarea comunismului, este marginalizat câțiva ani, opera fiindu-i pusă sub interdicție. După o serie de gesturi de

PENTRU ÎNCEPUT

1. Să începem cu un joc. Scrieți pe o bucată de hârtie o calitate, un defect și o pasiune (un hobby) care credeți că vă caracterizează. Profesorul va aduna biletele și va alege trei dintre acestea, pe care vi le va citi. Ghiciți cine sunt autorii.

2. Ce scop și ce rezultate credeți că a avut acest joc?

3. Ce înseamnă jocul pentru voi? Alegeți dintre următoarele răspunsuri sau formulați altele:

• amuzament • competiție • altă realitate • pierdere de timp • efort • creație • gratuitate • exercițiu mental • destindere • imaginație • învățare • simulare • spirit de echipă

4. Unele jocuri sunt „pentru copiii între 9 și 99 de ani". Ce semnificație credeți că are această formulă publicitară?

PREFAȚĂ
de Tudor Arghezi

Într-o zi, pe înserat,
Ce să vezi? Ne-am apucat,
Doi părinți și doi copii,
Din *Cartea cu jucării,*
Să mințim, să povestim
Ce-am știut și ce nu știm,
Pentru alți copii, mai mici,
Nici chiar mici de tot, dar nici
Mari, ca de însurătoare,
Și făcurăm și-o prinsoare,
Cine poate scri mai iute
Stihuri vreo câteva sute,
Și ne-am așternut pe scris.
Ochii ni s-au cam închis,
Mâna ne-a cam amorțit
Și-a ieșit ce a ieșit.
Am citit în adunare
Ce scrisese fiecare,
Și din toate, vrea nu vrea,
S-a ales povestea mea.
Rămășagul fu: „Se poate
Scri și pe nerăsuflate?"

frondă — vinde în piață cireșe din livada sa de la Mărțișor — începe să se bucure din nou de onoruri. Este ales membru al Academiei Române și al Marii Adunări Naționale. Opera lui câștigă tot mai multă prețuire după 1970 încoace.

Arghezi începe să publice la 16 ani, dar debutează editorial târziu, la 47 de ani, când era deja bine cunoscut prin scrierile apărute în reviste. Volumul de versuri *Cuvinte potrivite* (1927), sinteză a creației sale lirice de până atunci, este întâmpinat de critica literară ca un eveniment. Din acest moment Arghezi dă la tipar, cu o întrerupere între 1947 și 1954, numeroase volume de poezii și de proză, până către sfârșitul vieții, înnoindu-și în repetate rânduri viziunea poetică. Este unul dintre marii scriitori români, a cărui personalitate se lasă greu definită.

Alte repere bibliografice: *Flori de mucigai* (versuri, 1931) este una dintre cele mai temerare încercări românești de a practica „estetica urâtului" în poezie. *Cărticică de seară* (versuri, 1935) închipuie, dimpotrivă, o lume a purității, a inocenței. *Hore* (versuri, 1939) este, în perioada interbelică, volumul cel mai reprezentativ pentru creația jucăușă a poetului.

Poezia *Prefață* deschide placheta *Țara piticilor* (1947).

Vorba e c-am câștigat
Și,-n sfârșit, am răsuflat.
Partea mea, într-adevăr,
Am avut un sfert de măr,
Împărțind un măr crețesc;
Nu cumva ca să jignesc
Pe tovarășii de coate,
Mâncând sferturile toate.

Domnule, care citești
Multe altele povești,
Mai frumoase și mai scrise,
N-o să-ți placă, pare-mi-se.
Te-ai deprins cu stih bogat,
Cu care te-am învățat.
Nu mă osândi, vai mie!
C-am căzut în sărăcie.

E nevoie să-ți explic:
Ești prea mare. Fă-te mic.
Uită regula o dată
Și, cu cartea dezvățată,
Mergi nițel de-a bușile.

Poți închide ușile,
De ți-e teamă și rușine
Să te faci de râs ca mine.
Ieși din dogmă și, tiptil,
Fă-te la citit copil.
Asta, Domnule Confrate,
Dă alean și sănătate.
Eu, cum vezi, încet, încet,
M-am făcut analfabet.

Note lexicale
dogmă, s.f. — ansamblu de idei fundamentale, considerate indiscutabile, într-o religie (sau într-o concepție filozofică)
alean, s.n. — (în text) mângâiere, liniștire

Dicționar literar

Cartea cu jucării (1931) este un volum de proze scurte de Tudor Arghezi, pe care el însuși le consideră „jucării" pentru cei mici și pentru cei mari. Personajele cărții sunt tătuțu, măicuța și cei doi copii ai autorului: Baruțu și Mițu(ra).

DISCUTAREA TEXTULUI

Ce impresie vă trezește poezia la prima lectură? Este un text sobru sau unul jucăuș? Explicați, argumentând cu exemple din text.

● Joc și rostire

1. Textul cuprinde o serie de cuvinte care se referă la joc. Identificați-le.

2. Care credeți că este tema poeziei? Alegeți dintre următoarele variante: copilăria • jocul • creația • competiția.

3. Găsiți în text secvențe care ilustrează diferite ipostaze ale jocului. Vă puteți orienta după sugestiile de la exercițiul 3 (p. 6).

4. Identificați inversiunile din text. Care dintre ele vi se pare cea mai surprinzătoare?

5. Explicați ce este neobișnuit în următoarele construcții: „stihuri vreo câteva sute", „tovarășii de coate", „multe altele povești", „mai frumoase și mai scrise", „cu cartea dezvățată".

6. Ce sugerează astfel de întrebuințări ale limbii? Alegeți dintre următoarele variante sau formulați un răspuns propriu:

- stângăciile copilului în vorbire;
- creativitatea copilului în exprimare;
- inventivitatea lingvistică a poetului;
- spontaneitatea rostirii.

● Copii și adulți

1. Pentru cine scriu cei care participă la „rămășag"? Indicați în text secvența corespunzătoare.

2. Cui credeți că i se adresează poezia *Prefață:* copiilor, adulților sau și unora, și altora? Argumentați cu exemple din text.

3. Poezia este alcătuită din două părți. Identificați-le, arătând ce anume marchează granița dintre ele.

4. Grupați cuvintele și expresiile de mai jos în funcție de registrul stilistic căruia îi aparțin: familiar (colocvial) sau cult (elevat): *analfabet, confrate, dogmă, pe nerăsuflate, prinsoare, rămășag, regulă.*

5. Observați distribuția lor în cele două părți ale poeziei. Cum explicați cele observate?

6. Identificați în text aspecte caracteristice unei prefețe (adresarea către cititor, explicarea intențiilor autorului, prevenirea cititorului asupra modului cum trebuie citită cartea etc.).

7. Cui credeți că i se adresează poetul cu formula „Domnule Confrate"? Explicați ortografierea cu majuscule.

● Arta poetică

1. *Prefață* poate fi considerată și o „artă poetică". Identificați, în partea a doua a textului, secvențele care exprimă o opțiune polemică a autorului în raport cu modul de a scrie al altora și chiar cu propria creație anterioară.

2. Jocul descris în prima parte a poeziei poate fi văzut ca o expresie a actului creației. Interpretați, din această perspectivă, și următoarea afirmație:

> Meșteșugul nostru este cel mai inefabil și mai mincinos.
>
> (T. Arghezi, *Jucăriile*)

3. Ce semnificație are cuvântul „analfabet" din finalul poeziei?

Dicționar literar

Tema reprezintă ideea centrală / aspectul la care se referă un text („despre ce este vorba", în linii mari, în text). Se pot identifica numeroase teme care apar frecvent în literatură: copilăria, dragostea, prietenia, războiul, viața de zi cu zi, călătoria etc. De multe ori, identificarea temei unui text este relativă, depinzând de nivelul de generalitate la care se face această operație (de exemplu: „dragostea" sau „dragostea neîmplinită"; „orașul" sau „orașul de provincie" etc.) sau chiar de interpretarea textului în cauză.

Inversiune — procedeu sintactic, care constă în modificarea ordinii obișnuite a cuvintelor în enunț.

Autor — persoană care a produs o operă literară, artistică sau științifică.

Cititor — cel care citește. Pentru cei care constituie publicul textelor orale sau al altor creații artistice se folosesc și termeni precum **ascultător**, **privitor**, **spectator** etc. Pentru toate aceste tipuri de public se folosește termenul de **receptor** — cel care recepteaza o creație artistică, un mesaj etc.

Dicționar

Prefața este un text care precedă o operă, cuprinzând, de regulă, lămuriri privitoare la aceasta. Ea poate să aparțină autorului sau unui specialist, care prezintă sau recomandă opera respectivă.

Polemica este o discuție în contradictoriu, o controversă pe o temă literară, științifică, politică etc. Aceasta se desfășoară oral sau în scris, între doi sau mai mulți participanți, care susțin cu argumente opinii diferite.

Dicționar literar

Artă poetică — text în care un autor își exprimă, prin mijloace artistice specifice operei literare, concepția despre creație.

Constantin Brâncuși, *Foca (Miracolul)*

DINCOLO DE TEXT

1. Pentru Tudor Arghezi, revenirea — prin creația artistică — la copilărie înseamnă o regăsire a inocenței. Credeți că vârsta copilăriei este, într-adevăr, un univers al purității sau că adulții vor să o vadă astfel? Discutați.

2. Ce alte opere literare ați citit sau ați studiat în anii anteriori, în care apare motivul literar al „întrecerii" sau al „rămășagului"?

3. Cunoașteți opere literare în care copilăria este prezentată și în alte ipostaze? Exemplificați.

4. Comentați următoarea afirmație:

Nu trebuie respectate sculpturile mele. Trebuie să le iubești și să ai dorința să te joci cu ele... Eu vreau să sculptez forme care pot da bucurie oamenilor.

(Constantin Brâncuși)

Dicționar literar

Motiv literar — unitate minimală în structura unui text, care ajută la conturarea temei și a semnificației acestuia. Același motiv literar poate fi regăsit în creații diferite. Cel mai adesea, motivele se referă la situații tipice: despărțirea de iubită, rivalitatea între frați, așteptarea în singurătate, pierderea unei scrisori, călătoria în lumea subpământeană etc.

Genuri literare — principalele tipuri de creații literare: **epice** (având un conținut narativ, personaje, o ordonare a narațiunii potrivit momentelor subiectului, unul sau mai mulți naratori), **dramatice** (concepute pentru a putea fi transpuse în spectacol teatral) și **lirice** (care exprimă viața lăuntrică, cu toată gama trăirilor sufletești ale eului: sentimente, emoții, dispoziții, atitudini etc.).

Personalități

Constantin Brâncuși (1876–1957), sculptor român, unul dintre marii artiști ai secolului al XX-lea. În opera sa, el caută puritatea formelor primare, geometrice, cărora le atribuie o semnificație simbolică.

Joan Miró (1893–1983), pictor, sculptor și grafician spaniol. Pornind de la banalul cotidian, în arta sa, el creează o lume imaginară, de umor și poezie, folosind semne și figuri care amintesc de picturile făcute de copii.

ÎN LOC DE SFÂRȘIT

● Pregătiți-vă să reacționați rapid! Alegeți două cuvinte din lista de mai jos. Scrieți-le pe o bucată de hârtie și dați-o colegului de bancă. Alcătuiți, fiecare, o scurtă povestire, pornind de la cele două cuvinte primite:

• struț • ceasornicar • baclava • termită • sinuzită • cui • diazepam • gramofon • compact-disc • vârtelniță

Aveți cinci minute!

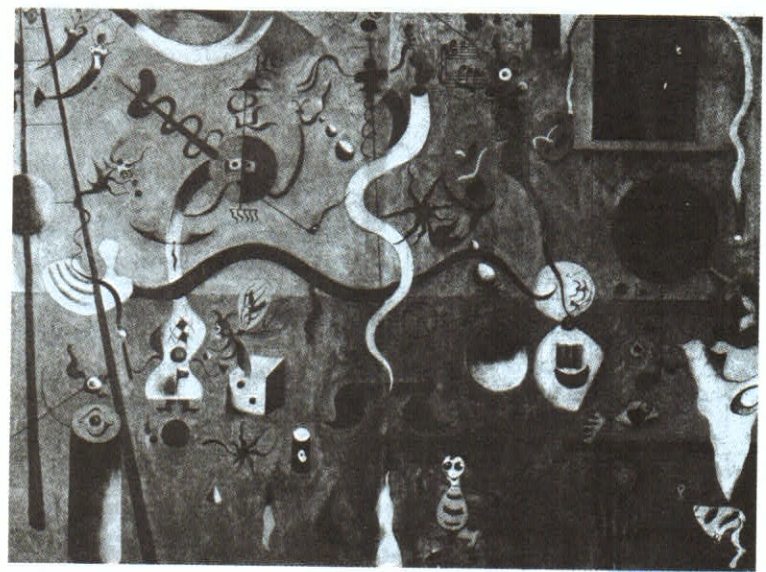

Joan Miró, *Carnavalul arlechinului*

Joc de copii

Mircea Horia Simionescu (n. 1928), prozator. Scriitorul însuși relatează că ar fi jurat, împreună cu alți colegi de liceu din Târgoviște, să nu publice nimic până la patruzeci de ani. Prima carte, *Ingeniosul bine temperat. Dicționar onomastic*, îi apare în 1969, deschizând drumul unei bogate cariere literare. Este un scriitor extrem de inventiv, construind, alături de romane, cărți de o factură aparte. Împreună cu foștii colegi (Radu Petrescu, Costache Olăreanu ș.a.), reuniți ulterior de critică sub titulatura de „scriitorii târgovișteni" sau „Școala de la Târgoviște", are o influență deosebită asupra generațiilor următoare de prozatori și de poeți.
Alte repere bibliografice: *Ingeniosul bine temperat*, ciclu alcătuit din patru volume: *Dicționar onomastic* (1969), colecție de fișe pline de umor și fantezie, unde fiecare nume înregistrat devine un „personaj" cu propriile însușiri și întâmplări; *Bibliografia generală* (1971), care parodiază falsa erudiție printr-o antologie de comentarii la scrieri inexistente; *Jumătate plus unu* (1976), continuare a „dicționarului"; *Breviar* (1980), o falsă „istorie a calamităților", amestec derutant de texte diferite, de referințe culturale reale și imaginare — opere care se adresează cititorilor rafinați.

PENTRU ÎNCEPUT

● Vă prezentați la un interviu pentru a obține un post de răspundere. Instrucțiunea este următoarea: „De mâine sunteți numit ministrul apărării. Care sunt primele trei lucruri pe care le veți face?" Aveți 30 de secunde de gândire.

După răspunsul dat, credeți că veți obține postul pentru care candidați? Argumentați.

ERASMO
sau
A DOUA FOTOGRAFIE CU OAMENI MICI
de Mircea Horia Simionescu

Eram președintele Republicii. Tocmai decretasem starea de război cu Rădulescu O. Armata lui era mai prost înzestrată tehnic, dar se bucura de sprijinul unor soldați excelenți, temerari, conduși de generalul Foca, un țigan masiv și impertinent. Politica lui Rădulescu, lipsită de prejudecăți rasiale, adusese în rândurile combatanților o grămadă de țigănuși iuți în mânuirea praștiei, capabili de fapte memorabile. Puneam la punct amănuntele luptei, ordonam deplasarea tancurilor pe strada Brâncoveanu și stabileam străji puternice pe Pârvan Popescu, pentru rezistență în caz de atac dinspre palatul domnesc. Bolovăneanu, comandantul Capitalei, încerca să mă convingă de oportunitatea folosirii unor atacuri aparente, care să atâțe pe dușman și să-l atragă în Alee, unde ar fi fost întâmpinat de grosul forțelor noastre și nimicit. Cercetam cu neîncredere planul lui când, printre rapoarte, mi se aduse vestea cumplită că Dinu Chiran, șeful Statului meu Major, împreună cu câțiva comandanți au furat secretele militare și au pus mâna pe depozitul principal de proiectile, declarându-se neutri. Simții pământul fugindu-mi de sub picioare. Chiran primise în chiar dimineața acelei zile peste un milion de franci nou-nouți pentru plata arsenalelor. Eram lovit în mod tâlhăresc. L-am chemat pe Oncescu Alexandru.

— Ce știi despre complotul lui Chiran? l-am întrebat.

— Știu că a încărcat muniția și a dus-o la el.

— Dar voi unde erați?

— Ni s-a spus că acesta este ordinul. A explicat că duce proiectilele la comandantul Anghel, șeful frontului 3.

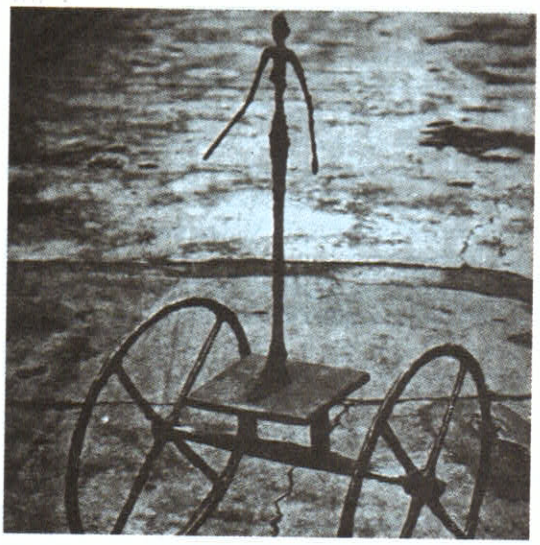

Alberto Giacometti, *Cvadriga*

— Ai cunoștință de motivele acestui act criminal?

— Da. Cred că este supărat pentru că i se arată atâta încredere lui Valerică Bolovăneanu, de felul lui cam palavragiu.

— Bine. Tu ce crezi despre trădarea lui Chiran?

— Eu cred că a procedat așa cum cer interesele Republicii, mi-a răspuns cu impertinență.

— Ieși afară, dacă nu vrei să te trimit în fața plutonului de execuție!

Bolovăneanu, care fusese de față la acest schimb de cuvinte și care reținuse, neîndoios, părerile lui Chiran despre el, se apropie:

— De mai multă vreme am observat în armata noastră o antipatie față de mine. Dacă un om care se devotează cu totul datoriei, armatei, necedând cu nici un pas fanteziilor unora ca Anghel, Chiran, Oncescu Alexandru, Pavelescu, Crișan, poate fi suspectat, atunci rostul meu este în altă parte...

— Stai, Valerică, nu te pripi! Ai răbdare! Am să cercetez. Pe cine contăm?

— Singurul om în care am încredere este Hector Bosoancă! Ăsta este un om excepțional!

— Bine, lasă-mă singur!

Gândurile mi se învălmășeau în cap. Până atunci nu trăisem o asemenea derută, deși trecusem prin situații obiective mai critice. Valerică Bolovăneanu n-avea încredere decât în... Hector Bosoancă!

Cine era acest Bosoancă? Fiu al unui subinginer de la sonde, Hector era unul dintre acei oameni lipicioși care vor să intre cu orice preț în cercul celor importanți. Apărea spre seară la mine, îmi lăuda exagerat lucrurile de prin casă, îmi făcea o horă de cuvinte dulci, care puteau să mă cucerească, dacă nu tresăream cu indignare.

— Ești omul cel mai înzestrat dintre noi toți, spunea. Ai calități pe care ți le apreciez în chip deosebit. Uite, mă refer la scrisul tău. Grafologic, mi se pare tulburător. Ai o voință puternică, menită să te conducă la fapte mari. Voința îți este dublată de o excelentă inteligență, de o mie de ori mai vie decât a lui Cruceanu, care trece drept un om inteligent din creștet până în tălpi... etc.

Mă analiza din punct de vedere filozofic și practic, nu ca un psiholog, ci ca un farmacist, stabilind dozele, notând fiecare detaliu calitativ.

— Un singur om, din câți cunosc, îți seamănă, fiind aproape tot atât de înzestrat, dar lipsit de generozitatea ta! E Valerică Bolovăneanu.

Atunci când îmi repetase de câteva ori numele lui Valerică nu dădusem importanță faptului, deși mă atinsese neplăcut asemănarea pe care o stabilise între mine și el. Acum îmi apăreau toate foarte clar. Hector Bosoancă și Valerică Bolovăneanu se sprijineau reciproc, mă înconjurau cu fel de fel de amabilități și își făceau împreună drum spre conducere.

Personalități

Alberto Giacometti (1901–1966), sculptor și pictor elvețian. Compozițiile sale înfățișează cel mai adesea siluete umane alungite, dând impresia de fragilitate.

Chemai pe Titișor, mareșalul armatei, ministru de externe și președinte al Băncii Naționale, fratele meu:

— Spune-mi, Titișor, ce vor ăștia — Bosoancă și Bolovăneanu? Ce vor ceilalți, Chiran, Anghel, Oncescu? Se petrec sub ochii mei lucruri cărora nu le găsesc explicația...

— Ești un prost slab de înger. Te trag pe sfoară toți, nu vezi? Bosoancă vine pe la noi ca să se joace cu mașinile de pompieri aduse de nenea Titu, pe cea albastră el a turtit-o. Îți ia din raft de fiecare dată câte-o carte. Ți-a mai înapoiat vreuna? Unde sunt *Lir și Tibișir*, *Neață în Africa*, *Un Robinson elvețian*? Vezi? Valerică vine să se dea cu sania. Ieri a dispărut cu patru popice și o bilă — cea mai bună. E un tâmpit. Știi ce-a făcut zilele trecute? A rupt coșul de paie pe care-l scosese mama la soare și în care a încercat să intre, deși nu încăpea. În plus, îmi ia toate creioanele colorate și mi le strică. Mi le dă înapoi ciozvârte. Am vorbit cu Jean Băilă că, dacă mai face pe nebunu', îl prindem și-i dăm o mamă de bătaie să ne țină minte... Cât despre Bosoancă, să nu-l mai văd pe-aici! Mi-a spus — după ce că i-ai dat bicicleta! — că tu ai spart geamul de la Balaban și că te spune...

— Ce vorbești?! E, într-adevăr, tâmpit!

— Acuma știi asta?!

După o pauză întrebai:

— Dar Anghel, Oncescu Alexandru, Chiran?

— Ei sunt băieți buni. Au dus muniția acasă la Vică Anghel, ca să n-o distrugă Valerică. A stricat mai mult de douăzeci de grenade pe pisica aia galbenă a lui Șotângeanu. Rămânem fără grenade și așa...

Pe când stăteam de vorbă, printr-un semnal vocal semănând cu strigătul cucuvelei, se anunță Jean Băilă.

— I-ați dat praștia cu crăcan lui Hector Bosoancă?

— Iar Bosoancă? țipai prezidențial.

— Era adineauri în Alee cu Valerică, dădeau mere de la domnu' Drăguț Demetrescu. O să vie iar madam Drăguț să se plângă că-i spargem tabla...

— Titișor!

— Ordonați!

— Du-te și ia-le praștia. Suntem în pragul marii bătălii și armamentul de intimidare ne lipsește.

— Dar ce, mai dăm lupta? râse frate-meu. Fugi de-aci! Nu mai ai cu cine purta bătălia. Eu nu lupt.

— Ești trădător!

— Ei și? În ce mă privește, mă duc la Vică să înființăm împreună o loterie cu poze.

— Cosmopolitule!

Eram trădat de toți. Republica zăcea la pământ. Mă închisei în camera mică de pe sală și, așezat pe un balot cu lână abia scărmănată, plânsei amar. Apoi, hotărât să acționez, mă așezai la scris și, timp de câteva ore, semnai decrete de convocare a parlamentului, de mobilizare a rezerviștilor Piți Constantinescu și Costel Ciocârdia, reorganizai arsenalul, așezai noi impozite pe populație și desenai pe-o foaie de caiet de matematică planul unei noi linii Maginot și al unui tanc cu trei roți. Ca răzbunare, îl spusei mamei pe Crișan, care făcuse din nou pipi pe peretele de la scară.

Seara scrisei prima poezie de dragoste, închinată Silviei.

Enciclopedie

Linia Maginot — linie de fortificație, construită pe frontiera de nord-est a Franței, între 1927 și 1936, de André Maginot, cu scopul de a apăra Franța de invazia germană.

Erasmo sau A doua fotografie cu oameni mici* face parte din volumul *Dicționar onomastic* (1969), din ciclul *Ingeniosul bine temperat.

Note lexicale

oportunitate, s.f. — ocazie, prilej, moment favorabil

arsenal, s.n. — 1. întreprindere sau clădire în care se repară, se fabrică și se depozitează armament; 2. (fig.) totalitatea mijloacelor tehnice de luptă

grafologie, s.f. — studiul particularităților individuale ale scrisului

ciozvârtă, s.f. — bucată mare de carne; halcă; (în text) bucată dintr-un obiect

cosmopolit, adj. — indiferent față de tradițiile propriului popor, influențat de alte culturi; (în text) — influențat de străini și indiferent față de ai săi

Dicționar literar

Momentele subiectului — etapele acțiunii înfățișate într-un text narativ: *expoziționea* (în care se dau informații despre locul și timpul acțiunii și despre personajele implicate în aceasta sau despre *situația inițială*, cea de la care pornește șirul de întâmplări care urmează să fie relatate), *intriga* sau *conflictul* (elementul care perturbă situația inițială și declanșează evenimentele narate), *desfășurarea acțiunii*, *punctul culminant* și *deznodământul* (încheierea acțiunii, ajungerea într-un punct de echilibru, într-o *situație finală*).

Narator (sau **povestitor**) — cel care narează sau povestește niște întâmplări reale sau imaginare; cel care comunică, oral sau în scris, o narațiune.

Personaj — cel care acționează sau e implicat în acțiunea înfățișată într-o scriere epică, dramatică, uneori și lirică. Cel mai adesea personajele prezente în creațiile literare sunt oameni, dar pot fi și alte ființe (animale, făpturi închipuite etc.) sau chiar obiecte (ca de exemplu în *Povestirea unui galbân* de V. Alecsandri). Personajele pot fi *principale* sau *secundare* (*episodice*, în cazul în care apar numai în anumite momente în relatare), *statice* sau *dinamice*, *pozitive* sau *negative*, *„plate"* (simple, previzibile) sau *„rotunde"* (complexe, imprevizibile) etc. Personajele principale sunt adesea denumite și **eroi** sau **protagoniști**.

Verosimil (lat. *verosimilis*, „asemănător adevărului") — termenul desemnează, în sens larg, ceea ce poate fi crezut, ceea ce e plauzibil, conform cu realitatea. Cu referire la literatură, înțelesul termenului a variat de-a lungul epocilor în privința a ce anume poate fi considerat credibil și ce nu într-o operă literară (privitor la trăsăturile de caracter ale personajelor, la comportamentul lor, la situațiile înfățișate etc.).

Personalități

Paul Klee (1879–1940), pictor și teoretician al artei, de origine elvețiană. Creația sa este realizată într-un limbaj de mare finețe și puritate, ascunzând, sub simplitatea aparent naivă, o mare forță de sugestie.

DISCUTAREA TEXTULUI

• Ați jucat în copilărie jocuri asemănătoare cu cel povestit? Ce rol aveați? Cum vă simțeați în acest rol?

● Joc și seriozitate

1. Credeți că în text este relatată o întâmplare trăită de către autor? Argumentați.

2. Recitiți textul cu atenție. Care credeți că este vârsta protagoniștilor? Comentați, în acest sens, expresia „oameni mici" din titlu.

3. Ce vi se pare neobișnuit în felul în care începe relatarea („Eram președintele Republicii")? Amintiți-vă momentele subiectului, specifice unei narațiuni. Cum începe, de obicei, un text narativ?

4. De ce în text nu apar cuvinte precum *joc*, *joacă* sau *a se juca*? Alegeți dintre variantele de mai jos:
- personajele iau jocul în serios;
- naratorul se identifică perfect cu personajul;
- nu este vorba despre un joc.

5. Ce semnificație are finalul textului? Alegeți una dintre variantele de mai jos și discutați-o:
- intrarea într-un alt fel de joc;
- schimbarea dispoziției sufletești a personajului-narator;
- părăsirea vârstei copilăriei și intrarea în adolescență.

Desen de Paul Klee

● Limbaj și comportament

1. Observați limbajul naratorului (adult) și pe cel al personajelor (copii); examinați, în acest sens, primul paragraf, replica lui Bolovăneanu („— De mai multă vreme..."), precum și pe cea a lui Bosoancă („— Ești omul cel mai înzestrat...").

2. Modul de exprimare folosit în aceleași secvențe vi se pare verosimil pentru vârsta personajelor? Argumentați.

3. Comparați dialogul din aceste secvențe cu schimbul de replici dintre „președintele Republicii" și fratele său, Titișor.

4. Identificați contraste similare în comportamentul personajelor, când infantil (copilăros), când matur.

Roluri

1. Ce ipostaze ale jocului, dintre cele menționate la exercițiul 3 (p. 6), puteți identifica în text?

2. Alcătuiți schema guvernării în Republica înfățișată de autor. Definiți relațiile dintre personaje, având în vedere nu numai pozițiile pe care le ocupă în cadrul jocului, ci și raporturile existente între ele în afara acestuia (rudenie, prietenie, rivalitate, simpatie etc.).

3. Personajele din text își asumă anumite roluri. Expresia „a juca un rol" se folosește deopotrivă în teatru și în viață. Dați exemple și arătați prin ce se deosebește asumarea unui rol în joc, în teatru și în viață.

4. Personajele imită atitudinile și limbajul unor adulți în situații similare. Cum apreciați acest comportament? Alegeți dintre următoarele variante:

- pregătire pentru viață;
- lipsă de imaginație;
- prefăcătorie;
- evadare din lumea proprie.

Cine se joacă?

1. În text apare, pe parcurs, o schimbare de planuri, trecându-se dinspre lumea jocului spre cea a realității. Identificați elementele care diferențiază aceste planuri.

2. Care dintre cele două lumi este percepută de personaje ca fiind mai serioasă: cea a jocului sau cea a realității?

3. De ce, până la urmă, jocul eșuează? Care credeți că este miza jocului pentru fiecare participant?

4. Cine credeți că se joacă în text: personajele, autorul sau și unele, și altul?

Starea de spirit la joc este de felul ei labilă. În fiece clipă, viața obișnuită poate reintra în drepturile ei fie printr-un șoc din afară, care strică jocul, fie printr-o încălcare a regulilor, fie din interior, printr-o discontinuitate a conștiinței ludice, printr-o deziluzie, printr-o trezire la realitate.

(Johan Huizinga, *Homo ludens*)

Personalități

Johan Huizinga (1872–1945), eseist și istoric de artă olandez, autor al cărților *Erasmus* (dedicată filozofului olandez Erasmus din Rotterdam), *Amurgul evului mediu* și *Homo ludens*. Ultimul titlu este alcătuit dintr-o sintagmă latinească, după modelul *Homo sapiens*, putând fi tradusă prin „omul ca ființă căreia îi este specific jocul".

DINCOLO DE TEXT

1. Credeți că există și situații în care adultul mimează comportamentul copiilor? Comentați, din acest punct de vedere, versul „Lăsați-mă să dorm... M-am copilărit" din poezia *Transfigurare* de Tudor Arghezi.

2. Dați exemple — din limba română și din limbi străine cunoscute — de folosire a cuvintelor „joc", „a juca" (sau a echivalentelor acestora), care să indice posibile înrudiri între joc și arte (de exemplu, *jocul actorilor, Klavierspielen* etc.).

ÎN LOC DE SFÂRȘIT

Textul lui Mircea Horia Simionescu a fost publicat în 1969. Imaginați-vă un joc „de-a Republica" în zilele noastre. Descrieți-l în cel mult două pagini.

Invenție și ficțiune

Dicționar literar

Ficțiune (lat. *fictio*, „închipuire", „născocire") — creație care prezintă fapte, personaje, situații, trăiri etc. inventate (imaginate). În literatură, ficțiunea absoarbe, într-un grad mai mare sau mai mic, elemente din realitate. O plăsmuire complet desprinsă de lumea cunoscută ar deveni de neînțeles.

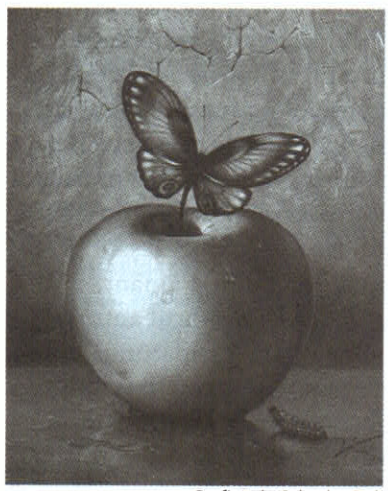

Grafică de Salvador Dalí

Personalități

Salvador Dalí (1904–1989), pictor și scriitor spaniol, care creează în lucrările sale un univers halucinant, de o neobișnuită fantezie. Unul dintre principalii reprezentanți ai suprarealismului în pictură.

1. Arătați care verbe din lista următoare vi se par mai apropiate ca sens de verbul „a inventa": a născoci • a descoperi • a scorni • a crea • a imagina • a plăsmui • a închipui • a găsi • a minți • a produce.

2. Grupați verbele din lista de mai sus în funcție de apropierile de sens dintre ele. Comparați rezultatele în echipe de câte 4–5 elevi. Verificați dacă verbele selectate la exercițiul anterior fac parte din aceeași grupă sau din mai multe. Discutați.

3. Inventivitatea nu se manifestă doar în creația artistică. Dați exemple de alte activități în care ea are o importanță deosebită.

4. Recitiți poezia *Prefață* de Tudor Arghezi. Credeți că primele două verbe din versurile „Să mințim, să povestim / Ce-am știut și ce nu știm" se referă la două lucruri diferite (să mințim *și* să povestim) sau la același lucru (să mințim, *adică* să povestim)?

5. Ce înțeles poate avea cuvântul „fictiv"? Construiți enunțuri care să ilustreze sensurile enumerate: plăsmuit • imaginat • inventat • mincinos • fals • eronat.

6. Ce deosebire credeți că este între ficțiune, minciună și afirmație falsă? Țineți seama de următoarele repere: vorbitorul (scriitorul) știe / nu știe că ceea ce spune (scrie) nu este adevărat • ascultătorul (cititorul) știe / nu știe că ceea ce aude (citește) nu este adevărat.

7. În care dintre următoarele situații autorul are datoria să nu inventeze? Argumentați-vă răspunsurile: atunci când scrie un reportaj • atunci când povestește o întâmplare trăită unui grup de ascultători • atunci când transmite public niște știri • atunci când scrie un *curriculum vitae* • atunci când scrie un roman • atunci când redactează biografia unei personalități • atunci când scrie o scrisoare unui prieten • atunci când redactează textul unei reclame comerciale • atunci când participă la un joc.

8. Ficțiunea nu este nici adevărată, nici falsă. Universul său este inventat și totuși e perceput *ca și cum* ar fi real. Prin aceasta, ficțiunea se apropie de joc. Discutați afirmațiile de mai sus cu referire la textul din manual al lui Mircea Horia Simionescu.

9. Relatarea unui vis este o ficțiune? Argumentați-vă răspunsul.

10. Ce credeți că justifică nevoia oamenilor de a citi sau de a asculta texte în care sunt înfățișate lucruri inventate? Formulați cel puțin două răspunsuri. Comparați răspunsurile date.

Textul jurnalistic

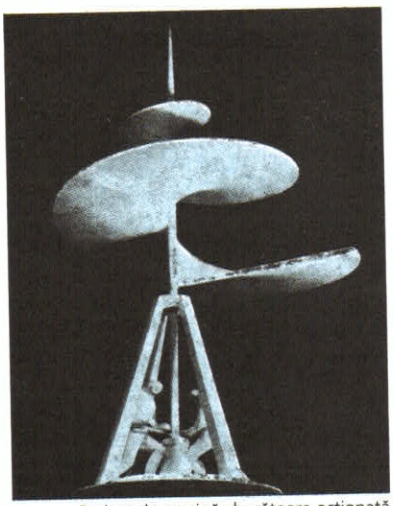

Proiect de mașină zburătoare acționată manual, după desenele lui Leonardo da Vinci

PENTRU ÎNCEPUT

- „Inventați" în zece minute, la alegere:
  - un obiect a cărui utilitate s-o puteți dovedi;
  - un obiect inutil, dar amuzant.

SALONUL INVENȚIILOR TRĂSNITE

La prima ediție a „Salonului Invențiilor Ciudate", d
1984, cei care-și expuneau pentru întâia oară într-un cadr
organizat invențiile erau elevi, studenți și pensionari. Ei er
cei care își permiteau pe vremea aceea să-și prezinte ideil
umbrelă cu streașină, pălărie cu mânecuțe, bicicletă cu ro
pătrate, pentru scări.

Salonul invențiilor trăsnite a avut patru secțiuni: inven
utile, inutile (aplicabile și neaplicabile), practic și teoreti
Includea, așadar, pe lângă tot felul de realizări „trăsnite", s
unele invenții brevetabile. Printre prezentările celebre se nu
mără elicopterul cu pedale și caruselul cu mașini adevărate.

Unul dintre cei care se remarcă în acele zile este Bezu
Citireag Ion, care vine cu o propunere în măsură să uimeasc
și mic, și mare. El inventează și prezintă, la cea de-a tre
ediție a salonului, „automobilul care se rostogolește". Visu
lui Bezuz este dispariția autostrăzilor de pe Pământ, o ide
măreață, care poate fi pusă în practică cu ajutorul automob
lului său. Automobilul marca Bezuz are forma unui but
El poate pluti pe apă, poate merge pe orice teren, pe zăpad
și pe nisip. Are un singur defect: nu poate zbura. Automo
bilul are un geam circular, prin care poți observa totul, s
numai două locuri. Nu merge, ci se rostogolește și are mo
torul pe benzină. Avantajul lui ar fi că poate pătrunde pr
tot felul de locuri inaccesibile, de exemplu, în mlaștinile d
Delta Dunării. Brevetat. Vi se pare irealizabil?

La „Salonul Ingeniozității '99" vor participa aproximati
douăzeci de inventatori din toate colțurile țării. Ei vor pre
zenta la World Trade Plaza cele mai trăsnite idei cu putin
Vor încerca să ne uimească și să ne distreze în același tim
Ne vor prezenta tot ceea ce mintea omenească poate să spe
că ar fi realizabil și — de ce nu? — chiar utilizabil într-o bu
zi. Pentru că sunt oameni pentru care limitele sunt ceva ma
departe decât imaginația noastră. Oameni care nu pot sta ni

Dicționar

Textele jurnalistice, din presa scrisă și audio-vizuală, sunt de tipuri variate: știri, articole, editoriale, relatări, interviuri, cronici sportive, culturale, reportaje etc. Unele prezintă informații propriu-zise, altele îmbină informația cu o comentare / interpretare a acesteia, ceea ce, uneori, presupune și o anumită implicare subiectivă a autorului.

Personalități

Leonardo da Vinci (1452–1519), pictor, sculptor, arhitect, teoretician al artei, inginer și savant italian. Cunoscut în special ca pictor (autor al *Giocondei*); scrierile și desenele sale dovedesc interesul pe care l-a avut pentru toate ramurile artei și ale științei.

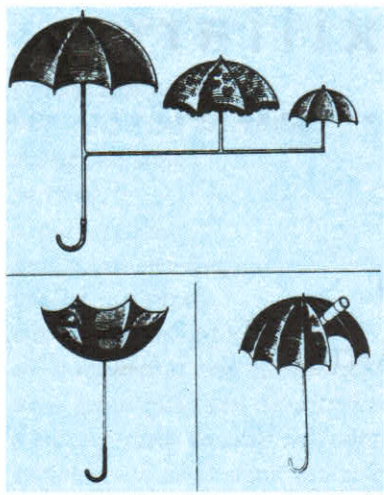

Umbrelă familială; umbrelă pentru țări secetoase; umbrelă-observator, din *Catalogul obiectelor de negăsit* de Jacques Carelman

măcar o zi fără să nu se gândească la tot felul de lucruri năstrușnice, dar care la un moment dat te sperie pentru că sunt prea depărtate de lucrurile normale și firești cu care tu ai fost obișnuit.

Adela Sârghie, *Curentul*, 2 iunie 1999

DISCUTAREA TEXTULUI

1. Despre ce este vorba în text? Adeseori, autorii textelor jurnalistice precizează încă din titlu tema / problema centrală a textului. Verificați dacă acest lucru este valabil și în cazul textului discutat.

2. Care este aspectul la care autoarea se referă pe larg?

3. Ce informații suplimentare oferă textul?

4. Dați câte un subtitlu adecvat și incitant fiecărui paragraf al textului.

5. Prin ce se deosebește acest text de cele studiate anterior? Referiți-vă la: tema abordată, corespondența dintre realitate și faptele / obiectele prezentate, stilul folosit.

6. Ce anume credeți că a avut un rol mai important în redactarea acestui text: imaginația autoarei sau reflectarea cât mai fidelă a realității prezentate? Argumentați.

7. Identificați în text elementele prin care este captat interesul cititorului.

ÎN LOC DE SFÂRȘIT

1. Realizați o dezbatere pornind de la întrebarea: „Care dintre mijloacele de comunicare în masă — presa scrisă sau audio-vizuală — are un impact mai mare asupra publicului?"

2. Întocmiți un portofoliu (dosar) tematic care să cuprindă o colecție de texte jurnalistice de același fel (știri, articole de fond, editoriale, comentarii sportive etc.), provenind din publicații diferite. Faceți o fișă sintetică în care să consemnați asemănări și deosebiri între aceste texte. Comentați raporturile dintre titlu, imagine și text.

3. Selectați din presă cinci titluri care vi se par cele mai captivante. Discutați-le și alegeți prin vot primele trei titluri.

4. Găsiți, pe baza aceluiași procedeu, cele mai atractive titluri de emisiuni radio și TV. Argumentați-vă opțiunea.

5. Descrieți, pe scurt, scenariul prezentării *Salonului invențiilor trăsnite* în cadrul unei știri TV sau al unui reportaj TV. Arătați ce elemente specifice limbajului TV pot avea un impact deosebit asupra audienței.

Dicționar

Stilul publicistic este neunitar (eterogen), din cauza diversității tipurilor de texte jurnalistice, conținând elemente care nu îi sunt neapărat specifice. Aceste elemente provin din limbajul științific, din cel administrativ sau din cel caracteristic literaturii. Trăsăturile dominante ale stilului publicistic sunt:

- varietatea și bogăția vocabularului, ceea ce derivă din diversitatea ariei tematice abordate;
- folosirea limbii literare, chiar dacă formulările tipice limbajului cotidian sunt destul de frecvente;
- folosirea neologismelor și chiar introducerea unor unități lexicale noi;
- amestecul de limbaje;
- utilizarea unor procedee menite a stârni curiozitatea publicului; un rol important, în acest sens, îl au titlurile, subtitlurile, interogațiile și exclamațiile, ilustrațiile sau imaginile;
- folosirea unor clișee; de exemplu: *orașul din Bănie* (Craiova), *frații noștri de peste Prut* (românii din Republica Moldova), *perla litoralului românesc* (Mamaia) etc.;
- accesibilitatea limbajului, explicabilă prin categoriile diverse de public-țintă.

Texte auxiliare

Pieter Bruegel, *Jocuri de copii* (detaliu)

În 1560 Bruegel pictează Jocuri de copii. *Specialiștii au făcut inventarul scenelor: șaptezeci și opt de experiențe ludice, aproape replica plastică a jocurilor enumerate de Rabelais în cartea 22 din* Gargantua.

(Gabriel Liiceanu, din prefața la *Homo ludens* de Johan Huizinga)

Profil

François Rabelais (1494–1553), scriitor francez, autor al celebrului roman comic *Gargantua și Pantagruel*, operă emblematică a Renașterii europene.

Personalități

Pieter Bruegel, zis **cel Bătrân** (1525?–1569), pictor flamand aparținând Renașterii; portretizează lumea oamenilor simpli, uneori cu accente grotești sau fantastice.

Henri Rousseau (1844–1910), pictor francez, reprezentant al picturii naive.

● JOCURI DE IERI ȘI DE AZI

JOCURILE LUI GARGANTUA

de François Rabelais

— fragment —

Pe urmă, morfolind greoi niște frânturi de paraclise ș[i] cetanii, își clătea gâtlejul cu vin întărâtat, spălându-se [pe] mâini cu ce da pe dinafară, se scobea în dinți cu-o butură [de] porc, rozându-și scobitoarea, și tăifăsuia voios cu oamenii [săi].

Îndată apoi desfăceau măsuțele de joc, întindeau posta[vul] verde, aduceau perechi de cărți, grămezi de zaruri și ta[blele] pentru toată lumea. Și jucau:

culoare,
protos,
țacă sau panțarola,
maslă bătătoare,
coz sau tromf,
ferbere cu șantel și fără,
tablanet și oglindă,
ghiordum,
preuteasa sau crăița mare,
coțcă sau cacealma,
zece-ochi,
zece-ochi sau șamșurca,
treizeșunu,
perechi,
otusbir,
popa-prostu,
uite popa nu e popa,
copcica,
stuci sau douășunu,
toci,
șaizășase, cu licitație și o mie una, [...]
birlicul sau tuzul,
fofârlica,
șah,
hârjete,
table,
ghiulbahar,
dupi,

table drepte sau oștable,
coțcă sau oase,
țincuși sau zaruri,
babaroase sau caterincă,
dame sau abac,
șudbah,
arolă-areșcă,
arșice sau sici-bei,
soalbe sau miale,
cipicul sau de-a puha,
de-a iepurașul sau vânătorul și copoii,
de-a gaga-gaia sau de-a trei colaci,
de-a cip-cirip te ciup *sau căptușala,*
gâdeluș sau caua-caua un' te duci,
de-a bâr, oiță, bâr *sau lupii și oile,*
de-a ciuș, ciuș, măgăruș *sau mână măgarul,*
de-a cimel-cimel,
oina,
de-a borșul,
de-a hoții și vardiștii sau nici un hoț în pădure,
de-a vulpea șchioapă la boboci,
de-a berbeleaca,
de-a pitulicea sau v-ați-ascunsul,
de-a fripta,
de-a mija,
de-a tontoroiul sau crăguiul,
cu cercul și coarda,
de-a poarca sau în gogi,
țurca sau celichiul,
în buș la țăruș,
popici sau cheglă,
hocus-pocus,
cu labda-n ogoi,
cu praștia,
de-a pitișul,
de-a foarfeca,
de-a azvârlita,
de-a bafta-n trei sau loton,
cu zbârnelul sau vuva-zbrârnâitoare,
cu sfârleaza,
cu titirezul,
capra,
de-a puia-gaia sau de-a cureaua,
în scrânciob,
bâza,
de-a pumnareta pumna pi,
poștalionul,
de-a prinselea,
de-a mâța oarbă,

Henri Rousseau, *Fotbaliștii*

de-a prâsnelul,
de-a baba-oarba,
de-a lăcusta,
de-a cârja,
fața,
în bumbi,
ala-bala,
de-a sfârla,
de-a roata,
de-a trânta,
scara mâții,
de-a ulii și porumbeii,
de-a leapșa pe ouate,
de-a ineluș-învârtecuș,
lapte-gros,
șotron sau căldărușa,
cu zmeul,
în bobârnaci,
cu tifla.

După ce jucau pe cinste, vânturându-se, cheltuindu-și și pierzându-și vremea, se cuvenea să bea olecuță — cam unșpe vedre de cap — și îndată după benchetuială, pe câte vreo laiță, colea, ori taman în vârful patului, pun'te pe-ntins și pe tras la soamne două–trei ceasuri și nici tu gând rău, nici tu vorbă de ocară.

Tălmăcire de Ileana și Romulus Vulpescu

Din tablou se degajă un fel de ostentație ludică și această senzație de prea mult joc ne obligă să ne gândim că jocul nu este doar o experiență cu hotare ferme, că deschizând această expoziție a jocului într-un spațiu convențional, Bruegel a avut mai degrabă în vedere o dimensiune a existenței, o realitate care debordează granițele copilăriei, invadând [...] întreaga regiune a ființei umane. Tabloul lui Bruegel nu este un răspuns, dar este deschiderea unei probleme.

(Gabriel Liiceanu, din prefața la *Homo ludens* de Johan Huizinga)

1. Recitiți pasajul care se referă la pregătirile pentru jo
Între acesta și enumerarea jocurilor există o contradicț
Identificați-o.

2. Prin enumerarea „jocurilor lui Gargantua", autorul

- informează cititorul despre jocurile la modă din ac
vreme;
- se lasă cucerit de plăcerea rostirii denumirilor de jocu
- descrie modul de viață al lui Gargantua;
- invită la joc.

Alegeți dintre variantele de mai sus sau propuneți a
răspunsuri.

3. Care dintre jocurile menționate vă sunt cunoscute?

4. Potrivit unei clasificări, există patru categorii de jocu
competitive (șah, fotbal etc.), de noroc (jocurile de cărți, c
zaruri), de spectacol (teatru, carnaval etc.) și de risc (cas
dorie, alpinism etc.). Pentru care dintre cele patru categ
puteți găsi exemple în lista jocurilor lui Gargantua?

5. Ce tip de jocuri vă place mai mult? De ce?

6. Alegeți din text două denumiri de jocuri:

- construite pe baza repetiției;
- construite pe baza rimei interioare.

7. Alegeți cea mai amuzantă denumire a unui joc și exp
cați opțiunea voastră.

Pieter Bruegel: *Jocuri de*

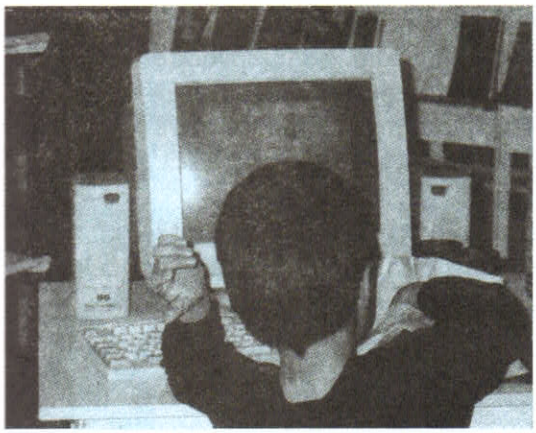

Joc pe computer

COMPUTER GAMES FOREVER

de Mircea Cărtărescu

Ce Dumnezeu caut aici? Dar numele Lui nu este binevenit în aceste ținuturi. Aici sunt ghețuri eterne, printre care curg râuri de lavă, sunt munți și prăpăstii. Cine sunt? Nu-mi pot aduce aminte. Tot ce văd în fața mea e peisajul măreț și abstrus — și o Armă. Nu pot privi în jos ca să-mi văd măcar vârful încălțărilor pe care le simt de metal. Încep să alunec, cu arma în față (e un fel de caduceu înaripat), prin aceste iaduri. Nu am timp să-mi pun alte întrebări despre condiția mea. Căci apar Monștrii. Nici eu nu știu cine sunt și de ce putere sunt însuflețiți. N-au instinct de conservare. Păsări de foc, diavoli estropiați, zombies, mumii, vârcolaci, legiuni de inomabile nevertebrate se azvârl înainte, scuipă sfere de flacără, te năpădesc cu duhori sulfuroase. Îi extermin cu zecile, eliberând limbi de jad din magicul caduceu, alunec rapid prin ținutul melancoliei, cu câte-un copăcel închircit pe alocuri, mă feresc de văpăile dureroase ale celor care-mi vor sângele. Când sunt atins, viața îmi scade, puterea se duce. Din fericire, pe pământ sunt presărate Cristale. Violacee, roze sau limpezi ca gheața. Ele sunt forță și sănătate. De câte ori ating unul, o mare lumină iradiază, și mă simt deodată mai bine.

Pătrund acum în temnițe. E o cetate a morții și a vicleniei. Meterezele-i depășesc norii, iar pe frontispicii sunt semnele Diavolului. Intru pe coridoare de piatră. Uși secrete se deschid, trape cedează. În cuști de fier — muritori sfârtecați, trași în țeapă, răstigniți pe ziduri însângerate. Fiecare nouă odaie e înțesată cu demoni. Sunt doar o Armă care carbonizează. Și viclenie. Acum caut cheile. Cea de opal, cea de turcoaz și cea de malachită. Sângerez din sute de răni, dar nu mi-e frică și nu mă pot opri. Sunt întocmai ca Ei. Dar bun. Nu-i timp pentru alte gânduri. Mă atacă viespi mecanice. M-am rătăcit pe culoare. Apăs resorturi. Fug în sus, pe scări în spirală. Alunec pe podele de lavă, care-mi ard tălpile. Am Cheile. Ucid hoarde de căpcăuni până dau de prima poartă. Aici cristalele sunt mai rare. Aproape că-mi dau duhul prin mațele astea de piatră. Trec de poarta de opal, apoi de cea de turcoaz. N-o pot găsi pe a treia. Viața îmi scade mereu. Monștrii mi se furișează prin spate și mă frig cu ghearele lor. Alunec disperat pe esplanade de fosfor. Deodată, arma-mi dispare și-mi văd acum înainte doar brațele goale, păroase. Nu mă mai pot apăra. Fug, mă ascund, diavolii zbiară triumfători. Merg în echilibru pe o punte ca o lamă de brici. Sunt dincolo. N-am mai ajuns pe aici. Sunt steiuri de stâncă, tragice și mărețe. Intru în defileul putreziciunii, înțesat de carcase de om. Într-o nișă găsesc — Evoé! — o formidabilă Armă. E ca un crin de transfinită lumină. Cu el înainte, ca o Bună-Vestire, pătrund în grota finală. Lupt cu Balaurul. N-am timp să văd cum arată. Îl învălui continuu cu bilioane de

Profil

Mircea Cărtărescu (n. 1956), poet și prozator, unul dintre cei mai importanți reprezentanți ai generației '80. Volume de versuri: *Faruri, vitrine, fotografii* (1980), *Poeme de amor* (1983), *Totul* (1985), *Levantul* (1990). Proză: *Nostalgia* (1993), *Travesti* (1994), *Orbitor* I și II (1996, 2002), *Enciclopedia zmeilor* (2002). Critică și istorie literară: *Postmodernismul românesc* (1999). Autorul combină, atât în proză, cât și în poezie, un lirism profund cu elemente fantastice sau aparținând cotidianului și cu tehnici compoziționale elaborate (rafinate).

Computer Games Forever **(Jocuri de computer pentru totdeauna) a apărut în revista *Vineri*, supliment al publicației săptămânale *Dilema* (1998). Titlul face aluzie la un refren dintr-o melodie a formației Beatles, *Strawberry Fields Forever* (Câmpuri de căpșune pentru totdeauna).**

steluțe otrăvite. Urletele-i sunt de nesuportat. Se zbate ag- nic, nu mai poate sufla jerbele lui de iridiu. Se înțepenește brusc. Se vitrifică. Se sparge în țăndări. E praf și pulbere. D- sănătatea mea e aproape la zero. Abia mă mai târăsc că- poarta de malachită, ce se ridică, încet, ca să mă primească. Ating cu palma răşchirată semnul magic.

Pe cine-am învins? Pe cine-am salvat? Al cui erou sunt? Beau apa uitării și, pe când mă dizolv ca să mă întrupez în eterna, absurda mea metempsihoză, apuc să mai văd ecranul final: LEVEL 26 COMPLETED // KILLED: 56/64 // SECRETS: 4/7 // TIME: 1:23:45.

Imagine din jocul pe calculator *MDK*

Note lexicale

abstrus, adj. — neclar, confuz

caduceu, s.n. — sceptrul lui Hermes (zeul comerțului și al călătorilor) reprezentat printr-un baston cu două aripioare în vârf, înconjurat de doi șerpi; în antichitatea greco-romană, simbol al păcii și al comerțului

estropiat, adj. — schilodit, mutilat

zombi, s.m. — cadavre descompuse care se însuflețesc și îi îngrozesc pe cei vii prin înfățișarea lor hidoasă

inomabil, adj. — 1. care nu poate fi numit; 2. josnic, dezgustător

esplanadă, s.f. — 1. suprafață (plantată cu arbori, iarbă și flori) aflată, de obicei, în fața unei clădiri importante sau a unui ansamblu arhitectural; 2. stradă largă având în mijlocul ei alei bogat plantate cu arbori, iarbă și flori

stei, s.n. — colț (ascuțit) de stâncă

Evoé! sau **Evohé!,** interj. — strigătul bacantelor în onoarea lui Dionysos (zeul vinului și al viței de vie)

transfinit, adj. — infinit, nelimitat

Bună-Vestire, s.f. — sărbătoare creștină (25 martie) când se spune că Fecioara Maria a fost anunțată de un înger, în vis, că va naște prin pro- creare divină pe Cristos; (în text) — cel care aduce vestea cea bună

jerbă, s.f. — (în sintagma „jerbă nucleară") fascicul de urme ale par- culelor provenite din dezintegrarea unui nucleu atomic în nenumărate fragmente, ca urmare a ciocnirii sale de o particulă cosmică cu energie foarte mare

iridiu, s.n. — element chimic, metal greu, alb-argintiu, cu temperatura de topire foarte înaltă

vitrifica, vb. — a transforma un silicat sau un amestec de silicați într-o masă amorfă, sticloasă, printr-o operație de topire urmată de solidificare

metempsihoză, s.f. — concepție religioasă, conform căreia sufletele oamenilor parcurg, după moarte, în vederea purificării, un lung șir de reincarnări succesive în animale, plante și oameni

Dicționar

Simbol — semn concret (obiect, imagine) care are o semnificație proprie, dar prin care se identifică, în virtutea unei corespondențe, și un alt sens, de obicei abstract. Simbolul poate fi un obiect real (un sceptru, de exemplu), dar și o reprezentare (imagine vizuală — fotografie, desen, pictură — a unui sceptru) sau o desemnare lexicală (cuvântul „sceptru" într-un text). Simbolul poate fi preluat din inventarul preexistent al unei culturi și folosit ca atare sau modificat; uneori o operă de artă poate chiar crea și impune simboluri noi.

1. Ați jucat jocuri pe computer? Povestiți cea mai pasionantă experiență de acest fel colegilor voștri.

2. Ce anume desemnează persoana I a verbului în textul lui Mircea Cărtărescu? Comentați, în acest sens, întrebările din ultimul paragraf al textului.

3. Ce asemănări există între modul în care Mircea Cărtărescu prezintă jocul pe calculator și diferite situații, personaje etc. din unele forme de creație artistică (literatură, film etc.)?

4. Textul citit este mai aproape de unul literar sau de unul publicistic? Argumentați cu exemple din text.

● JOCUL CU LITERE ȘI LINII

Enciclopedie

Loch Ness — lac din Scoția; potrivit tradiției locale, în acest lac trăiește un monstru care apare din când în când la suprafața apei.

CÂNTECUL MONSTRULUI DIN LOCH NESS

de Edwin Morgan

Sssnnnwhuffffll?
Hnwhuffl hhnnwfl hnfl hfl?
Gdroblboblhobngbl gbl gl g g g g glbgl.
Drublhaflablhaflubhafgabhaflhafl fl fl —
gm grawwwww grf grawf awfgm graw gm.
Hovoplodok-doplodovok-plovodokot-doplodokosh?
Splgraw fok fok splgrafhatchgabrlgabrl fok splfok!
Zgra kra gka fok!
Grof grawff gahf?
Gombl mbl bl —
blm plm,
blm plm,
blm plm,
blp.

1. Considerați că acest „joc fonetic" constituie o poezie?
2. Încercați să citiți cu voce tare poezia. Ce vă sugerează șirul de onomatopee, asociat cu titlul textului?
3. Trasați cu un creion conturul creat de așezarea rândurilor în pagină. Ce ar putea reprezenta desenul obținut?

Personalități

Edwin Morgan (n. 1920), poet englez cu o mare inventivitate în ceea ce privește versificația, autor al volumului *Poeme la treizeci de ani* (1982).
Christian Morgenstern (1871–1914), poet german a cărui creație lirică dovedește inventivitate și spirit ludic.
Man Ray (1890–1976), pictor, fotograf și cineast american, autor al unor picturi care sunt, în același timp, „texte" poetice.

Man Ray, *Sonoritate*

CÂNTECUL DE NOAPTE AL PEȘTELUI

de Christian Morgenstern

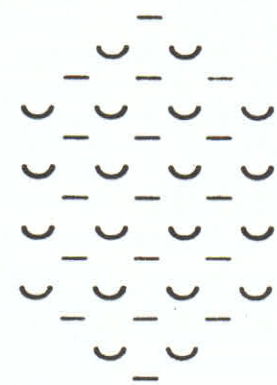

1. Poate fi compoziția lui Christian Morgenstern considerată o poezie? Argumentați.
2. De ce credeți că aceasta se intitulează *Cântecul de noapte al peștelui*?
3. Ce fel de sonoritate vă sugerează compoziția lui Man Ray? Alegeți dintre variantele: gravă, monotonă, cristalină.
4. Ce semnificație credeți că are lungimea diferită a liniilor în această compoziție?
5. Câte titluri apar în compoziția alăturată a lui Man Ray?

Textul informativ

CUM CITESC UN TEXT INFORMATIV?

1. Urmărind pașii de mai jos, alcătuiți o fișă de lectură pentru textul *Salonul invențiilor trăsnite*.

- Citesc cu atenție textul.
- Identific tema / problema la care se referă textul.
- Identific informațiile cele mai importante (ideile principale) pe care le oferă textul.
- Identific detaliile legate de ideea principală (ideile secundare).
- Identific modul în care sunt prezentate informațiile (tonul comunicării: sobru / umoristic etc.; limbajul folosit: colocvial / neologic; atitudinea autorului față de cele prezentate: neutră / implicată etc.).

2. Comparați, în perechi sau în grupe de câte 3–4 elevi, fișele realizate. Discutați despre eventualele diferențe.

INFORMAȚIA ÎN TEXTELE LITERARE

Și textele literare oferă informații, însă ele nu privesc realitatea, ci universul ficțional construit de autori. Informațiile cuprinse într-un text literar pot fi selectate răspunzând la diferite întrebări, în funcție de tipul de text: Despre ce este vorba în text? Cine sunt personajele într-un text narativ? Care sunt acțiunile și în ce ordine sunt ele prezentate? Când și unde se petrece acțiunea? Ce idei, sentimente sau atitudini sunt puse în evidență? etc. Alcătuiți câte o fișă de lectură pentru cele două texte literare studiate în această unitate (*Prefață* de Tudor Arghezi și *Erasmo sau A doua fotografie cu oameni mici* de Mircea Horia Simionescu), pornind de la întrebările pe care le considerați importante pentru selectarea informațiilor relevante ale textului. Comparați apoi întrebările care au stat la baza selectării informațiilor din textele respective.

Informațiile transmise într-un text informativ trebuie să fie clare, pentru a fi înțelese exact de cititor / receptor. Informația transmisă în textele literare este adesea ambiguă, înțelegerea ei depinzând de modul în care cititorul interpretează textul respectiv.

Dicționar

Textul informativ are ca scop principal transmiterea unor informații ce privesc date / fapte / fenomene din realitate. Texte informative sunt considerate știrile, articolele de ziare, textele științifice, textele de tip utilitar (modul de folosire a unor aparate, rețetele culinare, reclamele publicitare, anunțurile, buletinul meteo etc.).

Interpretare — acțiunea de *a interpreta* sau rezultatul ei („Interpretarea sensului acestei poezii mi se pare dificilă."; „Interpretarea propusă de acest critic literar e convingătoare."). Actul interpretării unei opere literare reprezintă încercarea de a-i da un sens, de a o face inteligibilă sub toate aspectele ei. Interpretarea, ca efort de înțelegere, de pătrundere către sensul profund, adesea ascuns, al creațiilor literare, capătă o importanță deosebită în special în lectura scrierilor aparținând literaturii moderne. Interpretările pot varia atât în funcție de cititori / receptori, de deprinderile de lectură și de interesele și motivațiile de lectură ale acestora, de experiența lor personală, cât și în funcție de textele interpretate, de tipul și de problematica lor, de gradul lor de complexitate. Literatura modernă a promovat în special „opere deschise", scrieri care, spre deosebire de textele informative, pot fi interpretate în moduri foarte variate, diferite pentru fiecare cititor în parte. Criticii și istoricii literari sunt specialiști în tehnici de interpretare a textelor literare.

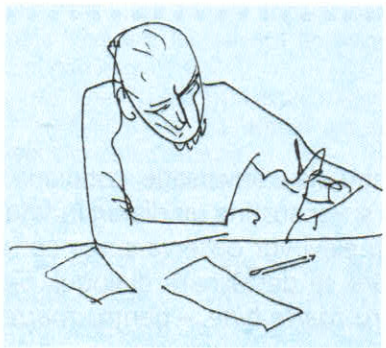

Repere

Întrebările care ghidează lectura textului informativ sunt:
- Despre ce suntem informați?
- Cum suntem informați? (cum este structurată informația, ce tip de lexic predomină în text)
- De ce? (în ce scop este transmisă informația)

În textele informative, emițătorul este o prezență discretă, estompată.
Spre deosebire de știrile din presa scrisă, cele din presa audio-vizuală sunt de obicei mai concise, fiind adesea urmate de scurte interviuri / comentarii pe marginea temei respective. În plus, știrile transmise prin televiziune sunt însoțite de imagini.

Desene de Sanda Nițescu

● ȘTIREA

1. Selectați informația centrală din textul știrii politice de mai jos. Arătați diferența dintre informația centrală și informațiile suplimentare din prima parte a textului.

Liderii UE reiau negocierile privind euro-Constituția și relansează cooperarea antitero

Liderii Uniunii Europene se vor reuni astăzi și mâine la Bruxelles pentru a relansa cooperarea europeană antiteroristă, prioritatea numărul unu a summitului organizat la scurt timp de la atentatele sângeroase din 11 martie de la Madrid, relatează AFP. În mod paradoxal, premierul irlandez, Bertie Ahern, actualul președinte al Uniunii, ar putea profita de solidaritatea apărută în urma tragediei spaniole pentru a relua negocierile referitoare la Constituția viitoarei Europe extinse, discuții întrerupte după eșecul precedentului summit din decembrie. După luni de blocaje, acordul privind Constituția europeană pare să aibă șanse de succes, având în vedere numeroasele semnale pozitive din partea țărilor membre, dispuse să-și depășească neînțelegerile și să ajungă la un compromis acceptabil pentru toată lumea.

„Clauza de solidaritate" antiteroristă

Unda de șoc provocată de atacurile de la Madrid i-a determinat pe europeni să se mobilizeze în lupta împotriva terorismului. Miniștrii de externe din UE au finalizat ieri proiectul de declarație finală a summitului, care va conține zece măsuri, printre care numirea unui coordonator al luptei antiteroriste și adoptarea anticipată a „clauzei de solidaritate", înscrisă în proiectul de Constituție. În baza acestei clauze, statele din UE își vor oferi reciproc asistența, inclusiv prin mijloace militare, în caz de atac terorist. Miniștrii de interne au pregătit terenul încă de vineri, cerându-i Înaltului reprezentant UE pentru Politică Externă, Javier Solana, să prezinte în șase luni un proiect privind formarea unei celule operaționale pentru schimbul de informații. Totuși, țările care dispun de servicii de informații puternice — Franța, Germania și Marea Britanie — „resping ideea unei agenții europene similare CIA, propunere care aparține Belgiei și Austriei. Este greu de găsit un acord în domeniul informațiilor. Trebuie protejate sursele, ceea ce este greu și pentru o singură țară", a subliniat vineri ministrul francez de interne, Nicolas Sarkozy. O altă problemă pusă în discuție este evitarea unei reacții disproporționate față de amenințarea teroristă, care să afecteze libertățile. „Europa nu este în război. Trebuie să ne opunem energic terorismului, dar nu trebuie schimbat modul de viață", a declarat sâmbătă Solana.

(*Evenimentul zilei*, joi, 25 martie 2004, p. 11)

2. În general, o știre este redactată într-un stil obiectiv, neutru. În textul reprodus există totuși cuvinte / secvențe care marchează subiectivitatea (participarea afectivă) a autorului. Identificați-le.

3. Există în text extrase din opiniile exprimate de două oficialități europene. Comentați diferențele dintre acestea.

4. Comentați de ce anume „unda de șoc" provocată de atacul terorist din 11 martie a relansat discuțiile legate de votarea unei „Constituții Europene". Argumentați / contraargumentați necesitatea unei asemenea constituții.

5. Redactați, pe baza informațiilor din presă, o scurtă știre în care să relatați despre un alt eveniment pe aceeași temă.

Dialogul. Conversația

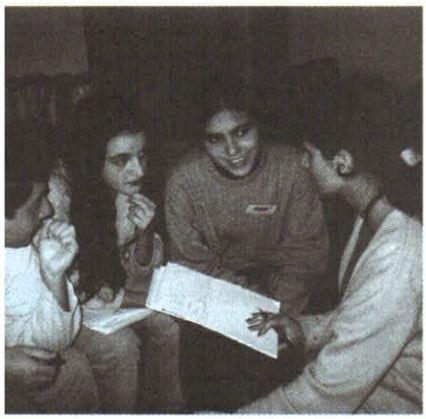

Grup de conversație

● CONVERSAȚIE / DIALOG

1. Vă propunem un exercițiu de conversație cotidiană. Trei elevi vor constitui un grup și vor susține un dialog în fața clasei, pe o temă dată. Ceilalți elevi vor observa și vor consemna într-o fișă modul în care se desfășoară dialogul. Se vor folosi calificativele: **+** pentru *foarte bine*, **–** pentru *foarte slab*, **0** pentru *mediu, potrivit.*

- Tema conversației: primele impresii în noua postură, aceea de licean.
- Posibile aspecte de discutat:
  — Ce vă place în mod deosebit în liceul vostru?
  — Ce nu vă place?
  — Ce vă contrariază?
  — Ce așteptări aveți?
- Fișa de observație va cuprinde:

Vlad M. Mihaela Emil

Elemente caracteristice conversației	Partener 1	Partener 2	Partener 3
Interesul față de ceea ce comunică partenerul	0	0	0
Participarea efectivă (activă) la dialog	–	0	+
Formularea unor replici potrivite ca lungime (astfel încât nici unul dintre parteneri să nu acapareze discuția)			
Exprimarea clară și coerentă a opiniilor	–	0	0
Neîntreruperea partenerilor („răbdarea de a asculta")	+	+	+
Capacitatea de a înțelege și de a continua ideea din replica anterioară	–	–	–

Dicționar

Dialogul este o formă de comunicare între două sau mai multe persoane, care își transmit informații în diverse scopuri. Forma cea mai frecventă a dialogului este **conversația cotidiană.**
Intervenția în dialog a unui anumit partener se numește **replică.** Unitatea de bază a dialogului este un schimb de cel puțin două replici.

2. Centralizați calificativele obținute și stabiliți care dintre colegii voștri se situează pe primul loc.

3. Comentați modul în care elementele caracteristice ale conversației au fost respectate. Discutați de ce este importantă respectarea acestora.

● De ce conversăm?

1. Citiți dialogul de mai jos, extras din textul *Erasmo sau A doua fotografie cu oameni mici* de Mircea Horia Simionescu. Selectați replicile prin care se solicită o informație, se oferă o informație, se exprimă o opinie, se exprimă dezacordul sau se argumentează o opinie.

— Ce știi despre complotul lui Chiran? l-am întrebat.
— Știu că a încărcat muniția și a dus-o la el.
— Dar voi unde erați?
— Ni s-a spus că acesta este ordinul. A explicat că duce proiectilele la comandantul Anghel, șeful frontului 3.
— Ai cunoștință de motivele acestui act criminal?
— Da. Cred că este supărat pentru că i se arată atâta încredere lui Valerică Bolovăneanu, de felul lui cam palavragiu.
— Bine. Tu ce crezi despre trădarea lui Chiran?
— Eu cred că a procedat așa cum cer interesele Republicii, mi-a răspuns cu impertinență.
— Ieși afară, dacă nu vrei să te trimit în fața plutonului de execuție!

2. Notați în caiete și alte scopuri pe care le poate avea o conversație cotidiană. Gândiți-vă la situații concrete la care ați fost martori sau participanți.

● Cum conversăm?

1. Ce tip de relații (reale sau mimate în cadrul jocului) există între partenerii dialogului reprodus mai sus (amicală, familială, oficială, ierarhică etc.)? Ce elemente din text v-au ajutat să răspundeți?

2. Alegeți dintre situațiile de mai jos pe cele care ar putea ilustra dialogul informal, respectiv formal. Explicați alegerea făcută:

- conversație între persoane cu statut diferit (șef și subordonat, elev și profesor);
- conversație între prieteni, la o petrecere;
- conversație între un funcționar și un petiționar;
- conversație între membrii unei trupe rock și un moderator, la o emisiune radiofonică sau de televiziune.

Dialogul poate fi informal și formal.
Dialogul informal se desfășoară într-un context familiar, între prieteni, rude sau persoane apropiate. Limbajul folosit este, de obicei, colocvial (obișnuit, nepretențios).
Dialogul formal se desfășoară într-un context public sau oficial, între persoane care adoptă o anumită normă de politețe reciprocă. Limbajul respectă normele de adresare și de exprimare proprii limbii literare.

3. Argumentați căruia dintre cele două tipuri (formal sau informal) îi aparțin dialogurile de mai jos, referindu-vă la: formula de salut și de adresare, limbajul folosit, relațiile dintre parteneri, contextul în care se desfășoară conversația.

a. — Salut, maestre!
— Salut, băi!
— Ai fost la concert?
— Daaa! Marfă, nenică!
— Meserie, nu glumă... Sunt tari băieții!
— Păcat că organizarea a fost varză...

b. — Bună ziua, sunt plutonierul X. Vă rog să prezentați actele la control!
— Bună ziua! Sigur! S-a întâmplat ceva?
— Nu. Totul este în ordine. E doar un control de rutină.
— Poftiți actele.
— Mulțumesc.

4. Desemnați patru elevi dintre voi. Pornind de la textele de mai sus, primii doi vor transforma dialogul **a.**, închipuindu-și că discută pe aceeași temă cu o persoană adultă, nu foarte apropiată. Ceilalți doi vor transforma dialogul **b.**, pornind de la ideea că, în momentul în care agentul de circulație se prezintă, partenerul de dialog își dă seama că acesta este, de fapt, un prieten din copilărie.

5. Realizați în clasă scurte conversații pornind de la următoarele jocuri de rol:

- un adolescent încearcă să-și convingă părinții să-i dea voie să meargă la aniversarea unui prieten;
- un elev îi explică dirigintelui de ce a făcut un anumit gest (fie acesta o boacănă sau un gest lăudabil).

● DISCUȚIA ARGUMENTATIVĂ

Vi se propune următoarea temă pentru discuție: *Jocurile pe calculator sunt mai captivante decât lectura sau invers?* Pentru a dezbate această temă, organizați-vă în grupuri de cel mult șapte elevi. Fiecare grup va trebui să prezinte în final, în fața clasei, concluzia la care a ajuns. Aveți la dispoziție 15 minute. În realizarea dezbaterii propuse, puteți să urmați sugestiile de mai jos:

a. stabilirea rolurilor în fiecare grup în parte (moderator — conduce discuția și prezintă în final punctul de vedere al grupului; observator — apreciază prestația membrilor grupului și a grupului în ansamblul său; membrii grupului — își exprimă punctele de vedere);

b. desfășurarea dezbaterii

• trecerea în revistă a tuturor ideilor pe care le au membrii grupului în legătură cu tema abordată;

• evaluarea ideilor și păstrarea, prin negociere, exclusiv a celor care întrunesc acordul majorității membrilor grupului și care sunt întărite prin argumente convingătoare.

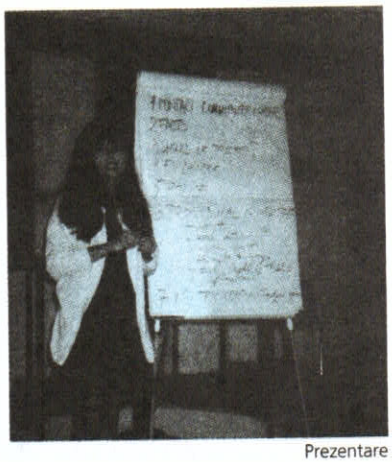

Prezentare

Moderatorul are rolul de a asculta activ (vezi, mai jos, principiile ascultării active), de a negocia și de a obține consensul.

c. pregătirea intervenției în cursul căreia moderatorul va prezenta concluziile grupului (ordonarea ideilor).

● Prezentarea concluziilor

1. Moderatorii vor prezenta succint concluziile la care a ajuns fiecare grup, notând pe tablă argumentele *pro* și *contra* pentru fiecare dintre ideile puse în discuție.

2. Folosindu-vă de următoarea fișă, evaluați prezentările făcute, utilizând aceeași metodă de notare ca în lecția precedentă.

Trăsăturile unei prezentări	Grupul 1	Grupul 2	Grupul 3	Grupul 4
Claritatea ideilor și a exprimării Captarea atenției ascultătorilor Expunerea coerentă și nuanțată a ideilor Adaptarea la reacțiile ascultătorilor				

Principiile ascultării active:

• Fii atent și concentrează-te asupra ideilor exprimate de ceilalți.

• Încurajează-l pe cel care vorbește atunci când ești de acord cu el sau când înțelegi cu ușurință cele spuse de el.

• Reformulează / parafrazează cele spuse pentru a verifica dacă ai înțeles bine.

• Pune întrebări dacă ai neclarități în legătură cu cele spuse.

• Recapitulează ideile exprimate de partenerul / partenerii de comunicare.

• Manifestă toleranță față de opiniile interlocutorilor.

● Observații privind lucrul în grup

Observatorii vor face aprecieri sumare privind modul în care s-a desfășurat dezbaterea în cadrul fiecărui grup. De asemenea, ei vor evidenția punctele tari și pe cele slabe ale prezentărilor făcute de colegi.

Conversația cotidiană

Conversație informală

STRUCTURI CONVERSAȚIONALE

1. Să presupunem că vă aflați pe o stradă foarte aglomerată și că v-ați rătăcit. Toată lumea este grăbită.

În stânga paginii sunt menționate câteva dintre posibilele locuri pe care ați dori să le găsiți, iar în dreapta apare o listă de persoane și de grupuri de persoane. Cui v-ați adresa pentru a vă informa în legătură cu fiecare dintre locurile căutate? Indicați cu o linie legăturile care s-ar putea stabili între cele două coloane și argumentați alegerea făcută.

Locuri căutate	Persoane/grupuri
• discotecă	• un grup de oameni în vârstă
• un muzeu de artă modernă	• un tânăr aflat în stația de mașini
• Muzeul Țăranului Român	• o gospodină venind de la piață
• un magazin de piese auto	• o persoană cu geantă diplomat
• Universitatea Politehnică	• un domn cu expresie severă
• prefectura	• un elev de aproximativ 15 ani
• un bloc de locuințe cu numărul cunoscut	• un grup de rockeri

Dicționar

Formulele de inițiere a unei conversații se confundă de obicei cu salutul, răspunsul la salut, precum și cu câteva enunțuri care facilitează conversația (*Ce mai faceți?; Îmi pare bine că vă văd!; Ce surpriză!; Chiar voiam să vă sun!* etc.).

Formulele de menținere a conversației au, de cele mai multe ori, rolul de a încuraja partenerul (*Sigur, sigur!; Da, da!; Interesant!; Chiar?!...; Ia te uită!* etc.), de a-l completa pe acesta (*Am o idee!; Hai să...!; Exact cum spui, dar mai e ceva...; Apropo!; Știi ceva...?* etc.) sau de a „înviora" o conversație plicticoasă, pe cale să eșueze (*Ce-ai zice să mai vorbim și despre ...?; N-ar fi mai bine să...?*).

Formulele de încheiere trebuie să fie folosite numai în momentul în care avem convingerea că tema abordată a fost epuizată și că nu-l vom face pe partener să se simtă neplăcut (*Cam asta e!; Mulțumesc. Sper că o să te văd mâine. La revedere!; Drum bun!; Pe curând!* etc.).

2. Alcătuiți o listă cu posibile formule / formulări pe care le-ați folosi pentru a „intra în vorbă" în situațiile menționate la exercițiul 1.

3. Arătați care dintre variantele de mai jos ar fi de preferat în situația prezentată la exercițiul 1:

- o conversație lungă / o conversație foarte scurtă;
- folosirea unor enunțuri complexe / a unor enunțuri simple;
- intrarea în detalii / păstrarea conversației la un nivel de generalitate;
- formularea unor considerații de ordin foarte personal / solicitarea (oferirea) unor informații precise.

Formule de inițiere, de menținere și de încheiere a conversației

1. Identificați în lista de mai jos formulele tipice inițierii, menținerii și, respectiv, încheierii unei conversații cotidiene:

a. Bine, bine, lasă-mă întâi să termin cu asta... îți spun pe urmă...

b. OK! OK! ... Gata! Ne vedem mâine!

c. Aha... aha... da... da... cred și eu că... ă... așa cum ziceați... ă... spuneți...

Henri Matisse, *Conversație*

Personalități

Henri Matisse (1869–1954), pictor francez, desenator și teoretician al artei. Lucrările sale sunt expresive, mai ales prin îmbinarea dintre virtuozitatea liniilor și forța culorilor. A fost prieten cu pictorul român Theodor Pallady (1871–1956).

Dicționar

Formulele de inițiere, de menținere și de încheiere a fluxului verbal au un rol determinant în structurarea conversației. Aceste formule trebuie adaptate, de fiecare dată, situației de conversație, vârstei partenerilor și relațiilor care există între aceștia.

d. — Bună dimineața, tinere! Ce mai e nou pe aici?
— Bună dimineața, domnule director. Totul e bine.

e. Salut, măi! Ai trecut pe la Dănuț?

f. Ciao! Asta e! Mâine la aceeași oră!

g. — Sărut mâna, madam Georgescu, zic eu, apropiindu-mă.
— La dumneata veneam! răspunde cucoana emoționată.
— La mine?
— Da ... Te rog să nu mă lași!
— ?!

(I. L. Caragiale, *Bacalaureat*)

h. Alo! Bună dimineața, domnule profesor. Scuzați-mă vă rog că vă deranjez.

2. Arătați în ce situație concretă de comunicare se poate folosi fiecare dintre replicile, schimburile de replici și grupajele de replici din exercițiul precedent. Identificați, pentru fiecare caz în parte, tipul de dialog (formal / informal) în care ar putea apărea asemenea replici, relațiile dintre parteneri, natura directă / mediată a conversației.

3. În care dintre exemplele de la exercițiul 1 se încalcă o regulă elementară a conversației, dar și a politeții? Identificați-le și comentați-le.

4. Care ar putea fi semnificația ultimei „replici" în exemplul extras din schița *Bacalaureat* de I. L. Caragiale?

5. Înlocuiți cu gesturi sau cu mimică unele dintre enunțurile de la exercițiul 1 și lăsați-i pe colegii voștri să ghicească despre care replică este vorba.

6. Găsiți formule potrivite de inițiere, de menținere, respectiv de încheiere pentru următoarele situații de dialog:

- sunteți în pragul unui concurs greu și discutați despre acest fapt cu prietenii;
- meciul s-a terminat, dar a câștigat echipa adversă;
- împreună cu colegele, doriți să vă cumpărați o rochie pentru o ocazie deosebită.

● REGULILE CONVERSAȚIEI

1. Citiți dialogurile de mai jos și găsiți motivele pentru care acestea par „ratate" (adică nu își ating scopul).

a. Conversație între un „domn" care caută pe cineva și „feciorul" de la casa acestuia:

D.: Atunci să-i spui c-am venit eu.
F.: Cum vă cheamă pe dv.?
D.: Ce-ți pasă?
F.: Ca să-i spui.
D.: Ce să-i spui? de unde să știi ce să-i spui, dacă nu ți-am spus ce să-i spui? Stăi, întâi să-ți spui; nu te repezi... Să-i spui când s-o-ntoarce că l-a căutat...
F.: Cine?
D.: Eu.
F.: Numele dv.?...
D.: Destul atâta ! mă cunoaște dumnealui ... suntem prieteni ...

(I. L. Caragiale, *Căldură mare*)

b. Conversație între un soț și soția sa:

— Ah, ce-aș mai dormi câteva ore. (*pauză*)

— Merișor, haide, fă-mi și mie o cafea, până mă rad. (*pauză*)

— Ai cămașă călcată?

(G. Cușnarencu, *Toate apărările sunt vulnerabile*)

Când participați la o conversație, se recomandă să respectați o serie de reguli pentru ca aceasta să se desfășoare în condiții bune (să fie eficientă):

- participați activ la dialog și construiți mesaje adecvate temei, contextului și partenerilor; mesajele să fie inteligibile din punctul de vedere al partenerilor;
- puneți întrebări care să nu determine răspunsuri monosilabice, închizătoare de drum;
- ascultați-vă atent și cu răbdare partenerul de dialog, semnalând prin diverse modalități verbale sau nonverbale că îl receptați corect;
- nu interveniți inoportun, nu-l întrerupeți pe partener și nu vorbiți în același timp cu acesta;
- urmăriți cu atenție tema și răspundeți la ceea ce ați fost întrebat;
- nu acaparați „dreptul la replică", acordând fiecărui participant șansa de a se exprima;
- evitați replicile prea lungi, digresiunile și parantezele, ele fiind un obstacol în calea înțelegerii mesajului;
- folosiți semnale care indică intenția de a mai spune ceva, pregătirea de a încheia o replică sau chiar sfârșitul replicii;
- sprijiniți-vă partenerul în momentele dificile ale conversației (atunci când acesta are un lapsus sau uită ideea la care tocmai s-a referit etc.);
- colaborați cu partenerul, ajutându-l să schimbe o temă inoportună, completându-i replicile sau chiar întrerupându-l „constructiv", ajutându-l să-și continue ideea.

2. Citind regulile conversației, arătați care dintre acestea au fost încălcate în situațiile de la exercițiul anterior.

3. Arătați cărui fapt se datorează progresia dialogului în exemplele de mai jos.

a. Conversație între două persoane necunoscute care se întâlnesc întâmplător pe stradă:

— Dumneavoastră cunoașteți grupele sanguine? mă întreabă. [...]

— Da, le cunosc — spun.

— Care? întreabă cu tonul profesoarei mele de anatomie din liceu. Zero, A, AB și ...?

— Și B!

— Păi cum? Parcă A 2 ...

— A, păi așa: Zero unu, A doi, B trei și AB patru.

— Aha!

— Ce grupă aveți? întreb eu.

— A doi.

— Ce coincidență. Și eu, tot A doi! [...]

— Și pot să primesc numai de la A doi?

— Ba nu. Și de la zero unu.

(Mircea Nedelciu, *Ora spre zero*)

b. Conversație între doi prieteni:

— Am aflat că mi-ai văzut pânzele.

— Câteva. Te-a informat Haikis?

(Cristian Teodorescu, *Tainele inimei*)

4. Realizați o conversație în care să respectați următoarele reguli: Trei elevi vor stabili un traseu prin care se ajunge dintr-un punct al localității voastre într-un alt punct. Ei vor sta în fața clasei și vor descrie traseul respectiv, dar fără să furnizeze elemente concrete (de exemplu: Sunt într-un parc. O iau la dreapta, trec pe lângă un cinematograf / un magazin de mobilă / o școală, ajung la o biserică etc.). Elevii din bănci vor pune întrebări de clarificare, până când reușesc să identifice punctul de plecare, traseul și punctul de sosire la care s-au gândit colegii lor. Observați în timpul conversației modul în care participanții au respectat / încălcat regulile conversației.

Jurnalul de lectură

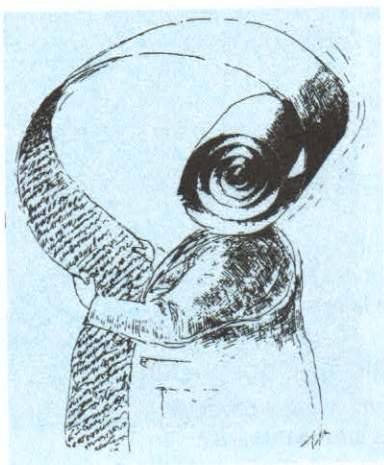

Desen de Janusz Kapusta

1. Alcătuiți-vă un jurnal de lectură, în care să vă notați impresiile după ce ați citit un text. Puteți include în jurnal atât texte citite pentru școală, cât și alte texte, pe care le citiți ca lectură particulară, în afara recomandărilor școlare. Puteți lua ca repere pentru notațiile voastre următoarele întrebări:

- Ce am reținut din textul citit?
- Ce sentimente mi-a provocat lectura?
- Ce amintiri din experiența proprie mi-a trezit lectura textului?
- Ce mi s-a părut interesant / deosebit în textul respectiv?
- Cu ce alte texte aș putea să compar textul citit?

Puteți, de asemenea, să vă exprimați părerea față de comportamentul unor personaje, să explicați de ce v-a plăcut să vă identificați cu un anumit personaj, să vă exprimați atitudinile sau propriile opinii față de ideile exprimate în text, să explicați ce v-a plăcut și ce nu v-a plăcut în textul citit sau să desenați portretele unor personaje, așa cum vi le închipuiți voi, să transcrieți scurte citate din pasajele care v-au plăcut și pe care ați dori să le recitiți cândva.

Jurnalul pe care-l începeți acum poate să fie oglinda lecturilor voastre pe întreg parcursul liceului.

2. Discutați despre rolul pe care credeți că-l poate avea un astfel de jurnal de lectură, pornind de la următoarele sugestii, la care puteți adăuga altele:

- vă puteți aminti mai târziu despre cum ați înțeles un text sau ce reacții ați avut citindu-l;
- puteți avea o imagine despre preocupările voastre de lectură la un moment dat;
- puteți compara modul în care ați perceput un text în diferite momente (când erați adolescent și când sunteți matur sau chiar vârstnic);
- puteți să împărtășiți impresiile voastre de lectură cu prietenii și colegii voștri, cu membri ai familiei (părinți, surori, frați);
- vă ajută să vă clarificați gândurile în legătură cu un text etc.

3. Scrieți în jurnalul de lectură impresiile voastre privitoare la textul lui Mircea Horia Simionescu, *Erasmo sau A doua fotografie cu oameni mici*. Discutați împreună în clasă, ca exercițiu pregătitor, la ce ați putea să vă referiți în notațiile voastre (puteți alege dintre sugestiile de mai sus sau puteți propune și alte aspecte pe care le puteți avea în vedere).

Dicționar

Reacții ale cititorului — raportarea cititorului la textul citit, pe parcursul și în urma lecturii. Reacțiile cititorului pot fi de ordin cognitiv, privind înțelegerea și interpretarea textului (întrebări pe care acesta le provoacă, presupune, ipoteze, verificarea și reajustarea acestora etc.), emoționale (simpatie sau antipatie față de personaje, împărtășirea stărilor sufletești ale acestora etc.), atitudinale (aprobare sau dezaprobare, confruntarea propriilor opțiuni și credințe cu cele care apar în text etc.).

Fișele de lectură

Dicționar

Figură de stil — modalitate de exprimare folosită pentru a spori expresivitatea comunicării, pentru a o face mai personală, mai atractivă sau mai plăcută. Principalele tipuri sunt: *figuri de sunet, figuri sintactice* (sau *de construcție*) și *figuri semantice* (sau *tropi*). Utilizarea figurilor de stil nu se limitează la domeniul literaturii, ele putând fi întâlnite frecvent chiar și în limbajul obișnuit, colocvial.

Umor — darul de a provoca râsul, capacitatea de a sesiza aspectele comice, înclinație spre bună dispoziție și veselie. Umorul implică o atitudine de înțelegere, de îngăduință sau chiar de simpatie față de realitatea înfățișată.

Ironie (gr. *eironeia*, însemnând la origine simulare, prefăcătorie) — procedeu prin care vorbitorul lasă să se înțeleagă altceva decât ceea ce spune (de obicei contrariul). Atitudinea ironică este distantă și critică, uneori chiar batjocoritoare (în cazul **sarcasmului**).

Eu liric — cel care vorbește într-un text liric. Ca și în cazul naratorului din textele epice (narative), eul liric nu trebuie confundat cu autorul real, chiar dacă adesea el poate fi un „purtător de cuvânt" al acestuia.

1. Confruntați fișele de lectură realizate (exercițiul de la p. 24) pentru cele două texte studiate în această unitate (poezia lui Tudor Arghezi și proza lui Mircea Horia Simionescu) cu modelele de mai jos:

Pentru textul narativ	Pentru poezie
Ce se povestește (tema textului; locul și timpul desfășurării acțiunii, etapele acțiunii, personajele)?	Ce se comunică (tema textului; idei sau sentimente puse în evidență)? În cazul poeziilor care au nucleu narativ, puteți adăuga întrebarea: Ce întâmplări sunt evocate?
Cine și cui îi povestește (cine este naratorul, la ce persoană e realizată narațiunea, destinatarul textului e precizat sau nu)?	Cine și cui îi comunică (indicii eului liric; indici ai adresării)? În cazul poeziilor cu nucleu narativ, puteți adăuga întrebarea: Ce personaje lirice apar în text?
Cum se povestește (moduri de expunere folosite, ritmul narațiunii, particularități ale textului: umorul, ironia etc.)?	Cum se comunică (cum sunt exprimate ideile și sentimentele, care este tonul general al textului, ce figuri de stil apar în text și ce rol au ele în conturarea semnificației acestuia)?
Care este, după părerea voastră, semnificația generală a textului și care este opinia voastră privitoare la aceasta?	

2. În plus, fișele de lectură realizate pentru textele literare pot cuprinde:

- informații sumare despre autor (biografice și bibliografice: despre viața și opera acestuia);
- informații despre textul citit (În ce volum a apărut? Când a fost publicat? Ce tip de text este: proză, poezie, text narativ sau text liric, text integral sau fragment? etc.).

3. Care credeți că este deosebirea dintre jurnalul de lectură și fișele de lectură? Discutați, având în vedere următoarele aspecte:

- conținutul: transmiterea de informații / opinii;
- structura: sistematică / nesistematică;
- scopul în care sunt realizate: pentru a învăța mai ușor / pentru a-ți înțelege propriile reacții de lectură.

Cuvintele: forme și sensuri

Dicționar lingvistic

Omonimia este relația dintre două sau mai multe cuvinte identice ca formă, însă diferite ca sens, având adesea etimologie (origine) diferită.
Este relativ rară **omonimia totală,** realizată între cuvinte identice în toate formele lor flexionare (*bancă*, „scaun lung" — *bancă*, „întreprindere financiară"; ambele substantive, cu pluralul *bănci*). Omonimia este cel mai adesea **parțială,** constând în identitatea unora dintre formele flexionare ale cuvintelor, așa cum apar ele în enunț („E un *cer* albastru" / „*Cer* dreptul la replică"). În aceste cazuri, contextul ajută de obicei la înțelegerea corectă, astfel încât identitatea de forme nu produce confuzii.
În limba română, dată fiind ortografia dominant fonetică, sunt destul de rare cazurile de cuvinte doar **omografe** (care se scriu la fel, dar se pronunță diferit; de exemplu, conjuncția *deși* și adjectivul la forma de plural masculin *deși*); adesea, între omografele românești este doar o diferență de accentuare (*véselă* — *veséla*). Și mai rar apar cuvinte doar **omofone** (scrise diferit, dar pronunțate la fel; de exemplu, pronumele *ea* și forma de imperativ a verbului *a lua: ia*).
Paronimia este relația dintre două sau mai multe cuvinte asemănătoare ca formă, dar având sensuri diferite.
Formele lingvistice identice (*omonime*) sau asemănătoare (*paronime*) pot produce confuzii în comunicare, dar pot fi folosite, cu intenție, în jocuri de cuvinte.
Jocurile de cuvinte (dintre care cel mai tipic se numește **calambur**) sunt procedee de realizare a unui efect de surpriză, de obicei umoristic, prin alăturarea sau substituirea ingenioasă a unor cuvinte cu forme sonore identice sau apropiate, sau prin echivocul dintre sensuri diferite ale aceluiași cuvânt. Jocul de cuvinte se bazează pe relațiile lexicale fundamentale: omonimie, paronimie, sinonimie, antonimie.

● LEXIC: omonimie și paronimie

1. Explicați cele două interpretări posibile ale titlului (unui volum): „Competiția *continuă*". Ce diferențe gramaticale și semantice sunt între ele?

2. Folosiți una dintre perechile de omonime (sau omografe) *vin — vin, gene — gene, ùmbrele — umbrèle*:
- în două enunțuri univoce;
- într-un al treilea enunț care să poată produce cu adevărat confuzie (cel puțin în forma scrisă).

Exemplu: *còpii — copìi* : a) Are doi copii. A făcut două copii. // b) A primit banii pentru copii.

3. Într-un banc politic de acum câteva decenii, un personaj era admonestat de un polițist pentru că nu participa la manifestarea obligatorie de entuziasm, strigând „Trăiască!" și „Ura!" la apariția șefului statului. Răspunsul personajului era: „Nu e nevoie să strig. Ura e în mine".

Analizați mecanismul realizării umorului în această anecdotă: pe ce se bazează jocul lingvistic? Explicați diferența semantică și gramaticală dintre cele două forme identice.

4. Descrieți modul în care sunt alcătuite cele două titluri de mai jos: Jocuri de cuvinte paronimice
- *Viziunea vizuinii* (volum de Marin Sorescu)
- *Canalul și canaliile* (titlu jurnalistic)

5. Citiți textul de mai jos. Explicați cum se realizează „poanta" textului, comentând din punct de vedere gramatical și semantic cele două cuvinte care alcătuiesc ultimul vers. Ce raport se stabilește între ele? Ce efect are alăturarea lor?

Orice le-ai spune
florilor scunde,
nici una totuși
nu-ți va răspunde.

Singur balonul
de păpădie
are să-ți spuie:
— *Adio! Adie...*

(Șerban Foarță, *De vorbă cu florile*)

Jocurile de cuvinte apar în comunicarea curentă, cotidiană (în formele ei subiective, expresive), în publicitate, dar și în unele texte literare. Situațiile tipice în care se folosesc jocuri de cuvinte sunt: replica spirituală, anecdota sau „bancul" lingvistic, unele sloganuri publicitare. Relația lexicală se manifestă fie în prezența ambilor termeni, în raport de omonimie („La vremuri *noi*... tot *noi*") sau paronimie („De la *eroare* la *oroare*"), fie doar în prezența unuia dintre aceștia, celălalt fiind evocat de context.

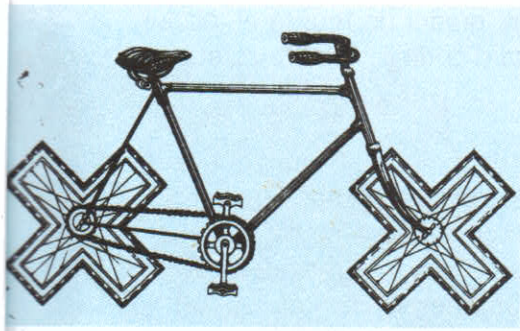

Bicicletă pentru trepte, din *Catalogul obiectelor de negăsit* de Jacques Carelman

Dicționar lingvistic

Sintagma este o unitate sintactică formată dintr-un anumit cuvânt și determinanții acestuia. De exemplu : „povestea mea", „a doua fotografie cu oameni mici", „cântă la pian" etc.
Unitatea frazeologică (sau **îmbinarea fixă de cuvinte**) este o sintagmă cu sens unitar, de obicei expresiv, și cu posibilități reduse de variație gramaticală. În funcție de gradul de solidaritate dintre cuvintele care o alcătuiesc, e numită **locuțiune, expresie** etc.
Așa-numitele **cuvinte-valiză** sunt creații lexicale ludice, produse prin contaminarea sau amalgamarea a două cuvinte preexistente. Acestea se suprapun parțial, când au și o asemănare fonetică: *faliment + alimentara = faliment**ara***; dacă asocierea se face în primul rând pe baza sensului, cuvintele sunt contopite, adesea și trunchiate: *a fura + a găsi = a furgăsi; februarie + martie = femartie.*
În procedeul numit **deraiere lexicală** este păstrat doar segmentul inițial al unei sintagme stabile (uneori un singur sunet); restul este substituit, urmărindu-se chiar să se producă o cât mai mare incompatibilitate semantică (adesea și sintactică) cu contextul — ceea ce poate antrena efectul de absurd.
Nonsensurile sunt un tip de jocuri de cuvinte bazate pe asocierea voit absurdă a cuvintelor. Unele se obțin prin substituire — sau chiar permutare — în interiorul unor unități frazeologice, a unor proverbe etc. De exemplu: „S-a rupt *drumul* în mijlocul *carului.*"

6. Explicați în ce constă experimentul poetic de mai jos. Care este relația dintre text și titlul său?

...Par-
fumurile unor
crinoline par
fumurile unor
crini! O, line
par fumurile
unor crino-
line...

(Șerban Foarță, *Placă — puțin — defectă*)

7. Jocul de cuvinte se bazează pe un mecanism al „bifurcației", al divergenței semantice, al cărui suport lingvistic poate fi foarte discret: un instrument gramatical, sau o asemănare fonetică minimală. Cum se realizează contrastul și efectul de surpriză în jocul de cuvinte de mai jos (provenind dintr-o anecdotă)?

— Oșteni, *pe cai!*
— Nu mai avem cai, Măria ta!
— Atunci, *pe curând!*

8. Multe jocuri constau într-o modificare sau o substituție într-o sintagmă, de obicei într-una relativ stabilă (într-o unitate frazeologică). Arătați, pentru fiecare exemplu de mai jos: a) care e punctul de pornire (sintagma inițială); b) ce modificare s-a operat; c) ce sens ar putea avea noua sintagmă. Sensul e totdeauna clar, în absența contextului?

• *stângul la replică* • *reforma fără fond* • *mai mult ca prefectul* • *purtător de cuvinte* • *statul de drepți* • *economia de paiață* • *bufonul nuclear* • *isteria neamului* • *mica duplicitate*

9. Jocul de cuvinte poate modifica o expresie, un clișeu al limbajului cotidian, dar și un titlu sau un citat literar bine cunoscut. Recunoașteți la ce vers face aluzie, modificându-l, autorul fragmentului de mai jos? Explicați și jocul de cuvinte din titlul poeziei.

Capul meu cade
pe
mașina de scris
.....
fruntea de rânduri mi-e plină

(Florin Iaru, *Hai ku mine peste muntele Fudji*)

● LEXIC: inventivitate lexicală

1. Arătați din ce elemente și în ce mod s-au format cuvintele subliniate:

a. Ce să vezi? mai fiecare tovarăș al meu *furluase* câte ceva.

b. He, he! bine-ai venit, *nepurcele!*

(Ion Creangă, *Amintiri din copilărie*)

2. Explicați modul de formare și încercați să deduceți sensul cuvintelor-valiză: *militiști, polițieni, politicăloșie, demo-*

cratură, parlinterimari. Judecați gradul de reușită al jocului de cuvinte. Comparați judecata și criteriile folosite cu acelea ale colegilor.

Nu toate jocurile de cuvinte sunt reușite. Le putem evalua cu ajutorul câtorva criterii: prima condiție este posibilitatea de a recunoaște elementele puse în relație; apoi, trebuie să existe între acestea o legătură semantică evidentă; cu cât substituirea, alăturarea sau contopirea sunt mai motivate (eventual aducând chiar o idee nouă, neașteptată), cu atât jocul e mai izbutit.

3. Recunoașteți, în „deraierea lexicală" din exemplul de mai jos, punctul de pornire și explicați în ce constă transformarea sintagmei:

Iaca ne trezim cu popa Buligă, ce-i ziceau și Ciucălău, din ulița Buciumenii, tămâiet și aghezmuit gata des-dimineață, *Dumnezeu să-l iepure...*

(Ion Creangă, *Amintiri din copilărie*)

4. Comparați următoarele fragmente, observând asemănările și deosebirile dintre ele în modul de producere a unor asocieri absurde:

a. Frunză verde ceapă coaptă, să mănânca zăpadă friptă.

(B. P. Hasdeu, *Trei Crai de la răsărit*)

b. Și-am zis verde de albastru,
mă doare un cal măiastru,
și-am zis pară de un măr,
minciună de adevăr.

(Nichita Stănescu, *Frunză verde de albastru*)

5. Încercați să analizați sintactic și morfologic fragmentul următor. E posibil? De ce?

Nicicând guluiul arfic, bunurași
n-a tofărit atâtea nerucoave.
Era, pe când cu veli și alibave
Cozimiream pe-o șaită de gopași.

(Nina Cassian, *Sonet*)

În literatură — în poezie, dar și în texte științifico-fantastice — pot apărea pasaje mai scurte sau mai lungi scrise în limbi inventate, inexistente în realitate. În construirea unor enunțuri în limbi imaginare, autorul poate respecta o parte dintre regulile specifice unei limbi reale: succesiuni de sunete posibile, flexiunea substantivală, verbală etc., o anumită schemă sintactică (subiect, predicat verbal, circumstanțiale etc.), încălcându-le pe celelalte.

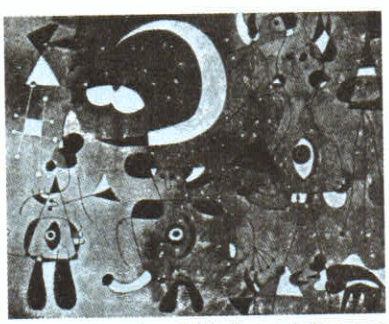

Joan Miró, *Personaje în noapte*

6. Comparați două mostre de limbi poetice imaginare: „sparga", ilustrată de strofa *Sonetului* Ninei Cassian de la ex. 5, și „leoparda" (Virgil Teodorescu), exemplificată prin fragmentul de mai jos. Ce diferențe observați (de exemplu:

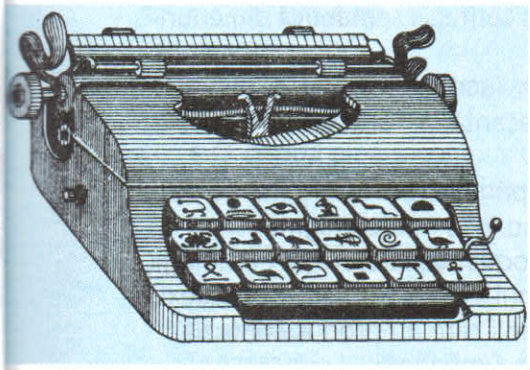

Mașină de scris pentru egiptologi, cu hieroglife, din *Catalogul obiectelor de negăsit* de Jacques Carelman

care e mai aproape de o limbă reală — eventual de română —, la nivel fonetic, morfologic, sintactic, lexical)?

Sobroe algoa dooy toe founodnwoo oon toe Negaru Hora urboe
revoulud finoe wilot
entroe toe twoe toe sarah dogarabasmahi aroe
toe strearom prapoi robarago oftanod hatun vehon ion marring
sculoest simprope uneor adaru iot soelof

(Virgil Teodorescu, *Poem în leopardă*)

7. Căutați, în exemplele de mai sus din limbi inventate, unele cuvinte reale ale limbii române. Ce rol au ele în text?

8. Produceți câteva fraze în limbi inventate pe loc, încercând să folosiți:

- cuvinte inventate, dar fonetic și gramatical acceptabile;
- cuvinte inventate, cu fonetică și / sau ortografie bizară, dar gramatical asociabile;
- cuvinte inventate, acceptabile din punct de vedere fonetic, dar neasociabile gramatical.

Schimbați textele cu un coleg și încercați să vi le „traduceți" reciproc.

● LEXIC: confuzii paronimice

Unele dintre cele mai frecvente și mai supărătoare greșeli de exprimare se produc prin confundarea paronimelor: *complement / compliment, literar / literal, originar / original, inveterat / învederat* etc. Spre deosebire de jocurile de cuvinte, în care substituirea sau suprapunerea unor forme diferite este intenționată, confuzia paronimică provine din neatenție și mai ales din ignoranță.

1. Identificați, în exemplele de mai jos, confuziile paronimice. Substituiți cuvintele folosite greșit cu paronimele lor cerute de context.

- Completați fișa în mod lizibil, trecând în primul spațiu numele și pronumele.
- N-am fost înțeleși. Ori, ideea noastră era să începem o adevărată reformă.
- Societatea petroliferă și-a mutat sediul într-un alt oraș.
- E un virtuos al pianului, are concerte pe tot globul.
- Poveștile lui mă înervează îngrozitor!
- Ne-am apropiat conceptele moderne, cu care acum operăm fără probleme.

2. Folosiți în câte o propoziție cuvintele *adagio* și *adagiu*, *releva* și *revela*, *perceptor* și *preceptor*, pentru a ilustra diferența de sens în fiecare pereche paronimică.

3. Alegeți, din fiecare cuplu de enunțuri de mai jos, pe cel în care cuvântul din stânga este folosit corect. Explicați prin

Dicționar lingvistic

Etimologie = (1) origine a unui cuvânt; (2) ramură a lingvisticii care se ocupă de identificarea originii cuvintelor unei limbi.

Este numit **etimologie populară** (sau, de unii autori, **atracție paronimică**) un fenomen de falsă analiză, făcută de vorbitorii care nu cunosc sensul unui cuvânt și atunci îl interpretează raportându-l, pe baza unei asemănări formale, la alt cuvânt sau la alte cuvinte pe care le cunosc deja. Rezultatul acestei apropieri pur formale și fără bază reală poate fi o gravă deformare a sensului: *mutual* „reciproc" este apropiat de *mut* și i se atribuie în mod greșit sensul „tăcut, tacit", *ajutorul mutual* devenind un fel de „ajutor pe tăcute". Uneori, este alterată și forma cuvântului, pentru a-l apropia de presupusa sa origine: în forma *revindecări* se observă modificarea cuvântului *revendicări*, pus în legătură cu *a vindeca*.

ce asociere formală s-a produs confuzia semantică din enunțurile incorecte:

• *lucrativ*: Dorim un guvern lucrativ, responsabil, care să nu se gândească imediat la vacanță. // Participă la o asociație cu scop lucrativ.

• *primitiv*: E un om foarte primitiv, are casa plină de oaspeți. // Epocile primitive ascund încă multe enigme.

4. Explicați cum s-au produs următoarele etimologii populare, identificând termenul corect, potrivit în context, precum și termenul sau termenii care au produs confuzia:

• Banii lui s-au dus pe gârla *umflației*.

• E o poetă *transfugită*.

• Și-a cumpărat un câine scump, din ăia cu *pete gri*.

● LEXIC: cuvinte polisemantice

1. Un slogan politic de acum câteva decenii era: „Tot înainte!". Circula însă și un joc de cuvinte care îl relua parodic: „Tot înainte! Că tot înainte era mai bine...".

Explicați sensurile cuvintelor *tot* și *înainte* în sloganul inițial și în parodia lui. Găsiți intonația adecvată a sintagmei, în fiecare dintre enunțuri.

În timp, legătura dintre sensurile unui cuvânt polisemantic se poate pierde, diferențele se adâncesc și cuvântul se scindează semantic, producând **omonime**. Există deci omonime care au origini diferite (*gol* „fără îmbrăcăminte" sau „vid" provine din slavă, *gol* „punct marcat la fotbal" — din engleză), dar și omonime care au origine unică, însă legătura inițială s-a pierdut (*coș* „obiect pentru transport, făcut din împletitură de nuiele" — *coș* „horn"). Limita dintre polisemie și omonimie nu este deci absolută. (În unele interpretări, omonimele trebuie să aibă neapărat origini diferite; în accepția pe care o prezentăm aici, e suficientă diferențierea semantică, însoțită uneori și de cea morfologică: vom vorbi deci de omonime chiar atunci când ele au aceeași origine, provenind dintr-un cuvânt polisemantic).

În dicționarele românești există tradiția de a trata într-un articol unic, deci ca situație de polisemie, chiar cazurile în care sensurile s-au depărtat foarte mult unul de altul.

Sensul cuvintelor polisemantice se actualizează în context.

2. Cuvintele subliniate în enunțurile următoare vi se par omonime sau sensuri diferite ale aceluiași cuvânt? Controlați-vă răspunsul cu ajutorul dicționarului.

• *Liliacul* a înflorit pe alei. În peșteră au prins un *liliac*.

• la *porumbelul* cald! Un *porumbel* alb tocmai și-a luat zborul.

Dicționar lingvistic

Cuvintele polisemantice sunt cuvintele care au mai multe sensuri. De obicei, legătura dintre sensuri este evidentă, ele având în comun un nucleu sau putând fi ușor deduse unul din altul, prin extinderi, restrângeri, analogii.

Parodia reprezintă imitația unui text sau a unui stil, a unui mod de exprimare, prin care se urmărește un efect umoristic, de obicei prin accentuarea și caricaturizarea trăsăturilor caracteristice ale originalului.

Un joc permutațional de litere de R. Kallhardt

• L-am privit cu mare *milă*. Nava mai avea de parcurs o *milă*.

• Doarme *tun*. E un *tun* rămas din primul război mondial.

• O *bandă* albă înconjura urma de pe asfalt. *Banda* concurentă fusese arestată cu două zile în urmă.

3. Citiți strofa următoare:

De-i goni fie norocul,
Fie idealurile
Te urmează în tot locul
Vânturile, valurile.

(Mihai Eminescu, *Dintre sute de catarge*)

Pentru verbul *a goni*, dicționarele înregistrează mai multe sensuri. Principalele sunt reproduse în continuare, într-o versiune simplificată, după *Dicționarul limbii române* (DLR): 1. *a goni* (pe cineva) = a lua la goană, a pune pe fugă, a fugări. „Se grăbeau așa de tare, că ți se părea că-i gonea cineva din urmă" (Ghibănescu); 2. (Specializat, în limbajul vânătoresc) *a goni* (un animal) = a-l pune pe fugă, alungându-l spre locul unde stau la pândă vânătorii. „Copoiul gonind prin pădure iepurele fricos" (Odobescu); 3. (Învechit) *a goni* (pe cineva) = a persecuta, a prigoni. „Savle, Savle, ce me gonești?" (Codicele Voronețean); 4. *a goni* (pe cineva sau ceva) = a alunga, a izgoni, a da afară. „Goni sărăcia din satul lui" (Ispirescu); 5. (Învechit) *a goni* (ceva, o țintă, un ideal) = a urmări, a umbla după..., a tinde la... „Drieptul meu, alta nu gonesc" (Alecsandri); 6. (Intranzitiv) *a goni* = a alerga, a fugi. „Goneam nebunește ș-am dat în mlaștini necurate" (Sadoveanu).

Care dintre aceste sensuri ar putea fi cel folosit de Eminescu? Există mai multe posibilități? Ce consecințe are asupra sensului global al strofei interpretarea verbului în alt sens?

4. Urmăriți relația dintre diferitele sensuri ale cuvântului *ceai: arbust exotic* • *frunzele lui* • *băutură obținută din frunzele lui* • *băutură obținută din diverse plante medicinale* • *momentul, ocazia în care se bea ceai* • *reuniune, petrecere tinerească*.

Încercați să explicați cum s-a făcut trecerea de la un sens la altul, găsind exemple asemănătoare (de exemplu: *cafea* este sămânța unui arbore, dar și băutura preparată din ea — etc.). Repetați operația — alcătuind mai întâi o listă de sensuri — pentru cuvintele: *cal, cap, scoarță*.

5. Se poate face un test: căutând într-un dicționar, și ghidându-ne pur și simplu după dimensiunea articolelor (în care sunt tratate, numerotat, sensuri și subsensuri, ilustrate sau nu prin citate), înregistrăm primele 10 cuvinte cu polisemie foarte bogată (cu peste 5 sensuri diferite) și primele 10 cuvinte monosemantice. Observăm apoi unele caracteristici ale fiecărui grup.

Ca rezultat al unui asemenea test, la litera N din *Dicționarul explicativ al limbii române* (DEX) au fost găsite următoarele cuvinte:

a. *polisemantice*: nas • năprasnic • neam • nebun • negativ • negru • nervură • neutru • nevoie • nimeri;

b. *monosemantice*: nabedernițâ • nacrit • nacru • nadiceancă • nadir • nadiral • nadoleancă • nadpis • naft • naftalen.

Verificați dacă cuvintele găsite aparțin unora dintre categoriile din lista următoare:

a. *polisemantice:* cuvinte din fondul vechi • instrumente gramaticale • cuvinte ale limbii curente • verbe din vocabularul de bază • neologisme folosite în multe limbaje științifice;

b. *monosemantice*: neologisme foarte recente • termeni științifici dintr-un singur domeniu • termeni regionali • cuvinte vechi, ieșite din uz.

Vocabularul de bază (fondul principal lexical) este alcătuit din cuvintele cele mai frecvente ale unei limbi; multe dintre acestea sunt și cele mai bogate semantic și mai productive, de la ele formându-se derivate și compuse.

Evaluare
Unitatea 1

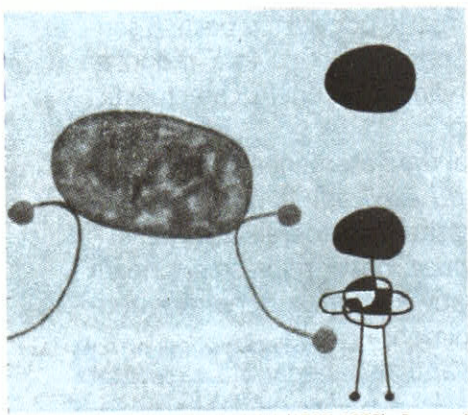

Joan Miró (1893–1983), *Persoană contemplând soarele*

1. Citiți poezia următoare:

Plouă soare peste mine
Și mă udă cu lumină.
Eu în joc stropesc cu soare
Coala zărilor, velină.

Ce-am făcut?! Cum o s-ascund
Pata galbenă, arsura?
Peste tenta de lumină,
Peste zări mă dau de-a dura.

Nu se duce. Ce să fac?
Sufletu-l mototolesc
Și-l fac cârpă ca să șterg
Soarele copilăresc.

Cârpa sufletului însă
Toată-i îmbibată-n soare,
Șterg mereu și-n zări lumina
E din ce în ce mai mare.

Zarea aș putea s-o-nghit
Și ar fi ascunsă bine,
Dar mi-ar lumina tot trupul
Și-ar putea ghici oricine.

Ei, și dacă ar rămâne
Încă-un soare, ce ar fi?
N-o să plângă — nu-i așa? —
Nimeni dintre noi, copii.

(Ana Blandiana, *Glumă II*)

15 puncte **a.** Sintetizați, în 4–5 rânduri, conținutul poeziei.

5 puncte **b.** Alegeți, dintre următoarele variante, tema poeziei sau propuneți voi alta: creația și jocul • joc de copii • jocul imaginației • jocul ca bucurie de a trăi.

10 puncte **c.** Interpretați, în 2–3 rânduri, versurile „Cârpa sufletului însă / Toată-i îmbibată-n soare".

10 puncte **d.** Precizați care sunt raporturile copilului cu universul și cum poate fi privit soarele în acest context.

10 puncte **e.** Explicați titlul textului, în legătură cu tema pe care ați stabilit-o la punctul b.

25 puncte **2.** Alcătuiți cinci scurte enunțuri, care să ilustreze următoarele sensuri ale cuvântului *punct*:

- loc fix, determinat, cu o suprafață foarte mică, sau care nu e luată în considerare;
- aspect particular al unei teme;
- stadiu, grad atins, moment în evoluția unui fenomen;
- unitate de măsură luată ca bază de clasificare, mai ales în sporturi;
- semn de punctuație care indică pauze între propoziții și fraze independente.

15 puncte **3.** Scrieți un buletin meteo de 4–5 rânduri, în care să folosiți următoarele cuvinte din poezie: *plouă, soare*.

10 puncte **4.** Notați două atitudini / comportamente care vă caracterizează drept un bun ascultător.

2

unitatea

Lumi fantastice

2

Un popas primejdios

Ion Luca Caragiale (1852–1912), dramaturg și prozator. Provine dintr-o familie modestă, cu posibile ascendențe străine, grecești sau albaneze. Face școala primară în orașul în apropierea căruia se născuse, Ploiești, apoi se instruiește în arta dramatică la Conservatorul din București. Viața lui e plină de meandre, ca și cariera literară. Lucrează, cu intermitențe, mai ales în teatru și în ziaristică. În 1870 se angajează sufleor și copist la Teatrul Național din București. În 1888–1889 este director general al teatrelor, funcție din care e nevoit să se retragă după numai un an. Ca ziarist colaborează de-a lungul vieții la numeroase gazete, de diferite culori politice. De asemenea, editează și uneori scrie de unul singur gazete, dintre care cea mai cunoscută este *Moftul român*, apărută în două intervale, în 1893 și în 1902–1903. Fire impulsivă, reușește să își facă mulți dușmani în epocă. Acuzat la un moment dat de plagiat, ajunge protagonist al unui răsunător proces literar. Nemulțumit de felul în care era privit de contemporani, se exilează din 1906 la Berlin, păstrând însă vii legăturile cu prietenii din România. În 1908 are chiar o curioasă tentativă de a intra în politica românească, lansându-se într-o campanie electorală. Moare la Berlin,

PENTRU ÎNCEPUT

1. Amintiți-vă o întâmplare ciudată, greu de explicat, pe care ați trăit-o, la care ați asistat sau care v-a fost relatată. Povestiți-o în scris, într-o formă succintă, în câteva fraze. Dați colegei sau colegului povestirea voastră, pentru a-i găsi un titlu care să sugereze cât mai bine despre ce fel de întâmplare este vorba. Discutați împreună titlurile propuse și conveniți asupra variantelor care vi se par cele mai potrivite.

2. Citiți titlurile tuturor povestirilor elevilor din clasă, transcriindu-le pe tablă. Grupați-le în funcție de:

- natura întâmplării evocate în titlu;
- prezența sau absența persoanei I în titlu.

LA HANUL LUI MÂNJOALĂ

de I. L. Caragiale

Un sfert de ceas până la hanul lui Mânjoală... de-acolea, până-n Popeștii-de-sus, o poștie: în buiestru potrivit, un ceas și jumătate... Buiestrașu-i bun... dacă-i dau grăunțe la han și-l odihnesc trei sferturi de ceas... merge. Care va să zică, un sfert și cu trei, un ceas, și până-n Popești unul și jumătate, fac două și jumătate... Acu sunt șapte trecute: ăl mai târziu până la zece, sunt la pocovnicu Iordache... Am cam întârziat... trebuia să plec mai devreme... dar în sfârșit!... de așteptat, mă așteaptă...

Așa socotind în gând, am și văzut de departe, ca la o bătaie bună de pușcă, lumină multă la hanul lui Mânjoală, adică, așa-i rămăsese numele; acum era hanul Mânjoloaii — omul murise de vreo cinci ani... Zdravănă femeie! ce a făcut, ce a dres, de unde era cât p-aci să le vânză hanul când trăia bărbatu-său, acuma s-a plătit de datorii, a dres acaretul, a mai ridicat un grajd de piatră, și încă spun toți că trebuie să aibă și parale bune. Unii o bănuiesc că o fi găsit vreo comoară... alții, că umblă cu fermece. Odată au vrut s-o calce tâlharii... S-au apucat să-i spargă ușa. Unul dintre ei, ăl mai voinic, un om cât un taur, a ridicat toporul și când a tras cu sete, a picat jos. L-au ridicat repede! era mort... Frate-său a dat să vorbească, dar n-a putut — amuțise. Erau patru inși. L-au pus pe mort în spinarea lui frate-său, și ceilalți doi l-au apucat de picioare, să-l îngroape undeva departe. Când să iasă

după ce refuzase invitația la sărbătorirea ce i se pregătea în țară la împlinirea vârstei de 60 de ani. Evocările celor care l-au cunoscut, adesea contradictorii, portretizează un om deosebit de inteligent și capricios.
Traseul creației e întortocheat. Prima operă notabilă, *O noapte furtunoasă*, are numai două reprezentații (1879), fiind scoasă de pe afiș din pricina presiunilor politice și a disputei dintre autor și directorul teatrului, Ion Ghica. Abia în 1884 piesa *O scrisoare pierdută* se bucură de succes atât la public, cât și la critica dramatică, însă următoarea comedie, *D-ale carnavalului* (1885), e fluierată. Caragiale își surprinde contemporanii prin repetate schimbări de traseu: de la comedie la dramă și la nuvelistică sumbră, apoi la proză scurtă comică și, în cele din urmă, la povestiri fantastice.
Alte repere bibliografice: volumul *Teatru* (1889) cuprinde principalele comedii ale autorului, iar *Momente* (1901) reunește majoritatea schițelor comice.

din curtea hanului, Mânjoloaia începe să strige pe fereastră: hoții! și-n față-le, iacă zapciul cu mai mulți inși și cu patru dorobanți călări. Strigă pomojnicul: „Cine-i?" Hoții cei doi, fugi care-ncotro! rămâne mutul cu frate-său mort în cârcă. Acu, ce te faci la cercetare? Toată lumea știa că mutul vorbește; cui putea să-i treacă prin cap că mutul nu se preface? L-au bătut până l-au smintit, ca să-i vie glasul la loc — degeaba. De atunci li s-a tăiat pofta flăcăilor să mai calce hanul...

Până să-mi treacă toate astea prin minte, am sosit. O sumă de cară poposesc în curtea hanului; unele duc la vale cherestea, altele porumb la deal. E o seară aspră de toamnă. Chirigiii se-ncălzesc pe lângă focuri... de aceea se vedea atâta lumină de departe. Un argat îmi ia calul în primire să-i dea grăunțe la grajd. Intru în cârciumă, unde fac refenea oameni mulți, pe când doi țigani somnoroși, unul cu lăuta și altul cu cobza, țârlâie într-un colț olteneşte. Mi-e foame și frig — m-a răzbit umezeala.

— Unde-i cucoana? întreb pe băiatul de la tarabă.

— La cuptor.

— Trebuie să-i fie mai cald acolo, zic eu și trec, printr-o săliță, din cârciumă în bucătărie...

Foarte curat în bucătărie... și abur, nu ca în cârciumă, de cojoace, de cizme și de opinci jilave — abur de pâne caldă. Mânjoloaia priveghea cuptorul...

— Bine v-am găsit, cocoană Marghioalo.

— Bine-ați venit, cocoane Fănică.

— Mai s-o fi găsind ceva de mâncare?

— Pentru oameni de omenie ca dumneata, și la miezul nopții.

Și repede coana Marghioala dă poruncă unei cotoroanțe să puie de masă-n odaie, și pe urmă s-apropie de cotlon la vatră, și zice:

— Uite, alege-ți.

Cocoana Marghioala era frumoasă, voinică și ochioasă, știam. Niciodată însă de când o cunoșteam — ș-o cunoșteam de mult: trecusem pe la hanul lui Mânjoală de atâtea ori, încă de copil, pe când trăia răposatul taică-meu, că pe acolo n-era drumul la târg — niciodată nu mi se păruse mai plăcută... Eram tânăr, curățel și obraznic, mai mult obraznic decât curățel. M-am apropiat pe la stânga ei, cum era aplecată spre vatră, și am apucat-o peste mijloc; ajungând cu mâna de brațul ei drept, tare ca piatra, m-a-mpins dracul s-o ciupesc.

— N-ai de lucru? zice femeia și s-a uitat la mine chiorâș...

Dar eu, ca s-o dreg, zic:

— Strașnici ochi ai, coană Marghioalo!

— Ia nu mă-ncânta; mai bine spune ce să-ți dau.

— Să-mi dai... să-mi dai... Dă-mi ce ai dumneata...

— Zău...

Și eu, oftând:

— Fie, că strașnici ochi ai, coană Marghioalo!

— Da dacă te-aude socru-tău?

— Care socru?... de unde știi?

— Dumneata gândești că, daca te-ascunzi sub căciulă, nu te mai vede nimini ce faci... Nu te duci la pocovnicu Iordache să te logodești cu fata a mai mare?... Aide, nu te mai uita așa la mine; treci în odaie la masă.

Multe odăi curate și odihnite am văzut în viața mea, dar ca odaia aceea... Ce pat! ce perdeluțe! ce pereți! ce tavan! toate albe ca laptele. Și abajurul și toate cele lucrate cu iglița în fel de fel de fețe... și cald ca subt o aripă de cloșcă... și un miros de mere și de gutui...

Am vrut să m-așez la masă și, după obiceiul apucat din copilărie, m-am întors să văz încotro e răsăritul, să mă-nchin. M-am uitat cu băgare de seamă de jur împrejur pe toți pereții — nici o icoană. Zice cocoana Marghioala:

— Ce te uiți?

Zic:

— Icoanele... Unde le ții?

Zice:

— Dă-le focului de icoane! d-abia prăsesc cari și păduchi de lemn...

Femeie curată!... M-am așezat la masă făcându-mi cruce după datină, când deodată, un răcnet: călcasem, se vede, cu potcoava cizmii, pe un cotoi bătrân, care era sub masă. Cocoana Marghioala sare repede și deschide ușa de perete; cotoiul supărat dă năvală afară, pe când aerul rece năpădește-năuntru și stinge lampa. Caută chibriturile pe bâjbâite; caut eu încolo, caută cocoana-ncoace — ne-am întâlnit piept în piept pe-ntunerec... Eu, obraznic, o iau bine-n brațe și-ncep s-o pup... Cocoana mai nu vrea, mai se lăsa; îi ardea obrajii, gura-i era rece și i se zbârlise pe lângă urechi puful piersicii... În sfârșit iacă jupâneasa aduce tava cu demâncare și cu o lumânare. Pesemne om fi căutat mult chibriturile, că țilindrul lămpii se răcise de tot. Am aprins-o iar...

Bună mâncare! pâne caldă, rață friptă pe varză, cârnați de purcel prăjiți, și niște vin! și cafea turcească! și râs și vorbă... halal să-i fie cocoanii Marghioalii! După cafea, zice cotoroanții:

— Spune să scoată o jumătate de tămâioasă...

Grozavă tămâioasă!... Mă apucase un fel de amorțeală pe la încheieturi; m-am dat așa-ntr-o parte pe pat, să trag o țigară cu ale din urmă picături chihlibarii din pahar, și mă uitam, pân fumul tutunului la cocoana Marghioala, care-mi sta pe scaun în față și-mi făcea țigări. Zic:

— Fie, cocoană Marghioalo, strașnici ochi ai!... Știi ce?

— Ce?

— Dacă nu te superi, să-mi mai facă o cafea; da... nu așa dulce...

Și râzi!... Când vine jupâneasa cu cafeaua, zice:

— Cocoană, dumneavoastră stați de vorbă aici... nu știți ce-i afară...

— Ce e?

— S-a pornit un vânt de sus... vine prăpăd.

Am sărit drept în picioare și m-am uitat la ceas: zece și aproape trei sferturi. În loc de o jumătate de ceas, stătusem la han două ceasuri și jumătate! Vezi ce e când te-ncurci la vorbă?

— Să-mi scoată calul!

— Cine?... Argații s-au culcat.

— Mă duc eu la grajd...

— Ți-a pus ulcica la pocovnicu! zice cocoana pufnind de râs și ținându-mi calea la ușe.

Am dat-o binișor la o parte și am ieșit pe prispă. În adevăr, era o vreme vajnică... Focurile chirigiilor se stinseseră; oameni și vite dormeau pe coceni, vârându-se cumințl unii-ntr-alții jos la pământ, pe când pe sus prin văzduh urla vântul nebun.

— E vifor mare, zise cocoana Marghioala, înfiorată și apucându-mă strâns de mână; ești prost? să pleci pe vremea asta! Mâi de noapte aici; pleci mâne pe lumină.

— Nu se poate...

Mi-am tras mâna cu putere; am mers la grajd; cu mare greutate am deșteptat un argat și mi-am găsit calul; l-am închingat, l-am tras la scară și m-am suit în odaie să-mi iau noapte bună de la gazdă. Femeia, dusă pe gânduri, ședea pe pat cu căciula mea în mână, o tot învârtea ș-o răsucea.

— Cât am de plată? am întrebat.

— Îmi plătești când treci înapoi, răspunse gazda, uitându-se adânc în fundul căciulii.

Și pe urmă se ridică în picioare și mi-o întinse. Mi-am luat căciula ș-am pus-o-n cap,

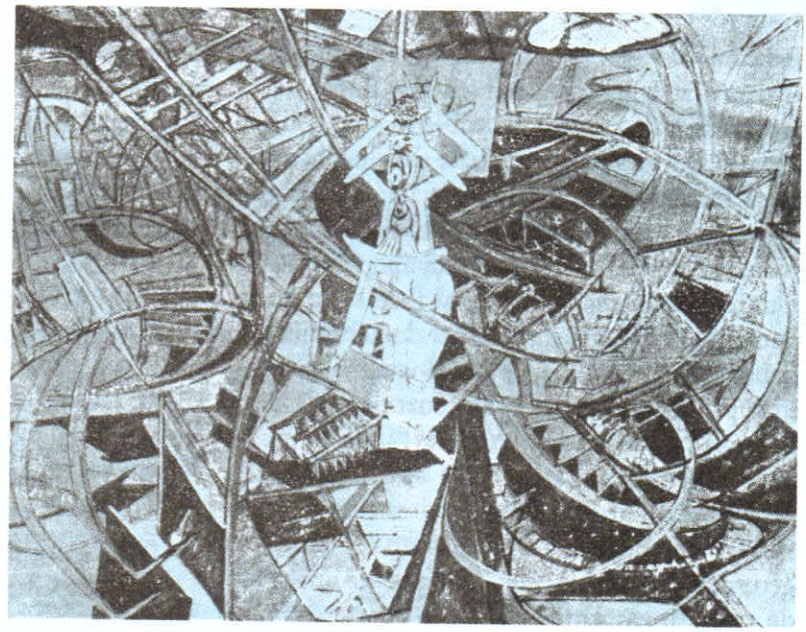

Roberto Matta (1912–2002),
Îndoiala călătorului

așa cam la o parte. Zic, privind pe femeie drept în lumini, care-i sticleau grozav de ciudat:

— Sărut ochii, cocoană Marghioalo!

— Umblă sănătos!

M-am aruncat pe șea; jupâneasa bătrână mi-a deschis poarta, și am ieșit. Rezemat cu palma stângă pe coapsa calului, mi-am întors înapoi capul: peste zaplazul înalt se vedea ușa odăii deschisă, și în deschizătură, umbra albă a femeii adumbrindu-și cu mâna arcurile sprâncenelor. Am ținut la pas încetinel, fluierând un cântec de lume ca pentru mine singur, până când, cotind după zaplaz să-mi apuc drumul, mi s-a ascuns vederea cadrii. Am zis: hi! la drum! și mi-am făcut cruce; atunci, am auzit bine ușa bufnind și un vaiet de cotoi. Gazda mea știa că nu o mai văz, intrase degrab în căldură și apucase pe cotoi cu ușa, desigur. Afurisit cotoi! se tot vâră pântre picioarele oamenilor.

Să fi mers o bucată bună de drum. Viforul creștea scuturându-mă de pe șea. În înalt, nori după nori zburau opăciți ca de spaima unei pedepse de mai sus, unii la vale pe dedesubt, alții pe deasupra la deal, perdeluind în clipe largi, când mai gros, când mai subțire, lumina ostenită a sfertului din urmă. Frigul ud mă pătrundea; simțeam că-mi îngheață pulpele și brațele. Mergând cu capul plecat ca să nu mă-nece vântul, începui să simț durere la cerbice, la frunte și la tâmple fierbințeală și bubuituri în urechi. Am băut prea mult! m-am gândit eu, dându-mi căciula mai pe ceafă și ridicându-mi fruntea spre cer. Dar vârtejul norilor mă amețea; mă ardea sub coastele din stânga. Am sorbit în adânc vântul rece, dar un junghi m-a fulgerat pân tot coșul pieptului de colo până colo. Am aplecat iar bărbia. Căciula parcă mă strângea de cap ca o menghinea; am scos-o și am pus-o pe oblânc... Mi-era rău... N-am făcut bine să plec! La pocovnicu Iordache trebuie să doarmă toată lumea: m-or fi așteptat; pe vremea asta, or fi crezut oamenii, firește, că n-am fost prost să plec... Am îndemnat calul care se-mpletecea parcă băuse și el...

Dar vântul s-a mai potolit; s-a luminat a ploaie; lumină cețoasă; începe să cearnă mărunt și-nțepos... Îmi pun iar căciula... Deodată sângele începe iar să-mi arză pereții capului. Calul a obosit de tot; gâfâie de-necul vântului. Îl strâng în călcâie, îi dau o lovitură de biciușcă; dobitocul face câțiva pași pripiți, pe urmă sforăie și se oprește pe loc ca și cum ar vedea în față o piedică neașteptată. Mă uit... În adevăr, la câțiva pași înaintea calului zăresc o mogândeață mică sărind și țopăind... Un dobitoc!... Ce să fie?... Fiară?... E prea mică... Pun mâna pe revolver; atunci auz tare un glas de căpriță... Îndemn calul cât pot: el se-ntoarce-n loc și pornește-napoi. Câțiva pași... și iar stă sforăind...

Iar căpriţa... Îl opresc, îl întorc, îi dau câteva lovituri, strângându-l din zăbală. Porneşte... Câţiva paşi... Iar căpriţa... Norii s-au subţiat de tot: acuma văz cât se poate de bine. E o căpriţă mică neagră; aci merge, aci se-ntoarce: aruncă din copite; pe urmă se ridică-n două picioare, se repede cu bărbiţa în piept şi cu fruntea înainte să-mpungă, şi face sărituri de necrezut şi mehăie şi fel de fel de nebunii. Mă dau jos de pe cal, care nu mai vrea să meargă în ruptul capului, şi-l apuc scurt de căpăstru; mă aplec pe vine-n jos: „Ţa-ţa!“ şi chem căpriţa cu mâna parcă aş vrea să-i dau tărâţe. Căpriţa se apropie zburdând mereu. Calul sforăie nebun, dă să smucească; mă pune în genunchi, dar îl ţiu bine. Căpriţa s-a apropiat de mâna mea: e un ied negru foarte drăguţ, care se lasă blând să-l ridic de jos. L-am pus în desaga din dreapta peste nişte haine. În vremea asta, calul se cutremură şi dârdâie din toate încheieturile ca de frigurile morţii.

Am încălecat... Calul a pornit năuc.

De mult acum, mergea ca praştia sărind peste gropi, peste moşoroaie, peste buşteni, fără să-l mai pot opri, fără să cunosc locurile şi fără să ştiu unde mă ducea. În goana asta, când la fiece clipă îmi puteam frânge gâtul, cu trupul îngheţat şi capul ca-n foc, mă gândeam la culcuşul bun pe care-l părăsisem prosteşte... De ce?... Cocoana Marghioala mi-ar fi dat mie odaia ei, aminteri nu mă poftea... Iedul se mişca în desagă să se aşeze mai bine; mi-am întors privirea spre el: cuminte, cu capul deştept scos afară din desagă, se uita şi el la mine. Mi-am adus aminte de alţi ochi... Ce prost am fost!... Calul se poticneşte: îl opresc în silă; vrea să pornească iar, dar cade zdrobit în genunchi. Deodată, printr-o spărtură de nor se arată felia din urmă aplecată pe o rână. Arătarea ei m-a ameţit ca o lovitură de măciucă la mir. Mi-era în faţă... Atunci sunt două luni pe cer! eu merg la deal: luna trebuie să-mi fie-n spate! Şi mi-am întors repede capul, s-o văz pe cea adevărată... Am greşit drumul! merg la vale... Unde sunt? Mă uit înainte: porumbişte cu cocenii netăiaţi; la spate, câmp larg. Îmi fac cruce, strângând de necaz calul cu pulpele amorţite, ca să se ridice — atunci, simţ o zvâcneală puternică lângă piciorul drept... Un ţipăt! Am strivit iedul! Pun mâna iute la desagă: desaga goală — am pierdut iedul pe drum! Calul se scoală scuturându-şi capul ca de buimăceală; se ridică în două picioare, se smuceşte-ntr-o parte şi mă trânteşte-n partea ailaltă; pe urmă o ia la goană pe câmp ca de streche şi piere-n întunerec. Pe când mă ridic zdruncinat, auz foşneală pântre coceni şi un glas de om din apropiere, tare:

— Tiu! Ţa-ţa! Ptfiu! Ucigă-te toaca, du-ce-te-ai pe pustii!

— Care-i acolo? strig eu.

— Om bun!

— Care?

— Gheorghe!

— Care Gheorghe?

— Nătruţ... Gheorghe Nătruţ, care păzeşte la coceni.

— Da nu vii încoace?

— Ba, iaca viu.

Şi, dintre coceni, se arată umbra omului.

— Mă rog, frate Gheorghe, unde suntem noi aicea?... am rătăcit cu viforul ăsta drumul.

— Da unde vreai dumneata să mergi?

— La Popeştii-de-sus.

— Ehei! la pocovnicu Iordache.

— Ei, da.

— Apoi, n-ai rătăcit drumul... da mai ai de furcă până-n Popeşti... Aicea eşti d-abia în Hăculeşti.

— În Hăculeşti? am zis cu bucurie. Atunci, sunt aproape de hanul lui Mânjoală...

— Uite-l colea; suntem la spatele grajdului.

— Hai de-mi arată drumul, să nu-mi rup gâtul tocm-acuma.

Rătăcisem vreo patru ceasuri...

În câţiva paşi am ajuns la poartă. La odaia cocoanii Marghioalii lumină, şi umbre mişcă pe perdea... A avut parte cine ştie ce alt drumeţ mai înţelept de patul cel curat! Eu oi fi rămas să capăt vreo laviţă lângă cuptor. Dar noroc! cum am ciocănit, m-a şi auzit. Jupâneasa bătrână a alergat să-mi deschiză... Când să intru, mă-mpiedic pe prag de ceva moale — iedul... tot ala! era iedul gazdii mele! A intrat şi el în odaie şi a mers să se culce cuminte sub pat.

Ce să spui? Știa femeia că mă-ntorc? ... ori se sculase de dimineață?... Patul era nedesfăcut.

— Cocoană Marghioalo! atât am putut să zic, și vrând să mulțumesc lui Dumnezeu că m-a scăpat cu viață, am dat să ridic dreapta spre frunte.

Cocoana mi-a apucat repede mâna și, dându-mi-o în jos, m-a luat cu toată puterea în brațe.

Parcă văz încă odaia ceea...

Ce pat!... ce perdeluțe!... ce pereți!... ce tavan!... toate albe ca laptele. Și abajurul și toate cele lucrate cu iglița în fel de fel de fețe... și cald ca subt o aripă de cloșcă... și un miros de mere și de gutui...

Aș fi stat mult la hanul Mânjoloaii, dacă nu venea socru-meu, pocovnicu Iordache, Dumnezeu să-l ierte, să mă scoată cu tărăboi de acolo. De trei ori am fugit de la el înainte de logodnă și m-am întors la han, până când, bătrânul, care vrea zor-nevoie să mă ginerească, a pus oameni de m-au prins și m-au dus legat cobză la un schit în munte: patruzeci de zile, post, mătănii și molitve. Am ieșit de-acolo pocăit: m-am logodit și m-am însurat.

Tocma-ntr-un târziu, într-o noapte limpede de iarnă, pe când ședeam cu socru-meu la lafuri, după obiceiul de la țară, dinaintea unui borcan de vin, aflarăm de la un isprăvnicel, care sosea cu cumpărături din oraș, că despre ziuă stătuse să fie foc mare la Hăculești: arsese până-n pământ hanul lui Mânjoală îngropând pe biata Marghioala, acu hârbuită, subt un morman uriaș de jăratic.

— A băgat-o în sfârșit la jăratic pe matracuca! a zis socru-meu râzând.

Și m-a pus să-i povestesc iar istoria de mai sus pentru a nu știu câtea oară. Pocovnicul o ținea întruna că în fundul căciulii îmi pusese cocoana fermece și că iedul și cotoiul erau totuna...

— Ei aș! am zis eu.

— Era dracul, ascultă-mă pe mine.

— O fi fost, am răspuns eu, dar dacă e așa, pocovnice, atunci dracul te duce, se vede, și la bune...

— Întâi te dă pe la bune, ca să te spurce, și pe urmă știe el unde te duce...

— Da dumneata de unde știi?

— Asta nu-i treaba ta, a răspuns bătrânul; asta-i altă căciulă!

***La hanul lui Mânjoală* s-a publicat pentru prima oară în 1898, în *Revista ilustrată „Gazeta Săteanului"*. Textul a fost retipărit în volumele *Momente* (1901) și *Nuvele, povestiri* (1908).**

Note lexicale

poștie (corect **poștă**), s.f. — (în text) unitate de măsură a distanțelor în trecut, de aproximativ 20 km
buiestru, s.n. — mers al calului, în care acesta își mișcă simultan picioarele de pe aceeași parte
buiestraș, s.m. — cal care merge în buiestru
pocovnic (corect **polcovnic**), s.m. (înv.) — grad militar corespunzător celui de colonel
acaret, s.n. — construcție auxiliară într-o gospodărie
zapciu, s.m. (înv.) — (în text) agent de poliție
dorobanț, s.m. (înv.) — (în text) jandarm
pomojnic, s.m. (înv.) — funcționar din administrația locală
chirigiu, s.m. (înv.) — cărăuș, persoană care transporta cu căruța oameni sau mărfuri
refenea, s.f. — chef
igliță, s.f. — ac de croșetat
zaplaz, s.n. — gard
cerbice, s.f. — parte din spate a gâtului, ceafă, grumaz
oblânc, s.n. — partea de dinainte a șeii, mai ridicată și încovoiată
molitvă, s.f. — rugăciune ortodoxă citită de preot pentru iertarea păcatelor
a ședea la lafuri, loc. vb. — a pălăvrăgi
isprăvnicel, s.m. (înv.) — subaltern al vătafului care supraveghea munca argaților pe moșii
matracucă, s. f. — femeie urâtă, proastă, vulgară, stricată

DISCUTAREA TEXTULUI

Timpul în narațiune

1. Ce distanță în timp credeți că există între momentul desfășurării acțiunii din *La hanul lui Mânjoală* și momentul relatării acesteia? Discutați, aducând argumente din text.

2. Ce timp verbal predomină de regulă într-o narațiune?

3. Recitiți cu atenție textul, urmărind alternanța timpurilor verbale: trecut (perfect compus, perfect simplu, imperfect, mai mult ca perfect), prezent, viitor. Care dintre acestea au o pondere mai mare în text?

4. În ce porțiuni ale textului relatarea la prezent capătă o pondere deosebită? Alegeți trei fragmente care vi se par ilustrative.

5. Exemplificați cu citate din text fiecare dintre următoarele funcții pe care le poate îndeplini prezentul narativ:

- reflectă gândurile personajului-narator;
- îl pune pe cititor în situația de „a se pune în pielea" personajului-narator, de a împărtăși impresiile și trăirile acestuia;
- îl plasează pe cititor în poziția de „spectator", ca și cum ar urmări, ca la cinematograf, faptele relatate.

6. Adverbul de timp *acum* semnifică de regulă un moment care coincide cu cel al relatării („în momentul de față"). De aceea, el se asociază cu verbe la timpul prezent. În cel de al doilea paragraf al textului, el determină însă un verb la imperfect: „Acuma era hanul Mânjoloaii". Cum explicați această particularitate? Discutați, pornind de la sugestiile de mai jos:

- „acuma" nu se referă la *timpul povestirii,* ci la *timpul povestit*;
- utilizarea specială a acestui adverb semnalează *momentul central* al relatării, vizita personajului-narator la hanul lui Mânjoală;
- folosirea lui „acuma" indică, împreună cu alte elemente din text, faptul că naratorul-personaj retrăiește cu intensitate întâmplările prin care a trecut mai demult;
- cititorul este îndemnat să se desprindă de timpul real în care citește și să se transpună în timpul fictiv al desfășurării evenimentelor narate, ca și cum ar fi de față la acestea.

7. În paragraful care începe cu „Multe odăi curate și odihnite..." majoritatea enunțurilor sunt eliptice de predicat. Ce timp verbal s-ar potrivi mai bine, în cazul în care am vrea să completăm aceste enunțuri? Argumentați.

Spațiul în narațiune

1. Identificați locurile în care se petrec întâmplările narate în *La hanul lui Mânjoală.* Cât de precise sunt localizările din text?

Dicționar literar

Timpul povestit, timpul povestirii — termeni care se referă la intervalul de timp în care se petrec evenimentele narate și la intervalul de timp în care se petrece actul povestirii. *Timpul povestirii* este aproape întotdeauna ulterior *timpului povestit,* între cele două intervaluri existând o distanță temporală mai mică sau mai mare. Excepție fac situațiile rare în care naratorul relatează faptele pe măsură ce ele se petrec, ca, de exemplu, un crainic sportiv la radio sau la televiziune.

Desen de N. S. Petrescu

2. Discutați de ce nu există în text repere mai exacte privind locul acțiunii, pornind de la următoarele sugestii:

• este vorba despre locuri fictive, care nu există în realitate;

• nu contează în ce locuri anume se petrece acțiunea, ci doar felul sau aspectul acestora (de exemplu, la țară și nu la oraș, în zone pustii și nu în zone populate etc.);

• textul reproduce o povestire orală, în care povestitorul e convins că auditoriul știe unde se află localitățile numite.

3. Recitiți pasajele în care este înfățișat drumul protagonistului până ce revine, fără să vrea, la han. Ce detalii descriptive predomină? Cum vă explicați sărăcia reperelor spațiale? Alegeți dintre răspunsurile de mai jos sau formulați alte ipoteze:

• vizibilitatea redusă, din cauza întunericului și a furtunii;

• monotonia peisajului, în care cineva se poate ușor rătăci;

• deruta personajului-narator.

4. În narațiunile literare, au adesea un rol important *spațiile interioare*. Revedeți modul în care este prezentat interiorul hanului, discutând în ce măsură diversele detalii sugerează: curățenia • ospitalitatea • puterile vrăjitorești ale gazdei • atracția erotică.

5. *Epitetele* care semnifică sau sugerează curățenia („foarte curat în bucătărie", „odăi curate", „albe ca laptele") intră în contrast cu bănuiala că Mânjoala ar avea puteri „necurate" (în credințele populare, diavolul este deseori numit „Necuratul"). Credeți că există vreo legătură între această ambiguitate și felul în care se autocaracterizează naratorul-povestitor, la vremea la care se desfășoară acțiunea relatată („Eram tânăr, curățel și obraznic, mai mult obraznic decât curățel")? Argumentați.

6. Paragraful care începe cu „Multe odăi curate și odihnite..." cuprinde o *enumerație*. Totodată, prin reluarea lui aproape identică în partea a doua a textului, se realizează o *repetiție*. Cum interpretați această repetiție? Discutați, orientându-vă după următoarele sugestii:

• personajul-narator a revenit exact în situația de dinainte de plecare;

• se sugerează ideea că protagonistul a rămas tot timpul în plasa farmecelor hangiței;

• se sugerează ideea că revenirea înfăptuiește dorința inițială a protagonistului de a rămâne la han peste noapte.

Dicționar literar

Epitet — determinantul cu funcție sintactică de atribut sau de nume predicativ al unui substantiv, având valoare descriptivă și expresivă. Unii cercetători consideră epitete și determinanții modali ai verbelor, care caracterizează sau califică o acțiune.

Enumerație — figură de stil prin care sunt prezentate, în înșiruire, date, caracteristici, argumente privitoare la aceeași temă; procedeu care constă în înșiruirea unor termeni din aceeași categorie morfologică.

Repetiție — figură de stil care constă în reluarea unui cuvânt sau a unui grup de cuvinte pentru a întări o idee sau o impresie.

● O poveste cu mai multe înțelesuri

1. Identificați, în afara descrierii spațiilor interioare, și alte detalii care sugerează că la hanul lui Mânjoală se petrec lucruri nefirești.

Dicționar literar

Perspectiva narativă — unghiul din care sunt percepute și înțelese situațiile și evenimentele narate. Cu alte cuvinte, *perspectiva* — denumită adesea și *punct de vedere*, *viziune* sau *focalizare* — se referă la *cine, de pe ce poziție și în ce fel percepe și interpretează faptele povestite*. Important este în primul rând raportul dintre narator și personaj privind capacitatea acestora de a cunoaște și de a înțelege faptele relatate. Unii cercetători disting trei tipuri esențiale de perspectivă sau de viziune narativă: cea *„din spate"*, în care naratorul cunoaște mai mult decât personajul; cea *„împreună cu"*, în care naratorul cunoaște tot atât cât personajul și cea *„din afară"*, în care naratorul cunoaște mai puțin decât personajul. Prima este caracteristică pentru narațiunile la persoana a III-a cu naratori omniscienți și omniprezenți — care știu tot și se află mereu la fața locului —, cea de a doua apare în narațiunile la persoana I, în care naratorul este totodată și personaj, ultima este specifică pentru narațiunile relatate de martori care povestesc doar ce au putut vedea și auzi ei înșiși, fără a putea cunoaște nemijlocit, de exemplu, gândurile și sentimentele personajelor principale.

Persoana narativă — este cel mai adesea persoana a III-a sau persoana I, narațiunile la persoana a II-a fiind extrem de rare. În narațiunile la persoana I se folosește de regulă perspectiva „împreună cu", deși aceasta poate apărea și în narațiunile la persoana a III-a, atunci când naratorul se transpune în situația personajului și privește evenimentele narate prin ochii acestuia. Totodată, datorită distanței în timp dintre momentul relatării și momentul în care s-au desfășurat întâmplările relatate, se poate ca și în cazul narațiunii la persoana I perspectiva naratorului să difere de cea a personajului. Este, de exemplu, cazul evocării unor experiențe trăite în copilărie, pe care povestitorul adult le vede într-o altă lumină față de cum le-a perceput, ca personaj, pe când era copil.

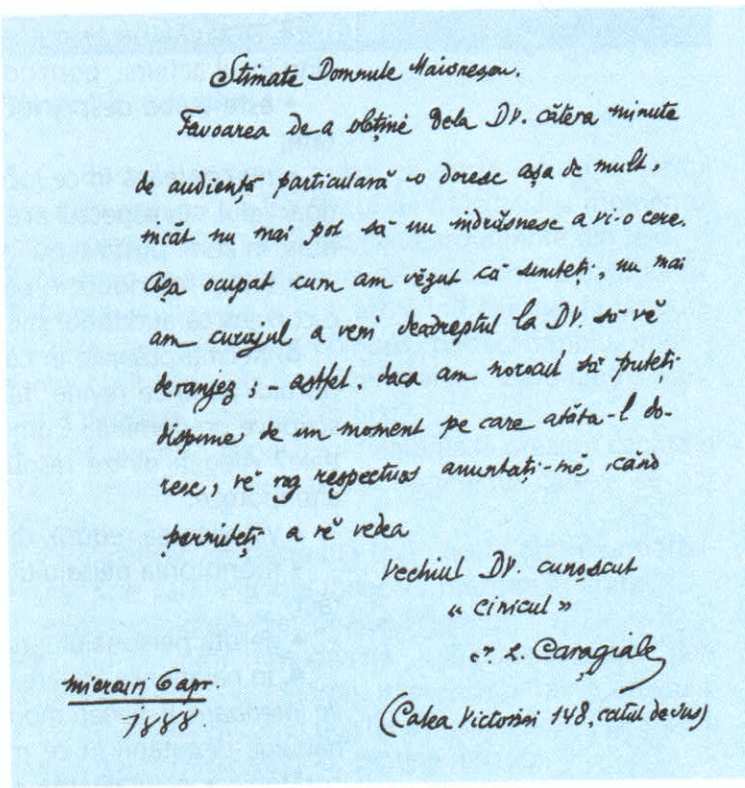

Stimate Domnule Maiorescu.

Favoarea de a obține dela Dv. câtera minute de audiență particulară o doresc așa de mult, încât nu mai pot să nu îndrăznesc a vi-o cere. Așa ocupat cum am văzut că sunteți, nu mai am curajul a vem dreptul la Dv. să vă deranjez; - astfel, daca am norocul să puteți dispune de un moment pe care atâta-l doresc, vă rog respectuos anunțați-mă, când permiteți a vă vedea

Vechiul Dv. cunoscut
„Cinicul"
C. L. Caragiale

Miercuri 6 apr. 1888.
(Calea Victoriei 148, colțul de sus)

Scrisoare din 1888 a lui Caragiale către Titu Maiorescu, pe atunci ministru al Instrucțiunii Publice. Este semnată *„Cinicul" Caragiale*.

2. Analizați sub aspect stilistic fragmentele în care este prezentată rătăcirea protagonistului, având în vedere:

- atmosfera sugerată de diversele detalii privind starea vremii;
- cuvintele sau grupurile de cuvinte care se referă la senzațiile încercate de către personaj;
- secvențele intercalate care reproduc gândurile personajului;
- cuvintele sau enunțurile care indică spaimă, surpriză, nedumerire;
- referirile indirecte la obiecte, la ființe sau la practici demonice, vrăjitorești.

3. În ce perspectivă narativă este relatat acest episod? Alegeți una dintre cele trei variante enunțate în definiția alăturată. Argumentați alegerea făcută.

4. Povestea istorisită în *La hanul lui Mânjoală* poate fi înțeleasă în mai multe feluri. Găsiți în text argumente pentru fiecare dintre ipotezele de mai jos:

- protagonistul cade pradă farmecelor Marghioalei care, prin vrăjile sale, îl aduce îndărăt la han;
- protagonistul se rătăcește din cauza vremii, a întunericului, a moleșelii și a neatenției pricinuite de regretele plecării de la han și, fiind probabil un om superstițios, i se pare că i se întâmplă lucruri supranaturale;
- presupunerea că ar fi fost vrăjit de către Marghioala este inventată ulterior de către povestitor, pentru a-și justifi-

Dicționar literar

Fantastic — categorie estetică, referitoare la ceea ce este propriu închipuirii, ceea ce nu poate exista în realitate. Este înrudit cu **miraculosul** și cu **fabulosul** (prezent în legende, basme, povești, mituri, epopei etc.), de care îl diferențiază o anume „incertitudine" între real și imaginar, ca „ezitarea cuiva care nu cunoaște decât legile naturale pus în față cu un eveniment supranatural" (Tzvetan Todorov, *Introducere în literatura fantastică*, București, Editura Univers, 1975). Deși fantasticul este prezent în artă și în cultură din cele mai vechi timpuri, **literatura fantastică** este o specie literară modernă, recunoscută abia din secolul al XIX-lea. Aceasta se caracterizează prin apariția bruscă a unui element misterios, inexplicabil, care perturbă ordinea firească a realității, stârnind neliniștea sau chiar groaza personajelor, care încearcă să înțeleagă ce se întâmplă. De regulă, nici o explicație nu se dovedește până la urmă pe deplin satisfăcătoare.

ca întoarcerea la han, în special față de socrul său, polcovnicul Iordache.

5. În ce măsură credeți că perspectiva narativă și utilizarea timpurilor verbale contribuie la ambiguitatea relatării? Cum credeți că ar fi fost aceasta dacă ar fi fost făcută la persoana a III-a și doar la timpul trecut?

DINCOLO DE TEXT

1. *La hanul lui Mânjoală* este un text considerat ca făcând parte din categoria *povestirilor fantastice* ale lui Caragiale. Citiți definiția alăturată și comentați această afirmație.

2. Citiți povestirile lui I. L. Caragiale *La conac* și *Kir Ianulea*, comparându-le între ele și cu *La hanul lui Mânjoală* în următoarele privințe:

- prezența elementelor supranaturale;
- ezitarea, incertitudinea;
- motivul literar al hanului, al locului izolat;
- motivul literar al privirii care deoache (al ochilor șășii).

3. În ce alte texte ați întâlnit personaje a căror natură rea, demonică este semnalată de câte un detaliu fizic?

4. Citiți una dintre povestirile fantastice ale unor autori celebri din literatura universală (E. T. A. Hoffmann, E. A. Poe ș.a.) sau din literatura română (Mihai Eminescu, Gala Galaction, Mircea Eliade, Vasile Voiculescu ș.a.). Cereți sfatul profesorului vostru sau al profesoarei voastre. Alcătuiți fișe de lectură și completați-vă jurnalul de lectură cu însemnări despre textele care v-au impresionat în mod deosebit.

ÎN LOC DE SFÂRȘIT

Redactați o compunere de cel mult două pagini în care să relatați, la persoana I, o întâmplare stranie sau fantastică. Dați compunerea colegului sau colegei de bancă, urmând ca acesta sau aceasta să arate în care dintre cele două categorii se înscrie relatarea voastră, să o rescrie la persoana a III-a și să comenteze pe scurt modificările apărute în urma acestei operații.

Universul S.F.

Ov. S. Crohmălniceanu (1921–2000), critic literar și prozator. Studii politehnice. După 1947 se orientează spre o carieră în domeniul filologic, ca profesor la Universitatea București și ca redactor de publicații culturale. Se specializează în literatura română interbelică. Publică frecvent cronică literară și sprijină afirmarea scriitorilor tineri grupați în „generația '80". Își face debutul editorial în beletristică cu volumul de povestiri S.F. *Istorii insolite* (1980). Alte repere bibliografice: *Literatura română între cele două războaie mondiale* (vol. I–III, 1967–1975), amplă sinteză dedicată acestei perioade; *Literatura română și expresionismul* (1971); *Cinci prozatori în cinci feluri de lectură* (1984); *Alte istorii insolite* (1986, povestiri S.F.).

PENTRU ÎNCEPUT

De ce credeți că oamenii sunt atât de preocupați de ipoteza existenței altor ființe raționale în univers? Discutați, orientându-vă după următoarele răspunsuri posibile:

- din dorința de a-și răspândi civilizația în alte spații;
- de teamă;
- din nevoia de modele;
- din sentimentul singurătății;
- din cauza credințelor religioase;
- din curiozitate;
- din nevoia de cunoaștere.

ROADELE UNEI DIPLOMAȚII CHIBZUITE

de Ov. S. Crohmălniceanu

Arcadia era o planetă nu prea mare, situată în galaxia N.G.C.147 din constelația Casiopeea. Atinsese un grad relativ înalt de civilizație și cunoștea o prosperitate economică apreciabilă. Arcadienii nu difereau foarte mult de noi, doar că aveau două fețe, acestea în înțeles *literal*, mai exact spus, ei erau făpturi integral simetrice, adică și în raport cu un plan care le-ar fi trecut prin cap, umeri, mâini și picioare.

Fără să aibă instincte belicoase excesive (cam atâtea câte vădeau și semenii lor), deși puseseră la punct o tehnologie dezvoltată (întreprinseseră vreo optsprezece expediții spațiale, construiseră patru stații orbitale și lansaseră o puzderie de sateliți artificiali), eradicaseră cancerul și gripa, produceau filme tactile foarte amuzante și simfonii kinestezice înălțătoare, nu izbutiseră să alunge din viața lor amenințarea războiului.

Se păstra — e drept — de peste nouă decenii o pace clădită pe echilibrul militar al celor doi centri energetici, coloși care-și împărțeau dominația planetei în emisferele ei, nordică și sudică. Ca urmare, cursa înarmărilor continua, absorbind o imensă parte din resursele Arcadiei. Acordurile periodice, o supraveghere strictă reciprocă, activități intense și neîntrerupte ale serviciilor de informații și contrainformații, mereu întărite și dotate cu alte „gadget"-uri, asigurau această stare nu prea fericită, dar oricum preferabilă unei conflagrații care ar fi avut efecte catastrofice.

Interveneau momente de criză; totuși, atunci când confruntarea părea iminentă, apărea până la urmă o soluție salvatoare și răfuiala era amânată.

Ambii coloși energetici se detestau sincer, atribuindu-și unul altuia perversiuni inomabile, moravuri decăzute, ipocrizie, pofta de a domina întreaga planetă (cruzimi săvârșite împotriva animalelor, concepții politice obscurantiste, bădărănie, aroganță, fanatism ideologic etc.), dar întrețineau relații suspicioase cordiale.

Pentru rezolvarea crizelor grave, care puteau pune în primejdie pacea, se asigurase posibilitatea unui contact direct și rapid între factorii hotărâtori ai celor două părți.

Era o realizare deosebită, nu pe nedrept considerată o mare operă diplomatică și în egală măsură tehnică, o prevedere înțeleaptă împotriva tensiunilor cu tendințe explozive.

În asemenea cazuri, după cum stipulau și acordurile, conducătorii celor doi megacentri își puteau împărtăși fulgerător gândurile, fără nici un ascunziș. Mijlocul îl constituia o descoperire foarte prețuită, putem spune, fără exagerare, epocală: așa-numita legătură telepatică nemijlocită, ininterceptabilă, integrală și în culori.

Ca să se înțeleagă mai bine lucrurile trebuie să venim cu câteva lămuriri.

Arcadienii erau cam toți telepați, bineînțeles de calități diferite (nu toată lumea are o egală ureche muzicală). Ei își puteau deci comunica gândurile într-o mai mică sau mai mare măsură. Facultatea era dezvoltată prin educație și exerciții, dar, firește, pentru a atinge o treaptă foarte înaltă cerea și o înzestrare naturală aparte.

Între calitățile care decideau o carieră politică înaltă intra neapărat și această însușire. Capacitatea telepatică în forme superioare era colorată (adică respectivul vedea reprezentările din mintea altuia), rămânea ininterceptabilă (o a treia persoană nu putea interveni, ca să zicem așa, pe fir), explora întreg cuprinsul conștiinței interlocutorului (altfel zis citea și gândurile lui secrete, nimic neputându-i fi ascuns).

Trebuie să adăugăm încă ceva: ca toate comunicațiile telepatice, și cele de pe Arcadia presupuneau principiul „capră" — „oaie", respectiv distincția „emițător" și „receptor". Să ne amintim că locuitorii planetei din Constelația Casiopeii aveau două perechi de ochi, două nasuri, două guri și patru calote cerebrale absolut simetrice. Inșii de rând nu posedau însă niciodată ambele facultăți telepatice egal dezvoltate, unii erau mai mult „capră", alții mai mult „oaie". Aici apărea primul semn al vocației de șef. Telepații superiori întruneau amândouă proprietățile, iar conducătorii supremi (asta era o calitate a lor foarte rară) le aveau egal de dezvoltate. Ei puteau deci comunica fără nici o dificultate în ambele sensuri, neapelând la concursul altcuiva, ca restul arcadienilor. Personificarea puternică a legăturii o făcea ininterceptabilă. Era asemenea unei lungimi de undă foarte mari, practicabilă numai pentru două minți care posedau forțe emițătoare și receptoare ieșite cu totul din comun. Ba mai mult, deținea și o facultate „analitică" excepțională, fiind în stare să scotocească instantaneu și inconștientul, surprinzând dorințele și mobilurile inavuabile ale partenerului.

Legătura aceasta atât de importantă se realiza din orice punct. În birourile conducătorilor respectivi însă, ecrane special amenajate sporeau considerabil calitatea comunicărilor.

Reiese clar ce rol de seamă juca o atare legătură între emisfere. Nu se prea abuza, prin urmare, de ea, fiindcă spectacolul gândurilor secrete și mai ales al celor refulate era greu suportabil. După o convorbire, partenerii îngrețoșați aveau nevoie de câteva zile ca să-și regăsească buna dispoziție.

Legătura telepatică la nivelul cel mai înalt Nord-Sud pe Arcadia începea printr-o mâncărime a două din urechile unui conducător. Era o formă superioară, silențioasă, secretă, de apel telefonic. Cel chemat se „deschidea" ca și cum ar fi ridicat receptorul. Totodată, cu organul emițător, simetric, transmitea semnalul că e dispus să susțină dialogul. Acceptarea legăturii era resimțită de doritorul ei printr-o mâncărime la perechea urechilor sale receptoare. Se „deschidea" atunci și el, iar convorbirea putea avea loc fără nici o stânjenire.

Conducătorul emisferei sudice fu trezit din somn, la 15 august 2261, de mâncărimea amintită. Era ora 3 1/2 noaptea. „Ce dracu

s-o mai fi întâmplat?“ se întreabă căscând; își puse papucii, îmbrăcă grăbit peste pijama un halat și trecu în cabinetul său de lucru. Instalat la birou, mai aşteptă câteva clipe intrigat (mâncărimea din urechi creştea nervoasă) și se „deschise“.

Foarte curând luă cunoştință de gândurile omologului său din emisfera nordică. Erau, înainte de toate, foarte agitate, anxioase, nerăbdătoare. Rezumate și transcrise (firește, sub o formă simplificatoare care, fatal, nu le poate cuprinde toată bogăția nuanțelor, precum și partea inefabilă), ar fi sunat cam aşa:

— Suntem victimele unei invazii spațiale, nu știm încă de pe ce planetă. Rețeaua sateliților noştri santinele semnalează deasupra oceanului boreal mai multe astronave, care nu vor să-și dezvăluie identitatea, în ciuda tuturor somațiunilor. Musafirii ăştia nepoftiți sunt grupați în formație de luptă și au intenții agresive indubitabile; densitatea radioactivă a crescut considerabil în zona respectivă. Suntem siliți să acționăm. Vreau să spun că trebuie să le-o luăm noi înainte.

— Vă înțelegem, răspunse președintele emisferei sudice.

— Cele mai calde mulțumiri! Dar... ca să evităm orice risc... suntem siliți să utilizăm... cum să spun... o armă specială. Știți, farfuriile alea zburătoare, O.Z.N.-urile, cum li se spune, și în jurul cărora au circulat atâtea legende, sunt nişte nave spațiale de luptă foarte rapide. Ale noastre. Un fel de torpiloare cosmice... În fine... o să vă comunicăm după aceea principiul de zbor și planurile lor exacte. Am vrut doar să vă facem, în prealabil, cunoscute lucrurile, ca să nu provoace, la dumneavoastră, vreo alarmă... și... să nu se dea actului cine știe ce... interpretare.

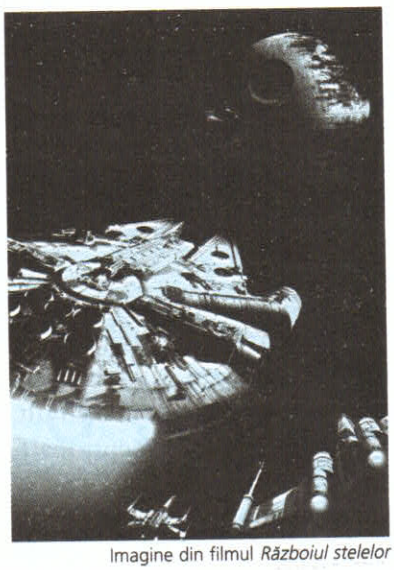

Imagine din filmul *Războiul stelelor*

Supertelepatul sudic citi în conştiința partenerului său nordic jenă (ca omul prins cu mâța-n sac), dar și teamă. Nici o intenție de înșelăciune în direcția aceasta; o teamă autentică, incontestabilă.

— Farfurii zburătoare, ziceați? De astea avem o grămadă și noi. Nu e nevoie să ne mai comunicați nimic. E în regulă! Dați-i drumul și succes! Informați-ne de rezultate! sună răspunsul aşteptat cu atâta neliniște.

Supertelepatul nordic răsuflă uşurat.

— Încă o dată, mii de mulțumiri, apucă să zică grăbit și se „închise“.

Patru ore mai târziu avu prilejul să reia legătura și să anunțe radios:

— Farfuriile noastre zburătoare au dat iama prin ei. I-am risipit și le-am făcut harcea-parcea peste treizeci de nave. Vin, probabil, după cât am putut afla până acum, de pe Orcus. Fugeau de le sfârâiau rachetele propulsoare, dar s-ar putea să reîncerce atacul în altă parte, ținem să vă avertizăm.

Două zile mai târziu, prezidentul emisferei nordice trebui să-și întrerupă somnul. Omologul său sudic era, de astă dată, cu nervii zdruncinați rău, gândurile i se învălmășeau în minte și nu știa cum să înceapă:

— Știți... secăturile alea de pe Orcus au reapărut, așa cum prevedeați. S-au strecurat, ticăloșii, prin rețeaua radio-observatoarelor noastre, pe ce cale nu pricepem bine. E cam groasă... Cum să vă explic? Au reușit să debarce pe un platou din Lanțul Antarctidei. Chiar acum mi s-a comunicat. Vă dați seama cât de gravă e situația și pentru ce trebuie să recurgem la măsuri extreme.

— Firește, doar n-o să-i lăsați să facă în emisfera dumneavoastră un cap de pod! — încuviință mintea conducătoare din Nord.

— A, în privința asta, fiți fără nici o grijă, le venim noi de hac. Dar... (și aici se deslușea bine telepatic o pauză fâstâcită). Vedeți... vom fi nevoiți să folosim puști laser. E ceva nou, foarte eficace. Am vrut să o aflați chiar din partea noastră, ca să... (iarăși o ezitare încurcată). Ca să nu ne-o luați în nume de rău. Cum se liniștesc lucrurile, primiți o piesă cu toate lămuririle necesare. V-o expediem chiar de-acum, îndată ce dau ordinul pentru declanșarea atacului.

— E inutil să vă deranjați, aveți la ora asta necazurile dumneavoastră, interveni flegmatic supertelepaticul nordic. Puștile laser le cunoaștem de mult și am fabricat destule ca să înarmăm cu ele toată infanteria marină. Ocupați-vă de leprele alea!

— Mulțumim pentru spiritul comprehensiv de care dați dovadă. Lăsați pe noi, n-o să rămână... nici măcar scrumul din ei.

Peste o oră, supertelepatul nordic află că invadatorii debarcați pe platoul Lanțului Antarctidei fuseseră nimiciți până la unul:

— I-am ras! îi comunică triumfător omologul său sudic. O să le treacă cheful, sunt sigur, să mai pună piciorul pe planeta noastră.

Greșea. Invadatorii aparțineau unei rase încăpățânate și nu-și dăduseră încă pe față toate cărțile. Mai dispuneau de alte arme neîntrebuințate până acum și erau neîntrecuți în a găsi noi trucuri ca să-și înșele adversarii. Grație unuia din acestea (împrumutaseră printr-o stratagemă foarte abilă înfățișarea arcadienilor), se infiltraseră în zona ecuatorială, unde exista un fel de „no man's land" și, când ajunseră destui ca număr, printr-o săritură spectaculoasă, ocupară orașul Nordpol, important centru economic boreal.

Supertelepatul Sudului fu alertat la ora prânzului și trebui să-și întrerupă masa, ca să se „deschidă" imediat.

— Primejdie mortală! află. Inamicii noștri au reușit să ocupe Nordpolul.

— Cum asta? se miră sincer, cu ultima înghițitură rămasă încă în gât, supertelepatul Sudului.

— Au pătruns prin zona ecuatorială câte unul-doi, îmbrăcați așa încât să-și acopere complet o jumătate longitudinală a corpului și să lase impresia că sunt arcadieni. Nordpolul e acum în mâinile lor, au scos din luptă forțele noastre aflate acolo. Controlează comunicațiile și lansează prin posturile de emisiune locală tot felul de informații derutante. Sigur că ați auzit și dumneavoastră ce neghiobii debitează și nu le dați nici o crezare. Sunt pe cale să-și instaleze o bază de debarcare. Nu vin de pe Orcus, cum am crezut; patria lor e în altă galaxie. Arată monstruos, i-am văzut cu teleobservatoarele noastre. Închipuiți-vă, nu sunt simetrici decât pe un plan! Au o înfățișare dezgustătoare: numai doi ochi, două urechi, un singur nas și o singură gură. Dintr-o parte, nu li se vede nici un fel de față, ci doar păr. Brr! E oribil! O să vă trimitem teleimagini urgent. Deocamdată, v-am deranjat ca să vă anunțăm... — și aici reapăru poticneala cunoscută — ...n-avem încotro... altfel ar însemna să distrugem orașul... am băgat în el atâția bani că-mi vine rău numai când mă gândesc... în fine... puneți-vă în locul nostru... trebuie să aruncăm o bombă bacteriologică. Are o rază de acțiune strict limitată la zona respectivă. Sperăm ca asta să nu creeze nici un motiv de supărare între noi. Vă ținem la dispoziție formula; o mostră și masca de apărare au și plecat către dumneavoastră. Franc vorbind, preferam să nu ajungem aici. Dar e singura ieșire...

— Neîndoios, veni după o mică pauză înaltul răspuns din Sud. Aveți, vasăzică, și bomba bacteriologică. Asta-i bună! Nu ne lăsați să v-o luăm nici măcar cu un pas înainte. Bravo! Spuneați că ne-ați expediat o mostră? Fain! O s-o comparăm cu bomba noastră. Dar măcar așa sunteți siguri c-o să-i faceți pilaf? (Formula nu prea diplomatică ținea de o fatală asociație culinară; să nu uităm că înal-

tul personaj tocmai mânca, atunci când simţise furnicături în urechi.)

— Absolut! îl asigură partenerul nordic. O să moară ca muştele. Şi nu vom sparge nici măcar o fereastră la Nordpol. Ar fi fost şi păcat. E un oraş atât de frumos, îl cunoaşteţi bine, am fost doar împreună acolo, acum cinci ani, când ne-aţi făcut o vizită de curtoazie.

— Sigur, sigur! Nu mai aşteptaţi o secundă!

Invadatorii fură într-adevăr stârpiţi cu totul din Nordpol. Planurile lor agresive nu se vădiră însă dezarmate de eşecurile suferite, îndărătnicia îşi spunea aici cuvântul. Un an aproape repetară tentativele de cucerire a Arcadiei. Legătura telepatică nemijlocită, ininterceptabilă, colorată şi „psihoanalitică" funcţionă pe parcursul acestei perioade mai des ca în tot răstimpul care trecuse de la înfiinţarea ei.

Sudul şi Nordul fură siliţi să-şi comunice folosirea altor „mijloace de apărare extremă" ca bomba cu mezoni, racheta teleghidată, unda magnetică paralizantă, gazul Titan — solidificator instantaneu al sângelui — ploaia infecţioasă, raza orbitoare, ultrasunetul care provoca o hemoragie cerebrală bruscă, oglinda parabolică ridicătoare a temperaturii la 3 500° etc., constatând succesiv că nu le erau necunoscute nici una dintre aceste arme „netradiţionale".

Până la urmă, invadatorii îşi abandonară intenţiile, fiind curăţaţi de fiecare dată radical. (Chiar şi încăpăţânarea, în asemenea condiţii, are limitele ei.)

Arcadienii răsuflară uşuraţi. Legătura telepatică superioară între Nord şi Sud reveni şi ea la funcţionarea normală. Supratelepaţii se felicitară reciproc pentru felul cum găsiseră căile potrivite spre a evita încurcăturile iscate de invazie şi conveniră că e cazul să aibă neapărat o întâlnire, după o binemeritată odihnă. „Cât mai curând" — hotărâră ei referitor la proiectata întrevedere. Nu de alta, dar scoaterea la iveală a „noilor arme defensive" reclama includerea lor în acordurile care asigurau echilibrul forţelor celor două emisfere.

Enciclopedie

Psihanaliză — teorie psihologică şi metodă de terapie psihică, inaugurată de medicul austriac Sigmund Freud (1856–1939). Psihanaliza investighează procesele psihologice de profunzime, căutând să elucideze raporturile dintre conştiinţă şi subconştient.

***Roadele unei diplomaţii chibzuite* face parte din volumul *Istorii insolite* (1980).**

Colaj de imagini din filmul *Războiul stelelor*

Note lexicale

belicos, adj. — războinic
kinestezic (sau **chinestezic**), adj. — referitor la senzaţiile de mişcare ale corpului
gadget, s.n. — termen folosit pentru aparate sau instrumente mici de utilitate practică; invenţie măruntă, ingenioasă
conflagraţie, s.f. — război de mari proporţii
obscurantist, adj. — înapoiat, potrivnic progresului
inavuabil, adj. — care nu poate fi mărturisit, ruşinos
refulat, adj — (despre conţinuturi psihice: dorinţe, gânduri, imagini, amintiri etc.) neacceptat de gândirea conştientă, trimis în subconştient
omolog, s.m., adj. — (persoană) care are aceeaşi funcţie sau ocupă aceeaşi poziţie ca altcineva
anxios, adj. — neliniştit, temător
comprehensiv, adj. — înţelegător
mezon, s.m. — particulă care intră în componenţa nucleului atomic
no man's land (engl.) — ţara nimănui

Dicționar literar

Literatură S.F. — tip de proză narativă care imaginează situații și evenimente ireale pornind de la premise științifice. Temele predilecte ale literaturii S.F. se leagă de explorarea spațiului — pătrunderea în lumi necunoscute sau considerate până la un moment dat inaccesibile, contactul dintre lumi care nu aveau cunoștință una de cealaltă — și a timpului —, posibilitatea de a prevedea, cu mijloace științifice, lumi ale viitorului sau chiar de a le „vizita", călătoria în timp etc. Pentru că se bazează pe ipoteze încă neconfirmate sau pe considerarea drept realități a unor invenții tehnologice teoretic posibile, dar încă nerealizate, literatura S.F. (*science-fiction*, *științifico-fantastică*) este numită și **literatură de anticipație.**

[Literatura S.F. este] *o literatură care explorează câmpul posibilului, așa cum ne permite să-l întrezărim știința. Ea este un fantastic încadrat într-un realism.*

(Michel Butor, *Criza dezvoltării literaturii de anticipație*)

Enciclopedie

Arcadia — regiune din Grecia antică, din partea centrală a Peloponesului. Tradiția poetică a antichității i-a conferit sensul simbolic de tărâm al fericirii. Expresia lat. *Et in Arcadia ego* — „Și eu am fost în Arcadia" — se referă la acest sens al cuvântului.

DISCUTAREA TEXTULUI

● Știință și fantezie

1. Identificați în text principalele momente ale subiectului: expoziționea, intriga sau conflictul, desfășurarea acțiunii, deznodământul. Selectați indiciile care marchează trecerea de la expoziționea la relatarea acțiunii propriu-zise (de exemplu: modificarea timpului verbal dominant, indicarea exactă a momentului, focalizarea asupra unui singur personaj etc.).

2. Care dintre părțile identificate capătă o amploare mai mare decât se obișnuiește în construcția textelor narative? Cum justificați această amplificare? Orientați-vă și după intervențiile naratorului care stabilesc contactul cu cititorul.

3. În ce moment se petrece acțiunea relatată? Cum justificați folosirea timpului trecut pentru relatarea unor evenimente din viitor?

4. Ce însușire a arcadienilor este prezentată cu bogate detalieri științifice?

● Pământeni și extratereștri

1. În descrierea civilizației arcadiene, din primul paragraf al textului, sunt folosite unele aprecieri comparative. Care credeți că este reperul în raport cu care se fac aceste aprecieri?

2. Planeta pe care se desfășoară acțiunea se numește „Arcadia". Considerați că acest nume este ales întâmplător sau poate avea o semnificație anume în text?

3. Pornind de la caracterizarea generală a înfățișării arcadienilor („ei erau făpturi integral simetrice, adică și în raport cu un plan care le-ar fi trecut prin cap, umeri, mâini și picioare"), încercați să faceți descrierea detaliată a unui astfel de extraterestru și să formulați câteva supoziții privind modul lor de viață (de exemplu: cum se deplasează, cum se hrănesc, cum se comportă în prezența celorlalți, cum se înmulțesc, cum își petrec timpul liber etc.). Puteți face aceste exerciții imaginative ocupându-vă individual sau în grup de câte un aspect anume și comparând apoi răspunsurile.

4. De ce credeți că o astfel de prezentare amănunțită este omisă în text? Alegeți dintre următoarele variante sau propuneți altele:

- ar fi amânat prea mult începerea acțiunii propriu-zise;
- detaliile descriptive nu au relevanță pentru subiectul povestirii;
- ar fi complicat prea mult istoria relatată;
- descrierea în amănunt a arcadienilor ar face neclară semnificația textului;
- cititorul e lăsat să-și imagineze singur astfel de detalii.

În lectura unui text literar contează nu numai ceea ce *se spune*, ci și ceea ce *nu se spune* în text.

Stația Spațială Internațională

5. În fragmentul introductiv se spune că „arcadienii nu difereau foarte mult de noi, doar că aveau două fețe, acestea în înțeles *literal*". Ce înseamnă, cu sens figurat, expresia „a avea două fețe"?

6. Textul este redactat, în cea mai mare parte a lui, într-un registru stilistic elevat (termeni neologici, frazare clară și elegantă, expunere limpede a ideilor etc.). Apar totuși, din loc în loc, devieri de la acest registru stilistic într-unul colocvial. Identificați aceste devieri, arătând dacă ele apar în vorbirea naratorului sau în vorbirea personajelor.

7. Arcadia pare să fi fost invadată de pământeni sau, în orice caz, de niște ființe din altă galaxie, care sunt aidoma oamenilor. Înfățișarea și purtarea invadatorilor stârnesc repulsie arcadienilor. Cum explicați această reacție?

8. Caracterizați locuitorii planetei Arcadia.

9. Credeți că finalul povestirii reprezintă o bună soluție pentru realizarea „echilibrului" dorit? Comentați, din această perspectivă, titlul povestirii.

Dicționar literar

Literatură de consum — scrieri care au drept scop delectarea cititorului, petrecerea plăcută a timpului liber. Se folosesc pentru această noțiune diferiți termeni, parțial sinonimi: **literatură de divertisment, paraliteratură, literatură trivială** etc. Literatura de consum țintește către publicul larg, cu deprinderi de lectură comode. Considerată mai puțin elaborată și mai schematică decât „literatura înaltă", ea solicită într-un grad mai redus atenția cititorului, efortul acestuia de a înțelege textul citit. Granițele literaturii de consum nu sunt riguros definite, chiar în ce privește apartenența la aceasta a unor genuri foarte populare precum **literatura S.F.**, **romanul polițist**, **romanul de aventuri**, **romanul sentimental, senzațional, de suspans** sau **de groază** etc. Cel mai evident echivalent filmic al literaturii de divertisment îl constituie, în ziua de azi, telenovelele. Ca și în cazul „literaturii înalte", în categoria literaturii de consum figurează deopotrivă opere de bună și de proastă calitate.

DINCOLO DE TEXT

1. Vă place să citiți literatură S.F. sau considerați mai degrabă că lectura unor astfel de scrieri e pierdere de timp? Puteți organiza o scurtă dispută, în care cineva își va susține succint punctul de vedere, ceilalți putând să-i adreseze întrebări de lămurire. Apoi un alt elev sau o altă elevă va susține un punct de vedere contrar.

2. Credeți că „literatura de consum" este bine să figureze în manualele școlare? Argumentați.

3. Dați exemple, din lecturile voastre, de literatură de divertisment de bună calitate.

4. Care este filmul vostru S.F. preferat? Motivați alegerea făcută într-un comentariu de cel mult două pagini.

ÎN LOC DE SFÂRȘIT

De cele mai multe ori, S.F.-ul este un vis despre viitor; uneori el se împlinește. Scrieți un scurt eseu pornind de la afirmațiile de mai sus, exemplificând cu creații S.F. (literare, cinematografice etc.) cunoscute.

Imaginație și ficțiune

Dicționar

Mitologie — totalitatea miturilor și a legendelor dintr-o cultură; disciplină care studiază miturile.

Mit — noțiune controversată ce desemnează, în sens restrâns, o narațiune considerată la origine ca fiind adevărată, despre evenimente petrecute în timpuri străvechi, având ca personaje zei sau eroi de natură divină. În acest sens, mitul este o „istorie sacră" (Mircea Eliade). Prin desacralizarea miturilor, acestea au fost treptat asimilate ficțiunii literare. Într-un sens mai larg, figurat, se poate de asemenea vorbi de „mituri moderne", care se bazează pe modele larg răspândite de înțelegere și de apreciere a existenței: „mitul progresului" — credința în mersul ascendent al civilizațiilor —, „mitul *self-made man*" — credința în posibilitatea de a reuși prin forțe proprii etc.

Dicționar literar

Alegorie — procedeu artistic constând în reprezentarea unor sensuri abstracte prin intermediul unor imagini concrete. Alegoria se realizează prin construirea unui sistem de analogii, de corespondențe simbolice între niveluri diferite de semnificație. *Fabula*, care se referă indirect, prin intermediul povestirilor despre animale, la comportamentul uman și la însușirile omenești, folosește procedeul alegoriei cel mai adesea într-o manieră transparentă, sensul ei figurat fiind ușor de înțeles.

1. Unele texte literare înfățișează personaje și întâmplări verosimile, altele, din contră, prezintă ființe și fapte pe care suntem convinși că nu le-am putea regăsi în realitate. Arătați care dintre textele de ficțiune studiate până acum ilustrează prima categorie și care pe cea de a doua.

2. Chiar și atunci când construiește lumi complet desprinse de realitatea cunoscută, imaginația se călăuzește după anumite reguli, care îi conferă coerență. Imaginați-vă o ființă de pe o planetă foarte îndepărtată...

- în care este în permanență extrem de frig;
- în care forța gravitației este foarte slabă;
- în care nu există lumină;
- în care suflă vânturi foarte puternice.

3. Lumile fantastice, construite dincolo de realitate sau în contradicție cu aceasta, sunt foarte variate, exploatând resursele bogate ale imaginației. Citiți textele din această unitate, notându-vă în caiete, pe parcursul lecturii, epitetele care se potrivesc cel mai bine fiecăruia: absurd • superstițios • mitologic • alegoric • vizionar • fabulos • straniu • misterios.

4. Ați citit povestirea lui H. G. Wells, *Războiul lumilor*? În ea este vorba despre o invadare a Terrei de către marțieni. Mult superiori în tehnica de luptă, aceștia sunt pe punctul de a cuceri Pământul și de a-i extermina pe pământeni. Deodată însă... Găsiți un final adecvat pentru o rezolvare surprinzătoare și totuși verosimilă a acestei situații dramatice (în caz că ați citit povestirea, propuneți alt final decât cel imaginat de autor).

5. În anul 1938, un actor și regizor celebru, Orson Wells, a compus un scenariu radiofonic după *Războiul lumilor* atât de bine regizat și interpretat, încât ascultătorii din New York ai emisiunii au crezut că e vorba despre un reportaj al unor evenimente reale și panica a pus stăpânire pe oraș. Cine credeți că poate fi „învinovățit" de situația creată?

- autorul scenariului radiofonic, pentru că și-a înșelat ascultătorii;
- ascultătorii, pentru că nu au fost în stare să distingă între ficțiune și realitate;
- responsabilii postului de radio, pentru că nu s-au gândit la consecințele pe care le-ar fi putut avea transmiterea scenariului radiofonic.

6. Revedeți definiția fantasticului de la p. 51. Ce trăsături ale acestuia explică incidentul declanșat de scenariul radiofonic al lui Orson Wells?

Textul științific

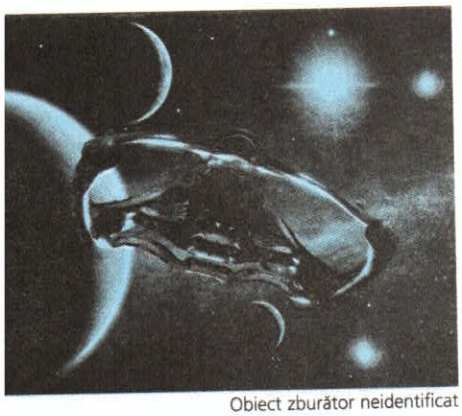

Obiect zburător neidentificat

PENTRU ÎNCEPUT

Notați în caiete trei titluri posibile pentru studii științifice din domenii de cercetare diferite (de exemplu: istorie, matematică, biologie etc.). Două dintre aceste titluri trebuie să fie serioase, iar unul amuzant. Arătați ce ați scris colegului sau colegei de bancă, urmând ca acesta sau aceasta să transforme titlul amuzant într-unul serios.

CONDIȚIA LITERATURII S.F.

de Florin Manolescu

— fragmente —

Spre deosebire de literatura „normală" sau „obișnuită", literatura S.F. reprezintă *un mediu* protejat de un baraj apreciabil de reguli și de norme, cu care trebuie mai întâi să te familiarizezi. Ceea ce se vede de la distanță este un număr relativ mic de scriitori, înconjurați de o lume eterogenă de admiratori care se numesc *fani*, care editează *fanzine*, acordă premii și organizează, împreună cu scriitorii, consfătuiri anuale, denumite *convenții*. În general, toți membrii *fandomului* se cunosc, întrețin prin intermediul revistelor o corespondență care, nu de puține ori, reprezintă singura formă de critică literară a genului și, ceea ce este mai important, exercită o presiune constantă, cu efecte nu întotdeauna benefice, asupra S.F.-ului ca întreg.

Impresia de lume închisă, pe care o poate provoca primul contact cu literatura științifico-fantastică, decurge și de aici. Boicotului din ce în ce mai puțin justificat al istoriei literare, S.F.-ul i-a răspuns printr-o „economie închisă", care a reușit să adâncească și mai mult falia dintre cele două literaturi.

Dar înțelegerea genului este complicată și de faptul că însăși literatura S.F., obiectul de cult al fanilor, este literatură *pe o cale proprie*. Urmărind să concilieze două atitudini specifice unor sisteme diferite de valori (*atitudinea științifică* și *atitudinea estetică*), literatura S.F. a fost nevoită, în chip firesc, să-și compună o personalitate lexicală nouă și un număr de teme, specii, personaje, obiecte și procedee literare proprii, încadrate într-un context narativ diferit de acela al literaturii *main-stream*. De aceea, demersul unui critic care încearcă să formuleze o judecată de valoare asupra unui roman

Profil

Florin Manolescu (n. 1943, București) — critic literar, eseist și profesor universitar de literatură. A debutat în 1971 cu volumul *Poezia criticilor* și a colaborat constant la revistele literare. Alte scrieri: *Caragiale și Caragiale. Jocuri cu mai multe strategii* (1983) și *Dicționarul exilului românesc* (2003). Scrie și povestiri S.F., reunite în volumul *Misterul camerei închise* (2002).

Dicționar

Estetică — știință care se ocupă cu studiul frumosului și al artei în general.

S.F., pornind numai de la normele estetice pe care i le oferă literatura obișnuită, este lipsit de eficiență.

Situația se complică și mai mult atunci când constatăm că rezistența pe care o manifestă critica față de literatura S.F. nu provine numai de aici.

Într-o proporție de aproximativ 90%, literatura S.F. este o *literatură populară* (numită și *literatură de consum, paraliteratură* sau *Trivialliteratur*), cu o valoare estetică și de cunoaștere foarte redusă. Adeseori se întâmplă ca normele care se instituie la acest nivel, și care sunt în esență norme de consum, să exercite o presiune asupra întregului domeniu. De aceea, chiar și la nivelul S.F.-ului exigent, putem constata situația paradoxală a unui conținut grav, ascuns în decorul frivol impus de modul de producție al literaturii populare.

Observația cea mai generală care se poate face în acest sens este că două din elementele esențiale ale cărții de consum, *coperta* și *titlul* (la care se adaogă aproape întotdeauna și un *rezumat*), marchează aproape orice carte S.F., indiferent de valoarea ei literară. Premisa publicitară care impune unui roman popular să aducă pe copertă mai multe elemente de șoc, sistemul de reclamă prin titlu și prin ilustrație, determină o libertate a editorului față de cartea S.F., inexistentă în literatura obișnuită. [...]

Ilustrația coperților face și ea apel la elementele facil-emblematice ale genului, o mașină cosmică, un monstru extraterestru, un conflict în care este pus la contribuție armamentul cel mai neobișnuit.

Se înțelege de la sine că un critic sau un cititor pretențios, care ia contact cu domeniul S.F. prin intermediul acestor produse și fixează norma întregului gen la acest nivel elementar, nu poate fi decât un critic sau un cititor decepționat.

Dar în fond pe ce se întemeiază această decepție, care la prima vedere pare să fie determinată numai de un nivel estetic precar?

Partizanii genului invocă în sprijinul lor argumentul că orice literatură conține nu numai capodopere, ci și exemplare modeste, dar că nici un critic nu respinge, în întregime, literatura obișnuită, pornind de la numărul mare al insuccesele ei. În realitate, S.F.-ul nu este trivial așa cum nouă romane din zece sunt mediocre și nici în felul în care poezia este versificație, de la un anumit nivel în jos. Diferența dintre literatura trivială sau populară și literatura normală nu este, cum s-a spus, numai o diferență estetică, ci și una de mentalitate și de ideologie.

Un roman excepțional, o capodoperă se deosebește de o carte mediocră printr-o diferență de vocație literară sau de talent. În cazul literaturii S.F., deosebirea aceasta antrenează de cele mai multe ori pericolul unei deviații psihosociale. Cultul forței și al eroului, care simplifică în chip grotesc imaginea realității, permanenta regresiune spre copilărie, com-

Dicționar

Judecată de valoare — exprimarea unui punct de vedere argumentat asupra calității unei creații artistice.

Dicționar literar

Literatură populară — producție literară de masă, pentru gusturile unui public mai puțin cultivat. Termeni echivalenți: literatură de consum, trivială, de divertisment, paraliteratură (vezi și p. 58). Acest sens al expresiei „literatură populară", care se referă la scrieri difuzate în ediții de mare tiraj, nu trebuie confundat cu cel privitor la creația folclorică, orală, rurală, anonimă și colectivă.

plexele erotice, evidente în S.F. prin absența personajului feminin sau prin transformarea lui într-un obiect, provoacă cititorului normal un sentiment de panică psihică și de culpabilitate.

Distanțarea față de această literatură se produce și în cazul în care ea se substituie articolului de propagandă politică și ideologică, transformându-se într-un obiect caricatural al războiului rece.

Spre deosebire de literatura aceasta, S.F.-ul exigent și grav reprezintă o literatură a celor mai importante probleme ale omului, ca specie, o literatură vie, aflată, din punct de vedere al semnificației umane, cu un pas înaintea literaturii de azi. Cele patru serii de schimbări radicale din cea de-a doua jumătate a secolului XX, explozia demografică, explozia de automatizare, explozia de informații și explozia de libertate, cum le numește Asimov, sunt, toate, teme ale literaturii S.F.

Sunt scriitori care consideră S.F.-ul ca fiind literatura centrală a epocii noastre. Oricâtă exagerare ar conține această afirmație, prin vârfurile ei, literatura S.F. este o literatură profund umană, o artă mai degrabă a celor de jos, care speră, decât a celor de sus, pentru care lumea ar trebui să rămână neschimbată, un *senzor* al epocii în care trăim, ca și poezia sau romanul din literatura obișnuită.

Reprezentând mai întâi o minoritate contestată, cu o psihologie de sectă discriminată și de ghetou, silită să se afirme împotriva criticii, ca orice inovație sau mișcare literară nouă, literatura S.F. și-a descoperit în ultimii ani personalitatea istorică și a început să atragă atenția specialiștilor, pătrunzând, ca obiect de studiu, în universități și în școli. [...]

Personalități

Isaac Asimov (1920-1992), biochimist și scriitor american, născut în Rusia, autor celebru de scrieri S.F. între care *Eu, Robotul* (1952), *Fundație* (1953).

Condiția literaturii S.F. este ultimul capitol al studiului monografic *Literatura S.F.* de Florin Manolescu (1980).

Note lexicale

eterogen, adj. — amestecat, compus din elemente de natură diferită
fan, s.m. — admirator entuziast (al unei vedete, al unui gen de muzică etc.)
fanzin, s.n. — revistă editată, de regulă de tineri, pe teme care pasionează un grup de suporteri
fandom, s.n. — cititorii pasionați de S. F., aflați în contact prin intermediul fanzinelor și al întâlnirilor
benefic, adj. — binefăcător
falie, s.f. — ruptură care desparte două blocuri ale scoarței Pământului; (figurat): ruptură, fractură
boicot, s.n. — (în text) sabotaj, marginalizare
a concilia, vb. — a împăca
estetic, adj. — privitor la estetică, știința care studiază caracteristicile generale ale creației artistice; referitor la creația artistică
main-stream (lb. engl.) — „curent principal"
frivol, adj. — ușuratic, lipsit de seriozitate
facil, adj. — care se face cu efort minim, superficial
emblematic, adj. — tipic, ilustrativ pentru ceva, exemplar
precar, adj. — nesigur, șubred, slab
trivial, adj. — comun, obișnuit, de rând
capodoperă, s.f. — lucrare artistică excepțională
psihosocial, adj. — referitor la viața psihică și socială
grotesc, adj. — exagerat, caricatural
regresiune, s.f. — coborâre, revenire la un stadiu anterior
complex, s.n. — (în text) termen din psihanaliză (vezi p. 56): ansamblu de reprezentări și de amintiri cu mare intensitate afectivă, parțial sau total inconștiente, care influențează emoțiile, atitudinile și comportamentul persoanelor
culpabilitate, s.f. — vinovăție
demografic, adj. — privitor la demografie, știință care studiază modificările în numărul, densitatea și compoziția populației
a discrimina, vb. — a acorda drepturi diferite, inegale, unor categorii de populație, popoare, state etc.
ghetou, s.n. — cartier al unui oraș în care este obligată să trăiască o parte a populației, de o anumită rasă, religie sau naționalitate, ca urmare a discriminării

DISCUTAREA TEXTULUI

1. Segmentați textul astfel încât fiecărei secvențe identificate să îi corespundă o idee centrală.

2. Arătați ce pasaje din text fac trecerea de la o secvență la alta, respectiv de la o idee la alta (de exemplu: „Dar înțelegerea genului este complicată și de faptul că...").

3. Arătați ce grup de cuvinte / ce pasaj din interiorul fiecărei secvențe identificate vi se pare cel mai important pentru conturarea ideii respective (de exemplu: „*un mediu* protejat de un baraj apreciabil de reguli și norme" sau „o lume închisă").

4. Formulați în cuvinte proprii ideea centrală exprimată în fiecare secvență.

5. Cum vi se pare atitudinea autorului față de tema de cercetare abordată (literatura S.F.), *obiectivă* sau *subiectivă*? Formulați rapid un răspuns intuitiv, fără a verifica impresia voastră printr-o relectură a textului.

6. Comparați răspunsurile pe care le-ați dat la exercițiul precedent și discutați-le, ținând cont de reperele de mai jos:

- autorul are o atitudine neutră față de literatura S.F., nu exprimă puncte de vedere personale în legătură cu aceasta;
- autorul are o atitudine pozitivă față de literatura S.F., pe care o simpatizează, și caută să convingă cititorul de meritele acesteia;
- autorul are o atitudine personală, de simpatie, față de literatura S.F., pe care caută să o justifice prin argumente obiective, bazate pe fapte și pe constatări certe.

Dicționar

Textul științific apare în reviste de specialitate sau în volume de studii și cercetări din diverse domenii (științe socio-umane, științe exacte, științele naturii, tehnică etc.), reprezentând tipuri variate: note, articole, recenzii, analize, diagnoze și prognoze, tratate, sinteze etc.

Scopul textelor științifice este, în primul rând, transferul de informație științifică (concepte, noțiuni, raționamente), făcându-se apel la capacitatea intelectuală a receptorului, și nu la sensibilitatea acestuia, cum se întâmplă în cazul textelor literare. Precizia și rigoarea informațiilor sunt de cea mai mare importanță.

În textele din domeniul științelor exacte, științelor naturii etc., implicarea subiectivă a autorului este exclusă, acesta prezentând date strict obiective și argumente.

În domeniul științelor socio-umane însă, în cazul istoriei literare, de exemplu, chiar al istoriei, subiectivitatea autorului este cel mai adesea vizibilă, opiniile exprimate fiind însă întotdeauna argumentate. Nu este exclus în aceste cazuri apelul la sensibilitatea și la imaginația receptorului.

Stilul științific este caracterizat prin: respectarea normelor literare, utilizarea formelor aparținând limbii standard (de exemplu, evitarea regionalismelor, a arhaismelor, a formelor populare) • claritatea, sobrietatea și precizia exprimării • folosirea unui lexic specializat (termeni din domeniul de cercetare abordat) • folosirea frecventă a neologismelor • folosirea sensului propriu al cuvintelor, evitarea figurilor de stil • folosirea aproape exclusivă de propoziții enunțiative neexclamative • folosirea unor cuvinte / formulări specifice tehnicii argumentării (de exemplu: *în primul rând, în al doilea rând, din această cauză, din motivele enumerate anterior, în această privință, sub acest aspect, pe de o parte, pe de altă parte, așadar, ca atare, în consecință, în concluzie* etc.).

DINCOLO DE TEXT

1. Identificați, urmărind dicționarul din stânga paginii, trăsături ale *stilului științific* în textul analizat.

2. Ce credeți că deosebește textele științifice de textele informative jurnalistice de tipul știre, relatare, reportaj etc.? Discutați. Puteți revedea, pentru aceasta, lecția *Textul jurnalistic*, p. 16–17.

ÎN LOC DE SFÂRȘIT

Alcătuiți un portofoliu cu cel puțin două texte științifice pe una dintre următoarele teme sau pe o temă aleasă de voi cu ajutorul profesorului sau profesoarei de limba română: viața pe alte planete • farfurii zburătoare • fenomene paranormale • viața în oceane la mari adâncimi.

Texte auxiliare

Ilustrație de Aurel Stoicescu la *Țiganiada*

Profil

Ion Budai-Deleanu (1760–1820), poet, filolog, istoric, reprezentant de marcă al mișcării culturale iluministe Școala Ardeleană. Principala sa operă beletristică, *Țiganiada*, scrisă în două versiuni, s-a publicat abia în 1875–1877, fără a avea vreun ecou semnificativ. În 1925 versiunea a doua este publicată într-o ediție definitivă. Unii istorici literari sunt de părere că, dacă ar fi apărut la timpul său, *Țiganiada* ar fi influențat substanțial evoluția literaturii române.

● TĂRÂMURI IMAGINARE

ȚIGANIADA

de Ion Budai-Deleanu

***Țiganiada* este o epopee de o izbitoare originalitate, pe care autorul însuși o prezintă drept un „poemation eroi-comico-satiric". Subiectul înfățișează peripețiile unei oștiri a țiganilor, înarmați de Vlad Țepeș pentru a lupta împotriva turcilor. Trăsăturile specifice poemului eroic sau epopeii — nararea unor fapte de vitejie, personaje care se individualizează prin calități eroice superlative, intervenția forțelor supranaturale în derularea evenimentelor, stilul înalt, solemn — sunt transpuse în registru comic: curajul e înlocuit de frică, înțelepciunea de gâlceavă, stilul e vioi și colocvial etc. Referitor la semnificația *Țiganiadei*, autorul ține să avertizeze că „prin țigani să înțăleg ș'alții carii întocma așa au făcut și fac, ca și țiganii oarecând. Cel înțălept va înțălege!..."**

Textul propriu-zis al *Țiganiadei* este îmbogățit cu o sumedenie de note de subsol, atribuite mai multor „comentatori" inventați: Erudițian, Idiotiseanul, Simplițian, Adevărovici, Mândrilă, Suflănvânt, Căpitan Pățitul, popa Nătăroi din Tândarânda, Dubitanțius, Agnosie („neștiutorul"), Musofilos („iubitorul muzelor"), Onochefalos („cap de măgar") etc.

În cântul al IX-lea, Parpangel, unul dintre eroii principali ai poemului, face o călătorie în iad și în rai.

CÂNTECUL IX

— fragment —

103

În raiu nimene nu să sloboade
Dacă nu e ca lamura curat,
Dăci, pă care din lăuntru roade
Dă-ar hi cât dă mic ghimp sau păcat,
Întâi trăbue pân iad să treacă
Și lungă pocăință să facă.[1]

104

De-acolo venindu-i zioa scrisă
Scapă și trecând din vamă-în vamă
Sosește pănă la poarta-închisă
A raiului, dar' nime nu-l chiamă
Și nu poate să să bage-în raiu
Fără carte de la Sân Mihaiu.

---

[1] Iată, precum am zis eu, să arată ș'aici, că țiganul au auzit povestind de aceste pe țărani și în buiguială fiind apoi, mintea tot cu acestea i să îndeletníce; iar el însănătoșindu-să credea toate adevărate, ca când s-ar fi întâmplat. CRITICOS.

a) Poate că el n-au fost în raiul nostru, a creștinilor, ci în raiul țiganilor. ONOCHEF.

b) Bine zice chir Onochefalos, căci de raiul nostru almintre vorbesc s.s. părinți. POPA NĂTĂROI.

105

O! dă iadul urât tot să fugi!
În raiul frumos tot să rămâi,
Tocma dă te-ar alunga cu drugi!
Ce desfătări și ce veselii
Sunt acolò, nu să poate spune,
Sufletul uimit dă minune!

106

Raiul e grădina desfătată,
Între ceriu și-între pământ sădită,
Dă trup pământesc neapropiată,
Dă minte-omenească negâcită,
Care, după vrednicii, să-împarte
Sufletelor drepte după moarte.[1]

107

Măcar de-aș avea eu limbi o mie
Și-atâte guri bine grăitoare,
Nu vă-aș putea spune, nice scrie,
Lăcașurile desmierdătoare
Și frumusețele raiului toate,
Care pentru cei buni sunt gătate.

108

Acolo vezi tot zile sărine
Și ceriu limpede, fără nuori,
Vântucele drăgălașe, line
Dulce suflând prin frunze și flori,
Tot feliu dă păsărele ciudate
Cu viersuri cântând pre minunate.

109

Acolo Dumnezieu așa fece,
Să nu fie vară zădufoasă,
Nici iarnă cu ger, nici toamnă rece,
Ci tot primăvară mângăioasă;
Soarele-încălzește și desfată,
Iară nu pripește niciodată.

110

Câmpurile cu flori osăbite
Ș'aici la noi încă nevăzute,
Sunt pre desfătat acoperite
Cu tot feliul de roduri crescute,
Iar' pă zios în loc dă pietricele
Zac tot pietri scumpe și mărgele.

111

În locul dă arburi și copace
Cresc rodii, năranciuri ș'alămâi
Și tot feliu dă pom ce la gust place,
Cum și rodite cu struguri vii,
Iar' în loc dă năsip și țărână,
Tot grăunță dă-aur iai în mână.

112

Râuri dă lapte dulce pă vale
Curg acolo și dă unt păraie,
Țărmuri-s dă mămăligă moale,
Dă pogăci, dă pite și mălaie!...
O, ce sântă și bună tocmeală!
Mânci cât vrei și bei făr' ostăneală.[2]

113

Colea vezi un șipot dă rachie,
Ici dă proaspătă mursă-un izvor,
Dincolea balta dă vin te-îmbie,
Iară căuș, păhar sau urcior
Zăcând afli-îndată lângă tine,
Oricând chieful dă băut îți vine.

114

Dealurile și coastele toate
Sunt dă caș, dă brânză, dă slănină,
Iar' munții și stânce gurguiate,
Tot dă zăhar, stafide, smochine!...
De pe ramurile dă copaci,
Spânzură covrigi, turte, colaci.

---

[1] La multe neamuri este raiul zugrăvit, însă în multe chipuri; spre pildă raiul turcilor.

[2] Vezi dară că-i așa cum am zis eu, că țiganul, ca să să facă un dătătoriu de lege la țigani și doară să facă o relighie noao, au adaus aceste din capul său, știind că țiganilor a lucra nu le place, ci a ședea ș'a mânca; și fiind că țiganii era iubitori de acest feliu de mâncări, și Parpangel le povestește, după gustul lor, ca să aibă mai mult poftă. ERUDIȚIAN.

115

Gardurile-acolo-s împletite
Tot cu fripți cârnăciori lungi, aioși,
Cu plăcinte calde streșinite,
Iar' în loc dă pari tot cârtaboși;
Dară spetele, dragile mele,
Sunt la garduri în loc dă proptele.[1]

[1] Acesta-i adevărat raiul țiganilor. CRITICOS.

Dicționar

Iluminism — curent cultural european din secolul al XVIII-lea — numit și „Secolul Luminilor" —, a cărui principală caracteristică poate fi considerată încrederea în capacitatea rațiunii critice de a rezolva problemele umanității. Opera exemplară a curentului este lucrarea colectivă *Encyclopédie, ou dictionnaire raisonné des sciences, des arts et des métiers*, editată în 35 de volume între 1751 și 1780.

Note lexicale
lamură s.f. — partea cea mai bună, mai curată, mai pură dintr-un lucru
năramz, s.m. (reg.) — portocal
mursă, s.f. (reg.) — băutură fermentată, preparată din miere amestecată cu apă sau cu lapte
aios, adj. — usturoiat (de la reg. *ai*, s.n., — usturoi)
spată, s.f. — os care susține articulația membrelor la patrupede (spată de porc, de vită etc.)

1. Sintetizați aspectele relevante pentru descrierea tărâmului înfățișat (de exemplu: clima blândă etc.).

2. Raiul, în versiunea lui Parpangel, este prezentat prin raportare la lumea obișnuită, cunoscută. Selectați cuvintele sau construcțiile care evidențiază acest lucru. Comentați pe scurt relația dintre cele două lumi.

3. Identificați secvențele care pun în lumină atitudinile personajului narator față de cele văzute.

4. Strofa 107 este construită pe baza unui procedeu consacrat, prin care vorbitorul declară subiectul la care se referă

Dicționar literar

Epopee — creație epică de mari dimensiuni, în versuri, înfățișând, într-o perspectivă legendară, fapte eroice îndeplinite de personaje de excepție, cu sprijinul, dar și cu împotrivirea zeilor. În antichitatea greco-latină, epopeea era una dintre speciile literare cele mai însemnate. Epopei celebre din această epocă sunt *Iliada* și *Odiseea*, atribuite lui Homer, și *Eneida* lui Vergilius. În epoca modernă locul epopeii este luat de roman.

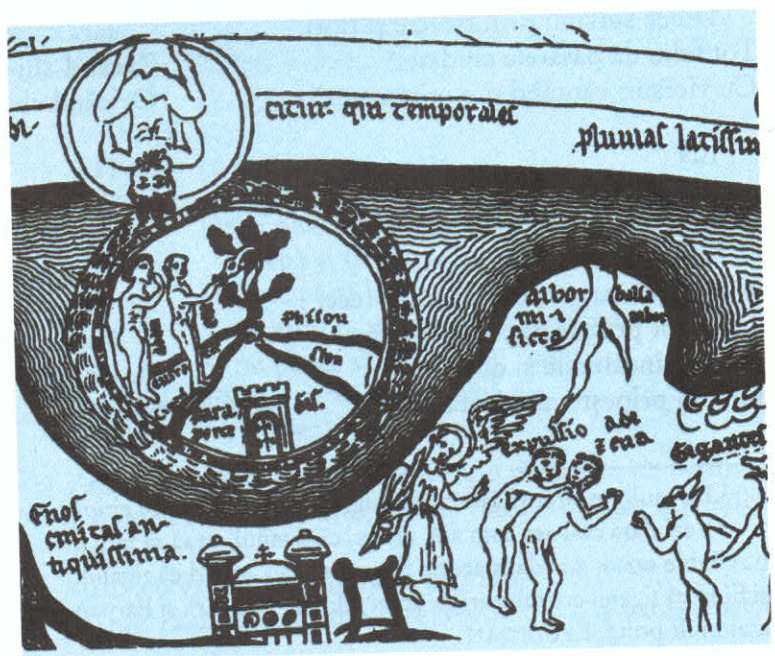

Jomart, *Monumentele geografiei*
(detaliu al Paradisului)

Niko Pirosmani, pictor gruzin, *Petrecerea*

mai presus de posibilitățile de exprimare. Ce se urmărește prin întrebuințarea acestui procedeu?

5. Din ce rezultă efectul comic al descrierii? Alegeți dintre următoarele posibilități sau propuneți altele:

- naivitatea povestitorului;
- aspectul ilar, provocând râsul, al lumii înfățișate;
- contradicția dintre ceea ce se crede îndeobște despre rai și ceea ce descrie Parpangel;
- idealul de fericire al povestitorului;
- limbajul inadecvat.

6. Caracterizați succint comentatorii prezenți în notele de subsol.

7. Cu care dintre aceștia ați putea să vă identificați? Argumentați.

8. Ce funcție credeți că îndeplinește grupajul de comentarii la strofa 103: explicativă sau anticipativă?

Comentariul, fie al naratorului însuși, fie al altcuiva, inserat în textul narativ sau anexat la acesta, poate servi la explicarea unor pasaje deja parcurse de cititor sau poate furniza informații sau indicii interpretative privind ceea ce va urma.

9. Cele trei intervenții menționate la exercițiul 3 pornesc de la suspiciunea comentatorilor față de relatarea lui Parpangel. Criticos se referă la povestitor, pe când Onochefalos se referă la raportul lumii prezentate cu realitatea. Care dintre cei doi vi se pare că exprimă un punct de vedere mai adecvat față de opera de ficțiune?

10. Scrieți o notă de subsol la un pasaj la alegere din text. Faceți schimb cu colegul sau cu colega de bancă, adăugând un comentariu la nota acestuia (acesteia).

11. Raiul, ca loc al neprihănirii și al fericirii, nu este propriu doar lumii creștine. Culturi dintre cele mai diverse au imaginat, sub felurite chipuri, un astfel de tărâm. Închipuiți o ipostază a raiului, alegând una dintre variantele de mai jos de situare a acestuia:

- pe fundul mării;
- în zona polară;
- într-o peșteră;
- pe o insulă;
- într-un oraș;
- într-o pădure.

● FĂPTURI FANTASTICE

POVESTEA FĂRĂ SFÂRȘIT

de Michael Ende

— fragment —

Imagine din filmul *Povestea fără sfârșit* (ecranizare după cartea lui Michael Ende)

Profil

Michael Ende (1929–1995), scriitor german. Romanul său fantastic, *Povestea fără sfârșit*, publicat în 1979, a fost tradus în numeroase limbi, bucurându-se de un succes excepțional. Foarte apreciată a fost și ecranizarea cărții, în regia lui Wolfgang Petersen.

Povestea fără sfârșit **este o carte care îi poate bucura atât pe copii, cât și pe adulți. Ea reușește să transpună universul stereotip al basmului într-o istorie originală și palpitantă. Ca și în basm, este vorba despre un tărâm aparte, de un regat al închipuirii numit *Fantázia*. Această împărăție este atinsă de o boală necunoscută. Fără vreun motiv aparent, *Fantázia* este devorată tot mai repede de Nimic, înghițită în neant cu lucrurile și cu ființele din ea. Totodată, o la fel de enigmatică suferință se abate asupra Crăiesei Copile, cea care împărățea asupra *Fantáziei*. La sfatul Crăiesei Copile, trebuie găsit un „erou" care să aducă leacul tămăduitor. Numele lui e Atréiu. Dar, surprinzător, Atréiu, cel căruia i se încredințează această misiune atât de importantă și de dificilă, e și el tot un copil. Cu talismanul Crăiesei Copile la gât, Atréiu pleacă în Marea Căutare împreună cu calul său Atrax, pe care îl pierde în Mlaștinile Întristării. E îndrumat către Muntele din Corn, unde ar urma să afle leacul de la „străvechea Morla".**

Atréiu nu știa de cât timp își croia drum, mergând prin mlaștini, înainte, tot înainte. Parc-ar fi fost orb și surd. Negura era tot mai deasă, și Atréiu avea impresia că de ore întregi tot rătăcește în cerc. Nici nu mai băga de seamă unde pune piciorul, și totuși nu se scufunda niciodată mai adânc decât până la genunchi. Într-un chip neînțeles de el, talismanul Crăiesei Copile îl ducea pe drumul cel bun.

Dintr-o dată se găsi în fața unui povârniș de munte înalt și destul de abrupt. Se urcă ținându-se de stâncile ascuțite și se cățără pe vârful rotund al muntelui. La început nu-și dădu seama din ce erau stâncile. Abia când ajunse sus de tot și își roti privirile peste întregul munte, văzu că erau plăci imense din corn ale căror crăpături și adâncituri erau năpădite de mușchi.

Așadar, găsise Muntele din Corn!

Totuși nu simți nici o mulțumire făcând această descoperire. Sfârșitul călușului lui credincios îl făcea să privească în jur aproape cu indiferență. Acum mai trebuia doar să afle cine și unde era străvechea Morla care sălășluia aici.

În timp ce mai stătea și se gândea, simți brusc o ușoară cutremurare străbătând muntele, apoi auzi un suflu grozav și plescăituri, și un glas ce părea să vină din cele mai adânci măruntaie ale pământului.

— Ia te uită, băbătie, parcă umblă ceva pe noi.

Atréiu alergă spre capătul culmii, acolo de unde auzise vocea. În fugă piciorul îi alunecă pe un petic de mușchi și Atréiu începu să lunece la vale. Nu izbuti să se prindă de

nimic, luneca tot mai repede și până la sfârșit se prăbuși. Din fericire, căzu într-unul din copacii de jos, ale cărui ramuri îl prinseră.

Atréiu văzu în fața sa o văgăună uriașă a muntelui, unde apele negre clipoceau și pleoscăiau, căci înăuntru mișca ceva, ieșind încet la iveală. Arăta ca un bolovan de stâncă de mărimea unei case. Abia după ce apăru în întregime Atréiu își dădu seama că era un cap așezat pe un gât lung și zbârcit, capul unei broaște țestoase. Ochii îi erau mari cât două iazuri negre. De bot i se prelingeau mâl și alge. Întregul Munte din Corn — după cum înțelese Atréiu dintr-o dată — nu era decât un singur animal enorm, o uriașă broască țestoasă de mlaștină: străvechea Morla!

Apoi se auzi din nou aceeași voce gâlgâitoare și gâfâindă:

— Ce faci acolo, piciule?

Atréiu puse mâna pe talismanul de pe piept și-l ținu în așa fel ca ochiul cât un iaz să-l vadă.

— Știi ce-i asta, Morla?

Trecu câtva timp până ce ea răspunse:

— Ia te uită, băbătie — AURYN —, de mult nu l-am mai văzut, e semnul Crăiesei Copile — de foarte multă vreme.

— Crăiasa Copilă e bolnavă, grăi Atréiu, știai?

— Ne e totuna, nu-i așa, băbătie? răspunse Morla.

Se părea că vorbește cu ea însăși în acest fel ciudat, poate fiindcă nu avea nici un alt interlocutor de cine știe cât timp!

— Dacă n-o salvăm, va muri, adăugă Atréiu mai insistent.

— Se poate și-așa, răspunse Morla.

— Dar o dată cu ea va dispărea și Fantázia, strigă Atréiu, pârjolul s-a întins pretutindeni. Am văzut și eu.

Morla îl privea țintă cu ochiul ei uriaș și gol.

— N-avem nimic împotrivă, nu-i așa, băbătie? gâlgâi ea.

— Atunci ne prăpădim cu toții, strigă Atréiu, cu toții!

— Ascultă, piciule, răspunse Morla, ce ne mai pasă de toate astea? Nu mai au nici o importanță pentru noi. E totuna, totuna.

— Și tu vei fi distrusă, Morla, strigă furios Atréiu, și tu! Sau crezi că fiindcă ești atât de bătrână poți supraviețui Fantáziei?

— Uite ce e, gâlgâi Morla, suntem bătrâni, piciule, mult prea bătrâni. Am trăit destul. Am văzut prea multe. Pentru cine știe atât de multe ca noi, nimic nu mai are importanță. Toate se repetă veșnic, ziua și noaptea, vara și iarna, lumea e goală și lipsită de orice sens. Totul se învârte într-un cerc. Ceea ce apare trebuie să dispară, ceea ce se naște trebuie să moară. Totul se compensează: binele și răul, prostia și înțelepciunea, frumusețea și urâțenia. Totul e searbăd. Nimic nu-i real. Nimic nu-i important.

Atréiu nu știa ce să răspundă. Privirea imensă, întunecată și goală a străvechii Morla îi încremenea orice gând. După un timp o auzi că vorbea iar:

— Mai ești tânăr, piciule. Noi suntem bătrâni. Dacă ai fi bătrân ca noi, ai ști că nu există nimic altceva decât întristarea. Uite ce e. De ce să nu murim, și tu, și eu, și Crăiasa Copilă, și toți, toți? De vreme ce totul nu-i decât părelnic, doar un joc în neant. Totul e lipsit de importanță. Lasă-ne în pace, piciule, pleacă.

Atréiu își încordă întreaga voință ca să lupte împotriva încremenirii pornite din privirea ei.

— Dacă știi atât de multe, spuse el, atunci știi și care e boala Crăiesei Copile, și dacă se găsește vreun leac pentru ea?

— Știm, nu-i așa, băbătie, gâfâi Morla, dar e totuna dacă va fi salvată sau nu. Așa că de ce s-o mai spunem?

— Dacă, într-adevăr, ți-e atât de indiferent, stărui Atréiu, atunci ai putea tot atât de bine să-mi și spui.

— Am putea s-o facem, băbătie, nu-i așa, grohăi Morla, dar n-avem chef s-o facem.

— Atunci, strigă Atréiu, înseamnă că *nu* ți-e cu adevărat indiferent! Înseamnă că tu însăți nu crezi ce spui!

Se așternu tăcerea pentru multă vreme, apoi se auzi o gâlgâială groasă și un soi de râgâială. Trebuie să fi fost un fel de râs, dacă străvechea Morla mai știa ce sunt râsetele. În orice caz, spuse:

— Ești isteț, piciule. Ia te uită! Ești isteț! De mult nu ne-am mai distrat atât de bine, nu-i așa, băbătie? Ia te uită. Într-adevăr, am putea tot atât de bine să-ți și spunem. N-ar fi nici o diferență. Să-i spunem, băbătie?

Crăiasa Copilă

Bastian, cititor și, totodată, erou al *Poveștii fără sfârșit*

Se lăsă o tăcere îndelungată. Atréiu aștepta încordat răspunsul străvechii Morla, fără să-i întrerupă prin întrebări gândurile încete și deznădăjduite. În sfârșit, ea continuă să vorbească:

— Tu trăiești puțină vreme, piciule. Noi trăim mult timp. Chiar mult prea mult. Dar trăim cu toții în timp. Tu puțin. Noi mult. Crăiasa Copilă a existat încă înainte de mine. Dar ea nu-i bătrână. E veșnic tânără. Uite ce e. Existența ei nu se măsoară în durată, ci în nume. Îi trebuie un nume nou, tot mereu unul nou. Îi știi numele, piciule?

— Nu, recunoscu Atréiu, nu l-am auzit încă niciodată.

— Nici nu se putea, răspunse Morla, nici chiar noi nu ni-l mai putem aminti. Și totuși a avut multe nume. Toate sunt însă uitate. Totul a trecut. Asta e. Dar fără nume ea nu poate trăi. Nu-i trebuie decât un nume nou și Crăiasa Copilă se va însănătoși. Dar n-are nici o importanță dacă se însănătoșește.

Își închise ochii mari cât un iaz și începu să-și retragă, încet, capul.

Traducere de Yvette Davidescu

1. Recitiți descrierea străvechii Morla. Ce sugerează înfățișarea ei?

2. De ce vorbește Morla despre sine la plural?

3. Citiți paragraful în care Morla își expune „filozofia" („— Uite ce e, gâlgâi Morla...") în paralel cu fragmentul din *Luceafărul* lui Eminescu în care Demiurgul i se adresează lui Hyperion. Ce similitudini și ce deosebiri descoperiți?

— Hyperion, ce din genuni
Răsai c-o-ntreagă lume,
Nu cere semne și minuni
Care n-au chip și nume;

Tu vrei un om să te socoți,
Cu ei să te asameni?
Dar piară oamenii cu toți,
S-ar naște iarăși oameni.

Ei numai doar durează-n vânt
Deșerte idealuri —
Când valuri află un mormânt
Răsar în urmă valuri;

Ei doar au stele cu noroc
Și prigoniri de soarte.
Noi nu avem nici timp, nici loc,
Și nu cunoaștem moarte.

Din sânul vecinicului ieri
Trăiește azi ce moare,
Un soare de s-ar stinge-n cer
S-aprinde iarăși soare;

Părând pe veci a răsări
Din urmă moartea-l paște,
Căci toți se nasc spre a muri
Și mor spre a se naște.

4. În ce pasaj al fragmentului din *Povestea fără sfârșit* devin mai evidente deosebirile dintre cele două viziuni asupra vremelniciei?

5. Leacul pe care îl prescrie Morla este găsirea unui nou nume pentru Crăiasa Copilă sau aflarea numelui ei adevărat?

6. Ce credințe, mituri sau legende despre legătura dintre nume și cel care îl poartă cunoașteți?

7. Ați văzut filmul făcut după cartea lui Michael Ende? Ce impresie v-a făcut?

Unde vei găsi cuvântul
Ce exprimă adevărul?
(M. Eminescu, *Criticilor mei*)

ALBINA ȘI ARICIUL, MUNȚII

Zice că Dumnezeu, când a urzit lumea, a urzit prea mult și nu încăpea sub ceri. Ce să facă, ce să dreagă? Ia și trimite pe albina să întrebe de arici. Albina a mers la arici, dar aceasta nu a voit să-i spuie, zice: „Dacă-i Dumnezeu, lasă să știe singur ce să facă!“ Albina, cuminte, nu s-a dus, ci s-a ascuns lângă borta lui. Ariciul, crezând că-i singur, zice la sine: „Hm! El mă întreabă pe mine ce să facă! Da' de ce nu strânge pământul în mână boț, că s-ar face ici dealuri, colo văi, și ar încăpea!“ Albina, cum a auzit, a zburat la Dumnezeu și i-a spus. Dumnezeu, pentru lucrul acesta, a blagoslovit-o ca să facă miere și oamenii să mănânce, și de aceea e albina bună la Dumnezeu.

Albina și ariciul, munții **face parte din** ***Datinele și credințele poporului român adunate și așezate în ordine mitologică,*** **de Elena Niculiță-Voronca, una dintre cele mai valoroase culegeri de folclor românesc, apărută, într-o primă ediție, în 1903.**
Informator: un tăietor de lemne, Botoșani.

Note lexicale
bortă, s.f. (reg.) — gaură, scorbură; vizuină
boț, s.n. — cocoloș
blagoslovi, vb. — a binecuvânta

Dicționar literar

Legendă — text în proză sau în versuri care, printr-o povestire cu elemente miraculoase, tinde să dea o explicație unui aspect din realitate.

1. Descrieți comportamentul personajelor din această legendă populară (Dumnezeu, ariciul, albina). Schițați, pornind de aici, portretul fiecăruia.

2. Comentați relația dintre lumea sacră, a făpturilor dumnezeiești, și cea profană, a făpturilor pământene.

3. Prin ce se aseamănă ariciul și străvechea Morla?

4. Definiți tonul narațiunii din legenda citită. Puteți alege dintre alternativele de mai jos:
- glumeț;
- sobru;
- familiar;
- prietenos;
- ironic;
- respectuos.

5. Ce efect are folosirea acestui ton pentru un astfel de subiect? Citiți, pentru comparație, primele două strofe din poezia *Abece* de Tudor Arghezi, înfățișând o altă ipostază a facerii cosmosului:

A vrut Dumnezeu să scrie
Și nici nu era hârtie.
N-avea nici-un fel de scule
Și nici litere destule.
C-un crâmpei de alfabet
Mergea scrisul foarte-ncet.

N-aș vrea nici atât să-l supăr
Cât piperul de ienupăr,
Dar o să vă spui ceva:
Nici carte nu prea știa.
Orișice învățăcel
Știa mult mai mult ca el.

● FANTASTICUL LUMII OBIȘNUITE

CARTEA DE BUCATE

de Simona Popescu

— fragment —

Profil

Simona Popescu (n. 1965), poetă, prozatoare și eseistă. A publicat volumele de versuri *Xilofonul și alte poeme* (1990) și *Juventus* (1994). *Exuvii* (1997), o carte de retrospective în universul copilăriei și al adolescenței, reprezintă debutul editorial al Simonei Popescu ca prozatoare.

Cea mai ciudată carte pe care o citisem la vârsta când nu reții mare lucru din cărți era una fără acțiune și fără personaje, dar care îmi stârnise toate simțurile, imaginația și — aș zice astăzi — conștiința sau, mă rog, ceva care mă făcea să mă revolt, să judec, să trag anumite concluzii și să mă îngrozesc de ceea ce se cheamă ființa umană în nebunia ei animalică.

Era o veche și pătată carte de bucate, cu desene sofisticate în tuș negru, în care se amestecau cuvinte necunoscute, cuvinte domestice și sălbatice, mirosuri, materii, substanțe, instrumente, animale și plante, culori, consistențe — și în care căutam până la ameteală amănunte picante, așa cum aveam să fac mai târziu stând aplecată peste reproduceri după Bosch și Bruegel. Ea a fost multă vreme cartea mea de căpătâi, pe care o răsfoiam alandala înainte de culcare ca leac împotriva coșmarurilor cu lupi și babe criminale care aveau, sigur aveau să vină. [...]

Treceam peste supe, borșuri și ciorbe și ajungeam la poarta **Infernului,** unde colcăiau într-o vinetă raci, melci și midii. Într-un stil abrupt, citeai cu oroare: „Se controlează ca toți racii pe care vrem să-i pregătim să fie vii" — și ce urma întrecea orice închipuire, căci ei erau aruncați așa, de vii (de-aia trebuiau controlați!), în apa clocotită. „Cine dorește, se spunea acolo, poate să scoată intestinul din gâturi cât racii sunt încă vii." Chestia asta îți tăia respirația. Mai ales că urmau la rând cei 24 de răcușori cărora li se scoteau carapacele, stomacele, intestinele, îmbrăcați fiind într-o haină de aluat și aruncați în uleiul încins, de astă dată.

Între mâlurile sosurilor și barocococul dulciurilor de la sfârșit se lățea, așadar, **Infernul.** Aici găseai cele mai cumplite metode de sacrificare și tortură, ritualuri sinistre peste care plutea un cuvânt pentru mine de neînțeles, dar care mă îngrozea: *eviscerare*. E locul în care, preț de zeci de pagini, se întâmplau cele mai sălbatice, mai cutremurătoare fapte. Sărmanele și nevinovatele animale erau jumulite, decapitate, răzuite, îmbucătățite, strivite, despicate, golite prin smulgere de măruntaiele lor și umplute cu cele mai nepotrivite lucruri cu putință: găina cea proastă și nesimțită umplută cu nobile migdale sau stafide, curcanul maiestuos cu dulci smochine pe care încă le mai găseai la Alimentara, în raft, sub formă de roată, învelite în celofan, cu etichetă colorată deasupra și care nu-ți plăceau defel, cu pielea aia a lor animală adunând o grămadă de semincioare unite de un fel de clei care se agăța de dinți; porumbeii erau fierți în lapte și aduși pe tavă împreună cu la fel de năpăstuiții raci; rațele erau ghiftuite cu portocale, fazanii cu mere întregi, alte vietăți erau împănate cu usturoi

Cartea de bucate face parte din volumul *Exuvii* (1997).

Giuseppe Arcimboldo, figură compusă din ustensile de bucătărie

sau stropite cu vin și așa mai departe. Aici găseai cele mai sinistre idei. Se atinseseră până și de iepurașii cei blânzi („Iepurele se agață în două cuie de picioarele dindărăt desfăcute și se jupoaie"), pentru a căror preparare se păstra propriul lor sânge amestecat cu oțet, de potârnichi (ținute câteva ore cu capul în jos), de bibilici, de sitari (ce frumoși mi-i închipuiam după numele lor, foarte curați, muzicali și lucioși), de fazanii a căror frumusețe părea să nu mai conteze. [...]

După capitolul epuizant al groazei, trecând prin bălți de supe, prin mlaștini de ciorbe și borșuri, mâluri de sosuri și smârcurile bulioanelor și tocanelor de tot felul, prin cleiuri condimentate, prin piftiile tremurătoare, prin tocături pârjolite, prăjeli, fierturi și mostre ale bestialității, ajungeam într-un soi de **Purgatoriu** de făinoase și aluaturi, de budinci și sufleuri, găluști și friganele.

De cele mai multe ori citeai aiurea, nu la rând. Privirea era agățată de nume haioase, vizualizai în fel și chip, oprindu-te la „ciupercile în halat" sau la „castroanele cu carne" sau la „plicurile cu varză", care te făceau să-ți închipui pur și simplu niște ciuperci gătite în halatul de casă al mamei, castroanele de plastic umplute cu carne pe care erai obligat să le mănânci cu totul, plicuri noi și albe înfundate cu varză și puse pe platou. Toate combinațiile astea suprarealiste (le-ai spune azi) îți dădeau apă la moara închipuirii: „prăjitura cu grilaj" — o și vedeai prizonieră într-o închisoare, deținută și singuratică, de ți se făcea milă; friptura de porc „în pergament" — învelită într-un fel de papirus conținând o poveste ciudată; iepurele sau merele „pe canapea" făceau să-ți țâșnească în față un iepure de desen animat stând picior peste picior pe o canapea bombată și așteptând să fie sfâșiat de colții tăi și ai părinților tăi; la fel merele însiropate parcă se-nșirau în fața ta pe canapeaua voastră portocalie, pregătite pentru o dementă înfulecare. Ajungeai în dreptul vreunei bazaconii și nici nu mai citeai ce-i dedesubt: *cuib de viespi, gurițe, barbă de capră, bulgări de zăpadă, tobă, pană de somn, trandafiri, vrăbioare* și *corăbioare, căciulițe de mere* sau *limbi de pisică* și — aici te topeai de duioșie — *flori de soc în rochițe galbene*. Doar capitolul de creme, dulciuri și băuturi nu mă contraria și-mi calma isteria viscerală după capitolul generos de cărnuri diverse și „organe". Erau și aici niște excepții, precum *cuibul de viespi* pomenit sau *capul negru* (ce idee sinistră!). [...]

Mi s-a părut totdeauna bizar în cartea asta amestecul de tandrețe și agresivitate, de poezie și bestialitate, de sadism și delicatețe, de arhaic și decadență, de cruzime primitivă și rafinament. Cuvinte ca *răsucire, smulgere, jumulit, despicat, eviscerat, pătruns, fript, macerat, fezandat, tăiat, tocat, zdrobit, bătut, strivit, opărit, jupuit, înăbușit, dezosat, prăjit, fiert* stăteau alături de *fraged* (aluatul), *tineri* și *tandri* (dovleceii, dar și carnea), *catifelat* (sosul în care plutea creierul), *a se odihni* (tot aluatul), *proaspăt* și, mai ales de mulțimea de di-

Personalități

Giuseppe Arcimboldo (1527–1593), pictor italian. În tablourile sale bizare figura umană este compusă din flori, fructe, legume, pești etc.

Dicționar

Purgatoriu — loc simbolic sau stare simbolică de purificare a sufletelor celor morți; pasaj de trecere între Infern și Paradis.

Suprarealism — mișcare artistică europeană, activă îndeosebi între 1920 și 1940, ce și-a propus să exploreze posibilitățile de îmbogățire a personalității omenești prin eliberarea forțelor psihice de sub controlul conștiinței, al rațiunii. Atât în literatură, cât și în pictură, artiștii suprarealiști sunt interesați de resursele imaginative ale visului, ale spontaneității totale.

Giuseppe Arcimboldo, figură compusă din ustensile de bucătărie

sau stropite cu vin și așa mai departe. Aici găseai cele mai sinistre idei. Se atinseseră până și de iepurașii cei blânzi („Iepurele se agață în două cuie de picioarele dindărăt desfăcute și se jupoaie"), pentru a căror preparare se păstra propriul lor sânge amestecat cu oțet, de potârnichi (ținute câteva ore cu capul în jos), de bibilici, de sitari (ce frumoși mi-i închipuiam după numele lor, foarte curați, muzicali și lucioși), de fazanii a căror frumusețe părea să nu mai conteze. [...]

După capitolul epuizant al groazei, trecând prin bălți de supe, prin mlaștini de ciorbe și borșuri, mâluri de sosuri și smârcurile bulioanelor și tocanelor de tot felul, prin cleiuri condimentate, prin piftiile tremurătoare, prin tocături pârjolite, prăjeli, fierturi și mostre ale bestialității, ajungeam într-un soi de **Purgatoriu** de făinoase și aluaturi, de budinci și sufleuri, găluști și friganele.

De cele mai multe ori citeai aiurea, nu la rând. Privirea era agățată de nume haioase, vizualizai în fel și chip, oprindu-te la „ciupercile în halat" sau la „castroanele cu carne" sau la „plicurile cu varză", care te făceau să-ți închipui pur și simplu niște ciuperci gătite în halatul de casă al mamei, castroanele de plastic umplute cu carne pe care erai obligat să le mănânci cu totul, plicuri noi și albe înfundate cu varză și puse pe platou. Toate combinațiile astea suprarealiste (le-ai spune azi) îți dădeau apă la moara închipuirii: „prăjitura cu grilaj" — o și vedeai prizonieră într-o închisoare, deținută și singuratică, de ți se făcea milă; friptura de porc „în pergament" — învelită într-un fel de papirus conținând o poveste ciudată; iepurele sau merele „pe canapea" făceau să-ți țâșnească în față un iepure de desen animat stând picior peste picior pe o canapea bombată și așteptând să fie sfâșiat de colții tăi și ai părinților tăi; la fel merele însiropate parcă se-nșirau în fața ta pe canapeaua voastră portocalie, pregătite pentru o dementă înfulecare. Ajungeai în dreptul vreunei bazaconii și nici nu mai citeai ce-i dedesubt: *cuib de viespi, gurițe, barbă de capră, bulgări de zăpadă, tobă, pană de somn, trandafiri, vrăbioare* și *corăbioare, căciulițe de mere* sau *limbi de pisică* și — aici te topeai de duioșie — *flori de soc în rochițe galbene*. Doar capitolul de creme, dulciuri și băuturi nu mă contraria și-mi calma isteria viscerală după capitolul generos de cărnuri diverse și „organe". Erau și aici niște excepții, precum *cuibul de viespi* pomenit sau *capul negru* (ce idee sinistră!). [...]

Mi s-a părut totdeauna bizar în cartea asta amestecul de tandrețe și agresivitate, de poezie și bestialitate, de sadism și delicatețe, de arhaic și decadență, de cruzime primitivă și rafinament. Cuvinte ca *răsucire, smulgere, jumulit, despicat, eviscerat, pătruns, fript, macerat, fezandat, tăiat, tocat, zdrobit, bătut, strivit, opărit, jupuit, înăbușit, dezosat, prăjit, fiert* stăteau alături de *fraged* (aluatul), *tineri* și *tandri* (dovleceii, dar și carnea), *catifelat* (sosul în care plutea creierul), *a se odihni* (tot aluatul), *proaspăt* și, mai ales de mulțimea de di-

Personalități

Giuseppe Arcimboldo (1527–1593), pictor italian. În tablourile sale bizare figura umană este compusă din flori, fructe, legume, pești etc.

Dicționar

Purgatoriu — loc simbolic sau stare simbolică de purificare a sufletelor celor morți; pasaj de trecere între Infern și Paradis.

Suprarealism — mișcare artistică europeană, activă îndeosebi între 1920 și 1940, ce și-a propus să exploreze posibilitățile de îmbogățire a personalității omenești prin eliberarea forțelor psihice de sub controlul conștiinței, al rațiunii. Atât în literatură, cât și în pictură, artiștii suprarealiști sunt interesați de resursele imaginative ale visului, ale spontaneității totale.

minutive (*castraveciori, pâinișoare, feliuțe, gulioare, ciupercuțe, mâncăriță, picioruțe, aripioare, codițe*) sau de adjectivele pentru foc: *moale* și *mic*. Cel mai poetic, în lumea asta a asociațiilor surprinzătoare, a analogiilor, juxtapunerilor, metonimiilor, mi s-au părut „crenvurștii înfloriți în capete", combinație de vegetal și animal, alăturând carnea cea netedă cu puritatea florală. [...]

Cartea mamei, în care erau desenați cu minuție pești și animale, fructe, cochilii, abstractizate cumva de rafinamentul desenului, mi s-a părut întotdeauna o carte uluitoare, frumoasă și monstruoasă, veselă și tristă, rafinată și grotescă, mâloasă și aeriană, copilăroasă și nebună (așa cum trebuie, de altfel, să fie orice carte adevărată). Ea a încetat să mă intereseze mai târziu, atunci când ar fi trebuit să încep, la rândul meu, să execut ritualurile cu pricina, care mă îngroziseră fascinatoriu în copilărie. Ea a rămas și acum pentru mine în primul rând o carte de literatură, pe care o răsfoiesc uneori din pură plăcere estetică. O carte despre frumusețe și atrocitate, despre gingășie și ferocitate, o carte a simțurilor, inițiatică, în felul ei, o carte a imaginarului, sofisticată, dar și primitivă, alexandrină și barbară.

Dicționar literar

Metonimie — figură de stil constând în înlocuirea unui termen prin altul pe baza relațiilor concrete dintre lucrurile pe care aceștia le denumesc (dintre parte și întreg, posesor și obiect posedat, origine și produs etc.). De exemplu, în expresia „om fără inimă" termenul subînțeles — „sensibilitate", „bunătate" — a putut fi înlocuit pe baza concepției că inima ar fi locul în care se nasc sentimentele.

Enciclopedie

Alexandrin — referitor la civilizația care a înflorit către sfârșitul antichității (secolul al III-lea î.Chr.–al III-lea d.Chr.) într-o zonă de întrepătrundere între cultura greacă și cea egipteană cu centrul în orașul Alexandria; (prin extensie, despre stiluri sau epoci culturale) de o subtilitate excesivă, imitativ, incapabil de inovație.

Note lexicale
sofisticat, adj. — complicat, rafinat și subtil
vignetă, s.f. (sau **vinietă**) — ornament grafic, gravură sau desen, care se pune de regulă la începutul sau sfârșitul unei cărți, al unui capitol, al unei pagini tipărite
barococo, adj. — combinație lexicală între *baroc* și *rococo*, numele a două curente artistice din secolele al XVII-lea și al XVIII-lea, care au în comun bogăția ornamentației, preferința pentru formele neregulate, pentru asimetrie, bogăția coloristică
eviscerare, s.f. — scoaterea organelor dintr-o cavitate a corpului
suprarealist, adj. — referitor la *suprarealism*; (prin extensie) ilogic, absurd
visceral, adj. — referitor la *viscere* sau măruntaie, organele din cavitatea abdominală și din cea toracică; figurat: care vine din adâncurile organismului
sadism, s.n. — plăcere de a chinui, de a provoca suferință
analogie, s.f. — asemănarea dintre două elemente dintr-un anumit punct de vedere
grotesc, adj. — de un comic exagerat, nefiresc

1. Simona Popescu amintește cum cartea de bucate citită în copilărie reușea să îi stârnească „toate simțurile, imaginația și [...] conștiința". Pornind de la această relatare, dezbateți următoarea chestiune: ce însușiri trebuie să aibă o carte bună de literatură?

2. Comparați punctele voastre de vedere cu cel exprimat de autoare în ultimul paragraf al textului.

3. Cartea despre care vorbește Simona Popescu *nu* era însă o scriere literară, de ficțiune, ci una utilitară. Cum se explică atunci reacțiile tinerei cititoare?

Dicționar

Grotescul reprezintă o categorie estetică definită prin bizarerie, caricatură, amestec de comic și de urât sau înfricoșător.

De regulă, autorul decide *ce fel de text* vrea să scrie. La rândul său, cititorul are posibilitatea să opteze *în ce fel* să citească un text. *Intenția* cu care a fost produs un text joacă un rol important în orientarea cititorului în privința scopului lecturii și a modului în care aceasta e efectuată. Însă cititorul poate să ignore, voit sau nu, acest lucru. El poate, de exemplu, să citească un text utilitar *ca și cum* ar avea de a face cu o scriere ficțională. Multe scrieri care nu au fost produse ca ficțiune — scrieri religioase, istorice, documentare, biografice sau autobiografice etc. — au devenit, în timp, lecturi preponderent literare.

Dicționar

Text utilitar — text care îl ajută pe cititor să îndeplinească o acțiune concretă (să aleagă mijlocul de transport care îi convine, să își îngrijească grădina, să monteze un dispozitiv, să își trateze o boală, să își găsească o locuință etc.).

4. În evocarea vremurilor copilăriei se suprapun două momente diferite: cel al trăirilor de odinioară, rememorate și cel al prezentului în care scrie autoarea. Identificați în text elementele care indică suprapunerea perspectivei adultului peste cea a copilului.

5. Se crede adesea că poeții sunt capabili să vadă lucruri cu totul deosebite acolo unde ceilalți oameni nu văd decât banalitate. Sunteți de acord cu această opinie? Argumentați.

CAMERA FANTASTICĂ

de Nicolae Manolescu

Profil

Nicolae Manolescu (n. 1939), critic și istoric literar, eseist. A publicat timp de peste treizeci de ani cronică literară săptămânală, mai întâi în revista *Contemporanul*, apoi în *România literară*, devenind unul dintre cei mai apreciați critici literari ai generației sale. *Arca lui Noe* (vol. I–III, 1980) este o lucrare de referință despre romanul românesc. A publicat și un prim volum dintr-o *Istorie critică a literaturii române* (1990) și o parte din volumul al II-lea, cu titlul *Poeți romantici* (1999). Director al revistei *România literară*. După 1990, s-a implicat în viața politică, continuând însă și activitatea culturală.

Am aflat întâmplător zilele trecute că una din casele în care am copilărit va fi dărâmată; de fapt nu casa în întregime, ci numai partea dinspre stradă. După război, când restul casei fusese închiriat, sora bunicii mele reușise să-și păstreze tocmai acolo o cameră mare și luminoasă, unde îmi plăcea să mă refugiez și să citesc. În amintirea mea, de această cameră cu mobilă aurie, din lemn de păr, cu scaune și fotolii mici, parcă de jucărie din cauza formelor neobișnuite, se leagă aproape toate lecturile din Jules Verne. Țin minte că, abia întors de la școală, îmi făceam în fugă lecțiile și apoi, cu *20 000 de leghe sub mări* sau cu *Mihail Strogoff* în mână, îmi petreceam în ea întreaga după-amiază, citind și visând nesupărat de nimeni.

Erau multe ceasornice în cameră, foarte vechi și împodobite, și toate măsurau liniștit un timp care mi se părea că nu se va sfârși niciodată.

Deschideam pe furiș ușa unui dulap și simțeam un miros puternic de *patchouli*. Și ce minuni erau în dulapurile acelea! Casete cu înfățișare ciudată, cutii cu pălării, bomboniere, rame pentru fotografii, pulverizatoare din cauciuc, cu cordon și ciucuri, obiecte de toaletă al căror rost nu-l știam. Mă tulburau dulapurile pentru necunoscutul din ele și fiindcă niciodată nu ajungeam să-mi duc investigațiile până la capăt. Eram prins asupra faptului și ușa se încuia, pentru câtva

***Camera fantastică* face parte din volumul *Teme 2* (1975).**

timp, cu cheia. Dar mai târziu mi-am dat seama că tocmai multiplele uși încuiate mă atrăgeau în această cameră: ele îmi întreținеau impresia de lucru tainic, nedezvăluit. Misterul se datora absenței copiilor; într-un fel, eram privilegiat, cel dintâi care, împins de curiozitate, își vâra nasul prin dulapuri sau noptiere, prin sertarele scrinului sau ale *secrétaire*-ului, fără să fie pedepsit. Nu era ușă care să nu mă ispitească. Mai ales aceea de la camera de baie (acolo, alt univers!), tapetată la fel cu peretele, încât abia se observa. Răsuceai o măciulie albă de os și, în plin perete, se crăpa o intrare îngustă.

Într-o zi am făcut însă o descoperire cu adevărat extraordinară. Povestisem într-un caiet o anumită întâmplare și împrejurarea trebuia, după socotința bunicilor mei, să rămână secretă. Caietul a fost dat în păstrare surorii bunicii mele, care l-a ascuns. Întrebarea era: în ce loc? Cine știe când aș fi aflat, dacă, într-o dimineață, nu m-aș fi întors de la școală cu o oră mai devreme decât de obicei. Am dat buzna în cameră (unde se terminase tocmai o curățenie generală) și am surprins-o pe sora bunicii mele potrivind o mare fotografie înrămată pe peretele dintre ferestrele de la stradă. Nu-mi amintesc cum mi-a venit ideea să mișc puțin tabloul acela din loc de îndată ce s-a ivit ocazia: am descoperit o ușiță metalică, în culoarea peretelui, cu o broască minusculă. Era un *safe*, perfect mascat, nu numai de tabloul de deasupra, dar și de asemănarea ușii cu peretele. De la trei-patru pași, nu se observa nimic. Caietul se găsea înăuntru. Au trecut ani fără ca cineva să știe că eu cunoșteam taina ascunzătorii. De câte ori mă credeam în siguranță, scoteam tabloul și deschideam ușița (care nu era încuiată), stând minute în șir în fața cutiei

Personalități

Jules Verne (1828–1905), scriitor francez, unul dintre marii înaintași ai literaturii de anticipație. Cărțile lui reprezintă, în întreaga lume, o lectură predilectă a vârstei copilăriei și adolescenței.

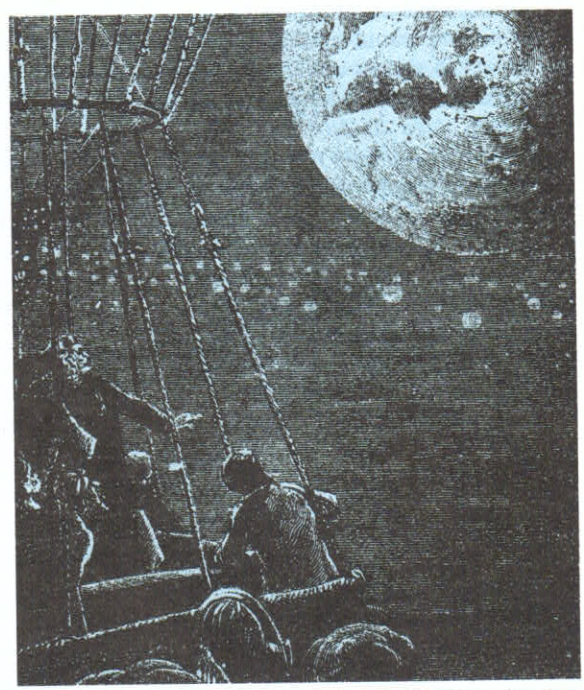

Gravuri la romanul *Hector Servadac în lumea solară* de Jules Verne

metalice din perete, fascinat, ca în fața celui mai grozav dintre mistere.

Camera amenințată astăzi cu demolarea și-a pierdut de mult farmecele, conținutul dulapurilor nu mă mai interesează de mult. Însă în copilăria mea, toate acele uși și ușițe reprezentau un stimulent nemaipomenit pentru imaginație și se asociau cu alte locuri tainice, din cărțile pe care le citeam. Căpitanul Nemo trebuie să fi avut neapărat pe submarinul lui un *safe* ca acela dintre ferestre. Impresia cea mai puternică o datoram caracterului ascuns și închis pe care-l aveau anumite lucruri. Imaginația copilului este altceva decât imaginația poetului: exploatare de spații închise. Până târziu, m-au atras podurile și pivnițele și țin minte foarte bine până și mirosul de praf închis din podul casei în care m-am născut, unde stăteam ore întregi, răscolind colțurile cele mai obscure, pline de lămpi vechi, de clanțe de alamă și de alte minunății. În cărți, copilul caută aceleași universuri închise: ceea ce mă captiva, fără să știu, în romanele lui Jules Verne nu erau nici aventurile, nici călătoriile, ci tocmai aceste spații secrete ale imaginației, insulele, vapoarele, submarinul Nautilus, castelul din Carpați, racheta lui Hector Servadac, interiorul vulcanului, care corespundeau atât de bine ușilor încuiate, podurilor copilăriei, *safe*-ului din perete. Când am citit, acum doi-trei ani, într-o carte următoarea afirmație: „s'enclore et s'installer, tel est le rêve existentiel de l'enfance et de Jules Verne"[1], am înțeles că ea exprimă exact sentimentul obscur pe care-l trăiam în copilărie, în camera misterioasă a surorii bunicii mele, în lungile după-amiezi de reverie și lectură.

Referințe

Căpitanul Nemo — eroul principal al romanului lui Jules Verne *20 000 de leghe sub mări*, comandantul submarinului *Nautilus*. Referiri la alte scrieri de Jules Verne: *Castelul din Carpați*, *Hector Servadac în lumea solară*, *Călătorie spre centrul Pământului*.

Note lexicale

patchouli, s. — plantă din Asia tropicală și Oceania, înrudită cu menta, din care se extrage parfum; parfumul obținut din această plantă

secrétaire, s.n. (sau **secretar**) — piesă de mobilier cu sertare în care se țin scrisori, hârtii etc.

safe, s.n. (sau **seif**) — casă de bani, încăpere bine asigurată pentru păstrarea obiectelor de valoare

obscur, adj. — întunecos; (fig.) nedeslușit, vag

1. În ce fel de scrieri, foarte gustate de copii, apare adesea fascinația încăperii tăinuite, zăvorâte?

2. De ce cărțile de literatură se citesc de regulă în intimitate, în izolare (în vreme ce alte tipuri de texte se pot citi oriunde: la birou, în tramvai etc.)? Alegeți dintre următoarele posibilități sau formulați răspunsuri proprii:

- pentru a avea liniștea necesară concentrării;
- pentru a nu ne expune privirilor celorlalți;
- pentru a înlesni desprinderea de lumea reală;
- pentru a ne regăsi mai ușor pe noi înșine.

3. Cum explicați că, dacă urmărim un film la cinematograf sau la televizor, nu ne place, de regulă, să fim singuri?

4. Comentați afirmația „Imaginația copilului este altceva decât imaginația poetului: exploatare de spații închise."

5. Considerați că obișnuința lecturilor literare îi izolează pe cei care o au de semenii lor sau că, dimpotrivă, îi face mai deschiși față de ceilalți?

[1] „A se izola și a se instala, acesta este visul existențial al copilăriei și al lui Jules Verne" (fr.).

Textul narativ

Dicționar

Text narativ — text care înfățișează acțiuni, întâmplări, evenimente. După unii cercetători, un text narativ propriu-zis (o **narațiune**) trebuie să îndeplinească următoarele condiții:
• să înfățișeze cel puțin două evenimente („Un avion s-a prăbușit ieri în Oceanul Pacific" nu este o narațiune);
• evenimentele prezentate să fie în succesiune cronologică („Astăzi a avut loc decernarea premiilor UNITER la București și s-a deschis o expoziție de pictură la Iași" nu este o narațiune);
• evenimentele să fie în legătură cauzală („La ora 7.30 am plecat la școală și la 14.00 am revenit acasă" nu este o narațiune);
• evenimentele să implice persoane sau personaje care acționează („Din cauza unei scăderi bruște de temperatură s-a format un strat dens de nori și s-a declanșat o ploaie cu grindină care a produs mari pagube materiale" nu este propriu-zis o narațiune).
Elementele de bază ale unui text narativ sunt: **naratorul** (cel care narează sau povestește — vezi p. 13; într-un text pot apărea unul sau mai mulți naratori), **subiectul** (înlănțuirea cronologică și logică, cauzală, a întâmplărilor narate — vezi p. 13) și **personajele** (cei care acționează), **timpul și spațiul** evenimentelor.
Textele narative pot cuprinde pasaje aparținând altor tipuri de text (descriptiv, argumentativ, informativ etc.).
Există narațiuni ficționale, care povestesc întâmplări inventate, închipuite și narațiuni nonficționale, care povestesc întâmplări petrecute în realitate. Există, de asemenea, narațiuni literare (în marea lor majoritate ficționale), care se citesc sau se ascultă de plăcere și narațiuni destinate altor scopuri de comunicare (pentru a informa, pentru a instrui, pentru a convinge etc.).

● CUM CITESC TEXTE NARATIVE?

1. Ce texte narative ați studiat până în prezent în clasa a IX-a?

2. Poate fi considerat *Salonul invențiilor trăsnite* un text narativ? Argumentați, luând ca reper explicațiile alăturate.

În lectura unui text narativ, atenția cititorului se orientează în principal către următoarele aspecte: Cine narează? Când se petrec întâmplările narate? Unde? Ce se întâmplă? Cine acționează? De ce?

3. Ce informații ne furnizează *La hanul lui Mânjoală* de I. L. Caragiale despre naratorul din textul respectiv? Dar *Roadele unei diplomații chibzuite* de Ov. S. Crohmălniceanu?

Naratorul dintr-un text narativ poate avea o identitate (nume, sex, vârstă, apartenență etnică, socială, educație, credințe, atitudini etc.) mai mult sau mai puțin sau chiar deloc precizată.

4. Când se desfășoară acțiunea din *Roadele unei diplomații chibzuite*? Dar cea din *La hanul lui Mânjoală*? Cât de precisă este situarea temporală a acțiunii în fiecare text? Cum explicați aceste diferențe?

Narațiunile ficționale pot plasa acțiunea într-un timp incert, nedeterminat, sau într-un timp imaginar — de exemplu, în viitor.

5. Recitiți *La hanul lui Mânjoală*. Împărțiți textul în secvențe, în raport cu timpul în care se desfășoară acțiunea relatată. Ce părți de vorbire ați avut în vedere în primul rând când ați făcut segmentarea?

În narațiuni, rolul principal revine verbelor, modurile și timpurile la care sunt folosite acestea constituind repere esențiale pentru înțelegerea textului.

6. În ce secvență din *La hanul lui Mânjoală* este inversată ordinea relatării, fiind povestite întâmplări petrecute înainte de momentul acțiunii principale?

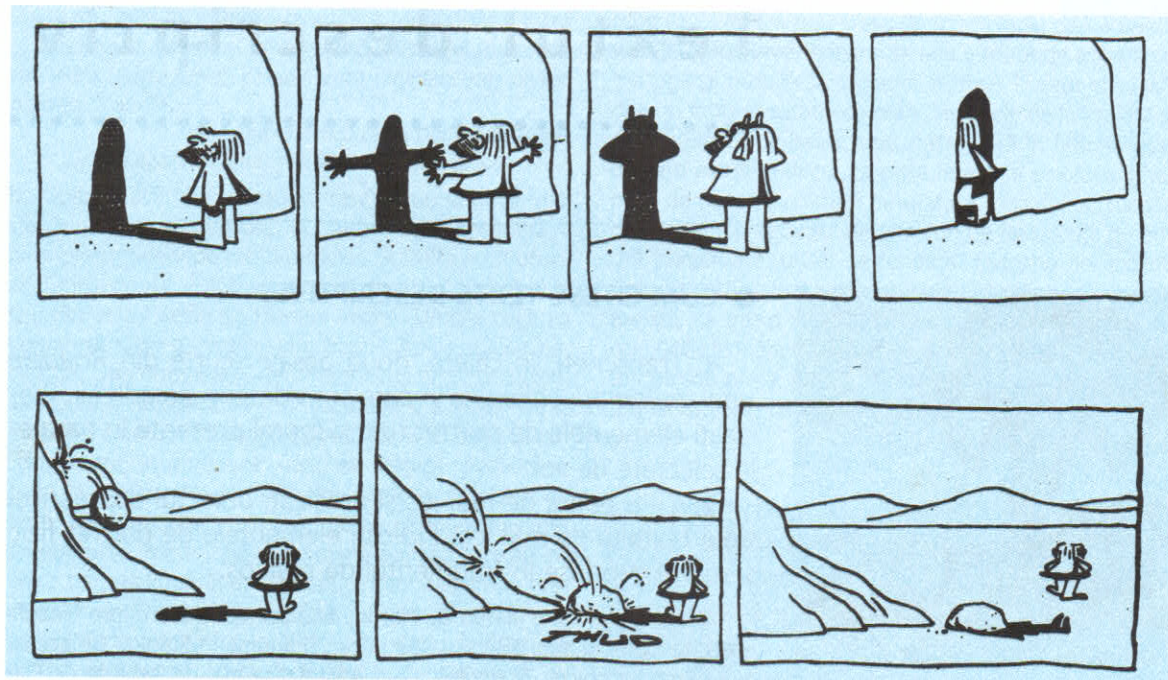

Desene de Johnny Hart

În narațiuni, ordinea povestirii evenimentelor poate diferi de ordinea în care acestea se desfășoară.

7. Care credeți că este rostul secvenței respective? Alegeți dintre următoarele variante sau formulați răspunsuri proprii:

- să contribuie la caracterizarea personajelor;
- să pregătească cititorul pentru relatarea care va urma;
- să stimuleze curiozitatea cititorului;
- să prezinte și alte puncte de vedere, în afara celui al naratorului, privitor la hangiță;
- să ofere un termen de comparație, un reper.

8. Unde se petrece acțiunea din *La hanul lui Mânjoală*? Dar cea din *Roadele unei diplomații chibzuite*?

În narațiunile ficționale, locul acțiunii poate corespunde unor spații din realitate (de exemplu: București, Paris, Delta Dunării, România etc.), poate fi inventat sau poate fi nedeterminat (acțiunea se poate petrece oriunde). De asemenea, locul desfășurării acțiunii poate avea o semnificație simbolică.

9. Identificați locul acțiunii din textul *Erasmo sau A doua fotografie cu oameni mici* de Mircea Horia Simionescu. După ce repere v-ați orientat?

10. Repovestiți pe scurt acțiunea din *Roadele unei diplomații chibzuite*, arătând ce anume determină personajele să acționeze în modul respectiv.

11. În ce exercițiu din lecția despre *La hanul lui Mânjoală* sunt puse în discuție motivațiile personajului principal?

În lectura textelor narative trebuie avută în vedere relația dintre acțiune și personaje. În unele narațiuni ficționale (de exemplu, literatura de aventuri) acțiunea este mai importantă. În altele (de exemplu, nuvela psihologică sau romanul psihologic) atenția cititorului se orientează în principal către personaje.

12. În ce măsură influențează naratorul înțelegerea faptelor narate în *La hanul lui Mânjoală*, *Erasmo sau A doua fotografie cu oameni mici* și *Roadele unei diplomații chibzuite*?

Perspectiva narativă poate influența în grade diferite înțelegerea de către cititor a evenimentelor narate.

Textul descriptiv

Art-déco: *Dansatoare cu evantai*, zinc platinat

CUM CITESC TEXTE DESCRIPTIVE?

1. Transcrieți, în caiete, două pasaje scurte din *Roadele unei diplomații chibzuite* în care sunt descrișii arcadienii. Precizați elementele de portret fizic și moral prezente în pasajele selectate de voi.

2. Citiți textul de mai jos și precizați obiectul descrierii și tipul textului de mai jos. Indicați elementele de portret fizic și moral cuprinse în fragmentul de mai jos:

Aristotel, cel care, alături de Platon, este cel mai mare dintre filozofii greci, se naște în anul 384 sau 383 î.Chr., și anume în Stagira. De aceea, el e numit de obicei „Stagiritul". [...] Aristotel se mai deosebește de Platon prin aceea că nu aparține unui neam aristocratic. Dar el nu este un oarecine, ci e un bărbat dintr-o familie burgheză bună, e fiul unui doctor care poartă totuși titlul de medic personal al regelui Macedoniei. [...] Tatăl, înstărit cum e, își înzestrează bine copilul pentru studiu. De altfel, întreaga lui viață, Aristotel a pus mult preț pe o viață confortabilă, pe o servire îndestulătoare, pe o solidă dotare a gospodăriei și o bună hrănire, și asta cu toate că a fost filozof. [...] Ni se relatează că se îmbrăca impunător și că nu uita să poarte inele și să-și îngrijească părul. Se pare totuși că în ținuta aceasta, care impunea respect, nu se ascundea o figură pe măsură de impozantă. Sursa antică adaugă: „Era slab la picioare și cu ochii mici", iar „la vorbit era puțin peltic".

(Wilhelm Weischedel, *Pe scara din dos a filozofiei. 34 de mari filozofi în viața de zi cu zi și în gândire*, Humanitas, 1999)

3. Citiți textele de mai jos, care cuprind descrieri ale Deltei Dunării. Observați mijloacele de exprimare a preciziei în descrierea științifică și mijloacele de creare a atmosferei în descrierea literară. Comparați și timpurile verbale folosite în cele două descrieri.

a. Delta Dunării, situată la mijlocul distanței dintre Ecuator și Polul Nord, reprezintă un ținut al apelor și uscatului aflat în permanentă mișcare.

Începută în Cuaternar, colmatarea de către Dunăre a unui vechi golf al Mării Negre a dus la formarea deltei, cel mai nou teritoriu al României, având o suprafață de 4 340 km^2, din care doar 13% reprezintă porțiuni de uscat, restul de 87% fiind reprezentate de mlaștini, lacuri, gârle și ape permanente. [...]

Pe lângă apele curgătoare întâlnite în deltă, trebuie să amintim și apele stătătoare, bine reprezentate de lacuri (Bogdaproste, Fortuna, Roșu, Puiu etc.) și mlaștini, precum și canalele care fac legătura între lacuri și cele trei brațe (Dranov, Șontea, Pardina, Caraorman etc.) [...]

Fauna din deltă este bine reprezentată cuprinzând mamifere, insecte, peste 300 specii de păsări și peste 110 specii de pești. Dintre păsări amintim pelicanul (*Pelicanus crispus*), egreta (*Egretta sp.*), lopătarul (*Platalea leucorodina*), lebede (*Cygnus cygnus*) etc. Fauna acvatică este alcătuită din crap (*Cyprinus carpio*), știucă (*Esox lucius*), plătică (*Abramis brama*), somn

Dicționar

Text descriptiv — text în care sunt prezentate informații despre obiecte, persoane / personaje, locuri, fenomene ale naturii etc. Descrierea poate apărea atât în texte literare, cât și în texte nonliterare (ghiduri turistice, texte științifice, anunțuri, prezentarea unor produse etc.). Dacă în narațiune verbele au un rol important pentru că indică o cronologie a evenimentelor, în descriere, categoriile gramaticale relevante sunt: substantivele, care desemnează obiectul descrierii și părțile acestuia; adjectivele, care au rolul de a indica felul în care sunt percepute proprietățile obiectului descris; adverbele, care precizează coordonatele spațiale ale obiectului descris sau ale perspectivei din care acesta este descris.

Art-déco — gen artistic al anilor '20, cu prelungiri până târziu în anii '70, care include forme precum mișcarea „Bauhaus", jazz-ul și celebrele vase Gallé.

(*Silurus glanis*) etc. Dintre mamifere menționăm: lupul (*Canis lupus*), vulpea (*Canis vulpes*), mistrețul (*Sus scrofa*), vidra (*Lutra lutra*), câinele enot (*Nyctereutes procynoides*) și altele.

(George Marcoci, *Delta Dunării*, în *Valori*, magazin cultural științific, anul I, nr. 2, iulie 1999)

b. Soarele asfințise; deasupra răsăritului, undeva, mai stăpânea încă rumeneala lui. Aburii bălții începură a pluti pretutindeni pe luciul undelor. Și Delta cu profunzimi misterioase se întindea până departe în jurul nostru, din colțul acela de Dunăre veche. Umbra cucerea bolțile de sălcii și cărările prin trestii. Apele acelea nesfârșite, care domneau pretutindeni într-un ținut întreg, alcătuiau o stăpânire a necunoscutului și a tainei. De la mistrețul care dormitează pe plăvii, de la lebedele și pelicanii care înspumează noaptea negrul ghiolurilor, până la popoarele de păsărele, până la puzderia de pești, până la nesfârșitele miliarde de gângănii neștiute și nebănuite, toate trăiesc din apele acestea care au întins o bogată împărăție, care aduc nomolul plin de hrană din munții și câmpiile depărtării. De mii și mii de ani, s-a plămădit aici ca într-o înfrigurare viața; și lupta s-a desfășurat pentru o rază de lumină și pentru un fir de hrană din seninul de sus până la fundul nomolului, jos.

(Mihail Sadoveanu, *Taine*, în vol. *Împărăția apelor*)

4. Citiți cele două descrieri de mai jos. Arătați care este obiectul descrierii. Precizați asemănările și deosebirile dintre textul literar și cel nonliterar:

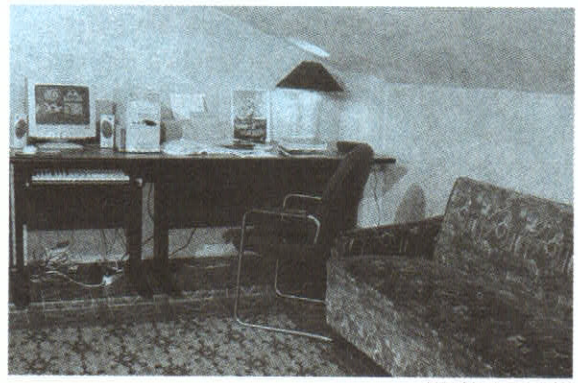

Interior mansardat

a. Mansarda, de înălțime apreciabilă, este, în egală măsură, un loc unde te poți retrage pentru studiu dar și spațiul în care te poți relaxa. Un calculator și o canapea confortabilă asigură aceste funcțiuni.

(în revista *Domus*, anul II, nr. 5, iunie 2000)

b. O lampă portativă cu abajur era aprinsă pe o masă rotundă, răspândind cercuri de umbre degradate prin casă și imprimând un rotocol alb în tavan. Felix privi în odaie. Încăperea era mai mult lungă decât lată și avea o fereastră care da în geamlâc, acoperită cu o mare cortină de pluș maron. [...] Lucirea pereților atrase atenția lui Felix, care descoperi cu mirare că odaia era tapetată cu o hârtie dungată și cu mici flori de miozotis. În schimb, patul era nou și așa de scund încât părea un divan. În apropierea ferestrei se afla o masă de toaletă cu trei oglinzi mobile și cu multe sertare. În fața ei se vedea un taburet rotativ de pian. Sertarele de la toaletă și de la dulapul de haine erau trase afară în felurite grade, și-n ele se vedeau, ca niște intestine colorate, ghemuri de panglici, cămăși de mătase mototolite, batiste de broderie și tot soiul de nimicuri de fată. Cutii de pudră numeroase, unele desfundate, flacoane de apă de Colonia destupate erau aruncate în dezordine pe masa de toaletă, ca într-o cabină de actriță, dovedind graba cu care Otilia le mânuia. Rochii, pălării zăceau pe fotolii, pantofi pe sub masă, jurnale de modă franțuzești mai peste tot, amestecate cu note muzicale pentru pianoforte.

(*Enigma Otiliei*, de G. Călinescu)

Cum citesc o descriere?

- Observ dacă textul citit este integral sau o secvență dintr-un text mai amplu.
- Stabilesc obiectul descrierii (loc, persoană / personaj, obiect etc.).
- Identific elementele (componentele sau particularitățile) și relațiile (legăturile dintre componente și particularități, contextualizări temporale și spațiale) prin care se conturează imaginea obiectului descris.
- Identific tipul descrierii: obiectiv (descriere precisă, neutră, care nu conține percepții subiective); subiectiv (descriere care comunică cititorului sentimentele și gândurile celui care descrie). Observ, în cazul descrierii subiective, din perspectiva cui este realizată descrierea (naratorul, un personaj, eul liric).
- Identific rolul descrierii: de informare (prezentarea unui obiect, a unui obiectiv turistic); de prezentare a cadrului în care se desfășoară acțiunea într-o narațiune; de caracterizare a unui personaj; de creare a atmosferei (prin comunicarea unor stări și sentimente determinate de obiectul descris) etc.
- Observ ordinea descrierii: sistematică (dinspre general spre particular sau invers, prin gradație ascendentă sau descendentă) sau nesistematică (cel care descrie prezintă ceea ce vede și aude pe măsură ce percepe realitatea descrisă).
- Analizez mijloacele prin care se realizează descrierea: cuvinte-cheie, câmpuri lexicale dominante, figuri de stil, timpuri verbale etc.

5. Alcătuiți grupe de câte șase elevi. Fiecare elev va face o fișă de lectură pentru unul dintre textele reproduse, inclusiv portretul arcadienilor selectat de voi din *Roadele unei diplomații chibzuite,* urmând precizările de la p. 81. Discutați apoi, în grup, felul în care ați realizat fișele.

Tipurile descrierii literare sunt: **tabloul** (descrierea unui peisaj, a unor scene din viața socială, a unui interior sau a unui obiect) și **portretul** (descrierea fizică și / sau morală a unui personaj). Descrierea poate fi realizată ca secvență textuală cu un anumit rol în textele epice, lirice sau dramatice, dar și ca tip de text (pastelul).
Spre deosebire de narațiune, care constă în succesiune și temporalitate, descrierea vizează în principal dimensiunea spațială. În descriere se folosesc cu predilecție timpurile verbale continue, prezentul sau imperfectul, în vreme ce în narațiune predomină timpurile verbale momentane ale prezentului, perfectului simplu sau compus. În cazul tabloului, spațialitatea se combină cu temporalitatea, fiind prezentate mișcări, procese, transformări ale obiectului descris.
Descrierea este folosită în texte narative (constituind adesea o pauză narativă, conturând coordonatele spațiale și temporale ale acțiunii sau profilul unui personaj), în texte lirice (reliefând o percepție asupra obiectului, fenomenului descris sau evocând o persoană), în texte dramatice (unde poate apărea atât în indicațiile scenice ale autorului, cât și în discursul personajelor). Perspectiva din care este făcută descrierea poate aparține naratorului sau personajelor (în textele epice), eului liric, care poate apărea în diverse ipostaze: poet, îndrăgostit (în textele lirice) sau autorului și personajelor (în textele dramatice). Mărcile subiectivității celui care face descrierea pot fi: pronumele personale, diminutive sau augmentative, superlative, topica, exclamațiile sau interogațiile retorice etc.

6. Analizați descrierile literare din textele reproduse, inclusiv pasajele selectate de voi din *Roadele unei diplomații chibzuite,* având în vedere reperele de mai sus. Precizați tipul descrierii (tablou sau portret), rolul acesteia în text (așa cum îl puteți deduce din fragmentele reproduse), cine descrie și care sunt mărcile gramaticale și lexicale prin care este exprimată percepția subiectivă, timpurile verbale folosite, rolul adjectivelor, al enumerațiilor și al topicii în pasajele citate.

7. Care credeți că sunt diferențele dintre o descriere literară și una nonliterară?

8. Faceți o listă cu tipurile de descriere nonliterară pe care le cunoașteți. Alegeți-vă, fiecare, câte un tip de descriere din lista respectivă și faceți un maraton de descrieri orale. Fieca-

re va avea la dispoziție trei minute pentru a-și face prezentarea orală. În final, faceți un top al celor mai bune descrieri.

9. Aduceți de acasă câteva casete cu muzică clasică (Beethoven, Chopin, G. Enescu, Händel, Carl Orff, Vivaldi). Profesorul va alege la întâmplare una dintre acestea. Scrieți în 5 minute, în timp ce ascultați pasajul muzical selectat, o descriere a unui peisaj, a unui interior sau a unei persoane / a unui personaj, pornind de la ceea ce vă sugerează muzica. Citiți apoi, în perechi, descrierile realizate.

10. Descrieți, după modelul de mai jos, jocul preferat.

Imperialism promite să constituie un mare succes. Este vorba despre un joc de cucerire mondială (stil Civilization), cu acțiunea ce demarează în secolul XIX. Avansuri tehnologice, războaie, politică de tarife vamale, diplomație, gestiune economică și a resurselor se amestecă savant într-un soft care a impresionat plăcut pe toți cei care au apucat să-l joace, în single-player sau în rețea.

(Spinel Adrian, *Electronic Entertainment Expo*, în *Computer Games* nr. 6, 1997)

11. Descrierea nu se realizează doar prin codul verbal, ci și prin codul vizual, prin imagini. Astfel, fotografia sau pictura, imaginile unui film artistic sau documentar, planșele anatomice, diversele scheme recapitulative pot fi și ele considerate descrieri. Discutați felul în care este portretizat cuplul îndrăgostiților în tabloul lui Chagall, în paralel cu comentarea picturii, reprodusă mai jos.

Marc Chagall, *Plimbarea*

Personalități

Marc Chagall (1887–1985), pictor francez de origine rusă. În compozițiile sale, inspirate din lumea satului natal, din legendele și miturile evreiești, imaginația abolește legile fizicii. A pictat plafonul Operei Garnier din Paris.

Aici Marc ține într-una din mâini o pasăre, cu cealaltă o ține pe Bella [iubita artistului] care, ușoară ca o pană, se ridică în aer. Cerul alb și pustiu conferă acestui tablou o frumusețe subtilă. Artistul obține materia specifică a aerului transparent proiectând pe fundalul cerului câteva forme geometrice ușor albăstrui. Forme asemănătoare regăsim totodată și pe pământ. Lunca și cătunul se ivesc dintre pătrate, triunghiuri și linii curbe verzi. Biserica de un roz palid se armonizează atât cu pământul (din punct de vedere al formei), cât și cu cerul (din punct de vedere cromatic). Mâna întinsă a Bellei iese în afara cadrului tabloului, de parcă ar dori să atingă soarele. Singura legătură pe care femeia o mai are cu pământul este mâna iubitului de care pare să se sprijine, deși este puțin probabil, căci este imponderabilă.

(În revista *Mari pictori* nr. 106)

Referatul

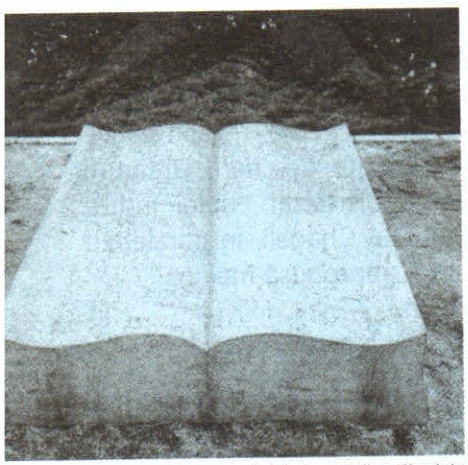

Carte de piatră din Grădina Cișmigiu

CUM SCRIU UN REFERAT?

1. Discutați între voi și dați câteva exemple de teme pe care le-ați tratat în clasele precedente sub forma unor referate la literatura română sau la alte discipline.

2. Notați în caiete câteva observații privind referatele realizate de voi:

- materialul documentar folosit (enciclopedii, studii științifice, dicționare, articole de revistă sau de ziare etc.);
- tipul de text (sinteză științifică, prezentare jurnalistică sau de popularizare etc.);
- modul de prezentare (descriptiv, analitic, rezumativ, conclusiv).

Referatul este o lucrare școlară pregătită acasă sau la bibliotecă, în care, în urma unei investigații personale, se prezintă în mod structurat informații privitoare la o anumită temă.
Referatul este o metodă de lucru individual prin care se lărgesc și se aprofundează cunoștințele vizând tema cercetată. Modul personal de abordare a problemei tratate presupune dezvoltarea unor abilități de prelucrare a informației (prin selectare, rezumare, analiză) și de structurare originală a acesteia.

3. Vă propunem câteva teme de referate privind literatura S.F. sau ariile înrudite cu aceasta:

- Temele predilecte ale literaturii științifico-fantastice;
- Lumi posibile în textele S.F.;
- Personaje specifice textelor S.F. și portretizarea lor;
- Problema timpului și a spațiului în scrierile S.F.

Etapele scrierii unui referat

1. În elaborarea referatului, urmăriți pașii de mai jos.

a. Alegerea temei (e preferabil ca tema să vă intereseze, să vă fie clară; de asemenea, este bine să alegeți o temă pentru care puteți găsi suficiente surse de documentare);

b. Documentarea:

- identificarea și consultarea surselor pe care le puteți folosi (texte de referință, enciclopedii, colecții de reviste, dicționare etc.);

• alcătuirea unor fișe bibliografice;

c. Realizarea unor fișe tematice cuprinzând citate din operă, referințe la opera respectivă, idei extrase din operă sau din alte surse consultate;

Pentru alcătuirea fișelor aveți în vedere următoarele sugestii:

• fiecare fișă să conțină referiri la un singur subiect;

• reformulați ideile importante cu propriile voastre cuvinte;

• folosiți semnele citării când reproduceți cuvintele unui autor;

• notați-vă propriile idei referitoare la cele consemnate în fișă, diferențiindu-le prin culoare sau marcarea cu un anumit simbol (asterisc, săgeată etc.);

• grupați fișele în ordine logică (pe teme și subteme).

d. Conceperea planului pentru referat (acesta va cuprinde temele, subtemele și aspectele importante pe care v-ați gândit să le abordați); planul vă ajută să vă dați seama unde dispuneți de date suficiente și unde trebuie să vă completați documentarea;

e. Revizuirea planului (adăugarea unor idei sau reordonarea unor subteme; inserarea concluziilor proprii);

f. Redactarea referatului; este bine ca fiecare alineat să conțină o idee principală, însoțită de explicațiile sau detaliile necesare;

g. Corectarea referatului în ceea ce privește: claritatea ideilor exprimate, corectitudinea exprimării, ortografia, punctuația, alineatele, numerotarea paginilor etc.;

h. Redactarea formei finale (care va cuprinde modificările și corecturile făcute anterior).

2. Alcătuiți trei grupe. Selectați în cadrul fiecăreia dintre grupe cel mai bun referat.

3. Cele trei referate alese în grupe vor fi prezentate în fața clasei. Evaluați-le pe baza unor criterii deduse de voi din sugestiile anterioare.

Situația de comunicare

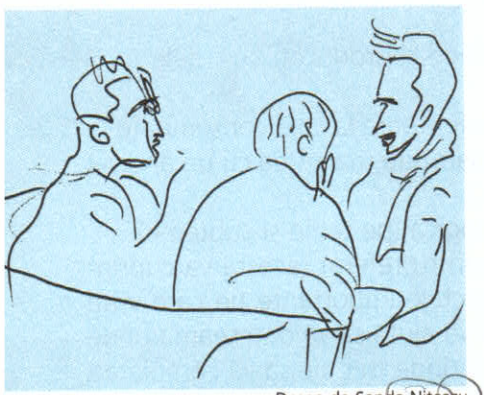

Desen de Sanda Nițescu

CE ESTE COMUNICAREA?

1. Formați șase grupuri de câte patru-cinci elevi. Primul grup va răspunde la prima întrebare, următorul la a doua ș.a.m.d. Răspunsurile se vor formula pe baza unor discuții.

- Care poate fi scopul unui act de comunicare (scrisă, orală; literară, nonliterară)?
- Ce se poate transmite prin comunicare?
- Ce rol au participanții la un act de comunicare?
- Prin ce mijloace se poate comunica (telefon, scrisoare etc.)?
- Din ce elemente poate fi constituit un mesaj (cuvinte, muzică, gesturi, culori, alte semne și semnale etc.)?

2. Prezentați în fața clasei răspunsurile voastre. Elevii dintr-un alt grup vor alege cel puțin două dintre răspunsuri, care li se par convingătoare și le vor scrie pe tablă. Pe baza acestora, încercați să formulați două-trei variante posibile pentru definirea comunicării.

3. Bifați în căsuțele corespunzătoare situațiile în care se desfășoară un act de comunicare:

a) ☑ cineva urmărește un film la televizor;
b) ☑ câțiva prieteni discută în pauză;
c) ☐ un aparat de radio transmite într-o încăpere goală;
d) ☐ la un megafon se anunță vreme proastă pe o plajă pustie;
e) ☑ un tânăr se destinde navigând pe Internet;
f) ☐ un desenator concepe o bandă desenată în atelierul său;
g) ☑ purtătorul de cuvânt al guvernului tocmai citește în fața ziariștilor un comunicat;
h) ☑ pe Stadionul „Lia Manoliu" are loc un concert la care asistă foarte mulți tineri;
i) ☐ un copil telefonează acasă, dar cel care răspunde la telefon nu-l aude.

4. Argumentați de ce în situațiile nebifate nu are loc un act de comunicare.

În asemenea cazuri [...], conducătorii celor doi megacentri își puteau împărtăși fulgerător gândurile, fără nici un ascunziș. Mijlocul îl constituia o descoperire foarte prețuită [...]: așa-numita legătură telepatică nemijlocită [...], integrală și în culori [...]. Trebuie să adăugăm încă ceva: ca toate comunicațiile telepatice, și cele de pe Arcadia presupuneau [...] distincția emițător și receptor.

(Ov. S. Crohmălniceanu, *Roadele unei diplomații chibzuite*)

Comunicarea este un proces de transmitere a unui mesaj de la o sursă către o destinație, folosind un anumit cod și un anumit canal. Codurile specifice prin care se realizează în mod curent comunicarea interpersonală sunt limbile folosite de diverse comunități.
Comunicarea interpersonală nu are exclusiv funcția de transmitere de informație; ea este și un mijloc de a stabili și a menține diverse tipuri de relații sociale.

Dicționar

Roman Jakobson (1896–1982) — unul dintre cei mai importanți lingviști ai secolului al XX-lea, de origine rusă, stabilit în S.U.A. Pe lângă lingvistică generală, fonologie, slavistică, s-a ocupat constant și de limbajul poeziei, mai ales sub aspectele sale formale (versificație, simetrii sintactice etc.).

Interviu

Dicționar

În alte abordări lingvistice, **contextul** este înțeles ca un ansamblu al factorilor care, dincolo de sensurile determinate de structura lingvistică a enunțurilor, afectează semnificația acestora.
Contextul are următoarele componente:
a. datele situației de comunicare (identitatea, rolul și statutul social al interlocutorilor; locul și momentul comunicării);
b. supoziții despre ceea ce interlocutorii știu sau consideră de la sine înțeles despre opiniile și intențiile lor în situația dată, ceea ce nu se spune, dar se presupune de către aceștia (de exemplu, dacă într-o situație, o persoană știe că la ora 12,30 colegul său trebuie să plece, replica acestuia: „E 12,30" înseamnă, de fapt, din punctul de vedere al partenerilor că este timpul ca respectivul coleg să plece).
Orice **situație de comunicare** presupune trei componente: relația de comunicare sau interacțiunea dintre parteneri, locul și momentul în care se produce actul de comunicare.

● FACTORII COMUNICĂRII

1. Recitiți citatul de la p. 86 și notați în caiete cuvintele și sintagmele care se referă la actul comunicării.

2. Arătați ce alte elemente — în afara celor numite în text — ar mai avea importanță, după opinia voastră, într-un act de comunicare.

Roman Jakobson a identificat șase factori ce intervin în procesul comunicării: emițătorul, receptorul, mesajul, codul, canalul și contextul.
Emițătorul este cel care transmite un mesaj.
Receptorul este destinatarul respectivului mesaj.
Într-un act de comunicare pot exista mai mulți emițători și mai mulți receptori. De cele mai multe ori, participanții la un act de comunicare sunt, în același timp, emițători și receptori.
Mesajul este secvența de semnale (verbale sau nonverbale) pe care emițătorul o transmite către receptor.
Pentru a fi înțeles, mesajul trebuie construit din unități / elemente cunoscute deopotrivă de emițător și de receptor. Aceste elemente sunt organizate într-un **cod** și pot aparține: unei limbi (în forma sa vorbită sau scrisă), unui ansamblu de gesturi, poziții ale corpului sau expresii ale feței, unui ansamblu de semnale sonore sau vizuale de diverse feluri (semne de circulație, alfabetul Morse). Dacă emițătorul și receptorul nu au un cod comun, mesajul nu poate fi înțeles.
Pentru a ajunge de la emițător la receptor, mesajul are nevoie de un mediu, adică de un **canal** de transmitere (aerul prin care circulă vocea în comunicarea orală; scrisoarea, biletul, telegrama în comunicarea scrisă; telefonul, faxul, poșta electronică în comunicarea rapidă la distanță). Zgomotele, scrisul neciteț, petele pe un text scris, greșelile de tipar sunt bruiaje care pot îngreuna comunicarea.
Contextul reprezintă aspectul la care se referă mesajul, subiectul / tema (reală sau imaginară) a comunicării.

3. Citiți următoarele pasaje, extrase din înregistrări pe bandă magnetică ale unor conversații cotidiene. Cum explicați faptul că, deși partenerii de dialog se înțeleg între ei, din punctul de vedere al cititorului, în forma lor scrisă, aceste dialoguri par incomplete?

a. Conversație la piață
Cumpărător: Vreau și eu... m... (*arată cu mâna spre o lădiță cu mere*).
Vânzător (*sprâncene ridicate, arată spre aceeași ladă*):... ???
Cumpărător (*dă din cap*): Vreo două kile!
Vânzător (*cu voce sigură*): S-a făcut!!

b. Conversație între doi prieteni aflați la mică distanță de un cinematograf

— Unde mergi?

— La... ăăă... (*arată cu mâna spre cinematograf*).

— A, da... la... ăă (*se gândește, fără să-l numească, la filmul despre care au discutat ieri*) ... despre ce mi-ai spus ieri.

— Aha!

— (*mimică și gesturi aprobatoare*)

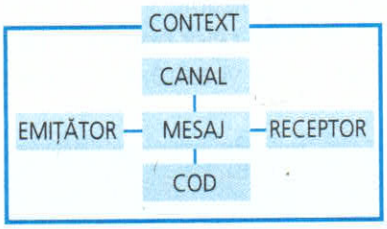

4. Pornind de la schema comunicării redată alăturat și de la modelul de mai jos, completați tabelul următor, copiat în caiete, cu elementele care corespund fiecăreia dintre situațiile bifate de voi la exercițiul 3, p. 86.

situația	emițător(i)	receptor(i)	mesaj	cod	canal	context
cineva urmărește un film la TV	regizor, scenarist, actori etc.	telespectatori	secvențele filmului	verbal (limbă), vizual (imagine) etc.	electronic	tema filmului

Începuturile telefoniei

Din punctul de vedere al transmiterii mesajului, comunicarea poate fi:

- **directă**, atunci când partenerii de comunicare se află față în față, într-un context situațional comun;
- **mediată**, când, pentru a comunica, partenerii folosesc diverse alte mijloace de transmitere a mesajului (scrisoarea, telefonul, faxul, rețelele electronice etc.).

Din punctul de vedere al relației dintre emițător și receptor, se poate vorbi despre:

- **comunicare bilaterală**, când într-o anumită situație de comunicare receptorul poate deveni la rândul său emițător (dialog cotidian, emisiuni interactive la radio sau la televiziune etc.);
- **comunicare unilaterală**, în cazul în care receptorul nu poate deveni, la rândul său, emițător, mesajul transmițându-se într-un singur sens (de exemplu, dinspre ecran sau dinspre scenă spre spectatori).

Dicționar

Comunicarea verbală se realizează, oral sau în scris, prin intermediul unei limbi cunoscute de către toți participanții la actul de comunicare.

Comunicarea nonverbală se realizează prin intermediul gesturilor, al mimicii etc. sau chiar al unui sistem special creat, cum ar fi limbajul surdo-muților etc.

Comunicarea paraverbală se realizează prin intermediul aspectelor legate de voce (modulație, ritm, volum) sau prin pauzele în vorbire.

În comunicarea orală, elementele verbale sunt însoțite de elemente de comunicare nonverbală și paraverbală.

5. Arătați tipurile de comunicare pentru aceleași cazuri bifate de voi la exercițiul 3, p. 86.

● COMUNICAREA VERBALĂ, NONVERBALĂ ȘI PARAVERBALĂ

1. Recitiți fragmentele de conversație de la exercițiul 3 (p. 87–88). Numiți elementele la care vorbitorii recurg, alături de cuvinte, pentru a se înțelege.

2. Citiți conversațiile de mai jos și indicați secvențele verbale și nonverbale din cadrul acestora:

a. — Informații telefonice 931!

— Bună seara! Aș vrea să aflu numărul de telefon al unui coleg...

— Numele abonatului!

— Georgescu Adrian.
— Adresa!
— Bulevardul Titulescu nr. 55...
— Blocul!
— ????? — nonvb.
— Blocul??
— Ăăă... cred că D3.
— O clipă...
— Mulțumesc.
— 222.67.80
— 222... ăăă nonvb
— 67.80!
— Mulțumesc. Bună seara!

b. Pe treptele din față, rezemat cu spatele de ușă, stătea Simion, paznicul. Ilie Pop se apropie și-l mișcă!

— Bade Simion! Bade Simion!

Simion tresări, puse mâna pe bâta de-alături și deschise ochii:

— Ce-i?
— Eu sunt, Ilie!
— Ce-i, mă?
— Scoală-te să-ți spun ceva!
— Ce-i?
— Bade Simion, am pățit un lucru urât... mă jur pe mama, bade Simion, dumneata mă cunoști...

Paznicul se dezmetici de-a binelea.

— Ce-i, mă Ilie? Ce-ai pățit?
— Am venit acuma de la Cluj... am venit prin pădure, am scăpat *rata*... și la Poiana Sasului, bade Simion, nici un ceas n-a trecut, să mă trăsnească Dumnezeu dacă te mint, am văzut o din aia... cât o combină era...
— Ce, mă?
— O farfurie zburătoare, bade Simion, să nu mă mișc de-aici.

Simion lăsă bâta deoparte, se uită lung la el și zise liniștit:

— Du-te, mă Ilie, dracu' și te culcă.

(Ioan Groșan, *O.Z.N.-ul*)

c. Termometrul spune la umbră 33° Celsius. Subt arșița soarelui, se oprește o birje, în strada Pacienței, la numărul 11 bis, către orele trei după-amiaz'. Un domn se dă jos din trăsură și cu pas moleșit s-apropie de ușa marchizei [...] Sună o dată... nimic; de două, de trei... iar nimic; se razimă în buton cu degetul, pe care nu-l mai ridică... În sfârșit, un fecior vine să deschidă.

Domnul: Domnu-i acasă?

Feciorul: Da; dar mi-a poruncit să spui, dacă l-o căuta cineva, c-a plecat la țară.

D.: Dumneata spune-i c-am venit eu.
F.: Nu pot, domnule.
D.: De ce?
F.: E încuiată odaia...
D.: Bate-i, să deschidă.
F.: Apoi, a luat cheia la dumnealui când a plecat.
D.: Care va să zică a plecat?
F.: Nu, domnule, n-a plecat.
D.: Amice, ești... idiot!

(I. L. Caragiale, *Căldură mare*)

3. Explicați motivele pentru care cele două personaje din schița *Căldură mare* de I. L. Caragiale nu se înțeleg.

4. Interpretați dialogurile de la punctele b. și c. și observați rolul elementelor paraverbale.

5. Reconstituiți în textele de la exercițiul 2, p. 87–88, posibilele elemente verbale în cazul „replicilor" reprezentate prin elemente nonverbale (semne de punctuație).

6. Notați în tabelul de mai jos, pornind de la exemplele date, câteva exemple de gesturi și de mimică, precum și semnificațiile acestora într-un anumit context.

Elemente nonverbale și paraverbale	Exemple	Semnificația acestora
Gesturi	Ridicarea degetelor arătător și mijlociu (semnul victoriei)	— Am reușit! (*la ieșirea dintr-o sală de examen*)
Mimică	Ușoară strâmbătură a gurii	— Nu-mi convine!
Privire	Ochii larg deschiși	— Mă surprinde!
Tonul vocii	Ton ridicat al voci	— Mă enervezi!

7. Simbolurile de mai jos reprezintă notarea convențională a atitudinilor care pot fi exprimate prin comportament nonverbal în cadrul unui grup. Discutați-le și dați câteva semnificații posibile ale acestora (atenție, nerăbdare, nepăsare etc.).

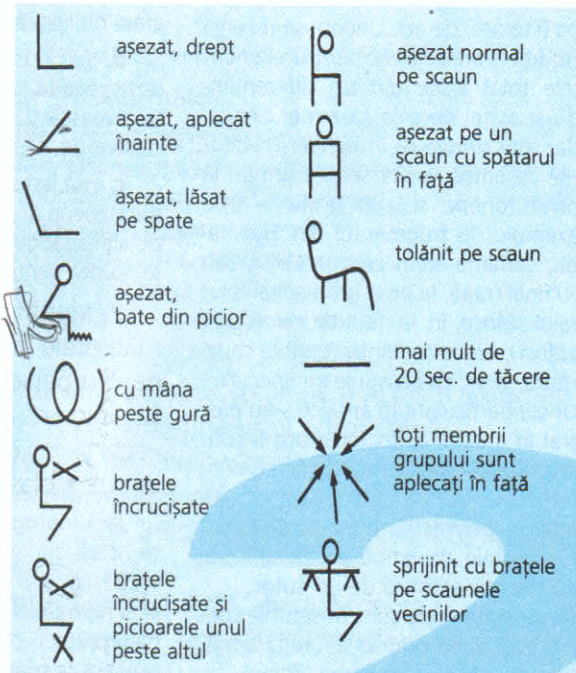

După A. Ancelin-Schützenberger

Limbaj și context

Zi de sărbătoare

Dicționar lingvistic

Arhaismele sunt trăsăturile lingvistice mai vechi, văzute în raport cu limba (literară) de azi. Uneori, se rezervă caracterizarea *arhaic* pentru elementele total *ieșite din uz*, diferențiindu-le astfel de cele care mai circulă, dar sunt simțite ca *învechite*. Trăsăturile de limbă veche se pot urmări la nivel fonetic și / sau grafic — de exemplu, în fragmentul din *Țiganiada*, varianta *sărin* pentru *senin*, sau *-u* final (*raiu*), la nivel gramatical (pluralul *stânce*, în *-e*, față de cel actual, *stânci*), lexico-semantic (cuvinte ca *lamură*, *viers*, cu sensurile lor speciale). Unele particularități arhaice s-au păstrat în graiuri, astfel încât pot fi considerate atât arhaisme, cât și regionalisme.

Într-un sens restrâns, arhaismele sunt elementele de limbă veche utilizate cu intenție stilistică de un autor.

Regionalismele sunt trăsăturile specifice graiului dintr-o anumită zonă, văzute în raport cu limba literară.

● NIVEL STILISTIC ȘI TEXTUAL: arhaisme

În unele texte studiate în această unitate apare un limbaj care se îndepărtează destul de mult de normele limbii literare de azi. În anumite cazuri, trăsăturile diferite ale limbii se datorează vechimii textului, în altele — proveniență dintr-o anumită zonă a țării; sunt și texte în care întâlnim ambele tipuri de fenomene, deci o limbă veche și cu anumite particularități regionale.

Trăsăturile vechi și cele regionale ale unui text pot fi normale, „spontane" — datorate timpului și locului în care a trăit autorul —, dar pot fi și produse cu intenție, mimate, mai ales în literatura de ficțiune (în care limbajul folosit contribuie la datarea și la localizarea acțiunii). Astfel, limbajul textelor evocă (cel puțin în parte) contextul spațio-temporal al comunicării.

1. Fragmentele de mai jos aparțin unor texte din perioade diferite de evoluție a limbii române. Încercați să le dispuneți în ordine cronologică.

a. Țara lor a ajuns într-unul din acele minute mari, când o națiie trebuie să piară, sau, luând inimă din suferința și desperarea sa chiar, printr-o silință mare și puternică, însuși să se mântuiască. Împregiurări favoritoare dinafară nu lipsiră la dorința oamenilor, nici oamenii nu lipsiră împregiurărilor.

b. Surprinse un moment, forțele de inerție ale trecutului s-au reorganizat repede, la noi și în toată Europa. Revoluția munteană a mai avut să se lovească și de puterile armate ale celor două monarhii ce-și disputau cinstea de a restabili „ordinea" în Principate. Revoluțiile se înăbușă ușor.

c. Însă iaste a să mai ști, că toate lucrurile câte sunt în lume, au și aceste trei stepene dupre ce să fac, adecăte urcarea, starea și pogorârea, au cum le zic alții adaogerea, starea și plecarea. Deci dară nici un lucru nu iaste carele să nu dea pentr-acestea, ci numai unele mai în grab, altele mai târziu le trec.

2. Identificați în fragmentul de mai jos exemple pentru următoarele particularități arhaice: a) formă de imperfect unică pentru persoana a III-a singular și plural; b) desinență de plural feminin *-e*, acolo unde limba literară de azi are *-i*; c) *dz* (mai vechi și regional) în locul consoanei *z*; d) cuvinte și sensuri ieșite din uz; e) plasarea frecventă a verbului la sfârșitul propoziției.

Iară Inorogul încă în opreala crocodilului fiind și precum în blăstămate vicleșugurile Hameleonului să fie căzdut, véstea prin urechile tuturor se împrăștie, toți munții și codrii de fapta ce să făcuse să răzsuna și toate văile și holmurile de huietul glasului să cutremura, atâta cât glasurile răzsunării precum ca o muzică să fie tocmite să părea, cările o harmonie tânguioasă la toată / uréchea aducea, nici cineva altă ceva audziia [...] Asu-

pra lucrului ce s-au făcut plângă piatra cu izvoară, munții puhoaie pogoară, lăcașele Inorogului, pășunele, grădinele, cernească-să, pălească-să, veștedzască-să, nu înflorească, nu înverdzască, nici să odrăslească și pre domnul lor cu jéle, pre stăpânul lor negréle, suspinând, tânguind, nencetat să pomenească. (D. Cantemir, *Istoria ieroglifică*)

3. Grupați particularitățile arhaice observate în exercițiul anterior în funcție de nivelul lingvistic la care apar: a) fonetice; b) morfologice; c) sintactice; d) lexico-semantice. Care dintre categorii vi se pare că produce mai multe dificultăți în înțelegerea textului?

4. În nuvela din care provin citatele de mai jos, diavolul prefăcut în om sosește în București, în secolul al XVIII-lea. Nuvela este scrisă la începutul secolului al XX-lea. Identificați arhaismele folosite de autor în parte din necesitate, pentru că desemnează realități ale epocii evocate, în parte cu intenție: pentru a recrea atmosfera epocii („culoare locală"). Stabiliți domeniile din care provin și verificați în ce măsură au corespondente moderne.

a. Cu azi, cu mâine, a făcut cunoștință kir Ianulea cu fel de fel de negustori, ba și de boieri; a-nceput să meargă pe la ei și să-i poftească pe la el, la sindrofie. Și la toată lumea plăcea, fiindcă era om deștept și blând, cu multă știință despre ale lumii, cu purtări-alese și, mai vârtos, cu dare de mână: levent și galantom, pătruns de filotimie și de hristoitie — într-un cuvânt, adevărat om de omenie.

b. Totodată, Acrivița mai căzuse și la darul foițelor: casa plină de jucători, masă lângă masă — otusbir, ghiordum, ba și stos — și dulcețuri, zumaricale, vinuri, cafele și ciubuci, și ciubuce peste ciubuce, ziua până seara, și noaptea până la ziuă.

c. Cum s-a răspândit vorba și despre asta, au intrat la grijă mare creditorii lui kir Ianulea, că rămâne mufluz, și s-au adunat cu toții la cafeneaua de la Hanul cu Tei, spre a se sfătui ce-i de făcut, ca să-l țină zi și noapte sub de aproape pază, nu cumva s-o șteargă înainte de sorocul plăților, cum au mufluzii obicei.

(I. L. Caragiale, *Kir Ianulea*)

București, Hanul lui Manuc

5. Citiți fragmentul următor:

Fantasie, fantasie... formă ce coprinzi informul,
Șoaptă ce șoptești tăcerea und'scânteie cloroformul
Ca și vinul dân pocalul revărsat, dân Sântul Graal!
Pogribanie spoită în colori dă carnaval!
Vis precis ca și o riglă dă cristal, da'moale totuși,
Parcă rigla să topește și echerul pierde cotu-și
La un soare ce preschimbă infinitul într-un strop,
Glob dă cuart și ou al altor universuri, cronotop!

A. Alegeți unul dintre răspunsurile de mai jos și argumentați-vă alegerea. Textul aparține unui autor român:

- din secolul al XIX-lea, din perioada în care în vocabular se amestecau elemente vechi și noi;
- contemporan, care imită stilul și preia în parte limbajul autorilor mai vechi;
- de la începutul secolului XX, din Muntenia.

B. Identificați în text arhaismele, regionalismele și neologismele.

LEXIC: neologisme

1. Fragmentul de mai jos este un exemplu de argumentație desfășurată, în secolul trecut, contra neologismelor:

Pentru odihna sufletului său n-aș dori să mai vie Ștefan-vodă, chiar și de ar fi cu putință. Ce ar face el pe un pământ unde n-a mai rămas urme de umbra lui măcar?... Vorba lui nu mai este limbagiul nostru... Strănepoții Urechiștilor, Dragomireștilor, Movileștilor i-ar zice în versuri, în ode și în proză: „Eroule ilustru! trompeta gloriei tale penetră animile bravilor romani de admirăciune grandioasă și neindefinisabilă pentru meritul neinvincibilitățiunei tale!" — la care lucruri frumoase, deși *neintelijibile* pentru dânsul, Ștefan-vodă, bietul! ar holba ochii lui cei înfricoșitori... și s-ar culca iarăși în mormânt...

(Alecu Russo, *Cugetări*)

Textul adresat lui Ștefan (scris în fragment cu cursive) e, desigur, parodic.

A. Descoperiți în el neologismele.

B. Arătați care dintre aceste neologisme sunt astăzi deja învechite, care apar în forme (fonetice sau gramaticale) ieșite din uz; de asemenea, ce forme nu au circulat, probabil, niciodată.

Utilizarea neologismelor este adesea o problemă culturală, de politică lingvistică. Cultura română a cunoscut o modernizare lexicală rapidă, mai ales prin împrumut masiv din limbile romanice. Acest fenomen a determinat numeroase dezbateri și controverse, polemici aprinse între apărătorii tradiției lingvistice și partizanii modernizării, cu diverse poziții intermediare („doar neologisme necesare", „neologisme cu măsură" etc.).

2. Descoperiți, în fragmentele de basm de mai jos, din O. Bîrlea, *Antologie de proză populară epică*, neologismele intrate în limbajul popular și arătați care dintre acestea contrastează cu universul tradițional al basmului. Indicați, acolo unde neologismul apare într-o formă incorectă, forma recomandată de norme.

a. Iacă, dragu tatii, fincă m-ai întrebat, să-ț spui: mi-a vint telegramă din cutare țară, să mă du dimpreună cu mă-ta pentru trei-patru zile la adunarea asta. Oare pentru ce suntem chiemați, nu putem să știm. Și eu mă frământ că n-am un om dă-ncredere să ne conducă-mpărăția până când viu îndărăt!

b. A fost într-un sat, într-o țară, un bogătași... Să ducea-n oraș să cumpere alemente, mâncare. „Cât costă cutare lucru?" loa banii dintr-un buzunar, cât costa-i băga-n buzunaru ălălant. Și-așea că iel venea complect acasă cu aceiași bani cu care pleca, că nu să-ndura să ia nimic.

c. Acuma, o slugă d-acolo, tăind la copac, la nuc, ia o surcică mare d-acolo și-o azvârle-n drum. În timpu-ăsta pă drum trecea o babă, venea dă la servici.

3. Fragmentul de mai jos reprezintă transpunerea uneia dintre frazele din textul *Roadele unei diplomații chibzuite*, în care toate neologismele au fost înlocuite cu o serie de cuvinte din fondul vechi. Recunoașteți originalul!

Nu de alta, dar scoaterea la iveală a noilor arme de apărare cerea trecerea lor în înțelegerile care chezășuiau cumpănirea puterilor din cele două jumătăți ale pământului.

Dicționar lingvistic

Neologismele sunt cuvinte apărute relativ recent într-o limbă — fie preluate din alte limbi, prin împrumut sau calc (imitare a unei construcții sau preluare a unui sens), fie create prin procedee interne limbii date (derivare, compunere, schimbare a valorii gramaticale).

Fixarea datei de la care se poate vorbi de neologisme e relativă. În lingvistica românească, sunt de obicei considerate neologisme inovațiile (dar mai ales împrumuturile) care corespund modernizării începute la sfârșitul secolului al XVIII-lea. Avem deci neologisme destul de vechi! De altfel, unele cuvinte ies din uz, devenind destul de repede din neologisme, arhaisme. Pe de altă parte, există forme învechite ale unor neologisme: *religie* (Budai-Deleanu), *harmonie* (Cantemir).

Ion Andreescu, *Cumpăna satului*

Personalități

Ion Andreescu (1850–1882), unul dintre cei mai importanți pictori români din secolul al XIX-lea, renumit pentru peisajele sale, din care se degajă un aer de melancolie. A mai pictat flori, naturi moarte și portrete.

4. Substituiți toate neologismele subliniate din fragmentele de mai jos (din același text) cu sinonime din fondul vechi și popular. (Unde nu găsiți un sinonim perfect, puteți recurge și la o sintagmă echivalentă.)

a. V-o *expediem* chiar de acum, îndată ce dau *ordinul* pentru *declanșarea atacului.*

b. Mulțumim pentru *spiritul comprehensiv* de care dați dovadă.

c. Până la urmă, *invadatorii* își *abandonară intențiile*, fiind curățați de fiecare dată *radical.*

5. Toate cuvintele de mai jos (adjective și adverbe) provin din textul *Roadele unei diplomații chibzuite*, de Ov. S. Crohmălniceanu. În alcătuirea lor se recunoaște sufixul *-bil* (cu sensul „care poate fi…"), chiar dacă nu în toate prezența lui se explică la fel: unele cuvinte s-au format prin derivare în română, de la un verb deja existent, altele au fost împrumutate și adaptate (multe din franceză, unde sufixul corespunzător este *-ble*): apreciabil • considerabil • inavuabil • inefabil • ininteroperabil • ininterceptabil • incontestabil • indubitabil • inomabil • practicabil • preferabil • suportabil.

A. Grupați cuvintele în două categorii: derivate și împrumuturi analizabile în română, unde există și verbul de bază • împrumuturi neanalizabile.

B. Dintre cele formal analizabile, găsiți cuvintele care au un sens diferit de acela care s-ar deduce din sensul verbului de bază și cel al sufixului.

C. Arătați cum a fost format cuvântul *ininteroperabil.*

Împrumuturile sunt analizabile (când cuvântul de bază există în română, de exemplu: *suportabil < a suporta* + suf. *-bil*) sau neanalizabile (de exemplu *inefabil*).

6. Toate cuvintele din lista de la exercițiul 5 sunt neologisme. Ideea exprimată cu ajutorul sufixului poate fi redată și altfel:

• *analizabil* = (ușor) de analizat = care se poate analiza / care poate fi analizat …

• *incredibil* = de necrezut = care nu se poate crede / care nu poate fi crezut…

sau, evident, prin sinonime (ex.: *lăudabil–merituos*), prin alte parafraze etc.

Folosirea derivatelor în *-bil* este foarte comodă, dar uneori abuzul e supărător din punct de vedere stilistic. Încercați, din această perspectivă, să aduceți variații în textul următor:

Atitudinea părților în conflict e inacceptabilă, iar posibila intervenție a mediatorilor (lăudabilă, deși pentru unii indezirabilă) se lasă așteptată, ceea ce face ca o soluție palpabilă, oricum greu găsibilă, să devină mereu mai improbabilă.

7. Neologismele, mai ales cele foarte recente, nu sunt cunoscute și înțelese de toți vorbitorii. În înțelegerea sensului unui cuvânt nou, necunoscut, **contextul** este foarte important. Încercați să definiți, pornind de la context, cuvintele subliniate:

• Pentru a nu-i *dremaniza* inutil pe cititorii noștri, trecem peste detaliile oribilei crime.

• Pe față avea un surâs *bletonic*, se prefăcea că o ascultă, dar se vedea bine că gândurile îi zburau în altă parte.

(Atenție: cuvintele subliniate sunt inventate special pentru acest exercițiu-demonstrație. Ele nu există în limba română. Puteți să le uitați imediat!)

8. Rolul contextului (demonstrat de exercițiul anterior) poate fi și negativ. Auzind întâmplător un cuvânt nou în contexte asemănătoare, îi puteți atribui, prin deducție, un sens care nu-i aparține. Soluția rămâne, întotdeauna, apelul la dicționar.

Încercați, într-o primă etapă, să definiți cuvântul subliniat numai pe baza apariției sale în contextele date. Doar după aceea consultați un dicționar și confruntați rezultatele.

• Făcea afirmații atât de *apodictice*, că îmi venea să-i dau cu ceva în cap.

• Era un personaj solemn, pedant și *apodictic*.

• Mie să nu-mi vorbești pe tonul ăsta *apodictic*!

Dicționar lingvistic

Contextul lingvistic e reprezentat de sintagma, propoziția, fraza, enunțul, textul în care apare un cuvânt. În comunicarea reală, cuvântul apare întotdeauna în context — într-unul strict lingvistic, dar și într-unul comunicativ, situațional. Contextul este esențial pentru determinarea sensului cuvintelor polisemantice.

● ORTOGRAFIE, ORTOEPIE: scrierea și pronunțarea împrumuturilor recente

1. Identificați, în propozițiile de mai jos, neologismele (împrumuturile) care nu respectă regulile de corespondență între scriere și pronunțare ale limbii române.

a. În week-end, am fost cu mașina la service; sâmbătă seara am văzut un western, iar duminică am fost la un concert de jazz.

b. S-a apărat folosind un spray paralizant.

c. A urmat cursuri de management și design.

Fenomenul actual cel mai important — dând naștere la dezbateri, reacții opuse — îl reprezintă mulțimea împrumuturilor din engleză — **anglicisme** —, foarte multe neadaptate fonetic și grafic limbii române, dar parțial adaptate morfologic (prin capacitatea de a primi articol și desinențe de plural). În informatică, internet, în industria spectacolului, în mass-media, economie și finanțe, ca și în limbajul colocvial al tinerilor, numărul mare de anglicisme este în prezent un fenomen internațional.

2. Citiți următoarele versuri, în care rima vă ajută să pronunțați corect două împrumuturi recente:

Se ciocănește la un „jeep"
până ce-ncep și eu să țip
(Nina Cassian, *Proză sau versuri*)

Toamna îmbrăcată-n mov,
e o pictoriță „fauve"
(Nina Cassian, *Jocuri de toamnă*)

3. Citiți următoarele împrumuturi (relativ) recente, cu atenție la pronunțarea lor corectă: baby-sitter • Kitsch • week-end • bleumarin • outsider • copyright • talk-show • business • underground.

Copertă pentru *Omul-păianjen, Spiderman*

Unele împrumuturi (v. în textul lui Nicolae Manolescu, *Camera fantastică*, cuvintele *safe* și *patchouli*) nu au fost (total) adaptate fonetic și / sau grafic limbii române, astfel încât pronunțarea lor urmează (nu întotdeauna cu perfectă fidelitate) pronunțarea din limba de origine. În această situație sunt chiar unele cuvinte intrate de mult în română, precum *bleu* (din franceză) sau mai recente dar folosite foarte frecvent, precum *computer* (din engleză). Nesupunându-se regulilor de corespondență dintre scriere și pronunțare din română, aceste cuvinte pot fi citite greșit de cei care nu le cunosc originea, formele incorecte răspândindu-se uneori; de exemplu, *safe* este uneori întâlnit în forma (neacceptată de norme) *safé*, cu pluralul *safeuri*. Până la acceptarea unei forme care să transcrie pronunția (în cazul discutat, grafia corectă a cuvântului este *seif*), e recomandabil ca aceste forme să fie bine marcate în texte (prin subliniere sau scriere cu caractere cursive). De asemenea, e utilă marcarea caracterului neadaptat (mai ales al pronunției) prin scrierea cu cratimă a desinențelor sau a articolului: *show*-uri, *site*-ul (nu „showuri", „siteul").

4. Folosiți în propoziții (în scris) anglicismele *job, chat, second-hand,* marcând cât mai clar caracterul lor insuficient adaptat.

5. Sub influența limbii engleze, unii vorbitori adaugă unor cuvinte din română (prin procedeul numit *calc*) sensuri noi, uneori foarte depărtate de cele deja existente și înregistrate de dicționarele românești. Explicați de ce utilizări precum cele din exemplele de mai jos pot produce neînțelegeri sau confuzii:

a. Pentru a putea adăuga și tu o *topică,* trebuie să fii membru al acestui club.

b. Citește *posturi* pe forum.

c. Ai nevoie de *confort,* nu poți rezista de unul singur!

Apar confuzii pt. că nu se mai respectă sensul cuvintelor, este deferit

● LEXIC: câmpul semantic și câmpul lexical

1. În textul Simonei Popescu, *Cartea de bucate*, multe cuvinte din sfera culinară sunt reinterpretate, pentru a evoca acte de violență :

Cuvinte ca *răsucire, smulgere, jumulit, despicat, eviscerat, pătruns, fript, macerat, fezandat, tăiat, tocat, zdrobit, bătut, strivit, opărit, jupuit, înăbușit, dezosat, prăjit, fiert* stăteau alături de *fraged* (aluatul), *tineri și tandri* (dovleceii, dar și carnea), *catifelat* (sosul în care plutea creierul), *a se odihni* (tot aluatul), *proaspăt.*

Se poate spune că aceste cuvinte suferă un transfer dintr-un câmp semantic în altul? Argumentați.

Dicționar lingvistic

Câmpul semantic este (într-una dintre accepțiile sale) o zonă de semnificații, care poate fi exprimată diferit în limbi diferite sau chiar în aceeași limbă în momente diferite ale evoluției sale. Câmpul semantic (de exemplu: al rudeniei, al culorilor, al sentimentelor) este alcătuit din totalitatea cuvintelor dintr-o limbă care aparțin aceluiași domeniu de semnificații, deci din **câmpuri lexicale** (termenii de rudenie, numele de culori, cuvintele care denumesc și descriu sentimente etc.).
Cuvintele unui câmp alcătuiesc rețele de semnificații, în care se organizează cunoașterea noastră despre lume.

2. Descoperiți, în textul următor, cuvintele care aparțin câmpului lexical al bucătăriei și celui mai general al universului casnic. Ce relații stabilesc cuvintele acestui câmp cu contextul în care apar? Contextul mai cuprinde și alte câmpuri lexicale?

Înmănușați în mușețel, pe cap cu ceainic
Și-n ochi cu umbre rupte din mărar,
Când zahărul se sfarmă și cad linguri
Se-apropiau de noi ÎNGERII MARI.

Veneau rostogolind suave globuri
De lapte prins în ugere de crini,
Cu mâna picurată din veșminte
În degete subțiri de glicerini.

Și se-apleca ușor câte-o fântână
Să li se verse-n suflete. Atunci
Ei scuturau din perii vechi de haine
Luminile... și dispăreau prelungi...

(Emil Brumaru, *Vedenia lui Julien Ospitalierul*)

● LEXIC: sinonime

1. Găsiți sinonime pentru cât mai multe din sensurile următoarelor cuvinte polisemantice: cântec • gură • a primi • a spune • tânăr. De exemplu: *inimă* are ca sinonime 1. cord; 2. suflet; 3. cupă etc.

2. Puneți în valoare „zona de interferență" dintre două cuvinte polisemantice — *cuvânt* și *vorbă* —, observând în care dintre sensurile lor acestea sunt sinonime și în care nu.

3. Grupați cuvintele din lista de mai jos în perechi de sinonime, în care un termen să fie mai vechi și de origine nelatină, iar celălalt — mai nou și de origine (neo)latină (= preluat din limbile romanice sau din latină): ciudat • obișnuit • poftă • veac • apetit • secol • leac • comun • dobitoc • a nara • animal • străniu • a povesti • medicament.

Dicționar lingvistic

Sinonimele sunt cuvintele cu (aproximativ) același sens și formă diferită: *vreme — timp, mereu — întotdeauna, a zîmbi — a surâde* etc.
Sinonimia perfectă e foarte rară: de obicei, întâlnim cuvinte polisemantice care sunt sinonime în anumite sensuri ale lor, dar nu în toate. De asemenea, între sinonime pot fi mici diferențe de grad de intensitate (*teamă — frică*) și mai ales de natură stilistică (*prieten — amic, tânăr — june, iubire — amor*). În limba română sunt frecvente perechile de sinonime în care unul din termeni e un cuvânt popular, ușor învechit, eventual de origine nelatină — iar celălalt este un neologism împrumutat din limbile romanice (franceză, italiană): *nădejde — speranță*. Cuvintele din prima categorie sunt adesea preferate de literatură, mai ales de poezie; celelalte sunt mai neutre și apar mai des în limbajul științific, în stilul oficial etc.

Limbajul standard este aspectul cel mai unitar al unei limbi date, obținut prin respectarea normelor de scriere și pronunțare, gramaticale, lexicale și stilistice. Este limba cultivată în școală și folosită preponderent în mijloacele de comunicare în masă și în situațiile oficiale.

● NIVEL STILISTIC ȘI TEXTUAL: registre stilistice

Limbajul variază și în funcție de situația de comunicare, de raporturile dintre interlocutori (distante, neutre sau apropiate; de egalitate sau de inegalitate), de domeniul și obiectul comunicării. **Registrele stilistice** sunt variante ale limbii specializate în funcție de criterii socio-lingvistice și culturale. După situația de comunicare, limbajul e **informal** (direct, spontan, marcat afectiv) sau **formal** (oficial, ceremonios, mai impersonal); vezi și p. 27.
Limbajul cunoaște și opoziția **popular / cult,** în raport cu nivelul de educație și cultură al vorbitorilor. Limbajul popular, predominant oral, se manifestă concret prin graiurile rurale, tradiționale, dar și (preponderent în mediul orășenesc) prin argouri.

Limbajul cult cuprinde registrul **standard**, dar și **limbaje de specialitate** (științifice, juridice etc.), ca și un registru **solemn,** oficial, înalt. Limbajul **colocvial** (sau **familiar**) este un registru intermediar între cel standard și cel popular: cu trăsături de oralitate afectivă, dar mai puține abateri de la norme. **Jargoanele tehnice** sunt variantele colocviale ale limbajelor de specialitate.

1. Exemplele următoare se referă la același tip de act (de alungare), enunțat în registre lingvistice și din perspective diferite:

• *limbaj oficial, solemn*: Vă aducem la cunoștință că este absolut indezirabilă continuarea prezenței dumneavoastră în această incintă.

• *limbaj de specialitate* (discurs lingvistic, comentariu asupra enunțului): Actul de vorbire (care se poate realiza printr-un imperativ) este în acest caz o exhortație, al cărei contur intonațional permite interlocutorului să recunoască intenția ostilă a emițătorului.

• *limbaj cult, standard*: Vă rog să ieșiți de aici imediat!

• *limbaj familiar*: Măi, ieși afară! Hai, șterge-o rapid!

• *limbaj argotic*: Uș cheala, bă! Plimbă ursu'!

• *limbaj popular (diverse variante regionale)*: Du-te, mă, d-aici-șa! / Dă-ti, bre, di-aișia!

Încercați să găsiți asemenea echivalente, în cât mai multe registre diferite, pentru: **a.** o formulă de salut și / sau de mulțumire („Bună ziua"; „Mulțumesc mult"); **b.** o caracterizare negativă, de tipul „Omul ăsta e nebun".

2. Identificați registrele de limbaj pe care le folosesc personajele lui Caragiale în fragmentele următoare și comentați adecvarea lor la contextul comunicării:

a. — Ei aș! am zis eu.

— Era dracul, ascultă-mă pe mine.

— O fi fost, am răspuns eu, dar daca e așa, pocovnice, atunci dracul te duce, se vede și la bune...

(*La hanul lui Mânjoală*)

b. — Dragă Costică, viu la tine sigur, că n-ai să mă refuzi; știu cât pot conta pe amiciția ta și nu-mi permit a mă-ndoi un moment că în cazul de față, fiind vorba, mă-nțelegi, de o chestiune care mă interesează în așa grad, încât dacă n-aș fi pe deplin convins că tu, care mi-ai dovedit totdeauna, fără să dezminți niciodată o afecțiune, ce pot zice că la rândul meu... în fine...

— În fine — zice Ionescu — am înțeles... Nu trebuia să mă iei așa departe. Vii să mă rogi pentru vreo loază de elev de-ai mei.

(*Lanțul slăbiciunilor*)

c. — Am auzit, dragă, zice Doamnei nevasta directorului, ca ați fostără cam bolnăvioară! Mi-a părut grozav de rău... Încă-i ziceam lui dom' profesor, amicul nostru, zic: vezi dumneata, dacă o prințesă și tot nu se poate pune cu voia lui Dumnezeu; dar noi ăștia!... Dar acu te-ai făcut bine... Se vede... Fie că frumoasă ești! să nu-ți fie de deochi! să trăiești!...

Tot de-odată unul din copiii domnului director, care privesc foarte curioși pe suverani, își scobește o nară cu degetul. Mama îi dă o palmă peste mână.

— Nu ți-e rușine să bagi mâna-n nas!... șezi frumos! te vede Madam Carol!

(*25 de minute...*)

3. Transpuneți în registru standard enunțurile de mai jos:

• La interviu a dat-o în bară cu mișcările lui, n-a ținut treaba.

• Mi s-a acrit de tipi naspa gata să sară la poceală și de fătuci cu fițe.

• Mașina e super, prețu' rămâne la mica înțelegere.

• Toți îs niște fraieri, dar trebuie bifat și dreptul lor de a-și da cu presupusul.

4. Identificați registrele stilistice utilizate în cele două fragmente jurnalistice de mai jos (reprezentând începutul unor editoriale). Cărui tip de cititor îi corespunde fiecare dintre cele două opțiuni stilistice?

a. Nea Gheorghe, te-ai ars! Dacă ești sărac sau șomer și te gândești să te salvezi cu o mașină de făcut dopuri, poți să-ți iei adio de la capitalism. Ai parte de ultima dovadă că guvernul te urăște și-ți pune tălpi. Cine te credeai tu, neam de manivelă? Ți-ai făcut firmă?

b. Săptămâna trecută am călătorit, de la Suceava la București, cu trenul 1642. Tren accelerat, bilet de clasa întâi. Recomand o asemenea călătorie tuturor patrioților români scandalizați de nedreptățile istorice la care am fost supuși de-a lungul zbuciumatei noastre istorii.

În exercițiul 1 de la p. 90, textele aparțin lui Nicolae Bălcescu (a.), lui Eugen Lovinescu (b.) și Stolnicului Cantacuzino (c.). Textul de la exercițiul 5, p. 91, este din *Levantul* lui Mircea Cărtărescu.

Evaluare
Unitatea 2

Grafică de Salvador Dalí

50 puncte

1. Redactați o filă de jurnal de lectură pentru un text studiat în această unitate sau citit de voi ca lectură particulară care poate fi încadrat în tema „Lumi fantastice". Argumentați alegerea textului.

40 puncte

2. Rezolvați, la alegere, una dintre următoarele cerințe:

a. Scrieți o narațiune de 10–15 rânduri despre o întâmplare fantastică trăită, auzită sau imaginată de voi.

b. Descrieți, în 10–15 rânduri, lucrarea lui Salvador Dali reprodusă în această pagină și dați-i un titlu care vi se pare potrivit.

10 puncte

3. Scrieți cinci adjective care să aparțină câmpului semantic al fantasticului.

unitatea 3

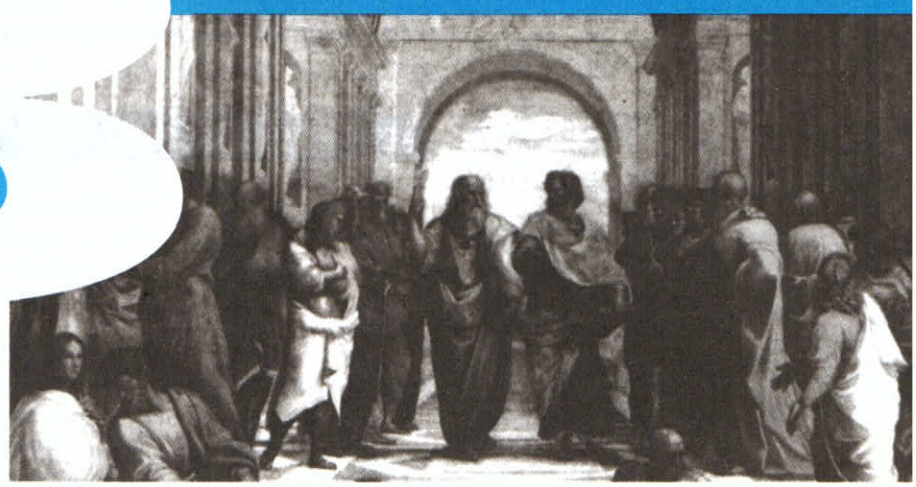

Școala

Școala

3

Școala între haz și necaz

Ion Creangă (1839–1889), prozator. S-a născut în satul Humulești (azi, Ion Creangă) din județul Neamț. Părinții lui, Ștefan a Petrei Ciubotariul și Smaranda Creangă, erau „răzeși fără pământuri". Începe școala în satul natal, o continuă la Broșteni și Târgu-Neamț. În 1854 se înscrie la „fabrica de popi din Folticeni", iar în 1855 trece examenul pentru clasa a II-a a Seminarului de la Socola (Iași). Termină seminarul în 1859 și este hirotonisit diacon. Din 1864 urmează Școala Normală Vasiliană de la „Trei Ierarhi", la „cursul preparandal de institutori pentru școlile primare", unde este director Titu Maiorescu. În același an ocupă un post de institutor, iar în 1866 se mută ca diacon la biserica Golia. Intră în conflict cu autoritățile bisericești, din cauza comportamentului său extravagant (merge la teatru, trage cu pușca în ciorile de pe turla bisericii și își tunde pletele, arătând că moda preoțească de a purta părul lung, prins în coadă, este incomodă în timpul verii). A fost căsătorit pentru scurt timp cu Ileana Grigoriu, fată de preot, cu care a avut un copil, Constantin. Suspendat atât ca diacon, cât și ca institutor, se mută printre oamenii simpli de la marginea Iașilor, în „bojdeuca" din mahalaua Țicăului. Trăiește o vreme numai din veniturile debitului de tutun pe care-l deschide, nu fără inten-

PENTRU ÎNCEPUT

1. Completați oral următoarele enunțuri:
Îmi place la școală, pentru că...
Nu-mi place la școală, pentru că...

2. Notați în caiete materia care vă place în clasa a IX-a cel mai mult și materia care vă place mai puțin. Oferiți cel puțin un argument pentru fiecare caz. Schimbați apoi caietul vostru cu acela al colegului de bancă și discutați.

3. Realizați, în maximum zece rânduri, un portret (fizic și moral) al colegului de clasă pe care-l apreciați cel mai mult (fie pentru că e bun la învățătură, fie pentru că e foarte simpatic etc.), fără să-i dezvăluiți numele. Se vor citi câteva compuneri, la întâmplare, iar elevii care ascultă vor încerca să ghicească despre cine este vorba în lucrarea citită.

AMINTIRI DIN COPILĂRIE

— fragmente —
de Ion Creangă

Peste câteva zile după asta, auzim că Nică Oșlobanu s-a dus să învețe la școala catihetică din Folticeni, vorbă să fie! Vărumeu Ion Mogorogea, Gâtlan, Trăsnea și alți cunoscuți ai mei se dusese tot acolo, mai demult; bineînțeles, pe socoteala pungei părinților lor. Și eu, rămâind fără tovarăși de ispravă, și mai dându-mi și părintele Isaia un puiu de bătaie, așa din senin, cihăiam pe mama să se puie pe lângă tata, ca doar m-a da și pe mine la catihet, macar că eram un ghibirdic și jumătate.

Galbeni, stupi, oi, cai, boi și alte bagateluri de alde aceste, prefăcute în parale, trebuia să ducă dascălii poclon catihetului de la fabrica de popi din Folticeni; ș-apoi lasă-te în conta sfinției-sale, că te scoate poponeț, ca din cutie... Pentru mine însă numai două merțe de orz și două de ovăs a dat tata cui se cuvine, de am fost primit în Folticeni, căci școala era numai de mântuială; boii să iasă!

Ajungând acolo toamna târziu, m-am așezat în gazdă la Pavel ciubotarul din ulița Rădășenii, unde erau și ceilalți tovarăși ai mei. Catihetul, care făcea ziua noapte și noaptea zi, jucând stos, rar venea pe la școală. Noi, dacă vedeam așa, ne duceam și mai rar; dar nebunii știu că făceam de-ajuns! [...]

ția de a înfrunta în felul său autoritățile orașului, chiar pe Strada Primăriei. În 1874, Titu Maiorescu devine ministrul învățământului și îi oferă lui Creangă un post de institutor la Iași. Câștigă prețuirea lui Eminescu, pe atunci revizor școlar, care-l duce la întâlnirile Junimii. Ca pedagog, împreună cu alți colegi, scrie manuale pentru clasele primare (1868, 1871, 1876), în care îi apar câteva povestiri didactice: *Inul și cămeșa, Păcală, Ursul păcălit de vulpe, Poveste* etc.

Moare de epilepsie, la 31 decembrie 1889, la Iași, la scurt timp după moartea bunului său prieten, Mihai Eminescu.

Debutul propriu-zis are loc în *Convorbiri literare* (1875) cu *Soacra cu trei nurori.*

În 1881, publică tot aici primele două părți din opera sa capitală, *Amintiri din copilărie,* partea a treia (din care fac parte și fragmentele reproduse aici) apărând în 1882. Ultima parte a *Amintirilor...* este citită de Creangă, în 1888, la Cercul Literar fondat de Neculai Brediceanu și va apărea postum.

Alte repere bibliografice: povești și povestiri (*Capra cu trei iezi, Punguța cu doi bani, Dănilă Prepeleac, Povestea porcului, Moș Nechifor cotcariul, Povestea lui Harap-Alb, Fata babei și fata moșneagului, Ivan Turbincă, Povestea unui om leneș*), publicate în *Convorbiri literare.*

Ș-apoi carte se învăța acolo, nu glumă! Unii cântau la psaltichie, colea, cu ifos:

Ison, oligon, petasti,
Două chendime, homili,

până ce răgușeau ca magarii; alții, dintr-o răsuflare, spuneau cu ochii închiși cele șepte taine din catihisul cel mare. Gâtlan se certa și prin somn cu urieșul Goliat. Mustăciosul Davidică de la Fărcașa, până tipărea o mămăligă, mântuia de spus pe de rost, răpede și fără greș, toată istoria *Vechiului Testament* de Filaret Scriban, împărțită în perioade, și pronumele conjunctive de dativ și acuzativ din gramatica lui Măcărescu:

— Mi-ți-i, ni-vi-li, me-te-îl-o, ne-ve-i-le; me-te-îl-o, ne-ve-i-le, mi-ți-i, ni-vi-li.

Ce-a fi aceea, ducă-se pe pustiu! Unia dondăneau ca nebunii, până-i apuca amețeală; alții o duceau numai într-un muget, cetind până le perea vederea; la unia le umblau buzele parcă erau cuprinși de pedepsie; cei mai mulți umblau bezmetici și stăteau pe gânduri, văzând cum își pierd vremea, și numai oftau din greu, știind câte nevoi îi așteaptă acasă. Și turbare de cap și frântură de limbă ca la acești nefericiți dascăli, nu mi s-a mai dat a vedè; cumplit meșteșug de tâmpenie, Doamne ferește!

De-a mai mare dragul să fi privit pe Davidică, flăcău de munte, cu barba în furculiță și favorite frumoase, cu pletele creț și negre ca pana corbului, cu fruntea lată și senină, cu sprincenele tufoase, cu ochii mari, negri ca murele și scânteietori ca fulgerul, cu obrajii rumeni ca doi bujori, nalt la stat, lat în spete, subțire la mijloc, mlădios ca un mesteacăn, ușor ca o căprioară și rușinos ca o fată mare, Dumnezeu să-l ierte! că n-avu parte să se preuțească. A murit, sărmanul, înainte de vreme, înecat cu pronumele conjunctive, peritu-le-ar fi numele să le peară, că au mâncat juvaier de flăcău!

Mai bună minte avea Mirăuță din Grumăzești, care umbla trela-lela, în puterea iernii, pe la tărăbile jidovești, întrebând ba teacă de cosor, ba căpestre de purici, ba cuie de la corabia lui Noe, ba fragi și căpșune pentru cineva care pornise într-adaos, ba cânta în pilda jidovilor [...].

Și alte drăcării ce-i trăsneau în cap. Nebun era el să-și peardă viața din pricina lui mi-ți-i, ni-vi-li, me-te-îl-o, ne-ve-i-le, ca Davidică?

Eu, ca și Mirăuță, nu mă prea osteneam până-ntr-atâta, să mor învățând; că doar nu-mi plângeau copii acasă, nici dădusem catihetului cel poclon mare până pe-acolo. Pentru două merțe de orz și două de ovăs, nu era să las copila popei de la Folticenii-Vechi nemângâiată. Afară de aceasta, când mă uitam în oglindă, barbă și mustețe ca în palmă; și doar le și pârleam eu într-o privire și le ungeam în toată sara cu său amestecat cu muc de lumânare și alună arsă, dar degeaba

Desen de Saul Steinberg

Dicționar

Goliat (în *Vechiul Testament*) — războinic uriaș. Potrivit legendei biblice, a provocat la luptă individuală pe cei mai viteji oșteni evrei. Provocarea a fost primită doar de păstorul David, care avea să devină rege al Israelului și care îl ucide pe Goliat, lovindu-l în frunte cu o piatră aruncată dintr-o praștie.

Ortografia limbii române se fixează în 1881, după lungi dezbateri. Trecerea de la alfabetul chirilic la cel latin („slova nouă" de care vorbește Trăsnea) se face treptat, introducerea oficială a alfabetului latin făcându-se între anii 1859–1861. Dezbaterile din cadrul Academiei, înființată în 1867, impun ortografia etimologică.
„În momentul în care românii s-au pătruns de adevărul că limba lor este o limbă romană, în acel moment și forma exterioară sub care avea să se prezente aceasta, adecă scrierea sau, exprimată prin elementele ei, literile trebuiau să fie luate tot de la romani. Și, astfel, alfabetul slavon, care învălea mai mult decât revela limba română, și pe care îl primisem numai dintr-o oarbă întâmplare externă, fu alungat din scrierea noastră cea nouă și fu înlocuit prin alfabetul latin. Această înnoire este o urmare așa de naturală a latinității poporului nostru, încât nu noi trebuie să dovedim pentru ce acum scriem cu litere latine, ci adversarii ar trebui să dovedească pentru ce să împrumutăm de la străini literile lor după ce știm că avem pe ale noastre?" (Titu Maiorescu, *Despre literile latine primite de noi fără schimbare*, 1866).

muncă! Ș-apoi, întrat în asemenea școală, mai numai barba și punga, bat-o pustia, te făcea să calci a popă!

D-apoi lui Trăsnea, săracul, ce-i pățea sufletul cu gramatica! Odată îmi zise el, plin de mâhnire:

— Ștefănescule (căci așa mă numeam la Folticeni), astăzi nu mai mergem la școală, că nu știu tabla și vreu să învăț pe mâne la gramatică. Mă rog ție, hai cu mine la câmp spre Folticenii-Vechi; vom învăța împreună, sau câte unul, eu la gramatică și tu la ce-i vrea; apoi mi-i asculta, să vedem nu s-a prinde și de capul meu ceva? Las' că nici la celelalte nu prea pot învăța cu slova asta nouă, care-a ieșit, însă afurisita de gramatică îmi scoate peri albi, trăsnit-o-ar fi s-o trăsnească! Parcă ai ce face cu dânsa la biserică? Dar dacă se cere!... Am s-o ieu și eu din capăt, și, poate, cu tine, care ai trecut pe la părintele Duhu, să mă pot deslușì...

Fiindcă la Folticenii-Vechi era ceva mângâiere pentru mine, mă potrivesc lui Trăsnea, și ne ducem împreună. Și era un ger uscat prin luna lui noiemvrie, și bătea un vântișor subțire în ziua aceea, de-ți frigea obrazul! Cum ajungem la câmp, Trăsnea se togolește pe-un hat și începe la gramatică, din capăt, întrebarea și răspunsul întâiu:

Întrebare: Ce este gramatica română?

Răspuns: Gramatica română este artea ce ne învață a vorbi și a scrie o limbă corect.

Iar în altă ediție:

Gramatica este o învățătură ce ne arată modul de a vorbi și de a scrie bine într-o limbă.

Asta-i asta! Din ceaslov și psaltire, și acele bălmujite rău, ca vai de ele, să treci la gramatică, și încă ce gramatică! Nu ca aceste de acum, pozderie de gramatici: unele „raționate", altele „dezvoltate" și ticsite de „complimente", care, trebuie spus fără compliment, îți esplică... până ce nu se mai înțelege nimică; adică făcute anume pentru copii, de se joacă cu dânsele, de ușoare ce sunt!... Însă ce folos?! Peste Trăsnea n-a dat asemenea noroc... să umble într-ales... El, păcătosul, uitați-vă ce fel de gramatică trebuia să învețe: „artea, corect, într-o limbă; silabă numim un sunet deplin, simplu sau compus cu una din consune, sau cu mai multe consune, care însă să se pronunțe cu o singură scoatere de voace". Iar în altă ediție: „Prin silabă înțelegem rostitura unei părți de cuvânt ș.c.l."

Ei, ei! de-acum drege-ți „voacea" și descurcă-te, măi Trăsne, dacă poți!

Iar la a treia pagină, îndată altă năzbâtâie:

Întrebare: Câte părți are gramatica română?

Răspuns: Gramatica română are patru părți, care sunt: 1. Etimologia; 2. Sintaxa; 3. Ortografia și 4. Prosodia.

Întrebare: Ce ne învață fiecare din părțile aceste?

Răspuns: 1. Etimologia ne învață a cunoaște părțile vorbei, adică analisul gramatical.

Sintaxa ne învață a lega părțile vorbei după firea limbii noastre, adică sintesul gramatical.

Ortografia ne învață a scrie bine, adică după regulile gramaticei.

Prosodia ne învață a accenta silabele și a le rosti după firea cuvintelor și scopul ce-l avem în vorbire.

Apoi: mi-ți-i, ni-vi-li, me-te-îl-o, ne-ve-i-le. Și alte iznoave hăzoase ca aceste!

Mai pune la socoteală că și Trăsnea era înaintat în vârstă, bucher de frunte și tâmp în felul său; că profesorul, care și el se mira cum au ajuns profesor, zicea: „Luați de ici până ici", cum mi se pare că se mai face pe une locuri și astăzi, și poate că nu veți aduce bănat nici gramaticului, nici profesorului, nici lui Trăsnea, ci întâmplării, care a făcut pe oameni așa cum sunt: ori cuțite de oțel, ori de tinichea...

Ș-apoi gândiți că Trăsnea citea întrebarea și răspunsul, fiecare pe rând, rar și lămurit, ca să se poată înțelege ceva? Nu așa, necredincioșilor, ci iată cum: „Ce este gramatica română, este... ce este, este... este arata... nu arata, artea... artea... ce... ce... ce ne învață, învață... învață... ce ne învață; a vorbi... bi...bi... ce ne învață... ce este, este... este arata, uite dracu! Nu arata, artea ce ne învață... ce este, este..." Și tot așa dondănind foarte răpede, bâlbâit și fără pic de cugetare, până la „a scrie într-o limbă corect" rar ajungea, sărmanul! Și după ce turba de cap hăt bine, mă striga să-l ascult, că știe. Luam eu cartea din mâna lui și-l întrebam: „Ce este gramatica, măi Trăsne?" Iar el, închizând ochii, răspundea iute, iute și mornăit, cum cer calicii la pod:

— Ce este gramatica română, este... ce este, este... și celelalte, după obiceiu, schimonosind cuvintele și îndrugându-le fără nici o noimă, de-ți venea să-i plângi de milă!

— Nu așa, măi Trăsne! [...]

Și se și opintea el, într-o privire, să răspundă bine, dar degeaba; se încurca și mai rău, începea a ofta și-i venea să-și spargă capul.

Mai lasă-mă oleacă, zicea el necăjit și, când te-oiu striga, să vii iar să mă asculți; și de n-oiu ști nici atunci, apoi dracul să mă ieie! Dă, gramatica să zicem că n-o înțeleg și s-o lăsăm la o parte; artea, asemine; corect, tiji. D-apoi, „română, este... ce... ne învață a vorbi și a scrie bine într-o limbă" parcă-s cuvinte românești, ce naiba! Numai și aici trebuie să fie ceva: „a vorbi și a scrie bine într-o limbă", îndrăcit lucru! Cum „să scrii într-o limbă"? Poate cu limba, mai știi păcatul? Pesemne că noi, cum s-ar prinde, las' că, de scris, talpa gâștii, dar apoi și de vorbit, păcatele noastre, se vede că vorbim pogan și rău de tot; nu românește, ci țărănește... Doamne, Doamne! Învățat mai trebuie să fie și acel care face gramatici! Însă și-n gramatică stau eu și văd că masa tot masă, casa tot casă și boul tot bou se zice, cum le știu eu de la mama. Poate celelalte bâzdâgănii: „rostitură, artea, corect, pronunțe, analisul, sintesul, prosodia, ortografia, sintaxa, etimologia, concrete, abstracte, conjunctive: mi-ți-i, ni-vi-li, me-te-îl-o, ne-ve-i-le" și altele de sama acestora să fie mai românești... și noi, prostimea, habar n-avem de dânsele! Noroc mare că nu ne pune să le și cântăm, c-ar fi și mai rău de capul nostru cel hodorogit! Decât țăran, mai bine să mori! Hai, du-te, Ștefănescule, că m-apuc de învățat!...

Și, lăsându-l, m-am dus și eu în ciudă la fata popei, am găsit-o singură-singurică și m-am jucat cu dânsa în ticnă până-ndesară; căci mamă n-avea, și tată-său, ca popa, umbla după căpătat... Apoi m-am întors la câmp, cu zgărdița de la gâtul copilei, c-o năframă cusută frumos cu flori de mătasă și cu sânul plin de mere domnești; și, când colo, zărghitul de Trăsnea dormea pe hat, cu gramatica sub nas, și habar n-avea de frig. [...]

— He! Trăsnea, mă! scoală! știi tabla? Sare el de jos, îl ascult, cleiu. Haidem acasă, măi Trăsne, că m-a răzbit foamea și frigul, și mor de urât aicea pe câmp! [...]

Și ne întoarcem noi la gazdă pe la asfințitul soarelui, mâncăm ce mâncăm ș-apoi rugăm pe moș Bodrângă să ne cânte; și unde nu se adună o mulțime de dăscălime la noi, căci aici era staniștea lor; și ne întărtăm la joc, știi colè, ca la vârsta aceea, de nici simțirăm când a trecut noaptea. Și așa am scăpat, și eu de urât, și Trăsnea de bolborosit prin somn: „ce este gramatica română, este... ce este, este...", ca alte dăți.

Note lexicale

cihăi, vb. — a cicăli, a sâcâi, a bate la cap pe cineva

poclon (din sl. *poklonŭ*; forma impusă în limba literară este **plocon**), s.n. — dar, cadou (făcut adesea pentru un serviciu, o favoare)

catihet, s.m. — persoană care preda copiilor catehismul, dogmele religiei; profesor de religie

ghibirdic, s.m. — om mic de statură, prichindel

a scoate poponeț, expr. — a scoate gata făcut, aranjat

merță, s.f. (reg.) — veche unitate de capacitate pentru cereale, folosită în trecut în Moldova și în Transilvania, care a variat în timp și după regiuni

stos, s.n. — joc de cărți

psaltichie, s.f. — muzică vocală bisericească specifică ritului ortodox

Ison, oligon, petasti, / Două chendime, homili — termeni neogreci denumind semnele muzicii liturgice

până ce tipărește o mămăligă, expr. — până ce face o mămăligă (îi dădea formă); (în text, cu sensul) „repede", „cât ai zice pește"

mântui, vb. (pop.) — a sfârși, a termina ceva

dondăni, vb. (pop.) — a bombăni, a mormăi; a spune vorbe fără legătură

pedepsie, s.f. (pop., contaminare, prin etimologie populară, între epilepsie și pedeapsă) — epilepsie, boala copiilor

a porni într-adaos, expr. — a rămâne însărcinată

său (corect, **seu**), s.n. — unsoare; grăsime animală obținută de la bovine, ovine și cabaline

tologi, vb. (reg.) — refl. a se tolăni (pe iarbă)

hat, s.n. — fâșie îngustă de pământ nearat care desparte două ogoare sau două terenuri agricole

bălmuji, vb. — a amesteca, a încurca mai multe lucruri; a vorbi încurcat sau fără rost

bucher, s.m. — 1. persoană care învață ceva pe dinafară, fără a pricepe ce învață; 2. (înv.) persoană care se află cu învățătura abia la alfabet, care e începător la învățătură

mornăit, adj. — mormăit; rostit încet și nedeslușit

tiji, adv. — de asemenea

pogan, adj. — stâlcit, stricat

staniște, s.f. — locul unde se adună oamenii pentru a sta de vorbă, a petrece etc.

DISCUTAREA TEXTULUI

Exemplu de cvintet:

Prietenia:
Veselă, caldă;
Glumind, colindând, povestind,
Cel mai trainic sentiment;
Bucuria de a fi împreună.

1. Scrieți un cvintet (o poezie alcătuită din cinci versuri) referitor la fragmentul reprodus din *Amintiri...*, respectând următoarele indicații:

- primul vers, alcătuit dintr-un substantiv care să indice tema textului și să constituie titlul cvintetului (vă propunem titlul *Școala*);
- al doilea vers, alcătuit din două adjective, care să indice trăsături ale școlii, așa cum rezultă ele din text;
- al treilea vers, alcătuit din trei verbe la gerunziu, care să indice acțiuni ale școlarilor prezentați în text;
- al patrulea vers, alcătuit din patru cuvinte care să exprime atitudinea / sentimentele voastre față de școală;
- al cincilea vers, alcătuit dintr-un cuvânt sau dintr-o sintagmă din text, care credeți că exprimă esența viziunii asupra școlii din text.

2. Citiți apoi câteva cvintete și alegeți trei dintre ele, pe care le considerați cele mai reușite.

● Între colegi

Cine nu știe și nu știe că nu știe e prost: ocolește-l. Cine nu știe și știe că nu știe e neștiutor: învață-l. Cine știe și nu știe că știe e adormit: trezește-l. Cine știe și știe că știe e înțelept: ascultă-l.

(Din înțelepciunea indiană)

1. Rezumați oral, prin metoda ștafetei, fragmentul din manual.

2. Indicați pasajele cele mai amuzante ale textului și argumentați alegerea făcută.

3. Numiți personajele care apar în text și precizați, pentru fiecare în parte, felul în care se raportează la școală.

4. Precizați care dintre personaje vă sunt mai apropiate și explicați alegerea voastră.

5. Discutați de ce Gâtlan „se certa și prin somn cu uriașul Goliat".

6. Recitiți pasajul care conține portretul lui Davidică.

a. Transcrieți în caiete adjectivele folosite, adăugând în paranteză substantivele la care se referă.

b. Identificați epitetele.

c. Indicați comparațiile care apar în portretul lui Davidică. Explicați cum sunt construite acestea, precizând cei doi termeni ai comparației și tipul lor (abstract sau concret).

d. Arătați cum pot fi considerate comparațiile identificate (comune / uzate sau originale).

e. Sintetizați trăsăturile fizice și morale ale lui Davidică, pe baza celor observate anterior.

7. Arătați prin ce se deosebea Mirăuță de colegii săi și explicați de ce este caracterizat ca „având mai multă minte".

8. Precizați atitudinea naratorului față de cele trei personaje: Gâtlan, Davidică și Mirăuță. Arătați cum este privit fiecare dintre ei. Puteți alege dintre următoarele variante: cu ironie • cu umor • cu simpatie • cu mirare.

9. Indicați pasajul în care naratorul (Ștefănescu) își explică propria atitudine față de școală. Arătați cum vi se par preocupările sale legate de aspectul fizic.

10. Personajul căruia i se acordă cea mai mare atenție în fragmentul reprodus este Trăsnea. Redactați caracterizarea acestui personaj. Aveți în vedere și opinia lui G. Călinescu, care afirmă că „Trăsnea e tâmp și, totuși, în același timp e un șiret care se prostește ca să dovedească scrântirea minții autorului de gramatică". Puteți aduce argumente pro sau contra acestei opinii.

Dicționar literar

Comparația este figura de stil cu ajutorul căreia se exprimă un raport de asemănare între două obiecte, persoane sau acțiuni, cu scopul de a evidenția unul dintre termeni. Comparația este alcătuită din doi termeni, care sunt puși în relație pe baza trăsăturilor comune. Primul termen, comparatul, este descris, iar al doilea termen, comparantul, servește la întregirea imaginii obiectului / personajului / acțiunii descrise: „mlădios ca un mesteacăn"; „ochii... negri ca murele și scânteietori ca fulgerul".

Variațiuni pe un portret masculin (caricatură de secol XIX)

Caracterizarea personajului este o compunere în care sunt descrise trăsăturile fizice și morale ale personajului, așa cum rezultă acestea din comportamentul și din acțiunile sale. De asemenea, într-o caracterizare se prezintă și procedeele prin care este prezentat personajul respectiv. Acestea pot fi directe (precizări făcute de narator; autocaracterizare; precizări ale altor personaje) și indirecte (trăsături rezultate din faptele și comportamentul personajului, din modul în care vorbește și din situația sa socială). Caracterizarea poate cuprinde și referiri la tipul personajului analizat (pozitiv, negativ sau complex; static sau dinamic) sau la felul în care este prezentat de către narator (cu simpatie, cu umor, cu ironie etc.). Pot fi inserate anumite citate din text pentru a ilustra trăsăturile personajului sau mijloacele artistice folosite în caracterizarea acestuia. Pot fi inserate referiri la anumite opinii critice privitoare la personajul respectiv, care să întărească propriile argumente sau care, dimpotrivă, să fie punctul de pornire al unei contraargumentări.

11. Care sunt, în afară de grijile legate de școală, preocupările internilor de la școala de catihetică? Cum le considerați?

12. Notați, pe două coloane, preocupările extrașcolare ale personajelor lui Creangă și propriile voastre preocupări extrașcolare. Comparați-le și discutați prin ce se apropie și prin ce se deosebesc.

Aici e sarcina cea mare a profesorilor, care trebuie să știe să preia ce se știe pe lume, pentru a-i învăța pe alții. Și aici e rolul mare al oamenilor de știință, care trebuie să inventeze lucrurile noi ce nu se știu încă. Prima condiție e de a învăța ceea ce se știe.

Pentru elev este esențial cum rezolvă problemele; pentru profesor, cum le pune.

Știința nu e bună azi dacă ieri nu s-a gândit la mâine.

(Grigore Moisil)

● Cumplit meșteșug...

1. De ce credeți că nu înțelege Trăsnea gramatica? Alegeți dintre variantele următoare sau propuneți voi altele:

- manualele de gramatică folosite în acea vreme erau scrise într-un limbaj inaccesibil și urmăreau asimilarea mecanică a cunoștințelor;
- metoda folosită de Trăsnea pentru a învăța era greșită (încerca doar să învețe pe dinafară, fără să înțeleagă ceea ce învăța);
- ideea de la care pornește Trăsnea („Parcă ai ce face cu dânsa [cu gramatica - n.n.] la biserică") nu-l motivează pentru a învăța gramatica;
- vârsta înaintată și slabele deprinderi intelectuale nu-l ajută să învețe;
- profesorul nu le explica nimic în clasă, lucrând după metoda „Luați de ici până ici".

2. „Mi-ți-i..." și „Luați de ici până ici" au devenit, în timp, clișee lingvistice ale învățării mecanice. Explicați, cu referire la text, cele două formule.

3. Trăsnea își dă seama că nu vorbește de fapt românește, ci „țărănește". Care este, după voi, diferența?

4. Explicați, din acest punct de vedere, și dificultățile de înțelegere a textului lui Creangă.

5. Prin „etimologie" se înțelegea în acea vreme de fapt o altă parte a gramaticii. Numiți-o și explicați sensul actual al domeniului etimologie (vezi și p. 37).

6. Comparați felul în care învăța Trăsnea gramatica cu felul în care o învățați voi. Care sunt deosebirile pe care le puteți formula?

● Cine are cuvântul în text?

1. Indicați personajele din text care își exprimă direct o opinie față de școală și precizați pasajele respective.

2. Arătați ce fel de narațiune (la persoana I sau la persoana a III-a) este prezentă în text și explicați poziția naratorului: martor sau participant la întâmplările prezentate.

3. Formele gramaticale ale persoanei I ascund două voci diferite: cea a naratorului-adult și cea a personajului-adolescent. Identificați în text câte un pasaj care să ilustreze fiecare

Profil

Grigore Moisil (1906–1973), renumit matematician și eseist, unul dintre primii oameni de știință de la noi preocupat de cunoașterea și folosirea computerelor. Lucrări remarcabile în domenii ca: algebră, analiză funcțională, logică matematică, analiză matematică, topologie, teoria probabilităților etc. Figură charismatică a științei românești și, în același timp, personalitate temută pentru remarcile ascuțite și incomode (devenite legendare) la adresa prejudecăților, prostiei, servilismului.

Desen de Mela Köhler-Broman

dintre aceste voci și precizați indiciile care v-au ajutat în selectarea pasajelor respective.

4. Naratorul le atribuie personajelor o viziune despre școală care este fie în acord, fie în dezacord cu propria sa percepție. Exemplificați.

5. Selectați din text câteva pasaje care conțin adresări directe către cititor și precizați care este rolul acestora.

6. Explicați rolul pe care-l are în text timpul prezent al indicativului. Revedeți, ca sugestii, variantele de răspuns de la exercițiul 5, p. 48.

7. Oralitatea este o trăsătură pregnantă a stilului lui Ion Creangă, având, cum arată Tudor Vianu (în *Arta prozatorilor români*), rolul de a restitui povestirii funcția ei estetică primitivă, aceea de a se adresa nu unor cititori, ci unui auditoriu capabil a fi cucerit prin toate elementele de sugestie ale graiului viu. Vianu enumeră, printre mijloacele oralității, formele graiului viu („hăt bine", „haidem", „ei, ce-i de făcut?" etc.); onomatopeele („hârști!", „huștiuluc", „teleap-teleap" etc.), rimele și asonanțele („omul are un dar și un amar", „când sunt zile și noroc, treci prin apă și prin foc" etc.). Precizați care dintre aceste mijloace sunt prezente în fragmentul studiat.

8. Umorul, ironia și autoironia sunt și ele trăsături specifice stilului lui Ion Creangă. Selectați câte un pasaj din text pentru a exemplifica fiecare dintre trăsăturile menționate.

9. Spre ce aspect credeți că se îndreaptă cu precădere ironia autorului: spre metodele mecanice de învățare propuse de școală în vremea sa sau spre încercările eșuate ale lui Trăsnea de a înțelege gramatica?

10. Comentați semnificația următoarelor sintagme din text: „fabrica de popi" și „cumplit meșteșug de tâmpenie" și explicați atitudinea exprimată de narator prin intermediul lor.

11. Selectați din text două-trei exemple care să ilustreze atitudinea ironică a naratorului față de tagma preoțească. Explicați această atitudine a naratorului.

12. Arătați de ce viziunea lui Creangă asupra școlii de la „Folticeni", exprimată prin vocea personajului-narator, este umoristică și ironică.

13. În ce măsură credeți că o astfel de perspectivă asupra școlii este actuală? Explicați.

14. Argumentați de ce, deși intitulată *Amintiri din copilărie* (împrumutând deci numele unei specii care presupune relatarea unor experiențe reale), opera lui Creangă este considerată o lucrare de ficțiune, un roman. Alegeți dintre variantele de mai jos sau propuneți altele:

- autorul creează un univers ficțional cu autonomie proprie, cu personaje bine individualizate, față de care naratorul are o anumită distanță;
- tema cărții nu este biografia lui Ion Creangă copil (valoarea de „document" a textului fiind relativă), ci copilăria;
- plăcerea autorului de a inventa, de a pune în scenă întâmplări și de a povesti transformă textul într-un spectacol care-i oferă cititorului sentimentul că asistă la întâmplările narate.

DINCOLO DE TEXT

1. G. Călinescu observa că operele lui Creangă au un caracter scenic accentuat. Citiți pe roluri dialogul final dintre Trăsnea și narator și comentați în ce fel percepția voastră asupra textului se schimbă. Textul rostit are un impact mai mare decât simpla lectură? Explicați.

2. Comparați, din punctul de vedere al felului în care este văzută școala, fragmentul studiat din *Amintiri din copilărie* cu schița *Un pedagog de școală nouă* de I. L. Caragiale. Verificați, de asemenea, dacă asemănarea pe care o observa G. Călinescu se justifică: „Amândoi [Creangă și Caragiale — n.n.] caracterizează dialogic și au un umor verbal pe care-l comunică personajelor".

3. Comparați, din punctul de vedere al felului în care este văzută școala, fragmentul studiat din *Amintiri din copilărie* cu povestirea *Domnul Trandafir* de Mihail Sadoveanu. Observați, de asemenea, mijloacele stilistice diferite folosite pentru evocarea imaginii profesorului.

ÎN LOC DE SFÂRȘIT

1. Scrieți un cvintet cu titlul *Școala*, în care să vă exprimați propria viziune asupra acestei teme.

2. Povestiți oral o experiență personală amuzantă despre școală.

Sinus și cosinus

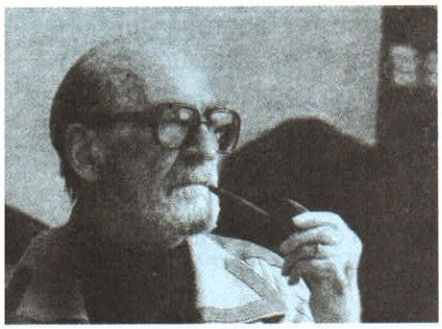

PENTRU ÎNCEPUT

1. Vă amintiți examenul de capacitate? Menționați trei lucruri pe care le-ați face altfel acum în pregătirea voastră.
2. Aveți de făcut:
   - ceva ce vă place;
   - ceva ce nu vă place, dar trebuie făcut.

   Ce faceți mai întâi? Discutați între voi, argumentându-vă punctul de vedere.

Mircea Eliade (1907–1986), prozator și istoric al religiilor. Debutează la 14 ani cu proză fantastică. Încă din adolescență se dovedește un spirit efervescent, animat de mari ambiții și curiozități culturale. Își pregătește teza de licență în filozofie la Roma, publică intens eseistică în periodice. Obține o bursă pentru patru ani în India (1928–1932), care îi stimulează interesul pentru studiul religiilor. Șederea în India îi inspiră romanul exotic de dragoste *Maitreyi* (1933). Publică romane, eseuri, editează opera lui B. P. Hasdeu, participă la conferințele grupării Criterion, care reunește tineri de excelentă pregătire intelectuală. În perioada tulbure de la începutul războiului pleacă din țară cu funcții diplomatice, la Londra și apoi la Lisabona. Se stabilește la Paris în 1945. Din 1956 este profesor de istoria religiilor la Universitatea din Chicago, devenind celebru prin studiile de specialitate. Continuă să scrie și să publice, peste hotare, proză beletristică și memorialistică în limba română. Ca prozator, este apreciat în general pentru literatura fantastică, cu implicații mitologice și simbolice.

Alte repere bibliografice: *Romanul adolescentului miop*, roman autobiografic neterminat (1924–1925), publicat postum, în 1989. Proză fantastică: *Domnișoara Christina* (1936),

CORIGENȚA

de Mircea Eliade

— fragment —

S-a sfârșit școala.

Iar eu sunt sigur că am rămas corigent la matematică. Am rămas corigent pentru că am vrut eu sau, mai exact, nu am promovat, pentru că nu am vrut.

Nu mi-e rușine. Știam de mult că sunt cu desăvârșire lipsit de voință. Numai inocenții mei colegi mă pot socoti un băiat voluntar, pentru că citesc până noaptea târziu cărți de știință.

Eu le-am spus că mie îmi place să citesc, nu-mi impun asta.

Dar ei nu au vrut să înțeleagă.

Totul s-a petrecut firesc și după cum era de așteptat. În cea din urmă lecție, Vanciu ne-a spus:

— Cei ce vor să-și îndrepte notele să vină peste trei zile, la orele două după-amiază, la liceu. Pot să-și îndrepte orice notă, pentru că îi întreb din materia fiecărui trimestru.

Eu aveam pe toate trimestrele media „insuficient".

M-am ridicat pe o bancă și am strigat către clasă:

— În noaptea asta *nu se doarme*, băieți!

Spuneam oricui voia să asculte:

— Mă apuc să învăț la două. Lucrez până la zece noaptea. Mănânc, mă culc, mă scol la două. Lucrez până mâine dimineață, apoi repet operația de două ori. Astăzi isprăvesc trigonometria, mâine la prânz învăț din algebră combinațiile, binomul lui Newton și triunghiul lui Pascal. După-masă sfârșesc algebra. Poimâine repet. Răspoimâine ies la tablă cel dintâi și îl tâmpesc pe Vanciu. În trei zile învăț ce n-am

Șarpele (1937), *Secretul doctorului Honigberger* (scrieri reunite în *La țigănci și alte povestiri*, cel dintâi volum de Mircea Eliade publicat în țară după război, în 1969), *Pe strada Mântuleasa* (1968), *În curte la Dionis* (1977), acestea din urmă reunite, împreună cu alte povestiri, în volumul *În curte la Dionis*, editat de Eugen Simion în 1981.

Personalități

Auguste Comte (1798–1857), filozof francez, considerat unul dintre fondatorii sociologiei.
Spiru Haret (1851–1912), matematician, sociolog și om politic român. Ca ministru al instrucțiunii, a reorganizat pe baze moderne învățământul de toate gradele.
Nicolae Iorga (1871–1940), istoric, scriitor, publicist și om politic român. Prim-ministru în 1931–1932.
Jean-François Champollion (1790–1832), egiptolog francez; este primul care a descifrat hieroglifele egiptene.

***Corigența* constituie capitolul al II-lea din *Romanul adolescentului miop*.**

învățat un an și scap... După aceea mă culc și dorm patruzeci și opt de ore în șir, ca Champollion după ce a descifrat hieroglifele...

Eram entuziasmat și credeam. Când mă părăsea însă entuziasmul, începeam să mă îndoiesc. Dar mă trudeam să-mi păstrez entuziasmul necesar.

Acasă, cum am ajuns, am împărtășit hotărârea mea. Spuneam:

— Până mâine dau dracului trigonometria.

S-a sfârșit masa și eu m-am urcat în mansardă. Cald, și mie îmi era somn. Îmi spusei:

— Nu mă pot apuca deodată de matematici. Trebuie să-mi obișnuiesc creierul. Și citii vreun ceas dintr-o carte care n-avea câtuși de puțin legătură nici cu binomul lui Newton, nici cu triunghiul lui Pascal.

— Haide, îmi poruncii cu glas tare când văzui că se face trei; hârtie, creion, tabla de logaritmi și cartea de trigonometrie.

Prudent, îndepărtai de pe masă tot ce-mi putea ispiti atenția — un volum din August Comte, *Istoria literaturilor romanice*, vol. III, a lui Iorga [...], revistele, broșurile — și adunai tot ce-mi poruncii.

— Primele lecții nu sunt grele deloc, îmi mărturisii cu jumătate de glas, ca să-mi fac curaj. Să începem cu liniile trigonometrice: „Sinusul și Cosinusul".

Dar mă aflai citind prefața în care dl Tutuc reproducea un pasaj de dl Bianu. În pasajul acela autorul afirma că, cu toată inteligența dumisale socotită de profesori obtuză matematicii, cartea de trigonometrie a lui Spiru Haret i s-a părut delicioasă.

— Trebuie că e, într-adevăr, foarte interesantă trigonometria, îmi spuneam eu fără convingere.

Dar de câte ori încercam să citesc primul capitol, descopeream ori că creionul nu e destul de ascuțit, ori că tabla de logaritmi nu e la îndemână, că fereastra scârțâie, că nu mi-am așezat comod picioarele, că gulerul de la cămașă mă supără, că hârtia de pe masă e pătată, că praful de pe iconiță n-a fost șters de la Duminica Tomii, că s-a uscat cerneala în călimară, că n-are să-mi ajungă hârtia ș.a.m.d.

— Haide, domnule! — mă răstii eu către mine însumi.

Și desenai un cerc, și-l împărții în patru, și scrisei la fiecare capăt al diametrului câte o literă mare: A, B, C, D. Și îmi închipuii că am un arc de treizeci și cinci de grade, și unii extremitatea arcului cu centrul cercului. Dar observai că obținusem un arc de patruzeci și cinci de grade.

— Ăsta nu-i bun! rostii eu bucuros că eram nevoit să construiesc un alt cerc. Ăsta-i a opta parte dintr-un cerc și sinusul lui e $\frac{3}{\sqrt{-2}}$, iar cosinusul $\frac{2}{\sqrt{3}}$.

Ştersei cercul cu arcul de patruzeci şi cinci de grade şi făcui alături un altul, cu un arc numai de treizeci şi cinci de grade. Dar, când fu să-l crestez cu două diametre perpendiculare, luai în seamă că cercul şters cu creionul îmi atrage atenţia. Atunci mototolii hârtia şi o zvârlii pe fereastră. Al treilea cerc era mai reuşit şi-i dăruii un admirabil arc de treizeci şi cinci de grade. Arcul era $\overset{\frown}{AB} = 35°$, iar la centru pusei 0, pentru că aşa se pune întotdeauna la centru.

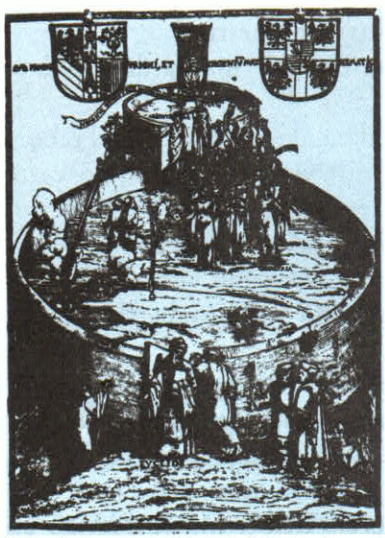

Ilustraţie la cartea lui Niccolò Tartaglia, *La nova scientia* (Noua ştiinţă) reprezentând cetatea ştiinţelor. În primul cerc se află artele şi matematica, iar în al doilea, filozofia, considerată regina ştiinţelor. La poarta filozofiei stă Platon, care nu permite intrarea celor care nu cunosc geometria.

Apoi am citit trei pagini fără să mă opresc. Erau foarte bine scrise şi foarte limpede, dar în mansardă era cald şi eu mă gândeam că peste o lună voi fi în Dumbrava Sibiului.

Până seara citisem douăzeci şi şapte de pagini şi îmi mai rămăseseră o sută nouăzeci şi una. Aceasta pentru că la patru şi jumătate m-am dus să fac duşul rece; la cinci şi jumătate m-am convins că sufăr de foame şi m-am coborât să mănânc; la şase şi jumătate am citit o revistă; la şapte mi-a fost sete; la şapte şi un sfert mi s-a rupt creionul, la şapte şi jumătate am devenit melancolic auzind ciripitul paserilor, la opt m-am socotit persecutat, la opt şi un sfert am aprins lampa — cu toate că nu era absolută nevoie —, la opt şi jumătate mi-am examinat faţa în oglindă, la nouă fără douăzeci am luat nişte însemnări psihologice pentru romanul meu, la nouă fără zece m-am hotărât să mă odihnesc puţin ca să nu mă surmenez, iar la nouă fără cinci am fost chemat la masă.

După-masă am descifrat la pian foarte mult, ceea ce nu se mai întâmplase de câţiva ani. Era unsprezece şi un sfert când m-am suit din nou în mansardă.

— Lasă, mi-am spus. Să nu-mi obosesc ochii citind noaptea. Să pun ceasul să mă scoale la trei. Am început să mă dezbrac, fericit. Nu e prea devreme la trei? Hotărât, mă scol la patru. Când mă îndreptam spre masă, să sting lampa, m-am răzgândit şi am pus ceasul să sune la cinci.

Şi ceasul a sunat la cinci. Dar eu visasem vise rele toată noaptea şi l-am lăsat să sune.

— Ia mai scuteşte-mă, i-am spus pe jumătate adormit, ca şi cum ceasul ar fi fost de vină dacă a sunat la cinci. Şi m-am întors pe partea cealaltă...

— Bre, ai matematica!... Scoală-te!

— Ei, şi ce e dacă am matematica? Matematica mă creează pe mine sau eu pe ea?

Şi iar am adormit. Dar m-a lovit lumina dimineţii în ochi şi m-am deşteptat. A început să-mi pară rău că dormisem un ceas şi jumătate mai mult decât trebuia. Am început să mă ocărăsc în gând, cu glas tare.

— Nu sunt decât un adolescent ca şi toţi ceilalţi. N-am să ajung niciodată nimic. Nu-i nimic de capul meu. Păcat de timpul pierdut cu şcoala. N-am voinţă nici cât un clapon.

Toate acestea menite să mă cutremure şi să mă îndrăgostească de trigonometrie.

Personalităţi

Niccolò Tartaglia (1499–1557), matematician italian. A scris lucrări de algebră şi geometrie elementară. A descoperit formula de rezolvare a ecuaţiei de gradul al treilea.

Platon (428–348 î.Chr.), filozof grec. A fondat la Atena, în 387 î.Chr., o şcoală filozofică — Academia.

Zadarnic. După ce m-am spălat și m-am îmbrăcat, am început să citesc un capitol din cartea lui Iorga.

— ...Nu sunt atât de naiv să mă consum la șase cu matematica!

În realitate, nu era șase, ci șapte fără cinci. Am citit din *Istoria literaturilor romanice* până la opt.

Atunci mi-a adus tata laptele și pe mine m-a găsit răsfoind înfrigurat logaritmii. Părea mulțumit.

— Merge? Merge?

— Greu, foarte greu. De la patru mă lupt cu ea. Nu știu ce-oi face. Sunt foarte obosit.

Tata mă privi mângâietor.

— Mai plimbă-te puțin prin grădină și apoi mai citește iar. Cred că n-o fi atât de rău să vă asculte greu...

— A spus că ne ascultă foarte greu...

La opt și un sfert am început să socotesc câte pagini mai aveam de citit și le-am împărțit la numărul orelor disponibile.

Am repetat socoteala de trei ori, pentru că părea că mă interesează foarte mult rezultatul exact.

Am desenat un cerc.

— Ei, și ce-are să fie dacă nu m-oi prezenta la examen?

— Are să mă lase corigent.

— Ei, și ce-are să fie dacă m-o lăsa corigent?

— Au să râdă toți de mine.

— Ei, și ce-are să fie dacă au să râdă toți de mine?

Îndoiala nu mă mai lăsa să împart cercul în patru și să-i însemn extremitățile diametrelor: A, B, C, D.

— Ce-mi pasă mie dacă mă lasă corigent? Nu știu eu cine sunt? Nu sunt eu?

Aveam dreptate: eu eram. Dar aceasta nu însemna nimic pentru Vanciu.

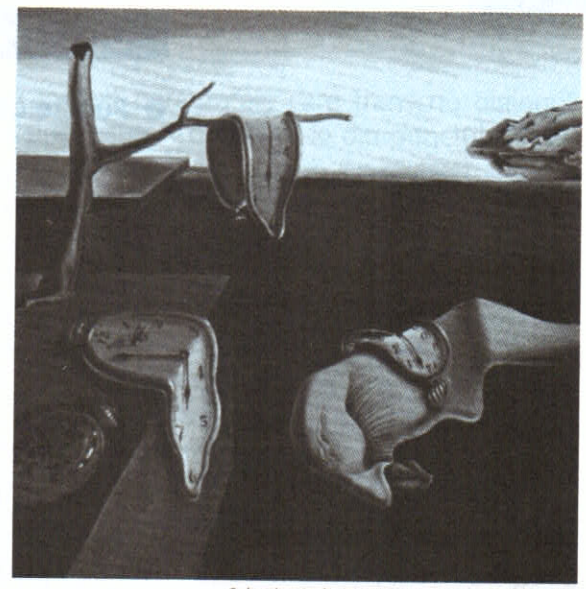

Salvador Dalí, *Persistența memoriei* (detaliu)

— Ei, și ce-mi pasă mie de Vanciu?

Așa era: ce-mi păsa mie de Vanciu?

— Chiar e mai bine să mă lase corigent. Am destulă vreme la vară să învăț cu sârg. Am să învăț patru ceasuri pe zi, de va rămâne Vanciu uluit. Și atunci nu mă va lăsa corigent la anul, nici în clasa a VIII-a. Trebuie să învăț o dată temeinic matematica. Am să învăț la vară. E chiar foarte inteligentă hotărârea mea: să învăț la vară...

Mi-am strâns bucuros cărțile și le-am înghesuit sub măsuța cu reviste. Am alergat jos și i-am vestit pe toți că nu mă prezint la examen.

— Cum? voiți să promovez iarăși superficial? Și la anul să rămân iarăși corigent, și iar în clasa a VIII-a? Trebuie să învăț o dată temeinic matematica. La vară am vreme destulă. E foarte inteligent ceea ce fac...

Astfel, și anul acesta — ca întotdeauna —, rămân corigent.

Ceea ce era de așteptat. Și ceea ce eu prorocisem, numai pentru mine, încă din iarnă.

Note lexicale — enunțuri

voluntar, adj. — (despre oameni și atitudinile lor) care acționează de bunăvoie, din proprie inițiativă, nesilit de nimeni, în mod conștient; care exprimă voință

surmena, vb. refl. — (despre oameni) a se obosi peste măsură, a se extenua (în urma unui prelungit efort fizic sau intelectual), a se istovi

clapon, s.m. — cocoș castrat

proroci, vb. — (în credințele religioase) a prezice viitorul; prin generalizare: a prevedea, a prevesti

Notă: Sistemul românesc de învățământ din perioada interbelică avea o structură diferită față de cea actuală. Clasa a VIII-a era echivalenta actualei clase a XII-a, iar clasa a V-a — clasei a IX-a.

DISCUTAREA TEXTULUI

● Puncte de vedere

Mozaic reprezentându-l pe Platon (în stânga) predând geometria

1. Faceți o scurtă prezentare privind modul în care vă organizați activitatea în diverse situații ale vieții de școlar (teze, examene, concursuri etc.).

2. Numiți trei calități și trei defecte pe care le aveți din acest punct de vedere.

3. Citiți textul. După lectură, imaginați-vă în următoarele ipostaze:

- Sunteți colegul personajului. Ce întrebări i-ați pune referitor la situația relatată? L-ați sfătui ceva?
- Sunteți în „pielea" personajului. Ce ați face în acest caz?

4. Din paragrafele al doilea și al treilea reies câteva trăsături ale personajului. Numiți-le.

5. Cum explicați faptul că personajul se consideră „lipsit de voință", iar colegii săi îl văd, dimpotrivă, ca pe un „băiat voluntar"?

6. Ce sens credeți că are explicația din al doilea paragraf: „nu am promovat, pentru că nu am vrut"?

● Întâmplările

1. Rezumați în cel mult zece rânduri textul *Corigența*.

2. Numiți principalele stări prin care trece personajul de la decizia de a se pregăti pentru examen, până la renunțarea finală (de exemplu, hotărâre, indecizie, autoîncurajare etc.). Identificați în text pasajele referitoare la aceste stări.

3. Redați în graficul alăturat, copiat în caiete, trecerile de la o stare la alta și comentați-l. Pe axa timpului notați indicii temporali menționați sau deduși din text (de exemplu: *prima zi, a doua, până seara, după-masă* etc.).

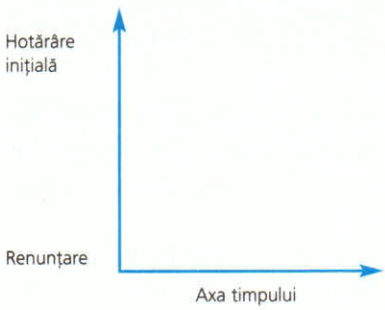

● Personajul

1. Identificați în pasajele de mai jos elementele care dau o dinamică deosebită faptelor și trăirilor personajului:

a. Mă apuc să învăț la două [...] hieroglifele...

b. Dar de câte ori încercam [...] hârtia ș.a.m.d.

c. Până seara [...] am fost chemat la masă.

2. Între agitația exterioară a personajului și starea sa interioară există un echilibru sau, dimpotrivă, neconcordanță? Optați pentru una dintre variante sau oferiți alta și argumentați-vă punctul de vedere.

3. Ce anume îl ispitește pe adolescent mai mult decât trigonometria? Dați explicații acestui fapt.

4. Numiți câteva dintre tehnicile de amânare la care recurge tânărul. Dați exemple din text.

Din clasa a V-a încoace și până la încheierea studiilor universitare, mă deprinsesem să dorm din ce în ce mai puțin, câteodată mulțumindu-mă cu trei-patru ceasuri pe noapte. Am ajuns la acest rezultat după o lungă disciplină. Timp de mai multe luni mă culcam cu câteva minute mai târziu decât în noaptea precedentă și puneam deșteptătorul să sune cu un minut mai devreme. Când reușeam să smulg somnului un ceas mă opream și nu mai schimbam minutarele câteva săptămâni. Apoi reluam experiența, micșorând zilnic rația de somn cu unul sau două minute.

Nu pot spune că mi-a fost ușor. Uneori, când prelungeam lecturile după două noaptea, nu puteam adormi și mă zvârcoleam mult timp în pat. Dar eu mă încăpățânam să nu țin seama de aceste insomnii, ci continuam să număr orele și minutele consacrate somnului din clipa în care stinsesem lumina și mă culcasem, chiar dacă adormisem un ceas-două mai târziu. Alteori, mi se făcea somn după prânz, mai ales vara și, dacă vedeam că toate cafelele pe care le sorbeam și toată apa rece pe care mi-o azvârleam pe obraji rămâneau fără efect, mă lungeam pentru o jumătate de ceas, cu deșteptătorul la căpătâi. Dar nu uitam să scad această jumătate de ceas din somnul de noapte.

În cele din urmă, m-am obișnuit cu rația de patru ceasuri și chiar dacă aș fi vrut n-aș fi putut dormi mai mult.

(Mircea Eliade, *Memorii*)

● Dialogul cu sine însuși

1. Identificați în text paragrafele care transcriu dialogul personajului cu sine însuși. Comentați-le din punctul de vedere al trăsăturilor personajului.

2. Recitiți pasajul „Nu sunt decât un adolescent [...] cartea lui Iorga". Alegeți dintre variantele de mai jos:

- dojana este una serioasă;
- dojana este doar un pretext;
- prin dojană, tânărul încearcă să-și motiveze slăbiciunile și să se autostimuleze pentru a le depăși.

3. De ce personajul nu duce la bun sfârșit planul pe care și-l propune? Alegeți dintre următoarele variante sau formulați voi alt răspuns:

- scopul fixat este, de fapt, imposibil de realizat;
- personajul nu se gândește serios să-l atingă;
- personajul nu se poate concentra;
- personajul e lipsit de voință și de motivație;
- personajul se amuză pur și simplu de situația în care se află;
- materia îi este nesuferită.

4. Cum apreciați voi renunțarea personajului din final? Optați pentru una dintre variantele de mai jos:

- este o decizie inteligentă;
- este doar o altă modalitate de a amâna pregătirea pentru examenul de corigență.

5. Credeți în seriozitatea afirmației din final? („Trebuie să învăț, o dată, temeinic, matematica"). Explicați.

DINCOLO DE TEXT

1. Citiți fragmentul alăturat și comparați-l cu pasajul referitor la amânarea trezirii din textul *Corigența* (p. 110) în ceea ce privește puterea de a respecta un program, o decizie.

2. „Literatura și matematica sunt două domenii fără nici o legătură între ele." Sunteți sau nu de acord cu această afirmație? Argumentați printr-o discuție în grupuri de câte cinci elevi. Fiecare grup va prezenta clasei eventualele puncte comune descoperite.

ÎN LOC DE SFÂRȘIT

Povestiți, în maximum două pagini, un moment dificil din viața voastră școlară, arătând ce ați gândit și cum ați încercat să-l depășiți.

Textul memorialistic

Marin Preda (1922–1980), prozator. Provine dintr-o familie de țărani din Siliștea-Gumești, județul Teleorman. Debutează cu volumul de schițe și povestiri *Întâlnirea din pământuri* (1948), cu tematică din lumea rurală. Se impune ca prozator prin volumul întâi al romanului *Moromeții* (1955). Romanul aduce în prim-plan un personaj memorabil, Ilie Moromete, capul unei familii de la sat, de dinaintea celui de-al doilea război mondial. Este interesant, în special, prin viziunea inedită, în raport cu predecesorii, asupra psihologiei țărănești. Cel de al doilea volum al *Moromeților* (1967), despre perioada cooperativizării, este în general considerat sub nivelul primului. *Delirul* (1975), ca și alte romane ale lui Marin Preda, extinde aria tematică înspre mediile citadine și intelectuale. Problema centrală este cea a confruntării individului cu forțele istoriei. Marin Preda reprezintă una dintre figurile de prim rang ale romanului realist românesc postbelic.
Alte repere bibliografice: romanele *Intrusul* (1968), *Marele singuratic* (1972), *Cel mai iubit dintre pământeni* (1980). Cel din urmă s-a bucurat de o enormă popularitate la apariție. Însemnări memorialistice și comentarii sociale și estetice sunt cuprinse în volumele *Imposibila întoarcere* (1971) și *Viața ca o pradă* (1977).

PENTRU ÎNCEPUT

● Citiți enunțurile de mai jos și alegeți dintre ele trei cu care sunteți de acord în cea mai mare măsură.

Un profesor îți poate face simpatică sau antipatică o materie.	Un profesor se poate impune în fața elevilor numai prin exigență.
Profesorul cel mai iubit este cel care discută cu elevii toate problemele lor.	Profesorul poate învăța, la rândul său, de la elevi.
Profesorul trebuie să transmită elevilor cât mai multe informații.	Un profesor nu este un savant, ci un om care-i formează și îi ajută pe elevi să se descopere.

• Alcătuiți grupuri de câte doi elevi. Alegeți împreună doar două enunțuri cu care sunteți amândoi de acord. Pentru a ajunge la acest rezultat, fiecare dintre voi va încerca să-l convingă pe celălalt prin argumente pentru alegerea sau renunțarea la unul dintre enunțurile de mai sus.
• Alcătuiți grupuri de câte șase elevi. Alegeți, prin aceeași modalitate, un singur enunț care să întrunească acordul a cât mai mulți dintre voi.
• Întreaga clasă va alege, în urma unei dezbateri finale, un singur enunț dintre cele propuse de fiecare grupă. Acesta va reprezenta opinia majoritară.

ORA DE ISTORIE
de Marin Preda

De ce îmi plăcea istoria? Fiindcă aveam sentimentul că trăiesc de atunci, de pe vremea egiptenilor și asirienilor. Aveam cincisprezece ani, dar îmi simțeam gândirea milenară (sentiment miraculos, care se micșorează pe măsură ce începem să trăim) și îmi dădeam seama că la capătul viu al acestui fluviu care înainta spre necunoscut eram eu. Asta era neîndoielnic: nu eu eram punctul la care ajunsese până atunci istoria? Cine altcineva? Cei dinaintea mea erau bătrâni și vedeam până unde o aduseseră. Era acum rândul meu.

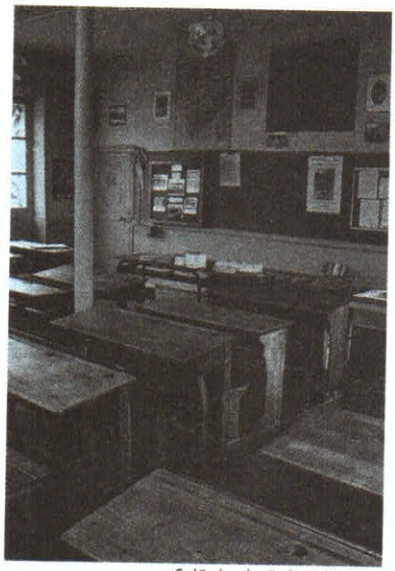

Sală de clasă de odinioară

Stăteam rezemat de bancă și mă uitam, în timpul orelor, la profesori fără să-i văd și adesea fără să-i aud, copleșit de acest sentiment divin care ne face atât de bătrâni, fiind atât de tineri, și din care ni se formează pentru totdeauna idealurile și visurile. Totul e posibil pentru noi. De ce nu? Și una din cele mai frumoase ore din cei patru ani de școală normală pe care i-am urmat nu se poate reda, fiindcă relief au numai lucrurile negative, iar lumina din sufletul nostru cu cât e mai puternică, cu atât mai mult subțiază toate contururile din amintire și ne descurajează să le reconstituim. Profesorul nostru de istorie de la Cristur-Odorhei, unde fusesem transferat în urma desființării școlii normale din Abrud, era un om mic de statură, chiar foarte mic, la limita dintre un pitic și un om normal, cu toate acestea nu se întâmplă nimic rău între el și noi, reuși să ne impună respect fără să fie silit să ne determine să ne fie frică de puterea pe care o avea, ca orice profesor, de a ne da note pedepsitoare sau subiecte grele la teze. Pentru un om pândit de complexul staturii sale desigur că asta era o victorie pe care o apreciam doar cu instinctul, ținând la el în mod nejustificat, deși în privința notelor era la fel de sever ca orice profesor care nu dorește să aibă în clasa lui corigenți. Nici măcar nu-mi amintesc să-mi fi dat seama că până la ora aceea ar fi știut atâta istorie încât să ne facă la orele lui să-l ascultăm cu răsuflarea tăiată.

Și într-o zi intră în clasă un necunoscut însoțit de directorul școlii, un domn ale cărui picioare păreau mai înalte decât profesorul nostru întreg. Directorul s-a retras și acest necunoscut s-a urcat la catedră și a început să urmărească tăcut desfășurarea orei. Era, desigur, un inspector. Micul nostru profesor începu să se plimbe liniștit printre bănci, deși de obicei se ferea, fruntea lui abia se zărea dintre noi. Cu un glas al cărui timbru mă atinse ca o surpriză niciodată trăită de mine, îmi rosti, în tăcerea care se lăsase, numele. Glasul său era aproape frățesc, părea să-mi spună: „Uite, tot ce gândești și simți tu eu știu de mult, dar te-am lăsat și nu ți-am dat note mari, fiindcă mi-am dat seama că dacă te turbur poate că nu vei mai iubi atât de mult istoria, care e secretul lecturilor tale, dar acum am nevoie de tine și trebuie să-mi spui ce știi.“ M-am ridicat în picioare și în clipa aceea toate culorile pe care le îmbrăcau lucrurile și chipurile celorlalți parcă s-au intensificat brusc, lumina geamurilor înalte a devenit parcă violetă, cotoarele albastre ale manualelor de pe bănci au prins dungi roșii...

— Pe cine, a rostit micul nostru profesor punctându-și întrebarea prin apăsări cu pumnul în podul palmei, a chemat Ludovic al XIV-lea să redreseze finanțele și când, în ce moment al domniei sale?

Mi-am dat seama că nu trebuie să mă laud cu știința mea și răspunsul să nu fie o demonstrație, dar nici sec să nu fie. Trebuia să arătăm că știm, și nu că am învățat.

— Ludovic al XIV-lea, am început eu, a anunțat în consiliul de miniștri, în 1661, că are intenția să domnească

Ora de istorie **constituie capitolul al VII-lea din volumul *Viața ca o pradă* (1977), scriere în esență memorialistică, în care autorul mărturisește aventura devenirii sale ca scriitor.**
Titlul fragmentului reprodus aici aparține autorilor manualului.

de-atunci încolo prin el însuși, și una dintre primele lui măsuri a fost să-l destituie de îndată pe Fouquet, care era un jefuitor, și să-l numească în locul lui la finanțe pe Colbert.

— Cine era Colbert?

Cum să nu știu cine era acest om care, după ce făcuse atâtea pentru Franța și regele său, murise în dizgrație, fiindcă încercase (de altfel zadarnic) să-l împiedice pe monarhul cheltuitor să nu ruineze regatul? Abilă manevră a profesorului, care prin răspunsurile mele reîmprospăta memoria celorlalți și obținea apoi de la ei ceea ce dorea și fără să insiste în mod deosebit, ca și când toată clasa era pasionată de materia lui... După care a început să vorbească el însuși, intrând în materia lecției următoare, în timp ce, cu un mormăit gros, de satisfacție nedefinită, omul cu picioare înalte, de la catedră, se ridica și o lua spre ieșire.

Nici un semn de complicitate nu s-a schițat între noi după plecarea lui, micul profesor și-a continuat lecția, și la sfârșit și-a luat catalogul prea mare pentru el, și-a pus pălăria pe cap și a ieșit, în timp ce noi toți ne-am ridicat în picioare. O dată ușa închisă și rămași singuri, ne-a apucat pe toți deodată o sminteală, am răcnit literalmente de entuziasm și am început să ne încăierăm, azvârlind unii în capetele altora cu ce ne venea în mână, manuale, caiete... A intrat pedagogul, care ne-a întrebat foarte nedumerit, din ușă, ce era cu noi, înnebunisem?

Câteva luni mai târziu, micul nostru profesor deodată a lipsit. Și atunci am aflat cu tristețe că a fost chemat în concentrare. Nu s-a mai întors la noi până la sfârșitul anului și nu știu nici azi dacă s-a mai întors vreodată, undeva, din războiul care avea să înceapă curând...

Personalități

Ludovic al XIV-lea (1638–1715), rege al Franței între 1643 și 1715, supranumit „Regele-Soare".
Nicolas Fouquet (1615–1680), intendent al casei regale, destituit în 1661 de Ludovic al XIV-lea și condamnat la detenție pe viață din cauza abuzului de putere.
Jean-Baptiste Colbert (1619–1683), om politic francez, numit ministru de stat în 1661. A avut un rol important în domeniul administrației și finanțelor.

Note lexicale
instinct, s.n. — reflex înnăscut
redresa, vb. — a aduce sau a reveni la o poziție, la funcționarea normală după o perturbație accidentală; a (se) îndrepta
complicitate, s.f. — (în text) înțelegere tacită între două sau mai multe persoane
literalmente, adv. — în adevăratul înțeles al cuvântului; de tot, cu totul

Litografie reprezentând o școală franceză din 1880

DISCUTAREA TEXTULUI

Pornind de la întrebarea „De ce îmi plăcea istoria?", discutați, iar apoi scrieți în caiete un text de maximum zece rânduri, în care să explicați de ce vă place sau de ce nu vă place această materie.

Structura textului

1. Textul poate fi delimitat în patru secvențe: (a) reflecțiile autorului; (b) evocarea profesorului; (c) povestirea propriu-zisă și (d) epilogul. Identificați aceste secvențe.

Rembrandt, *Titus citind*

2. Discutați modalitățile prin care se face trecerea de la o secvență la alta (de pildă: întrebarea inițială, indicii temporali etc.).

● „Era acum rândul meu..."

1. Arătați cui îi aparțin reflecțiile prezentate la începutul textului: naratorului adult sau copilului de cincisprezece ani? Argumentați cu exemple extrase din text.

2. Identificați figura de stil realizată prin cuvintele subliniate în pasajul de mai jos. Explicați, din această perspectivă, semnificația întregului pasaj: „Îmi dădeam seama că la *capătul viu* al acestui *fluviu* care înainta spre necunoscut eram eu".

3. Discutați între voi următoarele pasaje, referindu-vă la modul în care sunt percepute trecutul și prezentul:

a. Asta era neîndoielnic: nu eu eram punctul la care ajunsese până atunci istoria? Cine altcineva? Cei dinaintea mea erau bătrâni și vedeam până unde o aduseseră. Era acum rândul meu.

b. Mă uitam [...], copleșit de acest sentiment divin care ne face atât de bătrâni, fiind atât de tineri, și din care ni se formează pentru totdeauna idealurile și visurile.

4. Explicați sensul sintagmelor „gândire milenară" (din primul paragraf) și „sentiment divin" (din al doilea paragraf).

● Evocarea

Dicționar literar

Evocarea este o formă de reînviere a unor imagini ale trecutului, referitoare la evenimente, persoane etc.

1. Sunteți de acord cu ideea că „relief au numai lucrurile negative, iar lumina din sufletul nostru cu cât e mai puternică, cu atât mai mult subțiază toate contururile din amintire și ne descurajează să le reconstituim"? Explicați. Puteți organiza o dezbatere cu participarea unui număr egal de elevi, care să susțină sau să respingă această idee.

2. Notați în caiete elementele prin care este portretizat profesorul de istorie.

3. Alegeți cuvântul care exprimă cel mai fidel tonul evocării: ironic • afectuos • cinic • nostalgic • admirativ • critic • detașat • dezaprobator • respectuos. Identificați cuvintele sau pasajele care pun în evidență acest ton.

4. Explicați atitudinea elevilor față de profesorul lor.

● Inspecția

1. Rezumați în cinci rânduri întâmplarea relatată în această secvență a textului.

2. Comentați felul în care este prezentat inspectorul, în raport cu profesorul de istorie.

3. Lecția la care asistă inspectorul diferă în anumite privințe de o lecție obișnuită? Indicați elementele din text care ar putea pune în evidență acest lucru.

4. Copilul interpretează gesturile și glasul profesorului, dându-le o semnificație aparte. Dați cel puțin două explicații pentru acest fapt.

Personalități

Rembrandt van Rijn (1606–1669), pictor și gravor olandez, unul dintre cei mai faimoși artiști ai lumii. Forța expresivă a picturilor sale derivă din măiestria de a folosi clar-obscurul (efectele de întuneric și lumină).

5. Cum explicați emoția copilului când profesorul îi cere să răspundă? În ce fel se manifestă această stare a elevului?

6. Vi s-a întâmplat să trăiți asemenea momente? Povestiți pe scurt unul dintre ele.

7. Din paragraful „Mi-am dat seama..." se pot deduce câteva aspecte în funcție de care elevul își pregătește răspunsul. Enumerați-le.

8. Discutați semnificația frazei: „Trebuia să arătăm că știm și nu că am învățat".

9. Selectați dintre următoarele variante pe cele mai apropiate de modul în care apare istoria prin prisma dialogului dintre profesor și elev: o înșiruire de fapte • un amalgam de nume și de date • un ansamblu de întâmplări ordonate logic • o poveste a cărei înțelegere presupune implicare intelectuală și sufletească din partea celui care învață.

10. Elevul observă cu atenție strategia didactică a profesorului și o apreciază ca pe o „abilă manevră". În ce anume constă aceasta?

11. De ce credeți că se creează o complicitate între profesor și elev? Sau este numai impresia elevului că aceasta există? Comentați, referindu-vă la exemple din text.

12. Discutați între voi și explicați „sminteala" care-i cuprinde pe copii după terminarea lecției.

● Epilogul

1. Finalul textului este deschis („nu știu nici azi dacă [profesorul] s-a mai întors vreodată undeva, din războiul care avea să înceapă curând"). Cunoașteți și alte texte cu un final asemănător? Exemplificați.

2. Ce anume se poate desprinde dincolo de cuvintele din enunțul reprodus mai sus?

Alegeți dintre variantele următoare: o meditație asupra destinului unui om • o reflecție asupra războiului • un îndemn adresat cititorului de a medita la destinul uman confruntat cu istoria.

DINCOLO DE TEXT

Realizați un scurt eseu pornind de la ideea exprimată în secvența „Totul e posibil pentru noi. De ce nu?".

ÎN LOC DE SFÂRȘIT

Explicați, bazându-vă pe experiența proprie, dacă între o lecție oarecare și una la care asistă un inspector există deosebiri. Credeți că ultima este, de obicei, „regizată"? Dacă da, de ce?

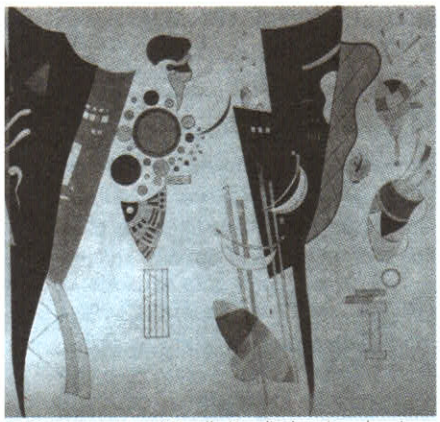

Wassily Kandinsky, *Acord reciproc*

Personalități

Wassily Kandinsky (1866–1944), pictor de origine rusă, grafician și teoretician al artei, fondatorul mai multor grupări artistice. Unul dintre principalii promotori ai picturii abstracte.

incipit și final

Dicționar literar

Finalul deschis îi oferă cititorului posibilitatea de a-și imagina mai multe continuări posibile ale unei narațiuni. Adesea, finalul deschis poate fi începutul unei noi povestiri (de exemplu, în scrierile în foileton, în serialele TV etc.).

Realitate, adevăr și ficțiune

Dicționar literar

Memorialistica este o specie literară de graniță. Memorii pot scrie și oameni care nu s-au manifestat niciodată ca scriitori (oameni politici, oameni de știință etc.). Memorialistica poate fi citită și ca *relatare factuală* (adevărată sau falsă), dar și ca *text ficțional* (nici adevărat, nici fals). Ea devine lectură literară din momentul în care adevărul celor relatate nu îl mai interesează decât în mică măsură pe cititor. Totodată, memoriile pot constitui o importantă sursă documentară. În acest caz, cititorul se preocupă să restituie imaginea corectă a evenimentelor relatate.

Era mai mult decât un roman autobiografic. Voiam să fie în același timp un document exemplar al adolescenței. Îmi propusesem să nu schimb nimic, nici să nu inventez — și cred că m-am ținut de cuvânt. [...] Valoarea pe care o acordam eu era în primul rând documentară. Îmi spuneam că pentru întâia oară un adolescent scria despre adolescență și scria întemeiat pe „documente".

(Mircea Eliade, *Memorii*)

Dicționar literar

Roman documentar — tip de roman modern, care, chiar dacă nu „inventează" nimic, atrage interesul cititorului mai degrabă spre *semnificația* faptelor narate decât spre *adevărul* acestora.

Eu real / eu ficțional — opoziție care marchează diferența dintre persoana reală a scriitorului și ipostazele acesteia în textele ficționale (ca narator, ca eu liric sau ca personaj).

1. Ce credeți că e mai important în textele lui Ion Creangă, Mircea Eliade și Marin Preda studiate în această unitate? Alegeți dintre următoarele răspunsuri sau formulați altele:

- reconstituirea exactă a faptelor, așa cum s-au petrecut ele;
- construirea unor personaje interesante, atractive pentru cititor;
- prezentarea modului în care cel care povestește a fost marcat de ce i s-a întâmplat în viață;
- crearea, pentru cititor, a impresiei că participă nemijlocit la experiența trăită de personaj.

2. Care dintre cele trei scrieri menționate vi se pare că are un caracter documentar mai pronunțat? Argumentați.

3. Deși *Amintiri din copilărie* pornește de la o realitate biografică, s-a afirmat despre această scriere că ea înfățișează „copilăria copilului universal" (G. Călinescu). Comentați această afirmație, discutând în ce fel datele personale ale unei biografii pot căpăta o semnificație general-umană.

4. De ce credeți că Marin Preda omite numele profesorului său de istorie? Alegeți dintre variantele: nu și-l mai amintește • nu vrea să îi dezvăluie identitatea pentru a nu-l pune într-o situație stânjenitoare • identitatea reală a personajului nu are nici o relevanță pentru relatare.

5. În textul memorialistic al lui Marin Preda se insistă asupra staturii mici a profesorului de istorie. Ce justifică, în opinia voastră, această insistență? Discutați următoarele răspunsuri posibile, argumentând cu referiri la text:

- intenția unei prezentări exacte, amănunțite a faptelor;
- intenția reliefării unui contrast semnificativ dintre statura profesorului, pe de o parte, profesiunea și comportamentul său, pe de altă parte.

6. Citiți pasajul alăturat din *Memoriile* lui Mircea Eliade, referitor la scrierea cărții sale, *Romanul adolescentului miop*. De ce credeți că ultimul cuvânt este pus între ghilimele?

7. Expresia „roman documentar" este, în aparență, contradictorie. Comentați această contradicție din punctul de vedere al diferenței dintre *subiectul* romanului lui Mircea Eliade — derularea vieții proprii în anii adolescenței — și *tema* sa declarată — adolescența. Cum interpretați, în acest context, formularea „un document exemplar al adolescenței"?

8. Revedeți exercițiul 1 de la „Dincolo de text", p. 113 și discutați observațiile făcute prin prisma explicațiilor alăturate despre „eul real" și „eul ficțional".

Texte auxiliare

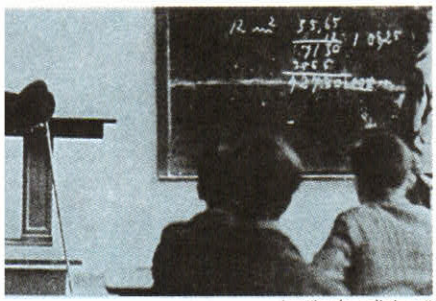

Lecție de odinioară

● ȘCOALĂ ȘI VIAȚĂ / ELEVI ȘI PROFESORI

LA LECȚIE
de Marin Sorescu

De câte ori sunt scos la lecție
Răspund anapoda
La toate întrebările.

— Cum stai cu istoria?
Mă întreabă profesorul.
— Prost, foarte prost,
Abia am încheiat o pace trainică
Cu turcii.

— Care e legea gravitației?
— Oriunde ne-am afla,
Pe apă sau pe uscat,
Pe jos sau în aer,
Toate lucrurile trebuie să ne cadă
În cap.

— Pe ce treaptă de civilizație
Ne aflăm?
— În epoca pietrei neșlefuite,
Întrucât singura piatră șlefuită
Care se găsise,
Inima,
A fost pierdută.

— Știi să faci harta marilor noastre speranțe?
— Da, din baloane colorate.
La fiecare vânt puternic
Mai zboară câte un balon.

Din toate astea se vede clar
C-o să rămân repetent,
Și pe bună dreptate.

1. Indicați trei elemente din text, care să demonstreze că nu este vorba despre o lecție obișnuită.

Profil

Marin Sorescu (1936–1996), poet, dramaturg, prozator și eseist contemporan. Debutează cu volumul de parodii *Singur printre poeți* (1964), care-l situează printre vocile cele mai originale ale poeziei de după război. Prospețimea viziunii, cultivarea paradoxului, ironia și autoironia sunt notele caracteristice ale poeziei sale. Cele mai importante volume de poezii sunt: *Moartea ceasului* (1967), *Tinerețea lui Don Quijote* (1968), *Suflete, bun la toate* (1969), *La Lilieci, I, II* și *III* (1972, 1973, 1979), *Descântoteca* (1975), *Fântâni în mare* (1982). Piesele sale (*Există nervi, Iona, Paracliserul, Matca, Pluta Meduzei, Răceala, A treia țeapă, Casa evantai, Luptătorul pe două fronturi*) au adus un suflu nou în teatrul românesc contemporan, bucurându-se de aprecierea criticii și a publicului. A scris, de asemenea, romane (*Trei dinți din față* și *Viziunea vizuinii*) și eseuri (*Insomnii, Teoria sferelor de influență, Starea de destin*).

Poezia *La lecție* face parte din volumul de versuri *Tușiți (1970).*

2. În jocul de-a lecția, există un elev și un profesor. Cine ar putea fi profesorul? Alegeți dintre următoarele variante:
- un prieten
- propria conștiință
- viața însăși
- un profesor adevărat

3. Dincolo de caracterul ludic al poeziei, aceasta transmite o viziune asupra lumii și a existenței. Cum este aceasta? Alegeți dintre răspunsurile următoare:
- optimistă
- pesimistă
- autoironică
- ironică
- utopică
- umoristică

4. Discutați semnificația ultimei strofe a poeziei.

5. Lucrați în echipă cu un coleg din clasă. După modelul poeziei *La lecție*, unul va pune o întrebare, iar celălalt va răspunde. Alegeți dialogul cel mai reușit.

TOT MAI ÎNVEȚI, MAICĂ?

de G. Călinescu

— fragment —

Profil

G. Călinescu (1899–1965), istoric și critic literar, autor al lucrărilor *Istoria literaturii române de la origini până în prezent* (1941), *Viața lui Mihai Eminescu* (1932), *Opera lui Mihai Eminescu* (1934–1936), *Viața lui Ion Creangă* (1938). A scris, de asemenea, romane: *Cartea nunții* (1933), *Enigma Otiliei* (1938), *Bietul Ioanide* (1953), *Scrinul negru* (1960) și poezii: volumul *Lauda lucrurilor* (1963).

Pe vremuri, după ce-mi terminasem studiile universitare și aveam de-acum un rost, ședeam în gazdă la o obișnuită babă, care închiria camere mobilate. Baba era cumsecade, casa liniștită, iar eu prea puțin ocupat exterior, în timpul zilei. Scăpat de grijile diplomelor, citeam pentru mine, de plăcere. Pe seară ieșeam în oraș, cutreieram librăriile și anticăriile, iar ziua, pe arșiță (era vară), ședeam în casă și citeam. O altă babă ar fi putut fi mulțumită. Nu făceam nici un zgomot, nici o dezordine și nu pătam, prin aduceri de tinere fete în casă, reputația imobilului la care par a ține atât (dar se prefac) văduvele. De fapt baba nu era nemulțumită, ci intrigată. În repetate rânduri ea căută să mă descoase. Eu îi plăteam chiria nu regulat, ci anticipat, dar vedeam că baba avea bănuiala că n-am nici o ocupație serioasă și că aș putea s-o păgubesc mai târziu.

— Maică — zicea ea —, n-ai dumneata frate, prieten, om care să te vadă?

— Ba am, dar ce nevoie să vină aici?

— Ei, mai vorbești, mai petreci ca tinerii; aveam pe un elev de administrație, tare mai era vesel, bată-l norocul, cânta și vorbea toată ziua. De la el am gramofonul. Veneau aici toți prietenii lui, beau bere, glumeau.

— Eu sunt ocupat!

— N-ai fi bolnav cumva! La vârsta asta tinerii sunt cam slabi de piept.

— Ba sunt sănătos tun, nu vezi?

— Sănătate să dea Dumnezeu! — declara baba, văzând că nu mă poate dovedi.

Altă dată însă iar mă ispitea:

— Greu și cu dumneavoastră până isprăviți cartea. O să dai examenele și ai să scapi de ponos. Am avut chiriașă tot în odaia asta o studentă. Doamne, ce mai citea! Citea și lua

Tableta cu caracter autobiografic *Tot mai înveți, maică?* a apărut în revista *Jurnalul literar* (1939).

Învățătura e desfătare, podoabă și dibăcie. Desfătare, căci te îndeletnicești cu dânsa departe de lume și în singurătate, podoabă, când se vădește prin vorbă; dibăcie, în cumpănirea și împlinirea afacerilor zilnice. Căci oamenii îndemânatici pot să ducă la bun sfârșit sau chiar să judece lucrurile luate în parte; dar vederea cuprinzătoare, plănuirea și cârmuirea treburilor se săvârșește cu mai multă iscusință de către cei învățați. Să zăbovești prea mult cu dobândirea învățăturii înseamnă lene; să faci prea multă paradă de ea este afectare; iar să judeci numai după dânsa înseamnă pedanterie. Ea desăvârșește firea și este desăvârșită de experiență — căci darurile firești sunt aidoma plantelor: trebuie îngrijite și tunse prin studiu. Dar învățătura însăși dă povețe prea generale, afară numai dacă nu este zăgăzuită de experiență. Oamenii șireți disprețuiesc învățătura, cei simpli o admiră, iar cei înțelepți se folosesc de dânsa. [...] Nu citi pentru a contrazice sau pentru a tăgădui și nici spre a crede fără a cerceta, și nici spre a afla prilej de vorbă sau de conversație, ci numai spre a cumpăni și a cugeta. Unele cărți sunt făcute spre a fi gustate, altele înghițite și numai puține spre a fi rumegate și mistuite.

(Francis Bacon, *Despre învățătură*)

Profil

Francis Bacon (1561–1626), om politic și filozof englez. A scris *Eseuri* (1597), *Noul Organon* (1620) și *Marea Reconstrucție* (1623). Susține ideea că natura nu poate fi cunoscută decât prin observare rațională și metodică.

G. Călinescu la masa de lucru

aspirină, lua aspirină și citea. Da' a terminat și s-a și măritat, și acum e bine, la rostul ei. Ai să termenezi și dumneata odată, cu voia lui Dumnezeu.

Baba, șireată, vorbea așa de repede că n-o puteai întrerupe.

— Da nu ți-am spus că am terminat demult, că sunt licențiat? Sunt chiar profesor. Altfel din ce ți-aș plăti chiria?

— O fi, o fi, dacă zici dumneata.

Și i-am arătat babei atâtea acte, încât s-a convins. Dar apoi iar m-a sâcâit:

— Grea meserie și profesoratul ăsta dacă trebuie să citești mereu. Copiii citesc, d-ta citești!

Într-o zi însă mi-a spus vorba memorabilă:

— Tot mai înveți, maică?

— Cum asta?

— Păi dacă zici că ai terminat, ce tot înveți mereu? Nu ți-ajunge atâta școală? Școală primară, liceu, universitate, ți s-o fi acrit și dumitale. Acum mai pune-te și dumneata pe trai, c-a trecut vremea învățăturii.

— Dar eu nu învăț, cocoană, eu citesc.

— Ei, citești! Dacă citești nu înveți? Să stau eu toată ziua cu nasul în cărți!

1. *A citi* înseamnă *a învăța?* Răspundeți, folosind argumente din textul dat.

2. Discutați, exprimându-vă părerea în legătură cu ideile:
- studiul se termină o dată cu școala;
- numai elevul învață, nu și profesorul.

3. În ce categorie dintre cele identificate de Fr. Bacon (șiret, simplu, înțelept) poate fi încadrată „baba"? Dar profesorul?

4. Selectați și comentați acele elemente din text care produc umorul.

5. Discutați semnificația ultimei replici a femeii: „Să stau eu toată ziua cu nasul în cărți!"

AMINTIRILE UNEI FETE CUMINȚI

de Simone de Beauvoir

— fragment —

Institutul Adeline Désir cuprindea interne, semiinterne, externe supravegheate și altele care, ca și mine, se mărgineau să urmeze cursurile; de două ori pe săptămână se țineau orele de cultură generală; durau fiecare câte două ceasuri; pe lângă asta, învățam engleza, pianul, catehismul. Emoțiile mele de neofită nu se tociseră: în clipa când Domnișoara își făcea intrarea, timpul devenea sacru. Profesoarele nu ne istoriseau nimic din cale-afară de palpitant; noi le spuneam pe dinafară lecția, ele ne corectau temele; dar nici nu le ceream nimic altceva decât să-mi consfințească în mod public existența. Meritele mele erau înscrise într-un catalog care le veșnicea amintirea. De fiecare dată trebuia, dacă nu să mă depășesc, barem să mă egalez pe mine însămi: partida se juca mereu de la-nceput; m-ar fi surprins teribil să pierd, victoria mă îmbăta. Tot anul îmi era jalonat de aceste momente sclipitoare: fiecare zi ducea undeva. Îi compătimeam pe oamenii mari, ale căror săptămâni uniforme abia de sunt înviorate de sărbezeala duminicilor. Să trăiesc fără s-aștept nimic mi se părea îngrozitor.

Așteptam, eram așteptată. Răspundeam fără răgaz unei solicitări care mă apăra de întrebarea: de ce mă aflu, oare, aici? Așezată la biroul lui tăticu, traducând un text englezesc sau trecând pe curat o compunere, îmi ocupam locul pe pământ și făceam ceea ce trebuia făcut. Arsenalul de cenușare, călimări, *coupe-papier*-uri, creioane, tocuri risipite în jurul sugativei trandafirii făcea parte din această necesitate: ea îmbrățișa lumea întreagă. Din fotoliul meu de studiu auzeam muzica sferelor.

Totuși nu-mi îndeplineam cu aceeași râvnă toate sarcinile. [...] Nu suportam plictisul, căci se transforma numaidecât în anxietate; de-aceea, am mai spus-o, detestam trândăvia; dar muncile care-mi imobilizau trupul fără a-mi absorbi și spiritul lăsau în mine același gol. Mama-mare izbuti să-mi trezească interesul pentru tapiserie și pentru broderia la gherghef: trebuia să supui lâna sau bumbacul rigorii unui model și-a unei urzeli, și acest consemn mă atrăgea oarecum; am lucrat vreo duzină de garnituri pentru spătare și am acoperit cu o tapiserie oribilă un scaun din odaia mea. Sabotam, însă, tivurile, însăilările, întăriturile, festoanele, cruciulițele, broderia în relief, macramé-ul.

Traducere de Anca-Domnica Ilea

Note lexicale

neofit, s.m. — persoană care a îmbrățișat de curând o altă religie, abandonând credința veche; prin extensie, persoană intrată de curând într-o colectivitate; neinițiat

coupe-papier (fr., pron. cuppapié) — cuțit pentru tăiat hârtie (filele unei cărți)

Profil

Simone de Beauvoir (1908–1986), scriitoare franceză, autoare a volumelor *Toți oamenii sunt muritori* (1946), *Al doilea sex* (1949), *Mandarinii* (1954), *Bătrânețea* (1970).

Textul reprodus provine din romanul autobiografic *Amintirile unei fete cuminți* (1959).

1. Notați în caiete trăsăturile modelului de educație al Institutului „Adeline Désir". Referiți-vă la ce se învață, cum se învață, cine învață (numai fete sau numai băieți) și la relația dintre elevi și profesori.

2. Comentați enunțul: „Din fotoliul meu [...] auzeam muzica sferelor". Credeți că studiul poate oferi asemenea trăiri?

3. Studiul este văzut de autoare ca o competiție cu colegele și cu sine însăși. Identificați pasajul corespunzător din text.

4. Alcătuiți grupuri mixte de câte cinci elevi / eleve. Dezbateți următoarele probleme:

- Ce le place să învețe mai mult fetelor / băieților?
- Există activități pe care trebuie să le facă numai fetele, respectiv băieții?

Funcțiile limbajului

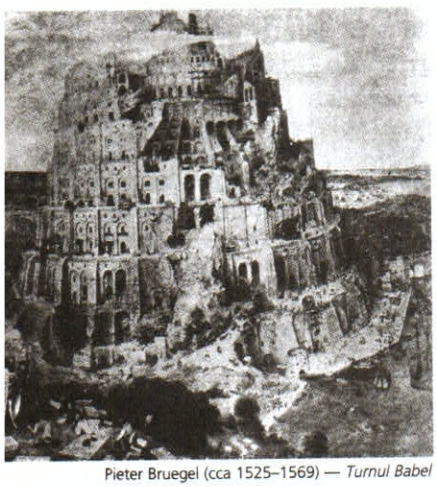

Pieter Bruegel (cca 1525–1569) — *Turnul Babel*

UN MODEL SCHEMATIC AL COMUNICĂRII

Comunicarea presupune *un vorbitor (locutor), un destinatar, un mesaj* (oral sau scris) și *un canal de transmitere* (aerul, linia telefonică, poșta etc.).
Mesajul e compus pe baza unui *cod* (o limbă anume, un inventar de semne grafice etc.) și are de obicei *un subiect, o temă* (reală sau imaginară).
Într-un act de comunicare, limbajul servește:
a. la a exprima subiectivitatea locutorului: stările, sentimentele, valorile sale; aceasta e așa-numita **funcție expresivă** sau **emotivă** a limbii (mijloace specializate pentru a o realiza sunt interjecțiile: *Ah! Vai!*);
b. la încercarea de a-l influența, de a-l incita la acțiune pe interlocutor, prin îndemn, ordin, rugăminte etc. (**funcția de apel** sau **conativă**, pe care o ilustrează foarte bine imperativele: *Vino! Spune!*);
c. la a transmite informații despre lumea reală sau imaginară (**funcția referențială**);
d. la a controla „canalul", menținând contactul dintre interlocutori, prin verificări și confirmări (**funcția fatică**, în formule ca *Alo! Hei! Mă asculți? — Așa, da, da*);
e. la a controla „codul", cuvintele folosite, discutându-le înțelesul sau forma, pentru a favoriza înțelegerea lor corectă (**funcția metalingvistică**);
f. la a pune în valoare mesajul ca atare, asigurându-i cea mai bună organizare, reliefare (**funcția poetică**).
Funcțiile limbajului au fost descrise în forma de mai sus de R. Jakobson: modelul e ușor de înțeles, fiindcă fiecare funcție apare în legătură cu câte unul dintre componentele actului de comunicare.
Într-un mesaj se manifestă de obicei mai multe funcții ale limbajului, simultan, dar unele sunt dominante în anumite secvențe.

1. Arătați care sunt elementele componente ale actului de comunicare în următoarele cazuri:
- scrierea unei felicitări către un prieten;
- un spectacol cu *O scrisoare pierdută*;
- compunerea unei poezii.

Enciclopedie

Turnul Babel — turn construit în Babilon (vezi „Geneza" XI, 1–9) de fiii și urmașii lui Noe pentru a ajunge până la cer. Drept pedeapsă, Dumnezeu le-a încurcat limbile și, pentru că oamenii nu s-au mai înțeles între ei, turnul a rămas neterminat. Este un simbol al confuziei.

Dicționar

Funcția expresivă și cea **conativă** sunt interdependente: exprimarea unui sentiment sau a unei senzații poate fi o cerere indirectă („Mi-e foame!"), iar un îndemn sau o rugăminte presupun de obicei o dorință a vorbitorului („Ajută-mă!").

2. Identificați funcțiile limbajului dominante în fiecare din enunțurile următoare:

a. Băiete, te rog să pleci imediat!
b. Trenul pleacă la ora 7.
c. „Interdisciplinaritate" e un cuvânt lung.
d. Înțelegi? Asta e situația, nu?
e. Of! tare sunt obosit... Ce zi îngrozitoare!
f. Ce-i pasă lui? Ce-am avut și ce-am pierdut, azi aici, mâine-n Focșani.

3. Identificați în strofele de mai jos elementele de limbaj care marchează orientarea mesajului spre interlocutor. Arătați în ce măsură prin ele se exprimă și subiectivitatea locutorului (dorințe, atitudini etc.).

Numai tu, popor române, să zaci vecinic în orbire?
Numai tu să fii nevrednic de-acest timp reformator?
Numai tu să nu iei parte la obștească înfrățire,
La obștească fericire,
La obștescul viitor?

[...] Hai, copii de-același sânge! hai cu toți într-o unire
Libertate-acum sau moarte să cătăm, să dobândim.
Pas, români! Lumea ne vede... Pentru-a patriei iubire,
Pentru-a mamei desrobire
Viața noastră să jertfim!

(V. Alecsandri, *Deșteptarea României*)

4. Identificați secvențele metalingvistice din fragmentele de mai jos și explicați care este rolul lor în actul de comunicare respectiv.

a. Janțu ăla, c-așa să numește ăla, zăru dă la urmă, să numește janț, ala-l pune într-un... la noi..., la munte-i spune bădău, aicia la țară îi spune putinei, îl pune și mai pune și câte-o țâr' dă lapte peste iel și scoate unt. (*Texte dialectale — Muntenia*, I; transcriere simplificată)

b. — Cum, voi nu știți ce e o *inițiativă*? a întrebat cu un accent afectat Tătuțu.

Baruțu se gândește... Mițu se gândește... Gelos că sora lui învață abecedarul și se fudulește cu consoanele, Baruțu se repede.

— Începe cu *bî*, zice Baruțu... (*Știa că numele lui începe cu bî*). (T. Arghezi, *Cartea cu jucării*)

5. Indicați mijloacele prin care se manifestă funcția expresivă a limbii (interjecții, propoziții exclamative, cuvinte cu sens evaluativ) în versurile:

Zori răsar și eu sânt treaz,
Plec, mă duc, ah, ce năcaz!
Frați, prieteni las dormind,

Sângur sunt și mor plângând.
Doamne, ce năcaz cumplit
A pierde lucrul iubit!

(C. Conachi, *Zori răsar*)

● FUNCȚIA POETICĂ

Funcția poetică (estetică) este centrată asupra mesajului, asigurându-i acestuia o structurare care îl face perceptibil la nivelul formei și adesea ușor de fixat în memorie. Prin funcția poetică, un mesaj nu mai e un simplu instrument — un vehicul pentru informație —, ci un text interesant în sine: plăcut, frumos, obsedant, amuzant etc. Pregnanța mesajului e produsă de simetrii, repetiții, rime, ritm, sensuri figurate etc. Funcția poetică se manifestă desigur în poezie, dar nu numai în ea; e prezentă în vorbirea curentă, în expresii și locuțiuni populare, în sloganuri, proverbe etc.

1. Proverbele circulă de obicei în mai multe variante. Alegeți pentru fiecare din perechile de mai jos varianta care vi se pare că „sună mai bine". Verificați în fiecare caz dacă varianta pe care ați ales-o are anumite avantaje de organizare formală a mesajului (rimă, ritm, simetrie a numărului de silabe sau a construcției sintactice, concizie).

a. Cum e turcul, așa e și pistolul. / Cum e turcul, și pistolul.
b. Lupu-și schimbă părul, dar năravul ba. / Lupul își schimbă părul, dar nu și năravul.
c. Geaba vii, geaba te duci, geaba rupi cele opinci. / Geaba vii, geaba te duci, geaba rupi niște papuci.
d. Lucrul de azi nu-l lăsa pe mâine. / Nu lăsa pe mâine ce poți face azi.

2. Găsiți trei exemple de utilizări ale limbajului în care funcția poetică să se manifeste în afara literaturii (sloganuri publicitare sau politice, anunțuri ingenioase etc.).

Povestirea. Relatarea

Joc de fotbal

Dan Petrescu trimite balonul spre poarta adversă... preia Vlădoiu... Dorinel Munteanu... Gâlcă... ă... ă... fundașul azerbaidjean Karimov încearcă să preia ... ă... Dorinel Munteanu trece prin apărarea azerbaidjeană... Lupescu... centrează spre Vlădoiu... Vlădoiu!! Goool! Goool!... Stimați telespectatori, este minutul 49 și echipa națională înscrie al treilea gol printr-o lovitură de cap a lui Vlădoiu.

(transcrierea comentariului unui meci transmis în direct la televiziune)

Reprezentativa de fotbal a României a întrecut aseară la pas selecționata Azerbaidjeanului, în ultima partidă pe care «tricolorii» au disputat-o în această vară în preliminariile Campionatului European de Fotbal. În meciul disputat în Ghencea, «tricolorii», conduși în teren de căpitanul Gică Popescu, n-au avut nevoie să se întrebuințeze prea serios în fața unei echipe net inferioare valoric, ceea ce, spre final, a conferit disputei aerul unui joc de vacanță. Au marcat: I. Ganea (minutul 35, cu un șut puternic din interiorul careului, după o bâlbă a apărării adverse), D. Munteanu (minutul 45 — din penalty), Vlădoiu (minutul 49 — cu capul, după centrarea lui Lupescu).

(*Evenimentul zilei*, 10 iunie 1999)

● CUM CITESC O POVESTIRE?

1. Alegeți două dintre textele studiate în această unitate, care pot fi considerate povestiri. Argumentați alegerea făcută.

2. Cui i se adresează aceste texte? Alegeți dintre variantele următoare: unui adult, unui adolescent, unui cititor cu simțul umorului, unui cititor obișnuit sau unui cititor avizat (bun cunoscător al literaturii). Argumentați.

3. Stabiliți scopul pentru care au fost scrise aceste texte. Puteți alege dintre următoarele variante: pentru a informa, pentru a convinge, pentru a atrage interesul cititorului, pentru a-l înspăimânta pe cititor sau pentru a face o argumentație.

4. Notați în caiete:

- indicii de timp și de spațiu (care formează cadrul întâmplării relatate);
- ordinea în care sunt povestite întâmplările (succesiunea prezentării coincide sau nu cu ordinea desfășurării propriu-zise a acțiunii);
- timpurile verbale folosite în prezentarea cadrului, precum și a acțiunii;
- modul în care se trece de la o etapă la alta a acțiunii.

● CUM FAC O RELATARE ORALĂ?

1. În stânga paginii sunt reproduse două texte. Primul reprezintă comentariul unui crainic de televiziune privind o fază a unui meci susținut de echipa de fotbal a României. Al doilea este o relatare a aceluiași eveniment în presa scrisă. Citiți-le cu atenție.

Relatarea este prezentarea amănunțită a unui eveniment. Prin caracterul său analitic, relatarea se apropie de descriere. **Povestirea** este nararea unor fapte, a unor întâmplări. Povestirea se structurează în funcție de acțiunea, evenimentele, întâmplările prezentate.

2. Observați și notați în caiete diferențele dintre relatarea orală și cea scrisă a aceluiași eveniment sportiv. Referiți-vă la:

• structura enunțurilor (propoziții întregi sau propoziții în care se omit unii termeni etc.);
• tonul folosit (detașat / marcat emoțional etc.);
• cursivitatea prezentării / eventualele ezitări;
• dinamica prezentării.

3. Există în primul text câteva elemente care trebuie evitate în relatarea orală. Identificați-le.

Sunetele parazite (de exemplu: *ă...ă, î... î* etc.), precum și unele cuvinte (*și, deci, adică*), devenite parazite prin folosirea lor excesivă, îngreunează receptarea corectă a mesajului. Din acest motiv ele trebuie evitate pe cât posibil.

4. Relatați oral unul dintre următoarele evenimente: o paradă a modei, un meci de handbal, o cursă automobilistică etc. Imaginați-vă că faceți o transmisiune directă.

În relatarea în direct a unor evenimente enunțurile sunt scurte, telegrafice uneori. Atragerea și menținerea interesului spectatorilor / ascultătorilor se face prin:
• dinamismul prezentării;
• ton, care are rolul de a sublinia aspectele importante;
• exclamații;
• formulări care creează suspans;
• ezitarea vorbitorului, care are uneori rolul de a atrage atenția asupra a ceea ce va urma.

● RELATAREA UNEI EXPERIENȚE PERSONALE

1. Încercați să povestiți în fața clasei cea mai buclucașă zi din viața voastră de școlar. Referiți-vă la următoarele trei aspecte:
• cadrul (când și unde s-a petrecut întâmplarea, cine mai era cu voi etc.);
• întâmplarea propriu-zisă (ce s-a întâmplat, ce ați simțit, ce ați făcut după aceea etc.);
• urmările întâmplării (cum vă simțiți acum când vă gândiți la această întâmplare, v-a schimbat viața în vreun fel etc.).

Pentru a realiza o povestire atractivă, puteți urma sugestiile de mai jos:
• începeți prin a capta atenția ascultătorului prin ceva neobișnuit (o glumă sau un enunț scurt și incitant; de exemplu: *Se spune că cine se scoală devreme departe ajunge. Dar eu vă pot povesti o întâmplare care dovedește tocmai contrariul; O să vă spun ceva ce nici prin gând nu v-ar trece* etc.);
• dispuneți cu atenție secvențele narațiunii, astfel încât ele să fie aranjate într-o ordine logică;
• folosiți enunțuri complete, corecte și coerente, evitând ambiguitățile;
• este bine să nu folosiți fraze prea lungi, pentru că ele nu pot fi urmărite de auditoriu;
• utilizați adecvat timpurile verbale (pentru descrierea cadrului sau a personajelor, precum și pentru a evoca întâmplări care se petrec frecvent se folosește cel mai adesea imperfectul; prezentul, perfectul compus sau perfectul simplu se folosesc pentru a indica momente precise ale acțiunii, începutul sau sfârșitul unui eveniment);
• pentru a marca trecerea de la un moment la altul al acțiunii și ordinea temporală se folosesc cuvinte sau sintagme cu valoare temporală (*cândva, la început, mai întâi, pe neașteptate, apoi, în cele din urmă* etc.);
• evitați repetițiile și ezitările;
• folosiți umorul, care dă întotdeauna „sarea și piperul" unei povestiri.

2. Redați în scris povestirea expusă oral la exercițiul anterior.

Rezumatul

Portret de fată (pictură din Pompei)

Din capitolele acelea desperecheate și scrise în stiluri diferite [...], se deslușea repede „subiectul": un adolescent, care simte cum depășise adolescența, e sfâșiat de melancolie, că epoca aceasta (care, i se părea, ar fi putut fi plină de beatitudini) se duce și, totodată, e nerăbdător să se vadă cât mai repede eliberat de ea, ca să-și poată începe „adevărata viață".
Mircea Eliade, *Memorii (1907–1960)*

● CE ESTE REZUMATUL?

1. Citiți fragmentul alăturat din *Memoriile* lui Mircea Eliade privitor la *Romanul adolescentului miop*. Poate fi considerat acesta un rezumat al romanului amintit sau nu? Explicați.

2. Pornind de la unul dintre titlurile de capitol din *Romanul adolescentului miop* (*Premianții, Vacanța, Drumul către mine însumi*) și știind deja cine este personajul principal al romanului, formulați într-o frază ce anume credeți că s-ar putea povesti într-un capitol intitulat astfel.

3. Citiți integral romanul și realizați un rezumat al acestuia de cel mult zece rânduri. Imaginați-vă că rezumatul ar urma să apară pe coperta a IV-a a romanului, având deci rolul de a provoca interesul posibililor cititori.

4. Formați grupuri de câte cinci elevi. Examinați câteva volume al căror rezumat apare pe coperta a IV-a. Evidențiați asemănări și deosebiri între acestea, referindu-vă la: surprinderea aspectelor principale ale subiectului, existența unor amănunte nesemnificative, exprimarea, felul prezentării (captivantă sau seacă, banală) etc.

● REZUMATUL ORAL

1. Rezumați în trei minute o întâmplare sau un eveniment petrecute în ultima săptămână în liceul vostru. Puteți să vă ghidați după sugestiile de mai jos.

Pentru a povesti pe scurt o întâmplare din propria experiență sau auzită de la alții:
- selectați numai evenimentele importante, eliminând detaliile nesemnificative (de exemplu, în textul *„În prima zi de vacanță, am fost la patinoar, unde m-am întâlnit cu Cristi,* prietenul meu din școala generală, care s-a bucurat mult când m-a văzut. S-a schimbat destul de mult, mi s-a părut mai gras", secvențele marcate prin cursive ar putea intra în rezumat, iar celelalte pot fi omise);
- respectați cronologia întâmplărilor povestite;
- rezumatul trebuie să conțină răspunsuri clare la întrebările: *cine?, cum?, de ce?, când?, unde?;*
- exprimați-vă clar și coerent.

Dicționar

Rezumarea este prezentarea succintă, vizând esențialul, a conținutului unor texte sau fapte diverse. Se pot rezuma oral și în scris textele literare epice și dramatice, textele științifice și publicistice, filmele, spectacolele de teatru sau de balet, diverse emisiuni radio și de televiziune, întâmplări din propria experiență etc.

REZUMATUL SCRIS

Rezumați, în scris, capitolul *Corigența* din *Romanul adolescentului miop* de Mircea Eliade. Pentru a face acest lucru, puteți parcurge trei etape:

- pregătirea rezumării;
- redactarea rezumatului;
- corectarea și definitivarea rezumatului.

Pregătirea rezumării

1. Recitiți textul dat pentru a vă reaminti ideea centrală a acestuia (tema).

Este bine ca în timpul lecturii să marcați cu semnul exclamării secvențele importante din punctul de vedere al sarcinii primite (momentele importante ale acțiunii, personajele, cuvintele referitoare la cadrul acțiunii: locul și timpul în care se desfășoară aceasta).

2. Revedeți textul, încercând să stabiliți clar momentele subiectului.

Aceste momente pot fi delimitate prin paranteze drepte sau pot fi numerotate.
Subliniați pe text sau notați în caiete cuvintele-cheie, cele care concentrează esența textului.
Observați legăturile logice între secvențele narațiunii.
Realizați un plan simplu al rezumatului, respectând ordinea în care au fost prezentate întâmplările în textul dat.

Redactarea rezumatului

Pornind de la planul realizat, scrieți rezumatul, ținând seama de următoarele cerințe:

- rezumatul să nu depășească 25 de rânduri;
- să exprimați cu propriile cuvinte esențialul din text;
- relatarea faptelor să fie făcută la persoana a III-a a verbului, la timpul prezent al modului indicativ; acolo unde este vorba despre acțiuni anterioare celei despre care povestiți, puteți folosi perfectul compus sau mai mult ca perfectul;
- nu faceți comentarii personale asupra celor povestite și nu folosiți mărci afective;
- nu folosiți regionalisme, arhaisme sau forme populare, forme care pot apărea în textul de bază; transpuneți-le, acolo unde este cazul, în limbaj standard (vezi și p. 96);
- mai multe cuvinte / secvențe care se referă la aceeași acțiune pot fi redate mai concis (de exemplu, un gerunziu poate concentra o propoziție subordonată);
- din rezumat se exclud descrierile, figurile de stil, elementele retorice și termenii expresivi (interjecții);
- formulări de tipul „Autorul relatează cu umor..."; „Acțiunea se desfășoară..." nu se recomandă, ele fiind specifice comentariului; în rezumat trebuie să vă limitați la a prezenta pe scurt faptele;
- pentru a realiza legătura dintre diversele enunțuri ale rezumatului, puteți folosi cuvinte și expresii ca: *la început, apoi, între timp, de îndată ce, de aceea* etc.

Verificarea și definitivarea rezumatului

1. Recitiți rezumatul pe care l-ați realizat. Verificați următoarele aspecte:

- referirea strictă la ceea ce se povestește, nu la cine și cum povestește (dacă apar asemenea secvențe în rezumatul vostru, eliminați-le);
- logica prezentării și păstrarea elementelor esențiale, fără de care un cititor care nu cunoaște originalul nu ar înțelege despre ce este vorba în rezumatul vostru;
- exprimarea clară și corectă;
- ortografia și punctuația.

2. Transcrieți rezumatul și schimbați-l cu colega / colegul de bancă. Notați-vă observațiile referitoare la rezumatul acesteia / acestuia pe o fișă și discutați-le apoi împreună. Faceți, acolo unde credeți că este cazul, și sugestii referitoare la cum s-ar putea evita o anumită eroare sesizată de voi.

Ce se mai poate rezuma?

1. Rezumați textul științific de la p. 60–62 și textul memorialistic de la p. 114–116, fiecare în maximum 10 rânduri.

Când rezumați texte științifice sau publicistice, acordați atenție titlurilor și subtitlurilor, caracterelor tipografice (literele îngroșate — **aldine**, înclinate — *cursive* etc.), spațierilor unor cuvinte, majusculelor; toate acestea au un rol important în evidențierea aspectelor esențiale din textele respective.

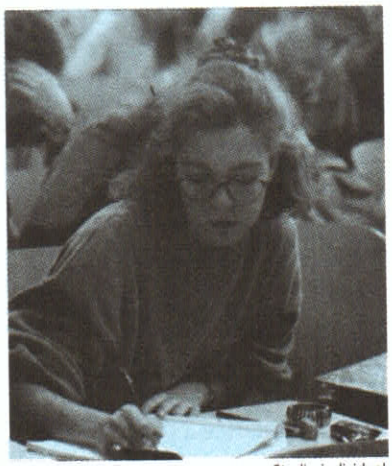

Studiu individual

2. Citiți prezentarea filmului *O altfel de tabără*. Imaginați-vă, după datele din text, întâmplările din filmul menționat. Notați câteva dintre acestea în caiete.

Inevitabil, la sfârșitul fiecărui an școlar, tânărul Morris, zis și „Mud", e trimis de părinți, ca și prietenii săi, fără prea multe comentarii, într-una din taberele de vară ale căror programe impuse variază de la învățarea utilizării computerelor până la antrenament cvasimilitar sau dietă! Vara aceasta însă Morris și banda lui veselă au o idee despre cum ar putea să-și creeze propriul lor paradis de vacanță...

3. Discutați cu argumente pro și contra următoarele afirmații:

- rezumarea este importantă numai pentru pregătirea unor examene;
- a rezuma este o capacitate utilă în viața de toate zilele;
- a rezuma este o îndeletnicire inutilă și plicticoasă;
- a rezuma este mai plăcut decât a povesti pe larg;
- rezumatul te ajută să-ți clarifici ideile referitoare la un text și să le reții mai ușor.

4. Comentați următoarea afirmație, aparținând doamnei de Staël, care-și încheia astfel o scrisoare către fiica sa: „Am scris lung, pentru că n-am avut timp să scriu scurt."

Argumentarea

Joos van Gent, *Retorica* (detaliu)

Personalități

Joos van Gent (1435–1480), pictor flamand; a pictat în Italia, în special lucrări cu subiect religios.

ARGUMENTE ȘI CONTRAARGUMENTE

1. Completați oral următoarele enunțuri:
- Îmi place / nu-mi place să merg la film, pentru că...
- Îmi place / nu-mi place să ascult muzică, pentru că...
- Îmi place / nu-mi place să citesc, pentru că...
- Îmi place / nu-mi place să lucrez în echipă, pentru că...
- Îmi place / nu-mi place să fiu lăudat, pentru că...

2. Identificați argumentele din următoarele texte:

a. Dreptatea este deasupra noastră și e una pentru toată lumea și toate timpurile. De altfel dați-mi voie să vă atrag luarea aminte asupra faptului că termenul „dreptate" nici nu are plural... Nu se poate spune dreptăți... Curios este că nedreptatea are plural: nedreptățile pe care le suferă muncitorimea de pildă... Toată puterea noastră de a spune ceea ce spunem, vine din conștiința acestei dreptăți absolute... Un singur caz de excepție ar anula-o, precum dacă o singură dată doi și cu unu ar face patru, toată matematica ar fi nulă... (Camil Petrescu, *Jocul ielelor*)

b. Sunt în clasa a XII-a J. „J" vine de la jurnalism. Alături, în fața calculatoarelor, alți ziariști ca și mine. Tastăm parola și intrăm în lecție. Știm cu toții de ce ne aflăm aici, în laboratorul SEI al Grupului Școlar Viilor București. Ministerul Educației a organizat pentru presă o demonstrație: lecția AEL. Pentru 50 de minute, prof. Radu Jugureanu ne va ajuta să înțelegem ce se întâmplă astăzi în liceele țării unde prin programul de informatizare a învățământului preuniversitar, elevii au acces la un cu totul alt tip de lecție decât suntem obișnuiți: lecție asistată de calculator. [...]

Virtuțile noii lecții sunt evidente. Învăț literatură ori suplinesc lipsa lecturii prin urmărirea unui film artistic, ecranizare excelentă a uneia din operele lui Caragiale. Îmi fixez, pe bază de relaționare, personajele principale, subiectul, etapele principale ale piesei de teatru. La geografie, pot, prin învățarea prin descoperire, nu doar să-mi sintetizez numele strâmtorilor, ci și să-mi consolidez cunoștințele legate de continente, mări, oceane. Lecția de biologie reprezintă tipul clasic, dacă-i pot spune astfel, de învățare prin demonstrare, prin experiment. Practic, am de-a face cu o înmănunchere de metode didactice care permit să-mi însușesc plăcut, ușor, dar temeinic cunoștințele.

În plus, dacă doresc să aflu mai multe detalii despre o problemă a lecției, pot accesa oricând bazele de date, dicționarele, internetul. Profesorului îi rămâne, în continuare, rolul de îndrumător, pentru că, de la pupitrul lui, transformat în calculator, mă poate chema la ordine oricând, fiindcă știe exact, în orice moment, ce fac eu la calculatorul meu.

Față de lecția clasică, unde solicitată este doar atenția, lecția AEL dezvoltă spiritul de observație, exersează calitățile gândirii (concentrarea, analiza și sinteza), creează abilități motrice și dezvoltă atenția distributivă. Lecția de pe ecranul calculatorului mă solicită într-un grad mai înalt, nu-mi mai permite să visez cai verzi pe pereți în timp ce simulez participarea la ceea ce se întâmplă în clasă, pentru că am de rezolvat teste de însușire, de verificare, de consolidare de cunoștințe și de formare de deprinderi.

În liceele în care platforma AEL a fost nu doar instalată, ci este folosită de către profesorii tuturor disciplinelor, un prim efect pozitiv este acela al creării emulației, ceea ce, trebuie să recunoaștem, la cât de apatică a devenit predarea-învățarea, nu-i puțin lucru. (Melania Mandas Vergu, *AEL — lecția viitorului*, în *Adevărul*, vineri, 19 martie 2004)

3. Alegeți, dintre argumentele identificate în cele două texte, câte un argument cu care nu sunteți de acord. Formulați un contraargument, pe care să-l întăriți cu exemple.

Argumentarea constituie un mijloc de a susține sau de a demonstra un punct de vedere. Argumentarea se face în scopul de a-i convinge pe partenerii de comunicare de justețea opiniei exprimate.
Într-o argumentare există, de regulă:
• o ipoteză (ideea care trebuie susținută cu argumente);
• argumentarea propriu-zisă (care poate cuprinde argumente pro sau contra ipotezei enunțate, explicitări, exemplificări, comparații care să scoată în evidență ideea susținută);
• o concluzie (care reia, într-un mod nuanțat, formularea ipotezei, dacă argumentarea a demonstrat ipoteza, sau o contrazice, în cazul în care argumentarea a demontat ipoteza respectivă).
Argumentele pot fi de mai multe tipuri. Printre ele, cele mai des folosite sunt exemplele și comparațiile.
Exemplul poate trimite la o experiență personală sau, în cazul discutării unui text, la ilustrări care întăresc ideea prezentată.
Comparația poate evidenția elementele comune sau diferențele, în scopul de a accentua aspectele pozitive ale ideii susținute.

4. Identificați următoarele tipuri de argumente din cele două texte: exemple și comparații.

5. Scrieți o argumentare (pro sau contra), pornind de la una dintre următoarele ipoteze:
• Profesorul este cel care te poate face să-ți placă sau nu o materie.
• Ambiția este o trăsătură pozitivă.
• Lectura te ajută să înțelegi mai bine lumea și pe tine însuți.

6. Puteți să vă evaluați singuri argumentarea, având în vedere aspectele menționate mai jos, pe care le puteți aprecia cu calificativele „foarte bine", „bine" și „slab".
• Respectarea structurii discursului de tip argumentativ:
— ipoteză, argumentele, concluzia.
• Folosirea corectă a mărcilor lexicale specifice:
— conectori exprimând cauzalitatea, consecuția și concluzia (*pentru că, întrucât, încât, deci, prin urmare*);
— conectori de ierarhizare a argumentelor (*în primul rând, în cele din urmă* etc.);
— elemente corelative specifice raționamentelor de tipul cauză-efect (*dacă... atunci, cu cât... cu atât*);
— conectori ce indică gruparea argumentelor în jurul unei teme (*în ceea ce privește..., din punctul de vedere al...* etc.);
— conectori de introducere a exemplelor (*de exemplu, precum, astfel* etc.);
— conectori de introducere a unei comparații (*la fel ca..., spre deosebire de...* etc.).
• Calitatea argumentării:
— adecvarea argumentelor la temă;
— pertinența argumentelor;
— ordonarea logică a argumentelor.
• Claritatea și corectitudinea exprimării:
— coerența argumentării;
— respectarea normelor de exprimare, a regulilor de ortografie și de punctuație.

Formulare tipizate

Repere

Când aveți de completat un formular tipizat, este necesar:

- să citiți cu atenție întregul formular pentru a înțelege exact ce anume vi se solicită;
- să citiți eventualele instrucțiuni cu privire la modul în care se completează formularul; aceste instrucțiuni apar de regulă la subsolul paginii și ele se referă fie la întregul formular, fie numai la unele puncte din cadrul acestuia;
- să oferiți date exacte, scriind cuvintele sau cifrele cerute fie în căsuțele special tipărite în acest scop, fie în spațiul indicat în formular;
- să scrieți citeț, fără ștersături, pentru a preveni orice fel de confuzii;
- să evitați oferirea unor date suplimentare care nu se solicită în formular;
- să recitiți formularul înainte de a-l semna.

1. În viața de zi cu zi suntem deseori puși în situația de completa diverse formulare tipizate. Dați câteva exemple c asemenea formulare. La ce anume servesc acestea?

2. Aveți mai jos două formulare tipizate: cererea pentru st bilirea alocației de stat și o pagină din carnetul de alocație Arătați în ce situații și în ce scopuri se folosesc acestea.

Colegiul National "Mihai Viteazul"
B-dul Pache Protopopescu 62
Bucuresti, sector 2
Tel/fax 252.57.00

CERERE

pentru stabilirea alocatiei de stat pentru copii pe baza Legii nr. 61/1993

1. Subsemnatul(a) _____ elev(ă) în clasa _____ născut(ă) la data de _____ domiciliat(ă) în București,str._____ nr.____ bl.____ sc.____ ap____ sector_____, posesor al B.I.Seria____ Nr._____ eliberat de circa de politie nr.____ va rog sa-mi aprobati plata alocatiei de stat pentru anul scolar 2001-2002.

Declar că am luat la cunoștință de prevederile Legii nr.61/1993 și mă oblig să informez conducerea școlii, în termen legal, orice schimbare survenită privind alocația.

2. Subsemnații_____
părinți ai elevului _____ din clasa_____
declarăm că suntem de acord ca susnumitul să încaseze alocația de stat pe anul școlar 2001-2002.

Data:_____ Tata_____
Mama_____

Titular: _____ *Data nașterii:* _____
(numele și prenumele) *(zi, lună, an)*
Beneficiar: _____
(numele și prenumele)
Împuternicit: _____
(numele și prenumele)

Județul: _____ *Unitatea școlară* _____ L.S.
emitentă de carnet _____
(localitatea, denumirea)

Specimene de semnături ale persoanelor autorizate din unitatea școlară:

1. _____ 3. _____ L.S.
2. _____ 4. _____

3. Completați formularul de mai jos, copiat în caiete. Atenție În cazul examenelor sau al olimpiadelor, numele sau semna tura voastră, precum și alte date personale nu pot apăre decât în spațiile special indicate (securizate) ale formularulu

.....
(instituția de învățământ)

PROBĂ SCRISĂ

pentru)* .....
.....
Disciplina .....
Sesiunea .....
(luna, anul)

*) Se completează, după caz: bacalaureat, concursul de admitere în liceu, școală profesională, postliceală de specialitate, tehnică de maiștri, concursul sau olimpiada școlară.

Numele .....
.....
Prenumele tatălui .....
Prenumele .....
.....
Școala de proveniență .....
.....

Formulare tipizate

Repere

Când aveți de completat un formular tipizat, este necesar:
- să citiți cu atenție întregul formular pentru a înțelege exact ce anume vi se solicită;
- să citiți eventualele instrucțiuni cu privire la modul în care se completează formularul; aceste instrucțiuni apar de regulă la subsolul paginii și ele se referă fie la întregul formular, fie numai la unele puncte din cadrul acestuia;
- să oferiți date exacte, scriind cuvintele sau cifrele cerute fie în căsuțele special tipărite în acest scop, fie în spațiul indicat în formular;
- să scrieți citeț, fără ștersături, pentru a preveni orice fel de confuzii;
- să evitați oferirea unor date suplimentare care nu se solicită în formular;
- să recitiți formularul înainte de a-l semna.

1. În viața de zi cu zi suntem deseori puși în situația de a completa diverse formulare tipizate. Dați câteva exemple de asemenea formulare. La ce anume servesc acestea?

2. Aveți mai jos două formulare tipizate: cererea pentru stabilirea alocației de stat și o pagină din carnetul de alocație. Arătați în ce situații și în ce scopuri se folosesc acestea.

Colegiul Național "Mihai Viteazul"
B-dul Pache Protopopescu 62
București, sector 2
Tel/fax 252.57.00

CERERE

pentru stabilirea alocației de stat pentru copii pe baza Legii nr. 61/1993

1. Subsemnatul(a) _____ elev(ă) în clasa _____ născut(ă) la data de _____ domiciliat(ă) în București,str._____ nr._____ bl._____ sc._____ ap_____ sector_____, posesor al B.I.Seria_____ Nr._____ eliberat de circa de politie nr._____ va rog sa-mi aprobati plata alocatiei de stat pentru anul scolar 2001-2002.

Declar că am luat la cunoștință de prevederile Legii nr.61/1993 și mă oblig să informez conducerea școlii, în termen legal, orice schimbare survenită privind alocația.

2. Subsemnații _____
părinți ai elevului _____ din clasa _____
declarăm că suntem de acord ca susnumitul să încaseze alocația de stat pe anul școlar 2001-2002.

Data:_____ Tata_____
Mama_____

Titular: _____ *Data nașterii:* _____
(numele și prenumele) (zi, lună, an)
Beneficiar: _____
(numele și prenumele)
Împuternicit: _____
(numele și prenumele)
Județul: _____ *Unitatea școlară* _____ L.S.
emitentă de carnet _____
(localitatea, denumirea)

Specimene de semnături ale persoanelor autorizate din unitatea școlară:
1. _____ 3. _____ L.S.
2. _____ 4. _____

3. Completați formularul de mai jos, copiat în caiete. Atenție! În cazul examenelor sau al olimpiadelor, numele sau semnătura voastră, precum și alte date personale nu pot apărea decât în spațiile special indicate (securizate) ale formularului.

.....
(instituția de învățământ)

PROBĂ SCRISĂ

pentru)* .....
.....
Disciplina .....
Sesiunea .....
(luna, anul)

*) Se completează, după caz: bacalaureat, concursul de admitere în liceu, școală profesională, postliceală de specialitate, tehnică de maiștri, concursul sau olimpiada școlară.

Numele .....
.....
Prenumele tatălui .....
Prenumele .....
.....
Școala de proveniență .....
.....

Normă și abatere

Înainte de teză

NORMA LINGVISTICĂ

1. Propozițiile de mai jos conțin o serie de erori. Între ele este totuși o diferență esențială: unele propoziții sunt autentice, conținând erori pe care vorbitorii le fac frecvent, din neatenție sau din ignoranță. Alte propoziții conțin erori pe care nici o persoană a cărei limbă maternă este româna nu le-ar face *în vorbire*. (Ele pot apărea în texte scrise, unde se produc din cauze mecanice, din vina... mașinii de scris sau a calculatorului. De asemenea, pot fi făcute de străinii care învață limba română).

Identificați greșelile, refaceți formele corecte și stabiliți în care dintre cele două categorii de erori (posibile / imposibile în vorbire) se plasează fiecare dintre exemplele de mai jos:

a. Asta e cartea care mi-a cerut-o Daniela.
b. Mi-a spus că să nu mă duc mâine la film.
c. În pachet erau câteva ciocolăți.
d. Noul costum lui Dan e foarte elegant.
e. Andrei se înervează dacă insiști prea mult cu cererile tale.
f. Are de rezolvat un caz dificilă.
g. Prețul ouălelor variază de la o zi la alta.
h. În iulie luna temperatura ajunge și la 40 de grade la umbră.
i. Îmi place romanele de aventuri.
j. A venit decât Viorel, că restul era ocupați.

Orice limbă are o serie de reguli implicite și stabile, deprinse de vorbitorii nativi o dată cu învățarea limbii și respectate în mod automat. De exemplu, vorbitorii de română nu au nevoie să învețe în școală că un nume propriu complement direct este precedat de *pe* sau că forma accentuată a pronumelui personal apare în dativ (cu funcția de complement indirect) numai împreună cu forma neaccentuată; așadar, nimeni nu va spune: „Caut Ion", respectiv „Mie a fost foame".

2. Citiți textul de mai jos:

Resolui a merge dreptu la Neapole sî a me imbarcá pre unu vasu cu velu, cá sa caletorescu cu indelétele si mai cu pucine spese, cá pana aici. Eri intalnii pre capetanulu unui bastementu tarantinu, ce face cabotágiu in Mediterana, acordai cu dinsulu pentru paságiu patru ducatî (Unulu 5 zwanzi) sî pentru viptu domnescu, cumu dîse, doi carlini (1 zwanz) pre dî, dera mi cautà a me învoì, cá sa trecu preste Neapole sî sa desbarcu la Salerno, catev'a ore mai departe. Cu atat'a mai bine, vedu mai multa lume.

Dicționar lingvistic

Norma academică este un ansamblu de reguli explicite, formulate de oameni de cultură și de specialiști din instituții de tip academic, cu scopul de a unifica și a stabiliza o limbă. Acolo unde în vorbire pot apărea mai multe variante — datorate diferențelor regionale, modificărilor în timp, diverselor inovații —, în limba literară, standardizată, se alege una dintre ele. Anumite cuvinte, forme, sensuri ale cuvintelor sau construcții gramaticale sunt considerate corecte, altele nu.

Caletori'a marina vá dură 10 dîle. Nice acestea nu su legate de gardu, fiindu ca sî asié n'am alta tréba.

(Ion Codru Drăgușanu, *Peregrinulu transelvanu sau Epistole scrise den tiere straine unui amicu in patria*, Sabiiu, 1865)

A. Descoperiți câteva reguli ortografice pe care le respectă textul, diferite de cele ale scrierii limbii române de azi.

B. Argumentați în favoarea sau împotriva regulilor descoperite, comparându-le cu cele actuale.

Norma e *o convenție utilă*; în lipsa ei, variațiile care apar în mod normal în vorbire (inovațiile, diversitatea regională etc.) ar face ca, în timp, comunicarea să devină tot mai dificilă. Se recunoaște totuși că, în multe cazuri, norma e contrazisă de uz, care impune anumite forme. Până la urmă, când devin aproape generale, acestea sunt acceptate. Astfel, greșeala de azi poate deveni norma de mâine.

3. Notați cu **A** (adevărat) sau **F** (fals) indicațiile normative de mai jos, în funcție de validitatea lor în conformitate cu regulile limbii literare de azi:

a. Pluralul substantivului *cotidian* este *cotidiene*.
b. Pluralul substantivului feminin *școală* este *școale* (de exemplu: „Casa Școalelor")
c. Pluralul masculin al pronumelui relativ *care* este *cari* (de exemplu: „Oameni cari au fost").
d. Forma *dizident* e greșită; forma corectă a neologismului este *disident*.
e. Forma de singular recomandată a substantivului (folosit mai des la plural) *sandale* este *sandală* (nu *sanda*).

Corigent (în textele lui Mircea Eliade și Marin Preda) are varianta *corijent*, admisă de limba literară. Totuși, chiar când sunt admise două variante, este recomandată una dintre ele — în cazul nostru, *corigent*. Cu timpul, se poate întâmpla să se impună în uz cealaltă variantă, care devine mai frecventă, fiind în cele din urmă acceptată de norme.
Norma actuală e înregistrată de marile dicționare generale — *Dicționarul explicativ al limbii române*, DEX —, în dicționarele și îndreptarele de tipul *Dicționarului ortografic, ortoepic și morfologic* (DOOM).

4. Imaginați-vă că sunteți consultați pentru alcătuirea noii ediții a unui mare dicționar normativ. Trebuie să decideți care dintre variante e recomandată. Ce argumente ați folosi? Ați alege forma: care e mai des folosită • care e folosită de autori clasici, importanți • care e folosită de autori moderni • care apare mai des în presă și la televiziune • care e mai scurtă • care e mai elegantă • care seamănă mai mult cu formele din alte limbi • care e mai conformă cu regulile?

5. Din lista de mai jos, alegeți varianta pe care o considerați corectă. Verificați-vă opțiunea cu ajutorul DEX-ului și al DOOM-ului.

chinologic / cinologic • disperare / desperare • diseară / deseară • de asemenea / de asemeni • tăiței / tăieței • eteroclit / heteroclit • repercusiune / repercursiune • oprobiu / oprobriu • egrasie / igrasie • escroc / excroc • antecameră / anticameră • subtrefugiu / subterfugiu • vehicol / vehicul • maiestate / majestate • maieu / maiou • contor / contoar • proroc / prooroc • pancartă / pancardă • sendvici / sandviș • paleativ / paliativ • prerie / preerie

6. Identificați, în textul de mai jos, abaterile de la normele ortografice ale limbii române. Încercați să identificați cauzele apariției lor. Arătați, pentru fiecare tip de abatere, dacă vi se pare acceptabilă în mediul de comunicare dat (Internet) sau nu.

mah, sa shtii ka nu ma iau de nimeni aiurea, probabil ka nu ieshti obishnuit cu un forum mai civilizat. daca te uitzi bine, exista shi un regulament unde se pomeneshte shi de jigniri. shi io ieram la bucureshti acu doo zile.

● ORTOEPIE: norme de pronunțare

1. Indicați ce secvență de sunete (*cs* sau *gz*) corespunde literei *x* în cuvintele:

• exil • exagera • exista • exploda • exemplar • exigent • exact • exotic

2. Indicați forma corectă a cuvintelor următoare. Acolo unde diferența *i-* / *î-* marchează existența a două cuvinte (paronime), explicați pe scurt sensul fiecăruia: învesti / investi • întreprindere / intreprindere • împieta / impieta • însera / insera • încrusta / incrusta.

3. Alegeți forma corectă a cuvintelor următoare:

• strangula / ștrangula • stachetă / ștachetă • spalt / șpalt • stampilă / ștampilă • spicher / șpicher • stand / ștand • stofă / ștofă

● ORTOGRAFIE: norme de scriere

1. Urmăriți folosirea majusculelor în interiorul enunțurilor următoare. Stabiliți în fiecare caz dacă scrierea cu inițiale majuscule este **A.** corectă (obligatorie); **B.** greșită (total sau parțial inacceptabilă); **C.** facultativă.

a. Sunt studentă la Facultatea De Litere.
b. Au făcut o excursie în Munții Apuseni.
c. De Crăciun, am fost la țară.
d. Citește zilnic „România Liberă".
e. Lucrează în Institut de doi ani.
f. Mă adresez Excelenței voastre cu o rugăminte.
g. Vă rog, Domnule Director, să-mi aprobați această cerere.
h. Au participat la conferință mai mulți Englezi, Germani și Români.
i. În Martie, am programat o conferință la Brașov.
j. Au căutat întotdeauna Cinstea, Bunătatea, Speranța.

2. În situația în care majusculele din exemplele anterioare sunt facultative, încercați să stabiliți motivele alegerii, apoi exprimați-vă opinia personală, arătând dacă în cazul dat le-ați fi folosit sau nu.

3. Subliniați forma scrisă recomandată de norme:

a. zburător / sburător • trăznet / trăsnet • zmeu / smeu • zvelt / svelt;
b. suspans / suspance • puch / puci • card / kard • merçi / mersi • catadixi / catadicsi • stres / stress • ghiară / gheară • greșală / greșeală.

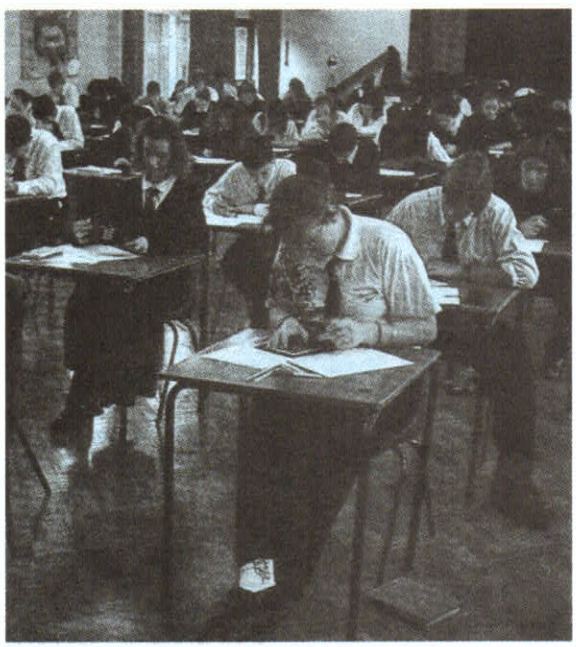

Lucrare scrisă

● ORTOEPIE ȘI ORTOGRAFIE: despărțirea în silabe

1. În textul de mai jos apar unele încălcări ale regulilor despărțirii în silabe la capăt de rând. Identificați-le, explicați ce confuzii stau la baza lor și corectați-le:

> În paginile revistei găsisem mai multe anunțuri interesante. Și mi s-a părut mai ales că într-unul din acestea — care ne îndemna: „Aduceți-vă aminte să cumpărați produsul" — erau câteva mari stângăcii.

2. Despărțiți în silabe cuvintele de mai jos, verificând regulile cu ajutorul DOOM-ului:

• pentru	• portret	• întâmplare
• morfologic	• bancă	• macabru
• lingvist	• absorbție	• punctual

3. Arătați, în cuvintele următoare, care este diferența dintre silabația fonetică și cea morfologică:

• microscopic	• transfigurare	• restructurare
• peninsulă	• monoxid	• panamerican

Despărțirea în silabe corespunde în genere, în limba română, pronunției firești, modului în care se grupează consoanele în raport cu vocalele (pronunțăm, „rar și răspicat", *ca-să*, nu *cas-ă*; *ad-mir*, nu *a-dmir*; *ar-ca*, nu *a-rca*; *a-cru*, nu *ac-ru* etc.). Normele academice au recomandat totuși, pentru cuvintele compuse și derivate, și un mod de despărțire care ține cont nu de fonetică, ci de elementele componente (silabație morfologică), chiar dacă este vorba de împrumuturi și chiar când elementele de compunere savantă nu sunt ușor de recunoscut de către vorbitori (*sinonim: sin + onim*), cu condiția să fie analizabile. Uneori, acest mod de despărțire în silabe este singurul posibil (*post-pus*, nu *pos-tpus*). Alteori, cele două intră în contradicție: cuvântul *transport* ar trebui despărțit, după criteriul fonetic, în *tran-sport*, iar după cel morfologic în *trans-port*. Pentru a ști dacă e admisă numai una sau ambele silabații, trebuie să consultați ediția în vigoare (cea mai recentă) a DOOM.

Dicționar lingvistic

Cacofonia (la origine, gr. *kakophônia*, format de la *kakós* „urât" și *phône* „sunet") este orice îmbinare de sunete „urâtă", care produce un efect acustic neplăcut sau trezește asociații nedorite. În vorbirea îngrijită, repetările unor sunete identice la mică distanță, mai ales a unor silabe identice, sunt considerate inestetice. În concepția multor vorbitori, cacofonia e producerea, prin întâlnirea unor silabe din cuvinte diferite, a unor cuvinte considerate indecente — mai exact, chiar a celor compuse din silabele *ca, când, că, ce*. Această restrângere de înțeles este însă un fenomen de etimologie populară (vezi p. 37), o reinterpretare a termenului. De fapt, sunt cacofonice și secvențe precum „se scursese secunda", „fratelui lui Luca", „ți-s, țară, munții-nalți" etc.
Se recomandă în genere evitarea succesiunilor de tipul: „autorul explică că...", „cântă *ca* canarul" etc. Nu întotdeauna acest lucru e ușor. Din dorința de a evita cacofonia, s-a răspândit o construcție care constituie o greșeală evidentă: adverbul *ca* apare însoțit de adverbul *și*, chiar în construcții imposibile (când *ca* înseamnă „în calitate de"). Formulările de tipul „ca și coleg, te sfătuiesc" trebuie evitate. La fel, introducerea artificială în vorbire a cuvântului „virgulă": „ca virgulă casnică"!

● ORTOEPIE ȘI STIL: cacofonia

1. Evitați cacofoniile de mai jos, reformulând enunțurile:

a. Dacă cade guvernul, avem alegeri anticipate.
b. Am trecut două cuvinte în rubrica calificativelor.
c. A lucrat la noi ca corespondent de presă.
d. Mi-a spus că comisia se va reuni mâine.
e. A pus sticla clătită la locul ei în frigider.
f. Se mersese serios pe ideea de a reface pictura murală.

2. Verificați dacă pentru evitarea cacofoniei în rezolvarea exercițiului 1 ați folosit unele dintre următoarele mijloace: substituția prin sinonime • modificarea ordinii cuvintelor • modificări flexionare ale cuvintelor • introducerea unor cuvinte care nu schimbă sensul enunțului și nici nu creează pleonasme.

3. Urmăriți în enunțurile de mai jos dacă secvența *ca și* este folosită corect (cu sensul: „la fel ca") sau incorect (în locul lui *ca* = „drept, în calitate de"):

a. În țara de origine el era cunoscut *ca și* poet.
b. Pot obține cel mai convenabil preț atât *ca și* cumpărător, cât și ca ofertant.
c. *Ca și* colegii mei, sunt foarte bucuros.
d. L-aș vrea pe Radu *ca și* coleg de echipă pentru sezonul viitor.

● MORFOLOGIE: pluralul substantivului

Există în limba română mai multe desinențe de plural concurente. În interiorul aceluiași gen gramatical, substantivele feminine cu terminația la singular *-ă* pot oscila între pluralul în *-e* sau în *-i* (sg.: *roată*, pl.: *roate, roți*), neutrele între plurale în *-e* sau în *-uri* (sg.: *nivel*, pl.: *nivele, niveluri*). Unele dintre aceste forme sunt excluse de normă (ca populare sau învechite: femininele *ciocolăți, făbrici, bunice*; neutrele *doape, templuri*), altele sunt acceptate ca variante literare: *vise / visuri*. Unele au ajuns chiar să se diferențieze semantic (*rapoarte / raporturi*). Multe substantive neutre împrumutate recent (și chiar acelea care rămân cuvinte străine, folosite accidental, neadaptate) pot primi desinența de plural *-uri*: *coupe-papier-uri* (ca în traducerea din Simone de Beauvoir, p. 123).

1. Indicați, pentru fiecare substantiv neutru de mai jos, forma de plural care vi se pare cea corectă. Acolo unde ambele sunt admise, există diferențe de sens între cele două forme? Verificați-vă răspunsurile cu ajutorul dicționarului.

- cristal: cristale / cristaluri
- vis: vise / visuri
- raport: rapoarte / raporturi
- chibrit: chibrite / chibrituri
- tunel: tunele / tuneluri
- horoscop: horoscoape / horoscopuri

2. Indicați pluralul corect al substantivelor și al adjectivelor:

a. monedă, copertă, cireașă, căpșună, fragă;
b. chinez, linx, ortodox, colonel, ucrainean.

Dicționar lingvistic

Sufixele sunt afixe (elemente ale limbii care nu apar autonom) atașate la finalul unui cuvânt (baza), pentru a forma, prin derivare, un cuvânt nou, cu sens diferit și aparținând adesea altei clase morfologice: vb. *căuta* + suf. *-tor* > subst. *căutător*; subst. *lemn* + suf. *-os* > adj. *lemnos*. Derivatele și baza pot aparține și aceleiași clase morfologice: *pianist* și *pian* sunt, ambele, substantive. Sufixele au un sens lexical abstract: *-tor* indică „autorul acțiunii", *-ism* „curentul, sistemul de gândire", și produc serii întregi de cuvinte. Sufixele pot apărea (uneori cu frecvențe diferite) în toate registrele limbii: *șmenar, finanțist, nichitastănescian* etc.

Prefixele sunt afixe atașate la începutul unui cuvânt-bază, pentru a forma cuvinte noi. În română prefixele sunt mai puțin numeroase decât sufixele, dar unele pot fi foarte productive: de exemplu prefixul negativ *ne-* (*neserios, neom*), prefixul cu sens de repetiție *re-* (*a reciti, a reinvesti*) etc.

Sufixele diminutivale formează cuvinte care indică un obiect sau o ființă mai mică decât cele desemnate de cuvântul-bază (*insulă / insuliță*), sau exprimă atitudini subiective față de lucrurile desemnate: afecțiune (*copilaș, anișor*) sau, dimpotrivă, depreciere ironică (*ingineraș, revistuță*). Sufixele diminutivale sunt numeroase: *-aș, -el, -ic(ă), -işor, -iță, -uș(ă), -uț(ă)* etc., dar numai unele se asociază cu anumite cuvinte (*căsuță, rotiță; mămică, mămucă, mămuță, mămiță*). În genere sunt substantive, dar în română e posibilă (exprimând o idee de atenuare) și combinarea cu adjective (*frumos + -el > frumușel*), adverbe (*bine + -işor > binișor*) etc.

Diminutivele sunt cuvintele formate cu sufixe diminutivale. Aparțin mai ales limbajului popular și familiar.

Prefixoidele (*aereo-, auto-, extra-, hetero-, hipo-, inter-, intra-, macro-, mega-, meta-, mono-, para-, proto-, pseudo-, super-, trans-, ultra-* etc.) și **sufixoidele** (*-fob, -fil, -log* etc.) sunt **elemente de compunere** folosite pentru formarea de cuvinte noi; ele au un sens bine determinat și o circulație internațională relativ largă, provenind în genere din cuvinte pline de origine greacă sau latină.

Unele substantive au variante de gen gramatical diferit: acest lucru se poate vedea la singular, dacă diferența e între masculin sau neutru pe de o parte și feminin pe de alta (*clon / clonă, grup / grupă*) — sau la plural, unde poate fi marcată, prin desinențe specifice, și diferența dintre genurile masculin și neutru; de exemplu: *cot–coți* (masculin) / *cot–coate* sau *coturi* (neutru). Variantele diferite tind să se specializeze stilistic și semantic. Pentru numele de obiecte, s-a observat o tendință a limbajului științific și tehnic de a folosi variante de substantive masculine, acolo unde limba standard preferă neutrul: *virus–viruși* față de *virus–virusuri*; *robinet–robineți*, față de *robinet–robinete*.

3. Folosiți în enunțuri formele de mai jos, punând astfel în evidență diferențele de sens dintre ele: corni–cornuri • capi–capuri • tranzistori–tranzistoare.

● FORMAREA CUVINTELOR: sufixe și prefixe

1. În limbajul colocvial actual, puternic marcat afectiv, se înregistrează multe diminutive, care pătrund și în alte stiluri. Identificați sufixele cu care s-au format diminutivele din enunțurile de mai jos. Comentați valoarea lor stilistică (ironie, simpatie, afectare etc.), precum și gradul de adecvare la context.

a. În discuțiile cu Banca Mondială a apărut o problemă, o problemuță mai bine spus.
b. Ea e o dulcică și el un scumpel, se înțeleg de minune.
c. Judecătorul a declarat că n-a primit nici o șpăguță.
d. Trupișoara noastră are pe piață doar două albume.
e. Viitorul aparține recenzioarei cu zece adjective în șapte rânduri.

2. Găsiți derivatele de la cuvintele de mai jos în care să apară prefixul *des-* (chiar dacă, de fapt, multe dintre cuvinte sunt împrumutate ca atare din alte limbi). Atenție la grafie!

• naționalizare • păgubire • inhibare • echilibru • avantaja • prinde

Prefixul *des- / dez-* se realizează în una sau cealaltă din variantele sale fonetice în funcție de sunetul inițial al cuvântului de bază. Regula generală pentru orice prefix care se termină în *-s* (de exemplu și *răs- / răz-*) este că finala rămâne *-s* înainte de consoanele surde (*p, c, f*) și devine *-z* înainte de vocale și de consoanele sonore (*b, g, v, m, n, r, l*): *descentralizare*, dar *dezarticulare, dezmembrare*.

● FORMAREA CUVINTELOR: prefixoide și sufixoide

Elementele de compunere sunt folosite ca și prefixele și sufixele (uneori sunt pur și simplu asimilate acestora), adică nu apar independent, ci se atașează înainte sau după un alt cuvânt: *monorimă, pseudoalegeri, germanofil*.

1. Formațiile cu *auto-* au avantajul scurtimii. Există totuși un risc de ambiguitate, întrucât sunt două elemente *auto-*: primul are un sens reflexiv (*se / își*), al doilea provine de la *automobil*. Grupați neologismele de mai jos în funcție de formarea cu primul sau al doilea element de compunere: autodeterminare • autocamion • autogestiune • autocisternă • autocompătimire • autoapărare • autosanitară • autocontrol.

2. Folosiți elementele de compunere *arhi-, contra-, hiper-, mini-, micro-* pentru a produce cuvintele corespunzătoare definițiilor (cuvântul subliniat din definiție va face parte din cuvântul final; de exemplu: *aglomerare* excesivă = *supraaglomerare*): *sensibilitate* exagerată • *antologie* foarte mică • foarte *cunoscut* • *argument* opus altui argument • *calculator* de mici dimensiuni.

3. Anumite cuvinte (mai ales termeni științifici) au fost inițial formate prin combinarea a două elemente de compunere savante: *hidrofil* (din *hidro-* și *-fil*) „care are tendința de a absorbi apa". Explicați sensul cuvintelor următoare, identificând elementele din care sunt compuse:

• hidrofob • cinefil • aeronaut • antropofag • pseudopod • cefalograf • criptolog • endogam • fotofob

4. Formați câte trei cuvinte cu prefixoidele: *anti-, pseudo-, super-*.

● NIVEL STILISTIC ȘI TEXTUAL: regionalisme

Limba română, unitară astăzi ca limbă literară (de cultură), are, la nivel popular (mai ales oral) mai multe variante regionale. Sunt considerate ca bine individualizate cinci grupuri de graiuri, caracteristice unor regiuni istorice ale țării: *muntenesc, moldovenesc, bănățean, crișean, maramureșean*. De asemenea, se admite o grupare și mai generală, în graiuri nordice și sudice.
Trăsăturile regionale se pot urmări la mai multe nivele lingvistice: *fonetic* (de exemplu, pronunția *și* pentru *ci*: *șinși = cinci*, în graiul moldovenesc), *gramatical* (perfectul compus *o fost*, în graiurile din Transilvania, Moldova și Banat), *lexico-semantic* (cuvinte diferite pentru aceeași noțiune — *zăpadă* în Muntenia, *nea* în Transilvania, *omăt* în Moldova — sau sensuri speciale ale unor cuvinte general folosite: *gazdă*, în aria transilvăneană, are sensul „gospodar, om bogat").

1. Identificați, din lista de particularități regionale (moldovenești) de mai jos, pe cele care se regăsesc în următoarele fragmente din *Amintiri din copilărie*. Observați cărei categorii (fonetice, morfologice sau lexicale) îi aparțin cele mai multe:

a. Și eu, rămâind fără tovarăși de ispravă, și mai dându-mi și părintele Isaia un puiu de bătaie, așa din senin, cihăiam pe mama să se puie pe lângă tata, ca doar m-a da și pe mine la catihet, macar că eram un ghibirdic și jumătate.

b. Mă rog ție, hai cu mine la câmp spre Foltice-nii-Vechi; vom învăța împreună, sau câte unul, eu la gramatică și tu la ce-i vrea; apoi mi-i asculta, să vedem nu s-a prinde și de capul meu ceva?

c. Mai lasă-mă oleacă, zicea el necăjit și, când te-oiu striga, să vii iar să mă asculți; și de n-oiu ști nici atunci, apoi dracul să mă ieie!

A. fonetice: „închiderea" vocalei *e*, care devine *i (pe–pi)*; transformarea lui *f* în *h* (*a fi–a hi*); pronunțarea *chi* în loc de *pi* (*piatră–chiatră*); păstrarea pronunției *gi* acolo unde limba literară are *j* (*joc–gioc*); diftongul *ie* în loc de *ia* (*băiet*) și în formele verbale *să deie, să ieie; ă* neaccentuat deschis la *a* (*barbat, macar*);

B. morfologice: articolul genitival *a* invariabil; viitorul cu formele de auxiliar *oi, îi, a* etc. + infinitivul;

C. lexicale: cuvinte și expresii specifice.

2. Cum vă explicați prezența anumitor particularități regionale în textul lui Creangă? Alegeți motivații din lista de mai jos, eventual adăugând altele: sunt spontane, caracterizând vorbirea autorului • sunt folosite cu intenție, pentru a da textului o culoare locală • apar în vorbirea personajelor, care sunt moldoveni • autorul încearcă să le impună în limba literară • conferă stilului autenticitate populară • reprezintă trăsături ale limbii literare din epoca respectivă.

Evaluare
Unitatea 3

Dimitrie Paciurea, *Himera pământului*

Citiți textul de mai jos:

Un om asculta poveștile spuse de un înțelept vestit și vedea că erau tălmăcite când într-un fel, când într-altul. S-a plâns: la ce bun să mai spui povești?

Povestașul i-a răspuns:

— Dar tocmai de asta sunt atât de prețioase! Ce însemnătate ai da tu unei cești pe care n-ai putea s-o umpli decât cu apă, ori unei farfurii din care n-ai putea mânca decât carne? Și încă ceva: în ceașcă și în farfurie nu încape oricât. Ce să spunem atunci despre limbă, care pare să ne dăruiască o hrană mult mai bogată și mai îmbelșugată?

A tăcut o clipă, apoi a adăugat:

— Întrebarea care se pune nu este: „Care e tâlcul poveștii? În câte feluri o pot înțelege? O pot tălmăci într-un singur fel?" Întrebarea sună astfel: „Omul căruia îi spun povestea va învăța ceva din ceea ce îi spun?"

(*Care este tâlcul poveștilor?*, în *Cercul mincinoșilor. Povești filozofice din toată lumea* de Jean-Claude Carrière)

20 puncte

1. Explicați, în 10–15 rânduri, ce legătură are textul de mai sus cu tema „Școala". Argumentați-vă ideile folosind exemple și comparații din experiența proprie.

40 puncte

2. Alegeți unul dintre textele studiate în această unitate ca lectură obligatorie sau auxiliară și comentați în 1–2 pagini raportul dintre realitate, adevăr și ficțiune existent în textul ales.

15 puncte

3. Rezumați textul *Care este tâlcul poveștilor?* în maximum 10 rânduri.

10 puncte

4. Precizați ce funcții ale limbajului sunt utilizate în textul reprodus mai sus și indicați-o pe cea dominantă.

15 puncte

5. Sintetizați morala povestirii de mai sus într-un proverb rimat, în care funcția referențială a limbajului să fie dublată de cea poetică.

4

unitatea

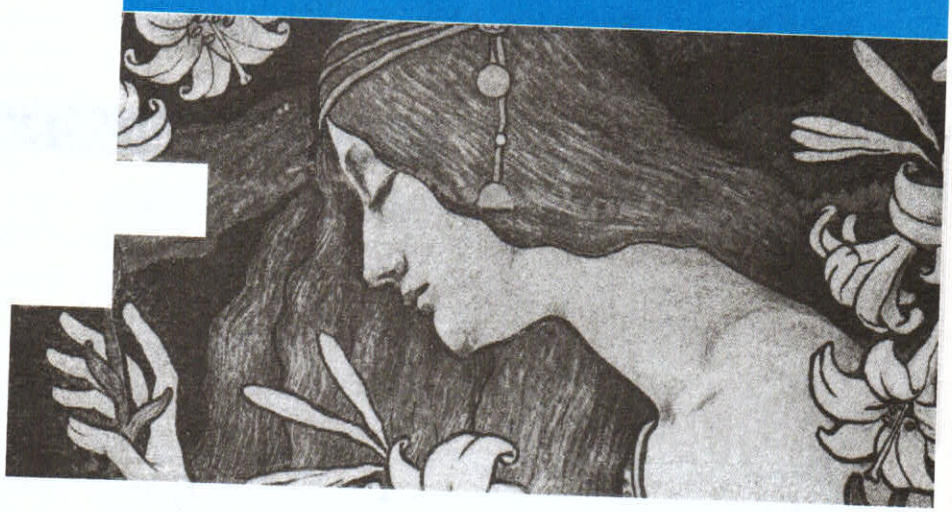

Dragostea

4

Clipe de grație

Mihai Eminescu (1850–1889, născut Eminovici). Copilăria la Ipotești. Studii (urmate cu intermitențe, datorită nevoii de libertate a tânărului) la: Cernăuți, Blaj, Viena (1869–1872), Berlin (1872–1874). Întors la Iași, este, între altele, bibliotecar și, între anii 1875–1876, revizor școlar, perioadă în care se împrietenește cu Ion Creangă. Tot de acești ani se leagă și participarea lui Eminescu la ședințele societății „Junimea" conduse de criticul Titu Maiorescu, precum și iubirea pentru Veronica Micle, pe care o întâlnise la Viena. Din 1877, mutat la București o dată cu unii dintre junimiști, este redactor la ziarul *Timpul* (alături de I. L. Caragiale și de Ioan Slavici). Face intens jurnalistică până în 1883, când se îmbolnăvește. Eminescu mai trăiește până în vara lui 1889, dar răstimpurile de luciditate în acești șase ani sunt scurte.

Debutează, în 1866, cu poezia *La mormântul lui Aron Pumnul* (scrisă la moartea profesorului de română de la Cernăuți, de care adolescentul se simțea foarte legat). La 25 februarie 1866 publică prima poezie semnată Eminescu: *De-aș avea*, apărută în revista *Familia* condusă de Iosif Vulcan, cel care-i propune schimbarea numelui de Eminovici. La 15 aprilie 1870 îi apare în *Convorbiri literare*, revista junimiștilor, un poem scris în

PENTRU ÎNCEPUT

1. Scrieți, în cinci minute, o poezie în vers alb (fără rimă) alcătuită din metafore de tipul: *(dacă) eu sunt o culoare, tu ești tabloul; (dacă) eu sunt o voce, tu ești tăcerea; (dacă) eu sunt un poem, tu ești titlul* etc. Tema poate fi restrânsă la un singur domeniu: natură (*eu sunt ploaie de vară, tu ești curcubeul*), personaje literare (*eu sunt mincinosul Pinocchio, tu ești zâna care iartă*) etc., iar pronumele pot varia (*el* și *ea*, *eu* și *ea*, *eu* și *el*).

2. Organizați un concurs literar pornind de la aceste texte. Alegeți un juriu format din trei membri care să discute în fața clasei calitățile sau defectele poeziilor și să stabilească un câștigător. (Poemul cel mai bun poate fi publicat în revista școlii.)

VORBEȘTE-NCET

de Mihai Eminescu

Vorbește-ncet, urmează înainte
Cu glasul tău, izvor de mângâiere,
Căci vorba ta-i ca lamura de miere
Și înțelesul ei e prea cuminte.

Să pot să te privesc încet — n-aș cere
Nimica alta, scumpe înger sfinte,
Când ochii tăi îmi spun fără cuvinte
Ș-arată milă, dragoste, durere.

Tu, idol scump și dulcea mea lumină,
Rămâi în brațul meu întotdeauna
Căci numai ție al meu suflet se închină.

Vorbește-ncet, privește-mă întruna...
De chipul tău viața mea e plină:
Pot fi minuni, ca tine nu-i niciuna.

Poezia *Vorbește-ncet* face parte dintre postumele eminesciene și datează din 1876, an în care Eminescu scrie numeroase sonete, atât lirice (între care *Gândind la tine*, *Nenorocit noroc de-a fi iubit*), cât și satirice (*Sonet satiric*, *Ai noștri tineri...*).

cu totul alt registru decât cele din *Familia*: *Venere și Madonă*, urmat imediat de *Epigonii* și de *Mortua est!* Aceste poezii îi dau lui Titu Maiorescu prilejul de a defini un poet autentic și „noua direcție" a poeziei românești, după cea pașoptistă. Ulterior poetul s-a impus cu creații care „dezvăluie culturii române fenomenul Eminescu și, o dată cu el, propriile ei posibilități latente, nebănuite" (Ioana Em. Petrescu). În presa literară îi apar în mod constant poeme și pagini de proză, iar activitatea publicistică este una de proporții.

Imaginea lui Mihai Eminescu, atât în ochii contemporanilor, cât și în cei ai urmașilor, s-a format între extreme și exagerări, văzându-se în el geniul „nemuritor și rece" sau boemul cu viață nefericită. Creația lui Eminescu a fost mai mult *citată* decât *citită* cu ochi proaspăt, prezentarea poetului a înghețat în clișee gazetărești de tipul „Luceafărul poeziei românești", în ciuda eforturilor criticii de a păstra o imagine vie și nuanțată.

Alte repere bibliografice: Eminescu nu a avut decât *un singur volum* (*Poesii*, 1883) *publicat în timpul vieții*! Acesta i-a fost adus de Titu Maiorescu la sanatoriu, prea târziu ca să-i mai stârnească poetului vreo reacție. Creația sa a fost publicată în numeroase ediții, între care de referință sunt cele 16 volume de *Opere*, ediție inaugurată de criticul Perpessicius în 1939 și continuată de Academia Română și Muzeul Literaturii Române (coordonatori Petru Creția, Al. Oprea și D. Vatamaniuc).

Dicționar literar

Metafora — una dintre cele mai importante, mai cuprinzătoare și mai frecvente figuri ale limbajului poetic, care presupune un transfer de sens. Există mai multe definiții ale metaforei, mai concise fiind următoarele două:

- comparație prescurtată (căci se renunță la cuvintele de legătură din comparație: „femeia *ca* un înger", „femeia *asemenea* unui înger" devine: „un înger de femeie" sau „femeie înger");
- substituție (căci un termen ia locul altuia: în loc de „lună", de pildă, Eminescu spune „regina nopții").

DISCUTAREA TEXTULUI

Rugămintea

1. În sonet există regula ca nici un cuvânt să nu se repete (cu excepția, desigur, a prepozițiilor și a conjuncțiilor). Voit sau nu, poetul calcă această regulă. Încercați să dovediți că tocmai cuvintele care se repetă sunt cuvintele-cheie ale poemului.

Sonet: poezie cu formă fixă alcătuită din 14 versuri, grupate de obicei în două catrene și două terține. Rima catrenelor este îmbrățișată (*abba / baab*) iar a terținelor: *cdc / dcd*. Ultimul vers poate avea caracter conclusiv sau aforistic. Sonetul românesc, pe modelul celui italian, are măsura de 11 silabe (endecasilab) și ritm iambic.

Unul din sonetele eminesciene, scris în 1878, se intitulează chiar *Iambul* și constituie o artă poetică a sonetistului, încheiată astfel: „Dar versul cel mai plin, mai blând, mai pudic, / Puternic iar — de-o vrea — e pururi iambul".

2. Stabiliți care este sensul din acest sonet al cuvântului *încet* :

- referitor la intensitatea tonului (tare / încet);
- referitor la ritm (repede / încet);
- se păstrează ambiguitatea celor două sensuri.

3. Explicați ce înseamnă „să te privesc încet".

4. Încă din titlu, sonetul este adresat unui *tu*, prezent. Găsiți un element definitoriu pentru portretul acestui interlocutor.

5. Încercați să refaceți portretul interlocutorului și pe al celui care adresează îndemnul. Care este mai bine conturat și de ce?

Prezența celei iubite e făcută numai din priviri și din îndelung șoptite, murmurate vorbe: cuvinte întărite de priviri fără cuvinte. Iar glasul celuilalt este însuși glasul sonetului, un glas mișcat și adânc...

(Petru Creția)

6. Urmăriți la nivelul metaforelor și epitetelor din care e alcătuit chipul iubitei cum acesta dobândește atribute angelice și de icoană, iar rugămintea bărbatului se transformă în rugăciune.

Discurs și tăcere

1. Câte voci „auzim" în sonetul *Vorbește-ncet* ?

- numai vocea poetului (deci un monolog);
- atât vocea poetului, cât și pe cea a iubitei (deci un dialog).

Argumentați-vă răspunsul.

Ce cred despre dragoste? — De fapt, nu cred nimic. Mi-ar plăcea mult să știu ce este [...] Pot reflecta, desigur, asupra ei, dar cum această reflecție alunecă de îndată în fluxul imaginilor, ea nu devine niciodată reflexivitate.
(Roland Barthes, *Fragmente dintr-un discurs îndrăgostit*)

Personalități

Roland Barthes (1915–1980), scriitor francez, critic și teoretician literar. *Gradul zero al scriiturii*, *Plăcerea textului*, *Fragmente dintr-un discurs îndrăgostit* sunt câteva titluri care l-au făcut celebru.

2. În ce fel comunică — *dincolo de cuvinte* — cele două prezențe din sonet? Descoperiți prin ce diferă un dialog de dragoste de unul obișnuit, să spunem școlar, de afaceri etc.?

3. Explicați metafora și comparația din „catrenul rostirii" (prima strofă).

4. Analizați „catrenul privirii" (strofa a doua) ca dublă declarație de dragoste (a lui și a ei).

Între bucurie și durere, lirica iubirii are la Eminescu multe înfățișări [...]. *Vorbește-ncet* se situează în zona cea mai senină și totodată mai fervent, în poezia unei patimi împlinite, dar și în setea unei împliniri eterne, uimită de-o minune, alinată de o îndurare...
(Petru Creția)

5. Căutați, în poem, secvențele în care se vede cum, prin dragoste, trupul dobândește puteri aparte: privirea vorbește, vorba mângâie, chipul strălucește.

De fapt poemul trebuie citit ca o mângâiere de iubire făcută din cuvinte și din ritmuri, intensă până la a dăinui, ca muzică, dincolo de cuvinte și de ritmuri.
(Petru Creția)

DINCOLO DE TEXT

Dragostea este îndelung răbdătoare, este plină de bunătate: dragostea nu pizmuiește; dragostea nu se laudă, nu se umflă de mândrie.
Nu se poartă necuviincios, nu caută folosul său, nu se mânie, nu se gândește la rău.
Nu se bucură de nelegiuire, ci se bucură de adevăr.
Acoperă totul, crede totul, nădăjduiește totul, suferă totul.
Dragostea nu va pieri niciodată...
(Biblia, *Întâia Epistolă a lui Pavel către Corinteni* XIII, 4–8)

1. Încercați să dați și voi (sau să citați din cărți, din filme etc.) o definiție a dragostei. Poemul eminescian cu titlul *Ce e amorul* vă poate ajuta în acest sens.

2. Citiți capitolul *Eminescu și dragostea* din *Viața lui Mihai Eminescu* de G. Călinescu. Discutați fragmentele epistolare citate în acest capitol, comparându-le cu câteva poezii de dragoste ale lui Mihai Eminescu.

3. Ce credeți că e important / inutil într-o scrisoare de dragoste:
- sinceritatea;
- expresivitatea;
- inteligența.

Căutați și alte răspunsuri.

4. Găsiți cel puțin trei clișee despre Mihai Eminescu, colecționate din limbajul mass-media, de tipul „Luceafărul poeziei românești". Căutați clișee și despre alți scriitori români (Ion Creangă, Mihail Sadoveanu etc.) și discutați neajunsurile întrebuințării acestora.

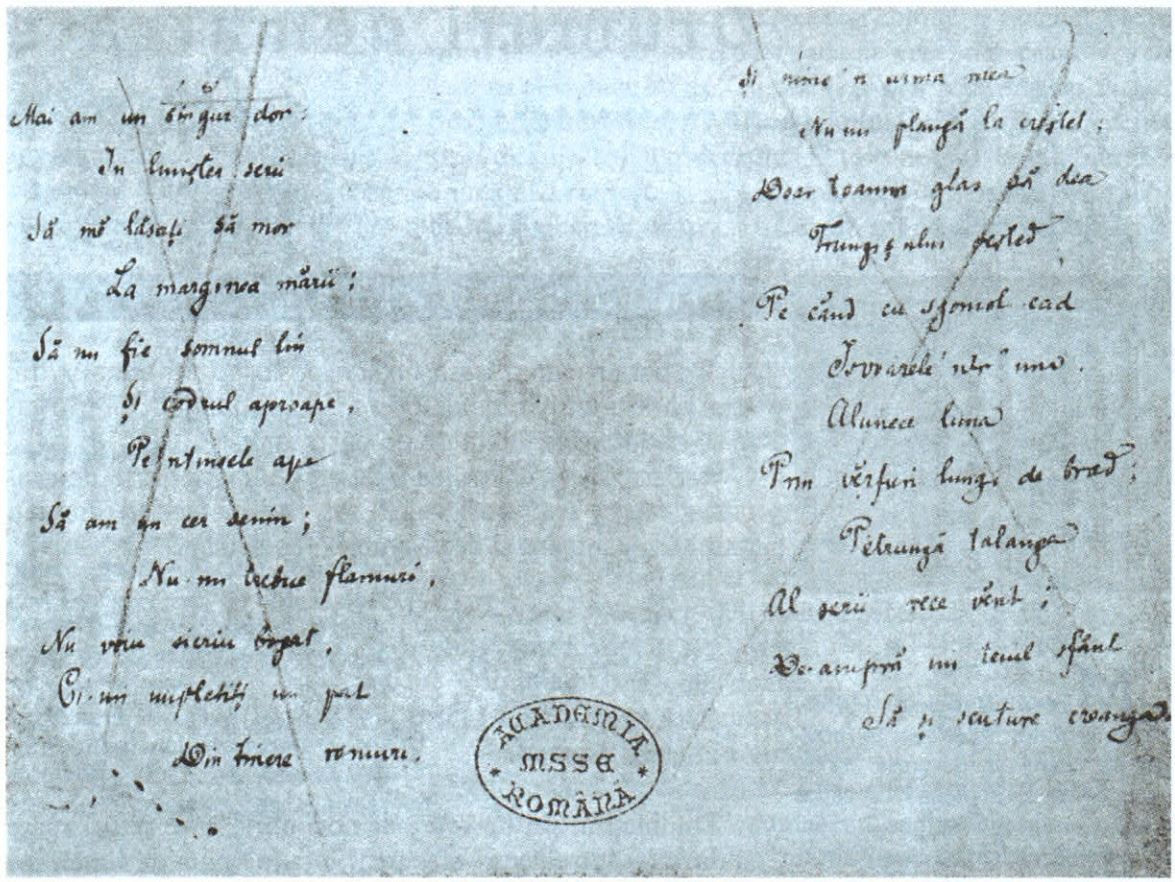

Mai am un singur dor (manuscrisele Academiei Române)

ÎN LOC DE SFÂRȘIT

Descrieți o imaginară schimbare a unui om în momentul îndrăgostirii:

a. amintindu-vă de capitolul *Joc și joacă*, amestecați, ludic, simțurile sau caracteristicile personajului (începe să vadă cu vârfurile degetelor sau părul îi devine albastru ca ochii lui / ei etc.);

b. revenind la ideile din capitolul *Lumi fantastice*, inventați-i îndrăgostitului / îndrăgostitei atribute supraumane sau extraterestre.

Drumuri nemarcate

Mircea Nedelciu (1950–1999), prozator. Absolvent al Facultății de Litere din București (1973) unde editează, împreună cu câțiva colegi (Ioan Flora, Gheorghe Crăciun, Sorin Preda, Gheorghe Iova, Gheorghe Ene ș.a.), o revistă studențească, *Noii*. Încă din timpul facultății și mulți ani apoi este unul dintre principalii membri ai cenaclului bucureștean al studenților filologi, „Junimea", condus până în 1990, când a încetat să mai funcționeze, de criticul Ov. S. Crohmălniceanu.

Mircea Nedelciu este recunoscut drept principalul prozator al generației de scriitori născuți între 1950 și 1960 (cu aproximație), care au debutat, majoritatea, în anii '80 ai secolului al XX-lea, de unde denumirea de „optzeciști" sub care sunt cunoscuți. Volumele de *proze scurte* (termen introdus de optzeciști) adresează, încă din titlu, o provocare cititorului obișnuit cu proza tradițională: *Aventuri într-o curte interioară* (1979), *Efectul de ecou controlat* (1981), *Amendament la instinctul proprietății* (1983), *Și ieri va fi o zi* (1989). Toate acestea sunt volume în care tematica este viața cotidiană („felia de realitate") — excepție face numai ultimul, care alunecă în fantastic —, iar personajele predilecte sunt tinerii obișnuiți, din medii so-

PENTRU ÎNCEPUT

1. Spuneți, rapid, șase finaluri posibile (trei bune și trei rele) pentru un film de dragoste în care o tânără dintr-o familie bogată este iubită de un băiat sărac.

2. Dacă ați fi scriitor, ce final ați da unei povești de dragoste: *happy end* (final fericit) sau final nefericit? Discutați între voi avantajele și dezavantajele fiecăruia.

NORA
sau
BALADA ZÂNEI DE LA BÂLEA-LAC
de Mircea Nedelciu

Dimineți în șir, un soare de noiembrie între cețuri apare și din nou între cețuri dispare. Nora, pe plita de fontă, într-un ceaun uriaș apă din lac încălzește și toarnă apoi imense cantități de perlan. Fețe de masă, ancăre, naproane, perdele, pe toate acum, la sfârșit de sezon, zâna-i nevoită să le spele. Mâinile se-nroșesc mai întâi, apoi crapă, vântul în uși se lovește, șuieră-n creste, în apă se adapă. Ca un cutremur, ca un uragan se aude uneori dinamita făcând loc drumului transfăgărășan. Precum caprele-negre când sfioase vin către lac, soldații adesea pe la cabană se abat:

— Săr' mâna, Norica, ceva de băut de ne-ai da?

Un ceai de bujor și, când nu-i colonelul, ea scoate și țuica. Ei se-mbujorează precum mâinile ei, pe gheața lacului se duc câteșitrei, lemne pentru ea vor aduce, soarele din nou peste cețuri străluce. Dar de băut pentru capre tot nu-i, lacul e bocnă, izvoarele, tun, și când ești animal sălbatic, liber și singur pe creastă, nici n-ai cui să-i spui. Și, totuși, ce-ar fi, pârâul anemic cu gust de săpun? Dar soldații se-ntorc, aripi de parcă au avut, și, iată, nu departe de vilă, animalul cel zvelt l-au văzut.

— Șșșșt! zice unul imediat.

— Așa ceva, zău, că mai rar ne-a fost dat!...

Și totuși l-au prins. Animalul din răsputeri cu ei s-a luptat. Pe unul din ei l-a și răsturnat; acum pe podea, înăuntru, zace ancorat și întins. Laptele cald din mâna și inima femeii duioase să-l guste nu vrea.

— Noi ne ducem, Norica, om fi pân'la opt la apel!

ciale diverse. Prozele lui Nedelciu se caracterizează printr-o inepuizabilă inventivitate „tehnică", printr-un joc narativ care merge de la nararea la persoana a doua sau cea cu toate verbele la viitor până la adresarea (agresarea) cititorului invitat să participe cu toată inteligența și simțirea la textul care ia naștere sub ochii lui, la fiecare citire. Unul dintre maeștrii cărora Mircea Nedelciu și colegii săi optzeciști le recunosc autoritatea este I. L. Caragiale. Lui i se datorează predilecția pentru textul concis, dinamic, necruțător cu toate formele ridicolului, precum și „urechea fină", perceperea nuanțelor personale ale discursului.

Alte repere bibliografice: romanele *Zmeura de câmpie* (1984), *Tratament fabulatoriu* (1986), *Femeia în roșu* (1990, realizat împreună cu scriitorii timișoreni Adriana Babeți și Mircea Mihăieș, roman cu o construcție complicată, inspirat de legenda conform căreia celebrul gangster american Dillinger a fost ucis datorită unei misterioase femei în roșu, româncă de origine).

Nora sau Balada zânei de la Bâlea-lac **face parte din volumul de proze** ***Efectul de ecou controlat*** **(1981); în volum sunt și alte balade ale anilor '80:** ***Jenny sau Balada preafrumoasei contopiste, Balada tânărului lup, Ion, fiul de geambaș.*** **Titlul volumului face aluzie la mijloacele prin care scriitorul încearcă să țină sub control „ecoul", adică reacția pe care textul său o va trezi în cititor.**

Altfel, cu tot cu bocanci i-ar hali colonelul cel chel. De pe potecă, semne cu mâna să-i facă ar vrea, dar ceața înghite lumina și-o duce cu ea. Cu mâini și puteri de femeie, ea lasă din nou pentru o oră spălatul și unul din balcoanele vilei cu șipci de cinci țoli îl transformă în țarc. Scăpat de sub frânghii, animalul zvâcnește — o, câtă speranță în nările lui și-n dâra de aer pe care-o urmează! Cât de adânc ochii cei umezi în zare se-afundă, cum rămân nemișcați o secundă, cum Nora la rându-i privește la cer și cum, în seara crescândă, amintirile dreptul la viață și-l cer.

.....

Nora-i încă o copilă, șaișpe ani abia împlini, crede-n vise, în iubire, își dorește cinci copii și pe Doru îl urmează. El e monitor de schi. Îi vorbește despre munte, despre vânt și despre stele, despre câini de vânătoare, de cabane și castele. Ea-l zărește când, din clasă, pe fereastră-n sus privește, printre norii de sub creastă el apare și zâmbește.

— Nora, Nora, ce-i cu tine? profesoara de chimie de la tablă a-ntrebat.

Nora-și pleacă-agale ochii:

— V-aș ruga să mă scuzați!

Vântul iar se zbate-n creste, cerbii zburdă prin zăpadă, Doru-i mângâie pe coarne și din ochi îi îmblânzește. Ca-ntr-un țarc se simte Nora, lumea-i dincolo de geamuri, norii urcă și coboară, cum să stai mereu în școală? Numai seara-l întâlnește, câte-o oră, pe furate, tatăl ei, de-ar ști, el este un cerber și jumătate. El nu știe despre munte că-i frumos, că e sălbatec, că se-nalță către soare ca un cal către jăratec. El tot crede despre Nora, făr'să știe de himeră, că ia note mari, învață, va ajunge ingineră. Nora însă, pe la șapte, când coboară să ia pâine, se oprește-ntâi în parc și se joacă-un pic c-un câine. Este-un Saint-Bernard și-n urma-i, ca un făt-frumos bărbos, vine Doru să se-așeze în omătul cel pufos.

— Nu ți-e rece? întreabă Nora cu o grijă ne-ntrecută.

— Mie? spune-ndată Doru și pe gură o sărută.

Nori și munți atunci coboară către Nora cea frumoasă, se ating ușor de dânsa, mângâiere unduioasă, o privesc, o strâng în brațe, o iubesc ca pe o soră și o poartă lin, pe brațe, peste vârfuri, cam o oră. Vraja, dar, curând se stinge, magazinele se-nchid, Nora aleargă-n graba mare să nu-nchidă și la Big. Mama însă bănuiește că ceva s-a cam schimbat.

— Cum se poate, chiar așa, pân-acum la coadă ai stat?

— Nu, mămico, dar pe stradă c-o colegă am discutat!

Zile trec peste oraș, peste școală, peste munte, primăvara se ivește, mai întâi ca un grăunte. Mai apoi ca un torent, ca o briză, ca o mare, ca un vânt care ridică de pe carte ochii fetei și-i înalță către cer. Ce să fie acolo, oare, unde păsările pier, unde vulturii cei aprigi, transformați în puncte negre, înghițiți-s de mister?

— Nora, iar n-ai învățat? se înfoaie profesoara.

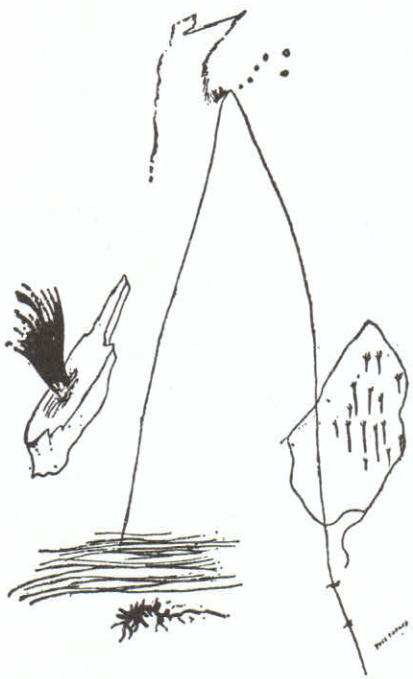

Yves Tanguy, *Desen*

— Ba da, știți, dar... am uitat!

Salvamontul iarăși urcă spre zăpezile eterne, cu frânghia și cu targa, Doru-n goluri se avântă. Nora așteaptă încordată, inima ei stă la pândă, dar de fiecare dată, mai bronzat, mai zâmbitor, el se-ntoarce și-o sărută, îndelung, stăruitor.

— Cum a fost?

— Ca-ntotdeauna, ca-ntr-un vis, ca-ntr-o icoană, ca-ntr-o lume fără seamăn, care-ți seamănă leit.

— Și de ce n-ai stat acolo?

— Mai lipsea ceva!

— Anume?

— Ochii tăi și-un gând prieten, zâna mea, chiar tu, știi bine.

Și-astfel Nora se decise și fugi-ntr-o zi de-acasă. Nu lăsă drept semn în urbe decât un bilet pe masă:

„Mamă, iartă-mă, dar lumea cea mai albă și mai pură mă așteaptă sus pe creste, fără mine ar pieri. Spune-i tatii să mă ierte și sărută-l pe obraz. Ingineră, eu, mă crede, n-aș avea nici pic de haz."

.....

Au urcat mai întâi spre Cibin și, dup-o zi de mers, ajuns-au la refugiul Cânaia. O săptămână încheiată s-au tot spălat dimineața până la brâu cu apa rece a izvorului, au tot mâncat conserve și s-au iubit în tăcere.

(Băieții se și mirau:

— Ce e cu Doru, se-nsoară?

— Aiurea, a zis și el așa, într-o doară!

Pe la alte refugii, cabane, din când în când despre el întrebau.)

Au trecut apoi prin Cindrelu și Oașa. Înapoi au venit pe la Pripoare și Crinț. Ca să evite orașul, din nou au urcat către Prejba. De acolo, cu mult curaj și inconștiență, trecură Oltul și urcară la Claia Bulzului, Chica Fedeleșului și Tătaru, ca să ajungă (în aceeași zi!) până aproape de Suru. Se-nnoptase, desigur, și creasta, la vreme ca asta, nu iartă. S-au oprit așadar. Lângă o stâncă scobită făcutu-și-au culcuș. În dublul sac de dormit, din nou, obosiți, se iubiră. Crivățul noaptea imita printre stânci animale și păsări. Nora nu-l auzi, dormi tun cu tâmpla lipită de pieptul cel mare și bun. În cea mai frumoasă dimineață de mai coborâră agale spre Suru. Aici Doru-și întâlni, iată, vechii prieteni. Ei stăteau pe terasă, la soare, beau ceai de bujor, trăncăneau și priveau către vale. Apariția Norei îi schimbă dintr-o dată; povesteau cu tot mai mult extaz despre munte, pe unde au trecut și dincotro vin, cât de greu era să fie, cât de ușor se descurcară. Ca pe niște uriași coborâți din poveste îi privea tânăra copilă, o îmbiară cu rom, se încălzi, se înroși, se cuibări din nou la pieptul lui Doru. Acesta o trimise apoi la culcare. Înainte să adoarmă, simți că uriașii sunt ușor de dominat. Doar să vrea. Se trezi târziu, după-amiaza, cu impresia că toți sunt la picioarele ei. Făcură

Personalități

Yves Tanguy (1900–1955), pictor francez suprarealist. În opera sa există o atmosferă neliniștitoare sugerată prin obiecte stranii și nuanțe de cenușiu.

un foc mare, mămăligă, un berbec la proțap. Doru plecase la Sebeș după bere — de ce tocmai el? Primi cojocul uriaș și se ghemui lângă foc. O mare neliniște încălzea la piept. Fie ce-o fi!

A fost până la urmă o seară frumoasă. Se bău cam mult, se cântă cu chitara, se spuseră bancuri cu din ce în ce mai puțină perdea. Stele uriașe străjuiau toate astea. Nora le privi din nou, cu câtă neliniște, înainte de a merge la culcare. Cineva, și nu Doru, pe sală mâna îi strânse. Și ea ca prin somn îi răspunse. După încă o zi de mers, ajunseră, în sfârșit, la Bârcaciu. Prietenii lui erau acum alții, în parte. Jocul din seara precedentă reîncepu, dar ea îi spălă, iată, lui Doru prima cămașă. Aceasta era, deci, proza cea lungă a primei iubiri. La Negoiu se hrăniră din nou cu conserve. Doru părea chiar puțin indispus. O săptămână aproape le trebui ca să ajungă la Plaiu Foii, în drum spre Brașov. Nimic deosebit nu se mai întâmplă. Doar la Podagru, când Nora din nou vru să-i spele ceva și-i ceru lui Doru ciorapii. El refuză categoric. Ea insistă. El din nou refuză. Ea vru să-i smulgă din mâini și atunci el îi aruncă în prăpastie. Nora plânse nervos, cu sughițuri.

— Ar fi bine să-ți găsesc un serviciu! spuse Doru în dimineața plecării de la Plai. Trebuie să ne gândim și la mijloacele de trai!

.....

La Librăria „Sadoveanu", Nora este vânzătoare și așteaptă zi de zi de la Doru o scrisoare. Într-o zi, când era coadă la romane polițiste, când pe geamuri se scurgeau picături prelungi și triste, ea văzu o barbă sură, parcă plină de zăpadă, și fu emoționată, cât p-aci era să cadă. Era însă un prieten de-al lui Doru, unu Nelu, care fu surprins s-o vadă. Se-ncurcă voind să-i spună unde-i Doru și ce face, mai tuși, mai se codi, în sfârșit, „tu fii pe pace, noua ta coafură foarte mult îmi place". La ora închiderii el reveni, un loc de dormit pentru el dac-ar ști? Necunoscând pe nimeni în Brașov, Nora fu însă extrem de politicoasă și-l invită să doarmă chiar la ea acasă. El se simțea foarte bine, glumi chiar pe scara îngustă și întunecoasă, scoase din hanorac o sticlă de vin pântecoasă.

Își muie mai întâi buzele în paharul cu vin; cerul prin fereastra mansardei nu părea chiar atât de senin. Nelu vorbea, îl auzea ca prin somn, repeta cam prea des că „Doru, să știi, n-a fost domn". Atunci ea se trânti într-un cot pe divan și plânse din nou, pentru a doua oară în ultimul an. Lacrimile ei picurau printre stânci, se strecurau pe-ndelete în peșteri adânci, înghețau în aer ca o ploaie de toamnă, se topeau mai apoi în culcușul făcut dintr-o singură blană. Până când să suporte mirosul de cărți? De ce să calce mereu, prin oraș, în împuțitele bălți? Îl respinse pe Nelu, brutal, cu o mână, pe Doru, în gând, cu o ură nebună. Se ridică de pe pat dintr-o dată, de lacrimi se șterse c-o pânză pătată, cu furie aproape se aruncă spre grilaj, animalul și el mai prinse curaj. Ca fulgii de zăpadă căzură șipcile de cinci țoli, animalul zvâcni (mai multe salturi nărăvașe) și nici măcar pentru o clipă înapoi nu privi. Nora o văzu pentru ultima oară (capră-neagră, liberă, în mediul ei), apoi dispăru printre stânci. Își puse cojocul și reveni pe balcon, vântul doar și șuierul lui monoton. Focul demult s-o fi stins în odaie, rufele neatinse au rămas în copaie. Dar nu-i nimic, cinci luni pe an rămâne Nora singură la Bâlea, timp pentru rufe mai e din belșug, acum e mai bine să stai, să privești, să asculți un amurg.

A doua zi colonelul urcă pân' la lac cu mersul lui avântat. Voia să vadă o capră-neagră într-un țarc. Nu-i fu dat.

Note lexicale

napron, s.n. (reg.) — ștergar

Transfăgărășan, s.pr. — drum construit în anii comunismului în munții Făgăraș, cu ajutorul soldaților

bujor, s.m. — (în text) *bujorul de munte* sau *rododendronul,* plantă alpină extrem de aromată

cerber, s.m. — animal fabulos din mitologia greacă, un câine cu trei capete care stătea de pază la porțile Infernului; prin extensie, substantivul desemnează un paznic foarte sever

himeră, s.f. — animal fabulos din mitologia greacă, închipuit ca un monstru cu trei capete din care ieșeau flăcări; semăna și cu un leu și cu un șarpe; cuvântul a ajuns să desemneze o închipuire sau o fantezie irealizabilă, o iluzie

Saint-Bernard, s.m. — rasă de câini dresați să salveze oamenii prinși sub nămeți, la avalanșe

blană, s.n. (reg., pl. *blănі*) — scândură

DISCUTAREA TEXTULUI

Poveste și simbol

Povestea Norei, o fată îndrăgostită ca oricare alta, este spusă în *cinci secvențe*, a căror ordine nu urmează însă o cronologie strictă.

1. Nora este cabanieră în Munții Făgăraș, la „Bâlea-lac", în momentul în care soldații care lucrează la construirea unui drum prind o capră-neagră.

• Urmăriți antiteza libertate / captivitate, un laitmotiv al textului.

2. Rămasă singură cu animalul sălbatic, Nora își rememorează adolescența, când s-a îndrăgostit de Doru, salvamontistul de dragul căruia a renunțat la școală.

• Dezvoltați paralelismul dintre Nora și animalul sălbatic pornind de la comparația „Ca-ntr-un țarc se simte Nora, lumea-i dincolo de geamuri..."

3. La munte, alături de Doru, poezia sentimentului de iubire devine tot mai mult „proză".

• Explicați propoziția: „Aceasta era, deci, proza cea lungă a marii iubiri" orientându-vă după contextul în care apare.

• Deduceți de aici de ce a ales autorul *proza rimată* pentru povestea de dragoste a Norei.

4. După ce se desparte de Doru (nu se știe exact cum), Nora se angajează vânzătoare la o librărie din Brașov, unde întâlnirea cu un prieten al acestuia o face să plângă.

• Analizați fragmentul lacrimilor fetei: rostul decorului montan, explicația hiperbolei.

• Urmăriți verigile de legătură prin care secvențele din amintire sunt readuse în prezentul povestirii, adică revenirea la momentul când Nora a rămas singură cu animalul prins de soldați.

5. Nora eliberează capra-neagră.

• Care sunt *simbolurile centrale* ale textului?

• Descoperiți valorile simbolice ale gestului fetei și paralelismul pe care naratorul îl face între cele două personaje: „zâna" de la Bâlea-lac și capra-neagră.

Parodia

Parodia ține de jocul literar, de aceea este folosită frecvent de autorii ludici, între care și optzeciștii. (Recitiți și definiția dată la p. 38.)

1. Este Nora o zână? Aduceți argumente polemice pentru cele trei variante de răspuns: • *da* • *nu* • *și da, și nu.*

În basme, zânele, ca și majoritatea personajelor feminine, nu au nume, reprezintă categorii generice: *frumoasa, mezina, scorpia* etc.

Dicționar literar

Baladă — poem epic, incluzând adesea și secvențe lirice, cu subiect eroic, fantastic, legendar, istoric etc. Termenul a fost introdus la noi de Vasile Alecsandri, în culegerea sa din 1852, ca echivalent al „cântecului bătrânesc": *Poesii poporale — Balade (Cântice bătrânești)*. Pe lângă baladele populare, există și cele culte. O dată cu pierderea interesului pentru această specie literară, balada a început să fie parodiată (George Topîrceanu, Marin Sorescu, Mircea Nedelciu — primul care o transpune în proză rimată, Emil Brumaru).

Antiteză — figură de stil constând în alăturarea a două entități (cuvinte, expresii, idei, atitudini, situații etc.) opuse, contrastante, pentru a pune în evidență opoziția dintre ele. De obicei, unul dintre cei doi termeni ai antitezei este valorizat pozitiv, iar celălalt negativ.

Proză rimată — formă intermediară între proză și poezie, în care apare frecvent rima la sfârșitul sau în interiorul enunțurilor, dar lipsesc celelalte **elemente de versificație** specifice poeziei (ritm, măsură, vers, strofe etc.). Adesea, proza rimată are și structuri ritmice apropiate de cele ale versului.

Hiperbolă — figură de stil care constă într-o exagerare prin care realitatea este fie mărită, fie micșorată puternic.

Simbol central — simbol a cărui interpretare are un rol esențial în dezvăluirea semnificației generale a unui text.

Dicționar literar

Laitmotiv (din germ. *leiten* = a conduce, termen împrumutat din muzică) — element care revine cu o anumită regularitate și în mod intenționat, conducând spre o semnificație simbolică.

Viziune despre lume (după germ. *Weltanschauung*) — termen filozofic care desemnează, în domeniul literaturii, modul de reflectare a realității într-o creație literară.

Partizanii melodramei pretind că e o ipocrizie s-o respingem: toți ne emoționăm, când o citim, pentru ca apoi să căutăm argumente ca s-o desființăm sub raport artistic. [...] În melodramă se face prea mult apel la situații și la sentimentele umane naturale, emoționante prin ele însele. Și dacă melodrama nu precupețește nici un efort spre a ne afecta ea ne și privează, în aceeași măsură de opțiune: ne confruntăm cu evenimente pe care nu le putem aprecia decât într-un singur fel...

(Nicolae Manolescu)

A te raporta la natură altfel *decât până mai adineaori, a o aborda cu uimirea primei întâlniri, a repera exoticul ei ireductibil — iată premisele reintegrării noastre în metabolismul ei.*

(Andrei Pleșu)

Yves Tanguy, *Desen*

2. Urmăriți amestecul registrelor lingvistice — limbajul poetic, cel al prozei literare, cel cotidian, inclusiv argotic — care se „amenință" și se echilibrează reciproc. Cum s-ar modifica viziunea despre lume exprimată în text dacă acesta ar fi scris într-un singur registru? Analizați pe rând posibilitățile.

3. Cum ați caracteriza ironia din acest text: aspră, sarcastică sau dimpotrivă, tandră, participativă? Exemplificați.

Ironia nu trebuie confundată cu **umorul**. Ironia este controlată, calculată, voită de vorbitor, umorul este o calitate înnăscută, spontană, a celui care sesizează „râsul" din lume. Dezvoltați distincțiile, ajutându-vă de dicționar și revăzând definițiile de la p. 33.

4. Ce ar fi devenit textul fără supapele ironice? (Gândiți-vă la telenovele sau la melodrame și la felul în care este „obligat" spectatorul să plângă la scena brutalei despărțiri dintre cei doi îndrăgostiți, dintre mamă și copil etc.)

5. Este decorul (orașul și muntele) un simplu fundal al acestei povești de dragoste sau reprezintă mai mult decât atât? Alegeți și argumentați un răspuns dintre cele de mai jos sau propuneți altul:

- povestea se putea petrece în orice decor;
- muntele este obligatoriu, ca decor, nu și orașul;
- ambele decoruri sunt obligatorii.

DINCOLO DE TEXT

„Pentru a parodia îți trebuie cel puțin la fel de mult talent cât are cel parodiat."

(Din presa interbelică)

1. Citiți câteva parodii de G. Topîrceanu.

2. Relatați un eveniment (politic) recent parodiind stilul știrilor de la televiziune.

3. Definiți decorul care credeți că vă este specific (sau vă place) fiecăruia dintre voi (spațiu închis / spațiu deschis, sat / oraș, șes / munte). În ce situații îl puteți simți ca pe un ajutor, o bucurie, un obstacol etc.?

ÎN LOC DE SFÂRȘIT

Portretul zânelor din poveștile de azi nu mai seamănă cu cel al zânelor din basme. Enumerați trei atribute fizice și trei sufletești pe care le are „zâna" din lumea de azi, fie ea colega de bancă, actrița preferată sau top-modelul din revistă. Dar dacă portretul s-ar reduce la o singură calitate esențială, ce ați alege?

Nebun de amor

Actorul Grigore Vasiliu-Birlic interpretând un personaj caragialian

PENTRU ÎNCEPUT

● Rescrieți fraza „Îmi pare rău că îți petreci vacanța departe de mine!" astfel încât să aparțină:

- unei mame îngrijorate; unui îndrăgostit; unui prieten;
- unui text comic; unui text solemn; unui text liric (un vers).

O NOAPTE FURTUNOASĂ

de I. L. Caragiale

Comedia în două acte *O noapte furtunoasă* (1879) are în centru complicațiile amorului (de mahala). Jupân Dumitrache, cherestegiu și căpitan în garda civică, este gelos: e convins că „un bagabont", „un coate-goale" i-a aruncat ocheade nevestei lui, Veta, în timpul spectacolului de la grădina „Iunion", amenințându-i „onoarea de familist". Aceeași gelozie o simte și Chiriac, omul de încredere al lui Jupân Dumitrache, de fapt amantul Vetei. „Bagabontul", junele Rică Venturiano, student în drept și publicist, este inocent: el s-a amorezat într-adevăr la „Iunion", dar de Zița, sora Vetei. Voind să-și vadă iubita, Rică nimerește din greșeală în camera Vetei și-i face declarații pasionate, confundând-o cu sora ei. Conflictul culminează cu prinderea lui Rică de către Jupân Dumitrache, dar, ca în comedii, totul se termină cu bine, pe replica cherestegiului: „Uite așa se orbește omul la necaz!". Întrucât Chiriac rămâne în preajma celor doi soți, comedia poate oricând reîncepe.

ACTUL II, SCENA 2

VETA *și* RICĂ VENTURIANO, *apoi* JUPÂN DUMITRACHE *și* IPINGESCU *de-afară*

RICĂ (*intră, se oprește pe prag, vede pe Veta în spate, răsuflă din adânc, pune mâna la inimă și înaintează în vârful degetelor până la spatele scaunului ei; cade în genunchi și începe cu putere*): Angel radios!

VETA (*dă un țipăt, se scoală și fuge în partea cealaltă a scenii făcându-și cruce și scuipându-și în sân*): A!

RICĂ (*întorcându-se în genunchi spre partea unde a fugit ea*): Angel radios! precum am avut onoarea a vă comunica în precedenta mea epistolă, de când te-am văzut întâiași dată pentru prima oară mi-am pierdut uzul rațiunii; da! sunt nebun...

VETA: Nebun! (*strigând*) Săriți, Chiriac! Spiridoane!

RICĂ: Nu striga, madam, (*se târăște un pas în genunchi*) fii mizericordioasă! Sunt nebun de amor; da, fruntea mea îmi arde, tâmplele-mi se bat, sufer peste poate, parcă sunt turbat.

VETA: Turbat?... Domnule, spune-mi degrab', c-aminteri, strig: cine ești, ce poftești, ce cauți pe vremea asta în casele oamenilor?

RICĂ (*se ridică și se apropie de dânsa tăindu-i drumul*): Cine sunt? mă întrebi cine sunt? Sunt un june tânăr și nefericit, care sufere peste poate și iubește la nemurire.

VETA: Ei! ș-apoi? ce-mi pasă mie! (*după o mică reflecție*) Vai de mine! ăsta e vun pungaș: a aflat că nu-i dumnealui acasă și umblă să ne pungășească. (*tare, strigând*) Chiriac! Spiridoane! săriți! hoții!

RICĂ (*cu mâinile rugătoare*): Nu striga! nu striga! fii mizericordioasă; aibi pietate! M-ai întrebat să-ți spui cine sunt, ți-am spus. Mă întrebi să-ți spui ce caut... Ingrato! nu mi-ai scris tu însuți în original?

VETA: Eu?

RICĂ: Da! (*se ridică*) Nu mi-ai scris să intru fără grijă după zece ceasuri la numărul 9, strada Catilina, când oi vedea la fereastră că se micșorează lampa? Iată-mă. M-am transportat la localitate pentru ca să-ți repet că te iubesc precum iubește sclavul lumina și orbul libertatea.

VETA: Adevărat, domnule, parol că ești nebun. Visezi; ți-am scris eu dumitale vreo scrisoare? Auzi obrăznicie! Știi dumneata cu cine vorbești?

RICĂ: Cum să nu știu? În van te aperi. Și tu mă iubești pe mine, nu mai umbla cu mofturi. Te-am văzut d-atunci seara de la „Iunion"...

Marin Moraru și Ștefan Dinică în piesa *O noapte furtunoasă*

VETA: De la „Iunion"? (*caută cu gândul*)

RICĂ: Da; chiar de atunci seara, când privirile noastre s-au întâlnit, am citit în ochii tăi cei sublimi că și tu corespunzi la amoarea mea. M-am luat după tine chiar în seara aceea până la Stabiliment. Simțisem că mitocanul de cumnatu-tău mă mirosise, știa că mă țiu după voi; și, abandonându-mă curajul de a mai intra într-o stradă fără lampe gazoase, m-am întors îndărăt, pentru că-mi era frică să nu pați vun conflict cu mitocanul. Alaltăieri seară, amoarea mi-a inspirat curaj; m-am ținut după voi până în această suburbie, în colțul stradei; dar când să-ți văz justaminte adresa, mi-a tăiat drumul niște câini. Când am aflat că șezi pe aci, te-am curtat la nemurire și m-am informat prin băiatul de la cherestegeria lui cumnatu-tău cum stai cu familia ta. Am aflat că acum ești liberă, ți-am scris prima mea epistolă într-un moment de inspirațiune, ai primit-o, mi-ai răspuns să viu, și am venit... pentru ca să-ți repet că: (*cade iar în genunchi*) nu, orice s-ar zice și orice s-ar face, eu voi susținea, sus și tare, că tu ești aurora, care deschide bolta înstelată într-o adorație poetică, plină de... (*urmează declarația foarte iute până ce-l întrerupe Veta*).

Note lexicale
angel, s.m. — (italienism) înger
radios, adj. — care strălucește; (despre oameni) vesel, senin, luminos
mizericordios, adj. — (franțuzism) îndurător, milos
pungăși, vb. — a înșela, a escroca
pietate, s.f. — evlavie, respect profund; (în text confuzie între *pietate* și *milă*)
ingrată, s.f. — nerecunoscătoare; (în text confuzie între *nerecunoștință*, lipsă de gratitudine datorată cuiva și *nerecunoaștere*, a nu recunoaște)

DISCUTAREA TEXTULUI

1. Scoateți clișeele și locurile comune ale amorului din declarația lui Rică (de exemplu: „nebun de amor", „tânăr și nefericit", „sufăr peste poate").

2. Exemplificați sursele comicului din declarația de dragoste a lui Rică Venturiano, urmărind:

- gesturile (indicațiile de regie, date cu litere cursive între paranteze);
- apelativele pe care le dă femeii de care e îndrăgostit;
- aglomerarea clișeelor amórului;
- deformarea sau inadecvarea unor expresii;
- amestecarea registrelor lingvistice;
- „logica" discursului;
- sintaxa.

3. Rescrieți câteva din replicile lui Rică în registru grav, liric.

4. Comparați replicile reci ale Vetei (care nu știe cine e vizitatorul) cu cele înflăcărate ale lui Rică: ce rezultă din alternarea lor?

5. Comentați din punct de vedere lingvistic, cu ajutorul dicționarului sau al notelor lexicale extrase din text, oricare dintre replicile lui Rică. Atenție la confuzii de sens, la folosirea barbarismelor și la prețiozitățile de exprimare.

Dicționar lingvistic

Barbarism — cuvânt împrumutat dintr-o limbă străină care nu este nici necesar și nici asimilat.

DINCOLO DE TEXT

Rică este personajul care pare să trăiască sub zodia confuziei. Face confuzii semantice (folosește un cuvânt în locul altuia), confuzii stilistice (confundă o declarație de dragoste cu un articol de gazetă în care „combate bine"), confuzii de persoană (o crede pe Veta, Zița) și de adresă (din cauza plăcuței de la poartă care s-a răsturnat, devenind din 6, 9). Citiți și farsa într-un act *Conul Leonida față cu reacțiunea* (1880) și stabiliți care este confuzia pe care o fac cele două personaje principale și din ce cauză.

ÎN LOC DE SFÂRȘIT

Se spune că „dragostea e oarbă". Alegeți dintre voi un apărător al acestei poziții și un contestatar al ei. Reluați disputa pe ideea că „dragostea e surdă" (puteți aduce argumente din operele literare citite la acest capitol).

Textul epistolar

Hanz Arp (1887–1966), *Ceasul*

Scrisorile fac parte din volumul *Dulcea mea Doamnă / Eminul meu iubit. Corespondență inedită Mihai Eminescu — Veronica Micle*, apărut în anul 2000, adică la exact 150 de ani de la nașterea poetului. Volumul conține un număr impresionant de scrisori de a căror existență nu s-a știut nimic până la această apariție: 93 ale lui Mihai Eminescu destinate Veronicăi Micle, 15 scrisori ale Veronicăi adresate poetului, două, tot ale ei, către Harieta Eminovici, sora lui Eminescu, precum și un scurt mesaj către poet al lui Maiorescu.
Corespondența acoperă perioada 1879–1883 și a fost păstrată într-un seif din străinătate de urmașii Veronicăi Micle, ultima deținătoare fiind strănepoata acesteia. Apariția volumului a constituit, cum era și firesc, un eveniment literar, important atât pentru specialiști, cât și pentru marele public.

PENTRU ÎNCEPUT

Se descoperă un jurnal neștiut al lui: Mihai Eminescu; Ion Luca Caragiale; Ion Creangă.

a. Enumerați câteva personaje care ar apărea în fiecare dintre aceste jurnale.

b. Încercați să vă imaginați o filă dintr-unul din cele trei jurnale, având grijă să o și datați; „reconstituirea" se poate face oral sau în scris.

București, 17 fevruarie,
5 ceasuri dimineața
*1882**

Draga mea Veronicuță,

Sunt cinci ceasuri de dimineață și eu, luându-mă cu lucrul, n-am putut închide ochii încă. Acum, după ce-am sfârșit câte aveam de făcut, îmi închei ziua gândind la tine, pasărea mea cea sprintenă, cea voioasă și tristă totodată și aș vrea să pun mâna pe tine, să te sărut pe aripă... pe locul unde va fi fost odată două aripi, pe umărul tău cel alb și rotund și frumos. Dar trebuie să-mi pun pofta-n cui, căci în acest moment tu dormi dusă, în pătuțul tău așternut c-o fină pânză de in, iar eu mă uit în lumânare și gândesc la tine. Dormi și nu te trezi, draga mea Nicuță. Că eu te păzesc tocmai de aici.

Iar mâni, când te vei trezi, ai s-aștepți scrisoare și poimâni are să-ți vie și atunci ai să știi și tu ce făceai pe când eu scriam aceste șiruri și eu cum te-nchipuiesc pe tine, dormind nesărutată, în pat. Oh, nesărutato, tare te-aș mai săruta!

Ieri seara, mititicule, am fost pentru întâia dată de când te-ai dus tu, la un concert. Pablo de Sarasate, violonistul spaniol, e aci și cântă admirabil, așa precum n-am mai auzit violonist și tu știi bine că pe Sivori l-am auzit. Sivori era un mare technic, acesta nu are numai technică, ci și inimă. Niște ochi mari, negri, sălbateci are creștinul acesta, și, deși e urât ca dracul, trebuie să fi plăcând la cucoane. Dar toate acestea tu le vei citi abia poimâne, căci acum dormi, nu-i așa? Dormi, Veronică? Desigur, dormi.

[...] Și încă să mai știi una. Mi-am scos ceasornicul meu de aur de unde ședea cu chirie la părintele Strul Avrum și mă

* Scrisoarea este scrisă cu cerneală neagră. Anul este adăugat, cu cerneală violetă, de Veronica Micle.

fudulesc cu el. Știi că în el e pururea posibilitatea imediată de-a te aduce la București cu nepusă-n masă, căci el reprezintă oricând capitalul necesar pentru transportul celui mai scump odor ce-l am eu în Iași, încât eu îmi imaginez următoarea consecuție în prezența celor două odoare ale mele: când tu vei fi aici, el poate lipsi, când tu vei lipsi, el va-ncerca să vie la loc. Îți poți tu închipui a cui prezență o prefer. Ce faci c-un ceasornic? Te uiți la el. Pe când cu tine? Câte nu facem noi de par ceasurile minute și zilele sferturi de ceas?*

*April 1882***

Dulcea și drăgălașa mea copilă,

De ce-mi ești așa de tristă și de demoralizată, de ce dorești „Eternitatea" — tu, odorul meu cel drag, tu, Veronicuța mea, unica și draga mea Veronică?

Se pare că scrisoarea ta cea din urmă s-a pierdut la poștă, sau că s-a pierdut a mea. Duminecă am început a mă muta; îți spun drept, o adevărată boală, încât o săptămână de zile nu mă mai desobosesc din acest chin. Totul e încă în cea mai cumplită desordine unde m-am mutat, încât ar trebui să mai treacă vro două zile până să-mi aranjez mulțimea de cărți și de buclucuri și să-mi deosebesc chaosul de zi, vechiturile și pergamentele de odaia ce ți-o gătesc ție.

Nică, îndată ce pot îți trimit bani de drum și o să pot foarte curând. De aceea, te rog, te rog, sărutându-ți mânile tale cele mici și dulci, să nu te superi și să îngădui puțin, foarte puțin, căci ne vedem curând.

Scrie-mi repede că te-mpaci cu aceste câteva zile; scrie-mi că ești îndestul de gentilă ca să nu-ți faci gânduri negre și să te întristezi degeabă; scrie-mi că ești Nicuța mea cea veselă și că nu-ți dorești moartea, ci viața, viața împreună. Am atâta de expiat față de tine, și desigur vina mea cea mare este însăși natura mea. Este că un om greoi, nepractic, lipsit de toate a îndrăznit a iubi o floare drăgălașă ca tine, făcută pentru a trăi în lumină și veselie. Tristețea caracterului meu se reflectă și asupra ta și fără să voi, nenorocesc eu singur pe unica ființă care-o iubesc din toată inima și cu toată sfințenia. Fii cuminte, Moți, și nu te supăra — în curând, în curând punem capăt durerilor noastre.

Al tău
Emin
Adresa mea nouă:
București
Calea Victoriei No. 67. Etaj I

* Ultima parte a scrisorii lipsește.

** Scrisoarea este scrisă cu cerneală neagră și datată cu cerneală violetă de Veronica Micle.

Dicționar

Veronica Micle (1850–1889), poetă ocazională, a rămas în literatura română ca iubită și muză a lui Mihai Eminescu. Căsătorită de la 14 ani cu Ștefan Micle (universitar, fizician și chimist), îl întâlnește în 1872 pe Eminescu, la Viena, și îl regăsește doi ani mai târziu la Iași. După moartea soțului ei, în 1879, Veronica Micle și Eminescu își scriu frecvent făcând planuri, niciodată realizate, pentru căsătoria lor. Din 1887, Veronica Micle se mută la București, pentru a putea da îngrijiri poetului bolnav. În același an îi apare un volum de *Poezii*.

Pablo de Sarasate (1844–1908), violonist spaniol. Începe să studieze vioara la numai 5 ani, cu tatăl său, susține primul concert la 8 ani și, încă din tinerețe, devine faimos în întreaga lume. *Simfonia spaniolă* de Édouard Lalo îi este dedicată, la fel și alte creații muzicale ale secolului al XIX-lea, compuse de Bizet și de Saint-Saëns. În România, Sarasate concertează în 15 și 19 februarie 1882, la Teatrul Mare din București.

Ernesto Camillo Sivori (1815–1894), violonist și compozitor italian, singurul elev al lui Paganini, unul dintre virtuozii cei mai importanți ai secolului al XIX-lea. Concertează în Europa și America. Eminescu trebuie să-l fi ascultat în perioada studiilor, fie la Viena, fie la Berlin.

Dicționar literar

Textul epistolar (scrisoarea) este un mesaj scris pentru a fi trimis unei persoane sau unei instituții. Scrisoarea este alcătuită de către *expeditor*, fiind adresată unui *destinatar*. În funcție de relațiile dintre expeditor și destinatar, scrisorile pot fi: familiale (adresate unor membri ai familiei), amicale (către prieteni), de dragoste (adresate persoanei iubite), oficiale (către diverse instituții). După scopul lor, scrisorile pot fi: de felicitare (raportându-se la un eveniment fericit din viața destinatarului), de solicitare (prin intermediul cărora se fac anumite rugăminți sau cereri), de invitație, de mulțumire etc.

Epistola a devenit și o specie pur literară. Corespondenții pot fi, în acest caz, fie *reali* (de pildă, în secolul al XIX-lea, scrisorile lui Ion Ghica către prietenul său Vasile Alecsandri, care sunt un pretext pentru memorialistica celui dintâi), fie *fictivi*. Destinatarul este în acest caz colectiv, căci textul se adresează publicului. Secolul al XVIII-lea impune romanul epistolar, al cărui conflict se conturează numai din ce își comunică în scrisori mai multe personaje.

Convenția epistolară include tot ce ține de specificul unei scrisori.

- data și locul;
- formula de adresare (care variază în funcție de gradul de intimitate cu destinatarul: *Stimată Doamnă, Scumpii mei părinți, Dragul meu* etc.);
- formula de început (de asemenea variabilă în funcție de împrejurarea care a generat scrisoarea: *Mă grăbesc să vă răspund la...; Îți scriu doar azi pentru că ...*);
- formula de încheiere (care are același ton ca formula introductivă: *Cu sentimente alese..., Cu gândul la voi, al vostru fiu..., Cu toată dragostea...*);
- semnătura;
- post-scriptum (lat. „după ceea ce a fost scris"), completare marcată uneori cu P.S., alteori adăugată fără alte precizări, după semnătură.

Forma de adresare către destinatar este la persoana a II-a singular sau plural, în funcție de gradul de intimitate dintre expeditor și destinatar.

Note lexicale

mâni, adv. (arh.) — mâine
technic, s.m. — (în text) solist virtuoz, care stăpânește bine tehnica interpretării
fuduli, vb. refl. — a se mândri
cu nepusă-n masă, locuțiune adv., (literar) pe nepusă masă — rapid, pe neașteptate
odor, s.n. — comoară
consecuție, s.f. — înlănțuire, legătură logică
desobosi, vb. refl. — a se odihni
bucluc, s.n. (reg.) — (în text) lucru, bagaj luat în grabă, catrafuse
găti, vb. — (în text) a pregăti, a aranja
expia, vb. — a ispăși, a plăti pentru o greșeală gravă

DISCUTAREA TEXTULUI

● „Departe sunt de tine..."

În preajma anului 1880, un bărbat și o femeie aflați departe unul de altul, el la București, ea la Iași, își scriu o dată la două trei zile. Telefonul se inventase de câțiva ani, în 1876, dar vor mai trece câteva decenii până când cuvintele schimbate între doi oameni care se iubesc, dar nu sunt împreună, să se poată și auzi, nu numai vedea.

(Ioana Pârvulescu, *„Și tu citești scrisori din roase plicuri"...*, în *România literară* nr. 25/2000)

1. Urmăriți ce elemente care țin de convenția textului epistolar sunt respectate de Eminescu și ce elemente lipsesc din fiecare dintre cele două scrisori. Folosiți datele din *Dicționarul literar* alăturat.

2. Extrageți din cele două scrisori cuvintele și sintagmele care se referă la Veronica Micle.

a. Urmăriți și explicați jocul onomastic (diminutivarea, „ruperea" numelui, revenirea la forma sobră).

b. Stabiliți care dintre aceste formulări țin de limbajul poetic.

3. Semnătura lui Eminescu care apare cel mai des în epistole este „Al tău/Emin", iar Veronica îi scrie uneori „Eminul meu". De ce credeți că cei doi corespondenți aleg o variantă a numelui de familie și nu a prenumelui? (Gândiți-vă la raportul dintre viața publică și cea privată.)

4. Comparați reveria poetului legată de iubita adormită cu cea din *Călin (File din poveste)*, partea I.

5. În finalul primei scrisori Eminescu face o comparație neașteptată: cea între femeia iubită și ceasornicul său de buzunar, pe baza unei trăsături comune: sunt singurele sale „odoare". Exemplificați elementele prin care autorul controlează poeticul, menținându-l voit în limitele unei simple comunicări epistolare pornind de la:

- vocabular;
- prezența cotidianului;
- firescul exprimării.

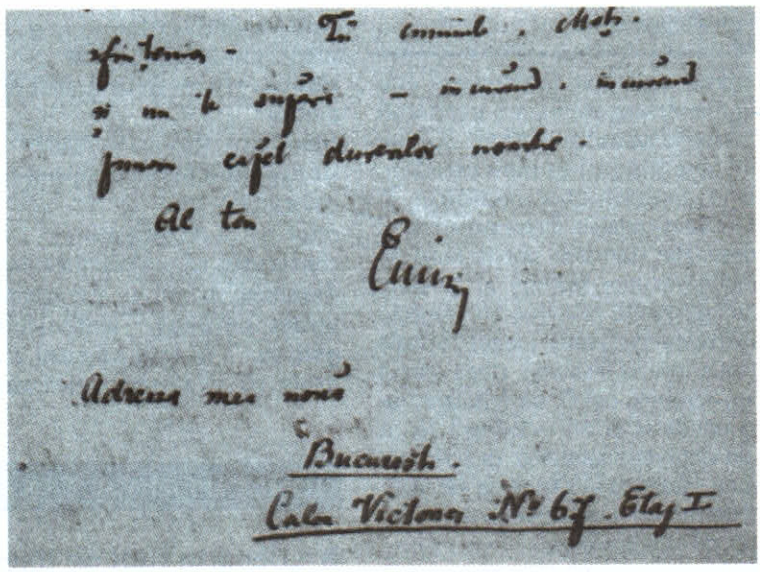

Finalul scrisorii din aprilie 1882

6. Formularea „par ceasurile minute și zilele sferturi de ceas" trimite la un vers eminescian. Comparați cele două variațiuni pe tema timpului după ce citiți în întregime poemul *O, rămâi...*

● Literatura, viața

1. Reconstituiți, pe baza informațiilor din aceste scrisori, câteva elemente din viața cotidiană a lui Mihai Eminescu, de pe vremea când lucra la ziarul *Timpul*.

Din exterior, corespondența dintre cei doi este pasionantă, ca orice pagină de literatură. Pentru cei doi ea n-a fost literatură. A fost, pur și simplu, viața lor.

(Ioana Pârvulescu, *„Și tu citești scrisori din roase plicuri"...*)

2. Argumentați dacă autoaprecierea din textul al doilea: „om greoi, nepractic, lipsit de toate" este:
- în contradicție cu realitatea;
- conformă cu realitatea;
- o exagerare poetică, necesară pentru antiteza cu „floarea gingașă" care este iubita.

3. Ce aflăm din aceste texte din punct de vedere:
- documentar;
- uman (documentul sufletesc);
- literar?

4. Care dintre cele trei aspecte menționate (documentar, uman și literar) vi se pare mai important? Argumentați-vă răspunsul.

5. Ce domină în fiecare dintre cele două scrisori? Răspundeți în funcție de următoarele fațete ale textelor:
- ton (optimist, pesimist, melancolic, combativ);
- sentiment (regretul, speranța, tandrețea, dragostea);
- preocupări (grijile traiului zilnic, planurile de viitor, grijile față de iubită, necazurile, amintirile, reveriile).

6. Scrisorile lui Eminescu sunt datate și uneori adnotate de Veronica Micle. De ce? Pentru a răspunde, comentați și următorul fragment din scrisoarea de răspuns a Veronicăi, datată 18 februarie 1882, „Joi, 8 oare seara":

Scumpul meu băet,
Azi am primit scrisoarea de la tine și am găsit-o atât de dulce, și am citit-o de câteva ori în șir. [...] Dar, mă rog, ce-nsemnează această viață desordonată pe care o duci? ce fel, la 5 oare dimineața tu încă nu te-ai culcat? Și cum vorbești tu cu mine la o oară în care eu dorm dusă?

DINCOLO DE TEXT

1. Poetul Eminescu și criticul Titu Maiorescu au asistat la același concert. Comparați fragmentul referitor la violonistul Pablo de Sarasate din epistola scrisă de Eminescu în noaptea de 16 spre 17 februarie cu nota din *Însemnările zilnice* ale criticului Titu Maiorescu, scrisă în 15 februarie 1882, cu prilejul aceluiași eveniment:

Seara la teatru, concert al faimosului violonist Sarasate, lojă-baignoire [aflată la parter] 50 de franci [...] Concert foarte amuzant, concertul lui Mendelssohn cu acompaniament de orchestră, finalul splendid; foarte picante 2 dansuri spaniole cu acompaniament de pian, frumoasă în toate privințele un fel de elegie dată pe de-asupra (Ernst? Vieuxtemps? Chopin?)

2. În ziua de 18 februarie 1882 apare în ziarul *Timpul* următoarea știre redactată de Eminescu, poate chiar în aceeași noapte în care i-a scris și Veronicăi:

Pablo de Sarasate
E greu a descrie impresia pe care ne-o face acest artist. Acoperit de aplauzele zgomotoase ale unui public fermecat de admirabila curățiе și putere a sunetelor vioarei sale, Sarasate privea cu ochii lui mari și de-o liniștită energie, netrădând prin nici o mișcare a feței acea simțire adâncă care inspiră și dictează o atât de măiastră execuțiune... Din nefericire numele marelui violonist fiind mai puțin cunoscut în părțile noastre semiorientale, sala teatrului nu era îndestul de plină. Acești artiști executori iau arta lor cu sine și cine nu se folosește de puținele ocazii ce li se oferă pentru a-i auzi au pierdut pentru totdauna o plăcere artistică fără seamăn, senzațiuni muzicale pe care numai artistul acesta și nu altul le poate produce. [...]

Comentați schimbarea de accent din prezentarea evenimentului în funcție de „ținta" textului: Veronica, în cazul scrisorii, și un public încă needucat muzical, în cazul articolului din *Timpul*.

ÎN LOC DE SFÂRȘIT

Gândiți-vă la scrisori din perspectiva evoluției lor. Ce invenție tehnică a dat cea mai grea lovitură genului epistolar? Ce instrument a readus azi în atenție, chiar dacă în forme modificate, textul epistolar? Cum credeți că va arăta viitorul scrisorii?

Dicționar

Felix Mendelssohn Bartholdy (1809–1847), compozitor german, renumit, între altele, pentru romanticul *Concerto* pentru vioară (1822) și orchestrația rafinată din *Visul unei nopți de vară* (1843).

Heinrich Ernst (1814–1865) și **Henri Vieuxtemps** (1820–1881) rivalizează în epocă, fiind, ambii, compozitori și violoniști celebri, cel dintâi ceh, al doilea belgian. Lucrările la care pare să se fi referit Titu Maiorescu sunt *Elegie* de Ernst, compoziție cu un puternic caracter romantic, și *Fantasia appassionata* de Vieuxtemps, aceasta din urmă inclusă în repertoriul lui Sarasate și cântată la București.

Frédéric Chopin (1810–1849), pianist și compozitor polonez. A compus valsuri, mazurci, poloneze, preludii de un romantism tandru și melancolic.

Texte auxiliare

Don Wier, cristal gravat

ANATOMIA UNUI SENTIMENT

Când nu te văd, mi-e noapte ziua-ntreagă
Și noaptea-i zi când visele te-ncheagă.

(William Shakespeare, *Sonetul 43*)

Inspirată de mitul popular al zburătorului, balada lui Ion Heliade-Rădulescu este structurată în trei secvențe. Monologul Floricăi (reprodus aici) este urmat de un tablou al înserării și de un dialog între două „surate", care se referă în termeni consacrați de folclor la boala dragostei. Zburătorul este, în imaginația populară, un vizitator nocturn al tinerelor fete, de care „nici descântătură, nici rugi nu te mai scapă..."

ZBURĂTORUL

de Ion Heliade-Rădulescu

— fragment —

„Vezi, mamă, ce mă doare! și pieptul mi se bate,
Mulțimi de vinețele pe sân mi se ivesc;
Un foc s-aprinde-n mine, răcori mă iau la spate,
Îmi ard buzele, mamă, obrajii-mi se pălesc!

Ah! inima-mi zvâcnește!... și zboară de la mine!
Îmi cere... nu-ș' ce-mi cere! și nu știu ce i-aș da:
Și cald, și rece, uite, că-mi furnică prin vine,
În brațe n-am nimica și parcă am ceva.

Că uite, mă vezi, mamă? așa se-ncrucișează,
Și nici nu prinz de veste când singură mă strâng,
Și tremur de nesațiu, și ochii-mi văpăiază,
Pornesc dintr-înșii lacrămi și plâng, măicuță, plâng.

Ia pune mâna, mamă, — pe frunte, ce sudoare!
Obrajii... unul arde și altul mi-a răcit!
Un nod colea m-apucă, ici coasta rău mă doare;
În trup o piroteală de tot m-a stăpânit.

Oar' ce să fie asta?... întreabă pe bunica:
O știi vrun leac ea doară... o fi vrun zburător!
Or aide l-alde baba Comana or Sorica,
Or du-te la moș popa, or mergi la vrăjitor.

Profil

Ion Heliade-Rădulescu (1802–1872), poet, prozator și traducător, unul din principalii reprezentanți ai pașoptismului. Activitatea sa culturală și socială este extrem de bogată: dascăl la școala de la Sf. Sava (unde fusese elev al lui Gh. Lazăr), fondator sau membru al unor societăți culturale ale timpului, întemeietor al presei din Țara Românească (*Curierul românesc*, 1829), tipograf, editor, critic, autor al unei *Gramatici românești* (1828).

Și unul să se roage, că poate mă dezleagă;
Mătușele cu bobii fac multe și desfac;
Și vrăjitorul ala și apele încheagă;
Aleargă la ei, mamă, că doar mi-or da de leac.

De cum se face ziuă și scot mânzat-afară
Ș-o mâi pe potecuță la iarbă colea-n crâng,
Vezi, câtu-i ziulița, și zi acum de vară,
Un dor nespus m-apucă, și plâng, măicuță, plâng.

Brândușa paște iarbă la umbră lângă mine,
La râuleț s-adapă, pe maluri pribegind;
Zău, nu știu când se duce, că mă trezesc când vine,
Și simț că mișcă tufa, auz crângul trosnind.

Atunci inima-mi bate și sai ca din visare,
Și parc-aștept... pe cine? și pare c-a sosit.
Acest fel toată viața-mi e lungă așteptare,
Și nu sosește nimeni!... Ce chin nesuferit!

În arșița căldurei, când vântuleț adie,
Când plopul a sa frunză o tremulă ușor
Și-n tot crângul o șoaptă s-ardică și-l învie,
Eu parcă-mi auz scrisul pe sus cu vântu-n zbor;

Și când îmi mișcă țopul, cosița se ridică,
Mă speriu, dar îmi place — prin vine un fior
Îmi fulgeră și-mi zice: « Deșteaptă-te, Florică,
Sunt eu, viu să te mângâi... » Dar e un vânt ușor!

Oar'ce să fie asta? Întreabă pe bunica:
O știi vrun leac ea doară... o fi vrun zburător!
Or aide l-alde baba Comana or Sorica,
Or du-te la moș popa, or mergi la vrăjitor."

Așa plângea Florica și, biet, își spunea dorul
Pe prispă lângă mă-sa, ș-obida o neca;
Junicea-n bătătură mugea, căta oborul,
Și mă-sa sta pe gânduri, și fata suspina.

Poezia *Zburătorul* s-a publicat pentru prima dată în *Curierul românesc* (1844).

Note lexicale
dezlega, vb. — (în text) a scăpa, a elibera (de o vrajă, de un blestem etc.)
bobi, s.m. — (în text) trimitere la practica socotită magică de *a da în bobi* = a prevesti viitorul după poziția și combinarea a 41 de boabe de porumb sau de fasole
scris, s.n. — (în text) destin, ursită
țop, s.m. (reg.) — coadă, coșiță împletită cu o panglică
obidă, s.f. — mâhnire, întristare adâncă

Până la ceasul ei, al dragostei, trupul ne servește doar pentru a trăi. După aceea simțim că trupul are existența lui proprie, visele lui, voința lui, și că, până la moarte, va trebui să ținem seama de el, să-i cedăm, să ne înțelegem cu el sau să-l înfruntăm.
(Marguerite Yourcenar)

1. Exemplificați sentimentele contradictorii care „se aud" în monologul Floricăi:
- tristețea;
- speranța;
- așteptarea nelămurită (teamă și dorință).

2. Trupul fetei are un „limbaj" propriu, nou: căldură, răceală, tremur, nesațiu etc. Credeți că Florica înțelege limbajul propriului trup? Argumentați prin exemple toate variantele de răspuns de mai jos sau propuneți altele:
- da, pentru că „traduce" în cuvinte limpezi ceea ce simte;
- nu, pentru că limbajul trupului i se pare confuz și o neliniștește;
- parțial, pentru că trupul însuși i-a sugerat întrebările care reprezintă deja un mod de a înțelege.

3. De ce credeți că poetul a pus lunga tânguire a fetei în antiteză cu tăcerea deplină a mamei?

4. Căutați o altă poezie românească în care să apară mitul zburătorului.

Dragostea e o boală fără de care nu ești sănătos.
(Alexandru Paleologu)

Personalități

Marguerite Yourcenar (1903–1987), scriitoare de limbă franceză, autoare de eseuri, romane istorice (*Memoriile lui Hadrian*), amintiri. A fost prima femeie aleasă membră a Academiei Franceze (1980).

BALADA CRINILOR CARE ȘI-AU SCRIS FRUMOS

de Emil Brumaru

Trăia într-un oraș din miazăzi
Un crin înzăpezit în datorii

Care primea, scrise pe pluș cu lapte,
Scrisori de la alt crin, din miazănoapte;

Paul Berthon, ilustrație Jugendstil

Oh, pentru cruda lor corespondență
Aveau cea mai naivă diligență!

Ei își tăiau cu zimții de la timbre
Miresmele-ntre dânșii să le schimbe,

Poștași înflăcărați puneau ștampile,
Cântând din corn, pe sacii cu pistile,

Plicuri adânci pudra, sculat în zori,
Însuși directorul caleștilor!!

Dar crinul ce trăia în miazăzi,
Fiind înzăpezit în datorii,

Îi răspundea din ce în ce mai rar
Celuilalt crin ce bea pe-ascuns mărar.

Apoi tăcu de tot. O rouă grea
Strivi parfumul amândurora.

Și astfel cei doi crini nu și-au mai scris,
Poștașii au murit, poșta s-a-nchis,

Doar uneori mai trece monoton
Prin bulion un vechi poștalion...

Profil

Emil Brumaru (n. 1939), poet. A debutat în 1970 cu volumul intitulat *Versuri* (titlul dorit de poet ar fi fost *Fluturii din pandișpan*). Alte volume: *Detectivul Arthur, Julien Ospitalierul, Adio, Robinson Crusoe, Dulapul îndrăgostit, Ruina unui samovar.*

Poezia face parte din volumul *Cântece naive* (1976).

1. Găsiți cuvintele care fac parte din sfera semantică a *scrisorii* și explicați de ce trebuie inclus aici și termenul de *poștalion*. Ce altă sferă semantică mai puteți descoperi în poem?

2. Descoperiți câteva elemente parodice ale poveștii (reveniți la observațiile despre parodie de la p. 38 și p. 150).

3. Puritatea amorului epistolar se sugerează prin simboluri florale și cromatice. Explicați-le.

4. Încercați să descrieți obiectele dintr-un imaginar muzeu al scrisorilor (ținând cont și de evoluția instrumentelor necesare epistolierului).

● DECLARAȚIE DE DRAGOSTE

ROMEO ȘI JULIETA

de William Shakespeare

La Verona trăiesc două familii de vază între care există o ură de moarte. Întâlnindu-se la un bal, Romeo, din familia Montague, și Julieta, odrasla familiei Capulet, se îndrăgostesc, fără să-și cunoască identitatea. Dragostea lor va trece peste toate obstacolele și cei doi se cunună în taină. Familia dorea însă ca Julieta să se mărite cu un alt pretendent. De aici începe tragedia care-i va duce pe amândoi tinerii la moarte.

Când buzele sunt sacralizate, sărutul devine un moment în economia rugăciunii, miez al ei și culegere a roadelor ei. Ca pelerin, Romeo dobândește o libertate erotică pe care n-o avea ca simplu Montague și, nu întâmplător, el se așază de la bun început pe acest drum pe care Julieta îl va împinge mai departe.

(Gabriel Liiceanu)

Profil

William Shakespeare (1564–1616), dramaturg și poet englez, unul dintre numele cele mai importante ale literaturii universale. Datele biografice care se cunosc despre el sunt puține și nesigure (a fost actor, apoi proprietar asociat al teatrului „Globe", a devenit celebru în epocă pentru piesele sale și s-a retras, în plină glorie, la Stratford-upon-Avon, orașul său natal). A scris comedii, drame istorice, tragedii între care: *Comedia erorilor, Scorpia îmblânzită, Visul unei nopți de vară, Mult zgomot pentru nimic, Cum vă place, Hamlet, Regele Lear, Furtuna*. Din opera sa poetică cele mai cunoscute sunt *Sonetele* (publicate în 1609), în număr de 154.

Romeo și Julieta, probabil cea mai cunoscută poveste de dragoste din literatura lumii, scrisă în 1594, este o tragedie în 5 acte, care are la bază o poveste reală, petrecută, se pare, în secolul al XIV-lea.

ACTUL I, SCENA 5

ROMEO (*către Julieta, luându-i mâna*)
De pângărește mâna-mi sfânta-ți mână,
Să ierți acestor buze ale mele —
Doi pelerini ce-s rușinați — stăpână,
Cari c-un sărut păcatul vor să-l spele.

JULIETA
Nu, pelerine, mâna-ți vină n-are,
Căci pelerinii mâinile de sfinți
Le-ating, iar ei, în loc de sărutare,
Se-nchină și-și strâng mâinile fierbinți.

ROMEO
Dar sfinți și pelerini n-au gură oare?

JULIETA
Da, pentru rugăciune, pelerine!

ROMEO
Ca să nu-mi schimbi credința-n desperare,
Dă voie gurii focul să-și aline.

JULIETA
Stau liniștiți de-a pururi sfinții, chiar
Atunci când rugăciunea o-mplinesc.

ROMEO
O, sfânta mea, stai liniștită dar,
Să-mi curăț vina, să mă-mpărtășesc,
Și-al gurii tale har la gura-mi vină! (*O sărută*)

JULIETA
Atunci de vină-mi gura are parte.

ROMEO
De vina gurii mele! Dulce vină!
Dă-mi-o-napoi! (*o sărută a doua oară*)

Traducere de St. O. Iosif

1. Prima întâlnire dintre Romeo și Julieta este la balul familiei Capulet. Cei doi nu se cunosc, iar primul lor dialog — deja unul de dragoste — se ascunde îndărătul unei alegorii. Care este aceasta? (Porniți de la sfera semantică din care fac parte majoritatea cuvintelor.)

2. Cu ce apelative înlocuiește Romeo numele Julietei? Comparați-le cu cele din sonetul eminescian *Vorbește-ncet*.

3. Pornind de la simbolurile centrale ale scenei (Julieta = icoană, Romeo = pelerin), găsiți metafora dragostei lui Romeo.

4. Care credeți că este semnificația cuvintelor celor doi? Alegeți dintre variantele:

- ludică: cei doi se joacă de-a dragostea (sunt la un bal, își inventează roluri-mască, s-au cunoscut abia de câteva minute);
- gravă (o dovedește sacralitatea discursului: credință, sfințenie, vină, har etc.);
- gravă, dar ei își închipuie că se joacă (își întorc cu măiestrie retorică metaforele, însă acestea îi conduc la sărut).

5. Aveți următoarele nume: Adam, Romeo, Dante, Paul, Laura, Tristan, Julieta, Sânziana, Beatrice, Petrarca, Calypso, Isolda, Pepelea, Virginia, Odiseu, Eva. Refaceți cuplurile celebre. Căutați în *Mica enciclopedie* date despre cele reale.

Scriitori, creație literară și film

Afișul ecranizării realizate de regizorul Franco Zefirelli, în 1968

Afișul filmului *Shakespeare in Love* inspirat din viața și din creația dramaturgului

PENTRU ÎNCEPUT

● Lumina și sunetul, decorul și costumele și, desigur, jocul actoricesc ajută sau împiedică succesul unui spectacol teatral sau cinematografic. Discutați din punctul de vedere al acestor elemente ecranizări sau puneri în scenă ale pieselor studiate (*Romeo și Julieta* și *O noapte furtunoasă*).

LITERATURĂ ȘI FILM

Scenariul — text scris anume sau adaptarea unei opere literare, servind ca bază pentru realizarea unui film. Există două tipuri de scenariu:
• literar: succintă prezentare a acțiunii filmului;
• regizoral: text care detaliază scenariul literar, conținând indicații cu privire la locurile de filmare, decoruri, lumini, recuzită, costume, jocul actoricesc etc.

Regia — concepția care stă la baza unui spectacol teatral sau al unei pelicule cinematografice. Regia de film implică transpunerea unui scenariu în limbaj cinematografic (imagine, jocul actorilor, coloană sonoră etc.).

1. Citiți următorul „afiș" al filmului *Shakespeare îndrăgostit* (*Shakespeare in Love*), care a rulat și pe ecranele noastre și care prezintă un episod (imaginar) din viața dramaturgului William Shakespeare:

Regia: John Madden
Scenariul: Marc Norman și Tom Stoppard
Decoruri: Martin Childs
Muzica: Stephen Warbeck
Actori: Joseph Fiennes, Gwyneth Paltrow, Judi Dench.
7 Premii Oscar: pentru film, actriță principală, actriță într-un rol secundar, scenariu original, scenografie, costume, muzică.

Alcătuiți un afiș analog (cu nume reale sau imaginare) pentru un film al cărui titlu îl stabiliți voi.

2. Citiți următoarele trei prezentări ale filmului *Shakespeare îndrăgostit*:

Londra anului 1593 — William Shakespeare trece printr-o criză de creație din care nu-l salvează decât dragostea nebunească pentru Viola Lesseps, care-i inspiră piesa *Romeo și Julieta*. Comedie romantică. (Cristina Corciovescu, Bujor T. Rîpeanu, *Cinema... Un secol și ceva*)

Scena balului din filmul *Shakespeare in Love*

Secvență din același film

Dicționar

Cronica de film — comentariu de specialitate, text de întâmpinare scris imediat după apariția unui film. Cronica ia în discuție oricare dintre elementele de bază ale unei pelicule cinematografice: regia, interpretarea actoricească, decorul, costumele, coloana sonoră, dând apoi un verdict cu privire la valoarea filmului.

Pe Shakespeare, ca persoană, nu-l prea poți lua în serios, chiar dacă realizezi un film *Shakespeare in Love*. În primul rând pentru că nu prea știm cine a fost cu adevărat. [...] Așa că pe Shakespeare l-am tratat cu multă ușurință. În schimb opera i-am luat-o foarte în serios. (Regizorul John Madden, în *Cinema... Un secol și ceva*)

Shakespeare in Love e o comedie romantică, dar în același timp e un omagiu adus marelui scriitor. Și mai e o „propagandă" frumoasă și convingătoare al cărei efect este să te reîntorci la rândurile lui Shakespeare, să vezi cât de multă ficțiune / realitate e în film. (Fragment de cronică cinematografică)

Discutați avantajele și dezavantajele filmelor care:
- au ca subiect viața unor scriitori celebri;
- ecranizează scrieri literare celebre.

3. În ce fel o ecranizare poate ajuta cartea care i-a stat la bază?

4. Pornind de la definiția cronicii de film, scrieți o scurtă cronică la unul dintre filmele pe care le-ați văzut (de preferință ecranizări ale unei cărți).

5. Care sunt avantajele și dezavantajele spectacolului cinematografic față de cel teatral?

6. Ce părere aveți despre filmele românești? Dar despre regizorii și actorii noștri?

7. Discutați între voi despre calitățile principale pe care credeți că ar trebui să le aibă un bun: actor • regizor • compozitor de muzică de film • scenarist • operator.

8. Alegeți trei elevi care să pledeze în fața clasei pentru unul sau altul dintre limbajele artistice din textul criticului Nicolae Manolescu și alți trei elevi care să caute dezavantajele limbajului artistic pus în discuție.

Oricum ar fi, cuvântul este totdeauna secundar într-un film. Subordonat adică imaginii. Am putea spune prin analogie că, așa cum poezia se scrie cu cuvinte, filmul se scrie cu imagini. Ar trebui explicat [...] de ce simțim nevoia să căutăm esențialul unei arte dincolo de limbajul ei specific. De ce căutăm în poezie, dincolo de cuvinte, sentimentul, iar în film, dincolo de imagine, cuvântul? Puterea imaginii n-are în fond nevoie să se sprijine pe cuvânt. Ea își are „subiectul", „intriga", legea și dezvoltarea în sine însăși, nu în vorbirea personajelor. S-ar putea să fie la mijloc iluzia realistă și anume credința spectatorului că filmul reprezintă ființe în carne și oase și care, prin urmare, trebuie să vorbească pe ecran, de vreme ce vorbesc în viață. Dificultatea cea mai mare pe care educația artistică trebuie s-o învingă (deși uneori o ignoră) constă în nesesizarea specificului diferitelor arte. Fiecare artă „vorbește" în felul ei, iar noi vrem uneori s-o facem să vorbească altfel. Nu numai filmul, dar pictura, muzica, poezia au fost și sunt în această situație paradoxală. Pentru majoritatea celor aflați într-o sală de muzeu sau într-o expoziție, tablourile de pe pereți „reprezintă" un subiect real, un colț din natură ori un portret. Dacă acesta nu poate fi recunoscut privitorul e dezamăgit. Culoarea, linia, volumele, geometria interioară nu-i spun nimic în afara figurii familiare pe care el o așteaptă de la ele. Ascultătorul de muzică transformă sunetele în mesaje de altă natură: ca și cum compozitorul ar voi să-și scrie pe portativele sale emoțiile, sfâșierile, plânsul, râsul. [...] Cel mai greu de înțeles este că limbajele artistice nu pot fi echivalate unele prin altele și că, dacă ele ne spun ceva, ne spun în limba lor specifică, o limbă care nu se poate traduce.

(Nicolae Manolescu, *Restul e literatură*)

Monologul

Jan Vermeer, *Tânără scriind o scrisoare* (detaliu)

PENTRU ÎNCEPUT

Aveți două minute la dispoziție. Concepeți o scurtă declarație de dragoste (serioasă sau ironică), adresată unui coleg / unei colege sau unei persoane imaginare. Ceilalți colegi vor încerca să ghicească despre cine este vorba, în cazul în care ați ales drept destinatar un coleg sau o colegă.

● Monologul literar. Monologul cotidian

1. Recitiți fragmentele studiate din poezia *Zburătorul* de Ion Heliade-Rădulescu (p. 160–161) și din comedia *O noapte furtunoasă* de I. L. Caragiale (p. 152–153). Arătați asemănările și deosebirile dintre modul în care se realizează monologul în cele două fragmente, referindu-vă la aspectele de mai jos:

- tema monologului;
- registrul stilistic folosit (familiar / prețios) și caracterul firesc sau artificial al discursului;
- absența sau prezența unui destinatar / receptor;
- prezența / absența unor procedee specifice (exclamații, interogații retorice);
- folosirea unor elemente nonverbale și paraverbale pentru sublinierea ideii exprimate.

2. Alcătuiți grupuri de câte cinci elevi. Dați exemple de situații din viața cotidiană (inclusiv din presa audio-vizuală) în care se folosește monologul.

3. În ce postură vă simțiți mai bine: când sunteți emițătorul unui monolog sau receptor? Dați trei motive pentru opțiunea voastră. Rugați-l pe colegul / colega de bancă să confirme sau să infirme motivele invocate de voi.

4. Există mai multe tipuri de monolog: relatarea sau povestirea orală a unor întâmplări hazlii, dramatice etc., exprimarea argumentată a unei opinii, povestirea unei anecdote sau a unui banc, declarația de presă privind un anumit eveniment social, politic etc., discursul unei personalități publice, comentariul politic în presa audio-vizuală etc. Care dintre aceste tipuri de monolog vă place? De ce?

5. Relatați colegilor:

- o întâmplare în care ați ținut un monolog strălucit, făcându-vă să vă simțiți foarte bine; arătați de ce;
- o întâmplare în care un monolog al vostru a fost un eșec atât pentru voi, cât și pentru auditoriu; explicați de ce.

Personalități

Jan Vermeer (1632–1675), unul dintre cei mai importanți pictori olandezi. Opera sa se remarcă prin bogăția detaliilor cu care descrie scenele de interior. Uitat timp de două secole, Vermeer este redescoperit și, mai apoi, făcut celebru de Marcel Proust, în lucrarea sa, *În căutarea timpului pierdut*.

Dicționar

Monologul este o replică de dimensiuni ample, emisă de o persoană / un personaj, care își exprimă gânduri, stări, sentimente etc. Monologul nu are în mod obligatoriu un destinatar precizat.
Într-o narațiune, monologul poate fi:
• monolog adresat (destinat unui interlocutor sau unui grup de persoane);
• interior (se desfășoară în gând și nu este adresat nimănui).

Monolog demonstrativ

Reguli și tehnici ale monologului eficient

1. Dezbateți următoarele teme în grupuri de câte cinci elevi:
• prietenia este mai importantă decât dragostea;
• dragostea este un sentiment trecător.
Alegeți pe unul dintre voi care să prezinte concluziile voastre în fața clasei într-un monolog de cel mult cinci minute. Țineți seama de următoarele sugestii:

Înainte de prezentare, rezervați-vă câteva minute pentru a vă pregăti intervenția; în acest interval:
• stabiliți nu mai mult de trei idei pe care doriți să le susțineți;
• alegeți argumentele potrivite fiecărei idei;
• ordonați argumentele în funcție de importanța lor și gândiți-vă la ponderea pe care le-o puteți acorda în funcție de timpul avut la dispoziție.
Prezentarea propriu-zisă trebuie să fie structurată în introducere, cuprins și încheiere;
a. introducerea are rolul de a capta atenția auditoriului, inclusiv prin stabilirea unui contact vizual cu ascultătorii; adaptarea la vârsta publicului, la tipul monologului, la contextul în care se desfășoară prezentarea și la scopul acesteia (de a informa, de a convinge, de a delecta etc.);
b. expunerea ideilor trebuie să fie nuanțată (tonul, intonația, accentuarea cuvintelor-cheie), clară, coerentă și concisă, însoțită de gesturi și de mimică adecvate;
c. încheierea trebuie să ofere o concluzie cât se poate de convingătoare; discursul vorbitorului are un impact cu atât mai mare, cu cât cele spuse de el confirmă sau, dimpotrivă, șochează în mod pozitiv așteptările publicului.
• în timpul prezentării, vorbitorul trebuie să cuprindă cu privirea întreg auditoriul, să observe reacțiile publicului și să-și adapteze discursul la acestea.

2. Precizați corespondențele dintre coloanele de mai jos:

tipuri de monolog	**scopul monologului**
anecdotă	informare
discurs științific	emoționare
confesiune	destindere
discurs politic	convingere

3. Dați exemple și de alte tipuri de monolog, precizând și scopul acestora.

4. Alegeți, prin discuții, o comedie pe care ați văzut-o recent la cinematograf sau la televizor. Trei colegi o vor povesti în fața clasei, fiecare având cinci minute la dispoziție. Ceilalți vor alege prezentarea cea mai bună, observând: co-

Bărbat sau femeie, dacă nu aveți încredere în psihicul dumneavoastră sau dacă suferiți de timiditate, veți găsi rezolvarea folosind Parfumul de atracție. *Veți deveni irezistibili.*

Șansa vă surâde: puteți conduce o Hyundai Sonata începând de azi.

De ce să nu vă bucurați și dumneavoastră de excelentele performanțe tehnice ale acestui televizor NEI? Sunet total adaptat emisiei posturilor TV românești și a celor străine.

Puteți scăpa de stresul dat de zecile de drumuri numai pentru a face plăți. Puteți plăti atât pe plan intern, cât și extern printr-o singură mișcare: accesați calculatorul dumneavoastră și utilizați Multicash [ING Bank].

erența prezentării, fidelitatea față de subiectul filmului, forma prezentării (amuzantă, incitantă), gesturile și mimica folosite pentru a sublinia anumite aspecte.

5. Realizați o reclamă în care să prezentați produsul „elixirul dragostei" în două minute:

- adresați-vă direct unui public pe care-l considerați interesat de acest produs;
- gândiți-vă ce personaj ar putea prezenta cât mai bine această reclamă (un bebeluș, un adolescent, un moș, un personaj literar sau mitologic etc.) și interpretați cât mai convingător rolul acestuia;
- precizați cât mai atractiv componentele produsului (de pildă, săgețile lui Cupidon, unse cu miere etc.), efectele acestuia, destinatarii, avantajele obținute în urma consumării produsului;
- alegeți o formulă care să atragă atenția fie printr-un joc de cuvinte, fie printr-un paradox etc.

Aveți alăturat câteva exemple.

Corespondența

PENTRU ÎNCEPUT

Imaginați-vă că nu vă puteți duce la o întâlnire și că trebuie să comunicați acest lucru prietenului / prietenei voastre:

- în secolul trecut (printr-o scrisoare);
- în secolul nostru (lăsând un mesaj pe robotul telefonic);
- prin poștă electronică (e-mail).

Scrieți cele trei variante de mesaj (maximum o jumătate de pagină), respectând regulile fiecărui mijloc de comunicare: scrisoarea, telefonul, computerul.

Dicționar

Corespondență — schimb de scrisori între două sau mai multe persoane.

Biletul

1. Citiți textele de mai jos:

a. Dragă mamițică,
La literatură am avut de scris despre lucrurile care au cimentat prietenia dintre Creangă și Eminescu și ce este mai semnificativ în prietenia lor și să dăm un titlu semnificativ acestei ... vîîîîîî.... buuhuuuuu.... acestei compuneri!... na!
Cătălin

b. A telefonat Anghelescu. Mâine repetiție, ora 10,30, actul II.

c. Dragi părinți,
Iată-mă-s și în anul I!
Eu am plecat să mă plimb cu Doru, nu garantez ora de întoarcere.
Pați, Pați,
Cătălin

Textele au fost extrase din volumul *Prima carte, ultima carte* de Cătălin Bursaci (1958–1975), adolescent sensibil, inteligent și inventiv, răpus de o boală incurabilă la vârsta de 17 ani. Volumul, apărut în 1977, reconstituie dosarul unei existențe, fiind alcătuit din bilețele, notițe, scrisori, pagini de jurnal, schițe de scenarii, proze și poezii.

Jan Vermeer, *Scrisoarea* (detaliu)

Biletul este un text redus la câteva rânduri (propoziții), prin care se transmit comunicări scurte (întrebări, vești, rugăminți, invitații etc.).

2. Discutați între voi cele trei bilete, referindu-vă la:
- elementele care pun în evidență emițătorul și destinatarul / destinatarii;
- limbajul folosit (familiar, oficial) și felul în care este construit mesajul (concis, dezvoltat, eliptic etc.);
- scopul lor (de a informa, de a solicita ceva etc.).

3. Alcătuiți două bilete, adresându-vă:
- unui membru al familiei sau unui prieten;
- unui vecin, pe care trebuie să-l anunțați ceva urgent.

● Telegrama

1. Citiți următoarele texte:

a. Încă nu am dat de capătul firului, dar nu cred să mai fie mult stop vă țin la curent. Tic

b. Veniți la Șoimeni stop mesajul e adevărat. Tic

Telegrama este o comunicare scurtă, redusă adeseori la o singură propoziție (sau chiar la cuvinte care concentrează informația esențială) și este transmisă prin mijloace tehnice rapide. Telegrama poate fi completată la un oficiu poștal, pe un formular special, sau dictată la telefon, printr-un serviciu special.

2. Comentați telegramele de mai sus, referindu-vă la:
- tipul de relații dintre cei care comunică în acest caz (prietenie, colegialitate etc.);
- elementele care indică acest lucru (limbaj familiar sau oficial, codificat sau explicit etc.).

3. Răspundeți mesajelor lui Tic prin câte o telegramă scurtă, alcătuită, de preferință, din enunțuri eliptice. Clasa va alege telegrama cea mai concisă, prin care se comunică informațiile cele mai plauzibile pentru contextul respectiv.

4. Redactați, la alegere, o telegramă prin care să anunțați o reușită, sosirea într-o vizită, să felicitați pe cineva de ziua onomastică etc.

5. Citiți telegrama alăturată din schița *Telegrame* de I. L. Caragiale și comentați felul în care este redactată.

6. Încercați să rescrieți textul, introducând elementele care credeți că au fost eliminate.

7. Alegeți dintre răspunsurile de mai jos. Felul în care este scrisă această telegramă are ca efect:
- concentrarea informației;
- îngreunarea înțelegerii mesajului;
- amuzamentul cititorului.

Textele au fost extrase din volumul al IV-lea (*Castelul fetei în alb*) al romanului *Cireșarii* de Constantin Chiriță (1925–1991).

Onor, prim-ministru

București

A doua oară atacat palme picioare piața endependenți acelaș bandit director scandalos însoțit sbiri. Situația devenit insuportabilă. Oraș stare asediu. Panica domnește cetățeni.

Costăchel Gudurău, avocat, ecțetera.

Comunicare

Cine scrie	Ioana, 15 ani	Mihai, 15 ani	Tatăl lui Mihai
Cui îi scrie	unei prietene	profesorului său	directorului unei instituții
De ce scrie	să-i împărtășească o reușită	să facă o reclamație	s-o felicite de ziua ei
Tonul folosit	amical	distant	entuziast
Limbajul	formal	informal	informal

● Scrisoarea

1. Combinând informații din coloane diferite, puteți realiza diverse tipuri de scrisori. Alegeți din tabelul de mai sus elemente care se potrivesc scrisorii pe care doriți să o redactați.

2. Citiți textul de mai jos:

Viena, 4/16 februarie 1884

Stimabile domnule Maiorescu,

Astăzi, ieșind din casa de sănătate pentru vreo două ore, mă folosesc de vizita ce o fac nepotului d-voastră, d-lui Popasu, pentru a vă adresa aceste șiruri. Sunt mai bine de trei săptămâni de când au încetat toate simptomele boalei de care am suferit, încât, dacă ar fi stat în putința mea, aș fi părăsit institutul, fie pentru a schimba mediul în care mă aflu, fie pentru a mă întoarce în țară.

Amintirea stării mele trecute e foarte slabă, încât pe mine însumi mă miră lungimea timpului în decursul căruia nu mi-am putut da seama de nimic. Punând în socoteala acelei stări toate neajunsurile și supărările pe care le-am putut cauza atât d-voastră, cât și altor amici binevoitori, cutez a solicita din nou îngăduința d-voastră și a vă cere ca, prin câteva șiruri, să mă lămuriți dacă am perspectiva de a mă întoarce curând în țară. În așteptarea unui răspuns, rămân al d-voastră

cu toată supunerea și stima,

M. Eminescu

3. Comparați scrisoarea de mai sus cu acelea trimise de poet Veronicăi Micle (vezi p. 155–156). Observați: formulele de adresare și de încheiere, tonul folosit (familiar sau oficial), scopul acestora (de a informa, de a exprima sentimente, de a formula o rugăminte etc.).

4. Identificați cărui tip de scrisoare aparțin epistolele adresate Veronicăi Micle și cea adresată lui Maiorescu.

● Cartea poștală

1. Comentați cele două cărți poștale reproduse alăturat, referindu-vă la: scopul acestora (de informare, de promoționare, de destindere etc.); expeditorul și destinatarul; forma în care apare mesajul (tipizat sau liber).

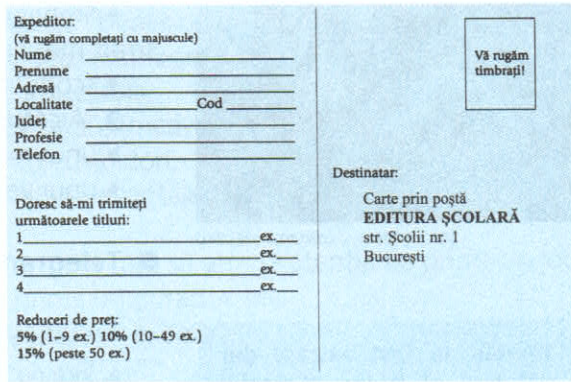
Expeditor:
(vă rugăm completați cu majuscule)
Nume _____
Prenume _____
Adresă _____
Localitate _____ Cod _____
Județ _____
Profesie _____
Telefon _____

Vă rugăm timbrați!

Destinatar:
Carte prin poștă
EDITURA ȘCOLARĂ
str. Școlii nr. 1
București

Doresc să-mi trimiteți următoarele titluri:
1 _____ ex. ___
2 _____ ex. ___
3 _____ ex. ___
4 _____ ex. ___

Reduceri de preț:
5% (1–9 ex.) 10% (10–49 ex.)
15% (peste 50 ex.)

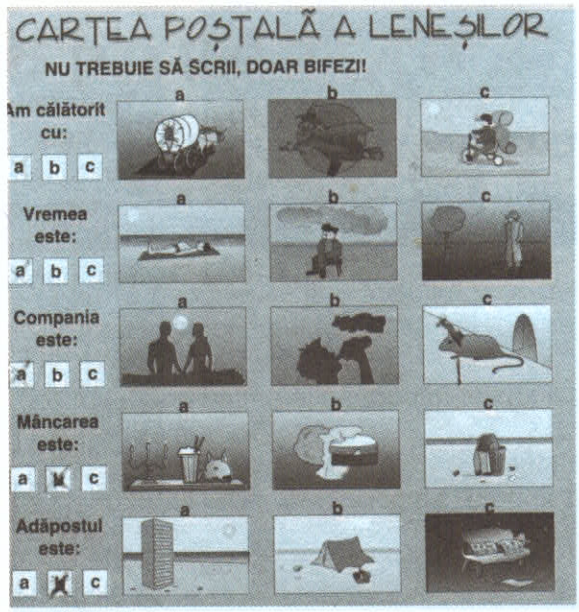

2. Explicați prin ce este amuzantă cea de a doua carte poștală.

3. Dacă ați expedia o carte poștală precum a doua, v-ați limita să bifați căsuțele cu informațiile potrivite sau ați adăuga câteva rânduri pe verso? Explicați opțiunea voastră.

Corespondența se poate realiza, în afara mijloacelor tradiționale (scrisoare, carte poștală, telegramă etc.), prin mijloace moderne precum: fax, e-mail (poșta electronică).

Anunțuri publicitare

Fotografie de epocă (1905)

Nu am nimic de câștigat,
Te iubesc prea mult pentru a pierde.
Nu mai e joc: te iubesc...

(Paul Éluard)

● CUM CITESC ANUNȚURI?

1. Citiți anunțurile matrimoniale citate și comentate de G. Călinescu. Stabiliți-le trăsăturile comune.

Din ultimele anunțuri matrimoniale am făcut o recoltă, din care dau câteva specimene.

O domnișoară se socotește „ideală" și un „noroc" pentru bărbat, într-o interogație dinamică:

„Care funcționar serios, nevicios, caracter, post sigur, avea-va norocul pentru căsătorie fericită de Domnișoară ideală, 27, provincie, ceva avere? Scriți amănunțit sub *Ideală*."

O alta e foarte misterioasă în privința bunurilor ei:

„Domnișoară 27 ani, simpatică, gospodină, 50 000 lei *plus altele*, dorește căsătorie, reangajat sau meseriaș stat serios."

Curiozitatea cea mai legitimă ne-ar îndreptăți să știm ce se înțelege prin „plus altele".

Un pensionar, fie din cauza propriilor dimensiuni, fie din concepțiune estetică, dorește persoană corpolentă:

„Pensionar, 4 000, gospodar, dorește cunoștință persoană corpolentă cu casă sau profesionistă."

Altul vrea bogății; ca să le numere, fiind contabil:

„Tânăr contabil autorizat, serviciu bun, nevicios, dorește căsătorie bogată."

De frică însă ca fetele să nu se sperie de această clauză, d. contabil a adăugat în paranteză lângă „bogată": (relativ).

Iată ce dorește un mare scriitor român:

„Intelectual de mare prestigiu, studii universitare, literat cunoscut, ani 30, fără vicii sau defecte fizice, însușiri excepționale, simpatic, suflet desăvârșit, existență absolut sigură, caută căsătorie numai domnișoară 17–25 ani, sănătoasă, instruită, absolut frumoasă și desăvârșit cinstită. Situația materială indiferentă."

Cine să fie, cine să fie?

Un cheferist, vesel că s-a putut însura, trimite candidatelor la mâna sa un salut amical:

„Împegat ceferist «91 F», primit multă corespondență, din care găsit tovarășă viață. Celorlalte mulțumiri pentru atenție și le urez noroc."

Cheferistul a fost totdeauna galant, precum știm și din Caragiale.

Un ins se află abia în faza pertractărilor, pe care le duce într-un stil într-aripat, într-o proză ritmată de toată frumusețea:

„Avara-mi fire în complimente, ție ți-am dat nemăsurate! Și dacă n-au fost îndeajuns. Vina-i secretu-ți de nepătruns! Tristețea din suflet avută... Energica-mi ființă mi-o alintă! Oriunde «Geniu bun» viața să-ți fie. Numai sănătate, lumină, virtute, fericire!"

„Unde ni sunt visătorii?" se întreabă Vlahuță. Uite-i!

(G. Călinescu, „Anunțuri matrimoniale", în *Adevărul literar și artistic*, 29 martie, 1936)

2. Prin ce se caracterizează limbajul publicitar? Enumerați cinci caracteristici ale acestui tip de discurs (de exemplu, frecvența folosirii cifrelor).

3. Parodiați anunțurile matrimoniale alegându-vă drept model câte un personaj literar studiat. De exemplu: „Tânără de familie bună pe nume Julieta, caut partener capabil a-și risca viața pentru mine. Condiții: să știe să vorbească englezește și să cunoască regulile duelului."

4. Alegeți, din presa scrisă (ziare, reviste) sau vorbită (radio și televiziune) câteva anunțuri publicitare, grupându-le după următoarele criterii: cele mai inteligente • cele mai comice • cele mai stupide • cele mai convingătoare.

Anunțurile matrimoniale (Național, 15/16 mai 1999) *cuprind criterii noi și tot mai nuanțate pentru alegerea partenerilor: cineva caută, de pildă, o „doamnă adecvată, fără obligații și locuință", pe când un „titrat, doctor în științe, studios și salariat la stat" este interesat să găsească o doamnă „normală fiziologic". Femeile par a fi totuși mai pretențioase: spunând că este în căutarea unui partener „inteligent, dar emotiv", o doamnă precizează că acesta trebuie să aibă „obligatoriu înălțimea de 1,80 m", iar o alta exclude dintre posibilități pretendenții „rromi, pensionarii, aventurierii". Să fi devenit astăzi pensionarii o categorie de persoane cu care nu e bine să te-ncurci, ceva între rromi și aventurieri?*

(T.C., în *Dilema*, nr. 328 /1999)

● CUM SCRIU ANUNȚURI?

1. Scrieți un anunț publicitar pe una dintre următoarele teme:
   • vânzarea / cumpărarea unui obiect / animal etc.;
   • inițierea unei corespondențe pe o temă care vă preocupă / un hobby;
   • schimbul de casete cu muzică, filme etc.

Ce am în vedere când scriu anunțuri?
• decid în ce calitate scriu (persoană individuală, reprezentant al unui grup, în calitate de vânzător / cumpărător etc.);
• decid cui mă adresez (unor persoane de vârsta mea, care au aceleași pasiuni ca și mine, unor cititori diverși etc.);
• aleg, în funcție de opțiunile anterioare, formulele și limbajul potrivit (persoana I singular sau plural, persoana a II-a singular sau plural, limbaj familiar sau formal etc.);
• formulez clar și concis anunțul.

2. Lucrați în perechi. Schimbați anunțurile între voi și scrieți un răspuns la anunțul colegului / al colegei de bancă.

3. Citiți în clasă câteva anunțuri și discutați-le.

Fotografie de familie din vremea lui Caragiale

Eseul școlar

ESEUL STRUCTURAT

1. Scrieți un eseu de 2–3 pagini pornind de la sonetul *Vorbește-ncet* de Mihai Eminescu. Aveți în vedere următoarele aspecte:

- care este tema textului și cum este ea abordată (în ce tip de discurs: monolog adresat, dialog etc.);
- cine vorbește în text, cui i se adresează și care sunt atitudinile, sentimentele, ideile exprimate?
- care sunt atributele celor doi îndrăgostiți și cum este perceput sentimentul de dragoste?
- ce figuri de stil pun în evidență semnificația textului?
- în ce specie lirică se încadrează textul și care sunt trăsăturile formale ale acesteia?

ETAPELE REDACTĂRII

Pregătirea — consultați fișele de lectură, dicționare de termeni literari care vă pot oferi informații legate de temele precizate în cerințe.

Alcătuirea planului de lucru

- puteți ordona punctele discuției după indicațiile din cerință sau puteți să vă structurați ideile în altă ordine, pe care o considerați mai potrivită;
- pentru fiecare punct (idee principală), notați-vă și ideile secundare pe care le puteți aborda.

Redactarea — scrieți prima versiune a eseului.

Verificarea și revizuirea — citiți cu atenție textul și faceți modificările și corecturile pe care le considerați necesare. Eliminați repetițiile, revedeți coerența textului (puteți inversa anumite paragrafe sau puteți introduce paragrafe noi, puteți adăuga exemple din text care să vină în sprijinul ideilor susținute), corectați greșelile de ortografie sau de punctuație.

Editarea — scrieți forma finală a eseului.

2. Citiți în clasă trei dintre eseurile scrise de colegii voștri și evaluați-le, în grupe de câte patru elevi, în funcție de criteriile de mai sus. Confruntați apoi rezultatele.

3. Evaluați-vă eseurile proprii, urmărind aceleași criterii și notându-vă în caiete punctele slabe și punctele tari. Încercați să corectați, prin rescrierea eseului, punctele vulnerabile ale acestuia.

Dicționar

Eseul structurat, spre deosebire de eseul literar, este un tip de compunere școlară care tratează o temă dată, pornind de la câteva idei indicate în formularea subiectului. Ordinea integrării cerințelor în compunere nu este obligatorie, elevul având libertatea de a-și structura cum dorește planul eseului, astfel încât să se refere la toate ideile menționate în subiectul respectiv.

O astfel de compunere se evaluează după următoarele criterii:

- discutarea tuturor punctelor menționate în cerințele subiectului;
- gradul de competență dovedit în discutarea acestora (demonstrație clară sau nesigură, parțială, aproximativă; exemplificări relevante sau greșite; cunoașterea bună sau aproximativă a textului etc.);
- organizarea ideilor în scris (text cu o structură clară: introducere — cuprins — încheiere, în care prima și ultima parte nu trebuie să depășească o treime din totalul compunerii; folosirea corectă a alineatelor pentru semnalarea unei idei noi; raportul dintre ideile principale și cele secundare);
- abilități analitice și critice (capacitatea de a argumenta ideile enunțate, succesiunea logică a ideilor, coerența lucrării în ansamblu);
- folosirea adecvată a limbii (vocabular adecvat și variat, incluzând concepte de teorie literară, dacă este cazul; exprimare corectă, clară și nuanțată a ideilor);
- ortografie și punctuație (respectarea normelor limbii literare);
- așezarea în pagină a textului (evidențierea titlului lucrării prin plasarea în mijlocul paginii, scris lizibil și îngrijit, fără ștersături).

ESEUL NESTRUCTURAT

1. Scrieți un eseu, pornind de la una dintre cugetările de mai jos:

- A iubi nu-i nimica — a nu putea iubi e grozav. (Mihai Eminescu)
- Dorul este un organ de cunoaștere a infinitului. (Lucian Blaga)
- Persoana iubită e în același timp *terra incognita* și casă părintească, este necunoscutul și recunoscutul. (Octavio Paz)
- Dragostea este una și indivizibilă. Este adâncă. Este delicată. Este — mai ales — spontană. (Leonid Dimov)

Eseul nestructurat (sau **eseul liber**) este un tip de compunere școlară care se apropie, ca structură, de eseul literar. Elevului i se indică doar o temă pe care trebuie să o trateze, el urmând să decidă asupra aspectelor pe care le consideră relevante pentru abordarea temei date. Un eseu nestructurat poate fi evaluat fie din punct de vedere analitic (observarea în cadrul fiecărei idei enunțate a argumentelor, a felului în care sunt formulate acestea), fie din punctul de vedere al impresiei globale (creativitatea, puterea de a face asociații cu alte opere sunt apreciate, în acest caz, în mod deosebit).

2. Citiți-vă în grupe de câte trei-patru elevi eseurile și alegeți eseul cel mai bun / interesant din fiecare grupă. Acestea vor fi citite în fața clasei și veți discuta împreună pe marginea lor, urmărind atât ideile exprimate, cât și modul de structurare a eseurilor.

Personalități

Octavio Paz (1914–1998) — eseist și poet mexican; laureat al Premiului Nobel pentru literatură în 1990.

Leonid Dimov (1926–1989) — poet român, autor al volumelor *7 poeme* (1968), *Carte de vise* (1969), *Semne cerești* (1970), *A.B.C.* (1973), *Veșnica reîntoarcere* (1982) etc.

Dicționar

Terra incognita (expr. lat.) — pământ necunoscut.

4. În limbajul familiar se folosesc unele pleonasme glumețe, care parodiază intenționat vorbirea incultă, asociind două sinonime, de obicei un neologism și un termen curent. Identificați-le în exemplele de mai jos și explicați în ce constă fiecare:

a. Mașina lui Dan, e antică și de demult.
b. O să-ți explic bref pe scurt de ce m-am supărat.
c. În fond și la urma urmei, nimeni nu e vinovat pentru ceea ce s-a întâmplat.
d. Trebuie s-o recunoaștem, s-a schimbat modificarea!
e. Asta e, am avut ghinion de nesansă...

Dicționar lingvistic

Tautologia este o formulare care exprimă o identitate de la sine înțeleasă. Uneori, termenul **tautologie** se folosește în sens larg, incluzând și **pleonasmul**.

5. Dezvoltați expresiile aparent tautologice de mai jos, astfel încât să rezulte sensul lor implicit; de exemplu: *Casa să fie casă, masa să fie masă* = Casa trebuie să fie adevărată casă, masa să fie adevărată masă.

a. Munca e muncă.
b. Jocul e joc și treaba e treabă.
c. Există oameni și oameni.
d. Un copac e un copac.

În vorbire se folosesc mai ales false tautologii, în care repetiția este voită și formală, pentru că de fapt sensul cuvintelor repetate e diferit sau enunțul în ansamblul său comunică ceva nou.

● ORTOGRAFIE: cratimă și apostrof

1. În fragmentul de mai jos e folosită de foarte multe ori cratima, mai ales pentru a se indica pronunțarea care permite gruparea textului în versuri egale. Încercați să rescrieți textul, continuând modelul de mai jos, păstrând toate cuvintele, dar schimbându-le ordinea, astfel încât să „distrugeți" versurile și să folosiți cât mai puțin cratima.

Vântul iar se zbate-n creste, cerbii zburdă prin zăpadă, Doru-i mângâie pe coarne și din ochi îi îmblânzește. Ca-ntr-un țarc se simte Nora, lumea-i dincolo de geamuri, norii urcă și coboară, cum să stai mereu în școală? Numai seara-l întâlnește, câte-o oră, pe furate, tatăl ei, de-ar ști, el este un cerber și jumătate. El nu știe despre munte că-i frumos, că e sălbatec, că se-nalță către soare ca un cal către jăratec. El tot crede despre Nora, făr'să știe de himeră, că ia note mari, învață, va ajunge ingineră. Nora însă, pe la șapte, când coboară să ia pâine, se oprește-ntâi în parc și se joacă-un pic c-un câine. Este-un Saint-Bernard și-n urma-i, ca un făt-frumos bărbos, vine Doru să se-așeze în omătul cel pufos.

(Mircea Nedelciu, *Nora* sau *Balada zânei de la Bâlea-lac*)

Model: *Vântul se zbate în creste iar, prin zăpadă zburdă cerbii, Doru îi mângâie pe coarne și îi îmblânzește din ochi. Nora se simte ca într-un parc, lumea e dincolo de geamuri, norii urcă și coboară, cum să stai în școală mereu? ...*

2. Observați care dintre cratime se păstrează în versiunea „în proză" pe care ați alcătuit-o și explicați de ce.

3. Explicați în ce constă folosirea greșită a cratimei în enunțurile următoare:

• Se înșelaseră, pasămi-te, toți. • Dragi colegi, spune-ți voi ce trebuie să facem. • V-oi da săracilor toți banii. • Părerea s-a nu e luată în considerare.

4. Arătați ce dispariții de sunete marchează apostroful în secvențele de mai jos. Este vorba de forme frecvente în oralitate? Căutați și alte exemple asemănătoare:

• da' de ce? • hei, domnu'! • omu' nu poa' să facă nimic • tre' să vină • cre' că doarme • săr'na dom' doctor • 'neața, măi

5. Introduceți în spațiile marcate cu *, numai acolo unde este necesar, fie cratima, fie apostroful și explicați de ce în situația dată se folosește (sau nu) un anumit semn ortografic:

• Eu mi*s țăran. • Vrea să*ți zică numa* o vorbă. • Salut, nea* Vasile! • Ce*i cu băiatu* ăsta? • Nu mi*l prezintă. • Las*că*i trece! • Acu*i scriu lu* Mihai • Dom*le, acu* asta*i situația.

6. Alegeți variantele corecte pentru enunțurile de mai jos, arătând în ce situații este recomandată abrevierea cu ajutorul punctelor:

a. A venit d. / dl. / d-l / dl Popescu.
b. Locuiește în SUA / S.U.A. de câțiva ani.
c. Mai sunt 5 km / 5 km. până la cabană.

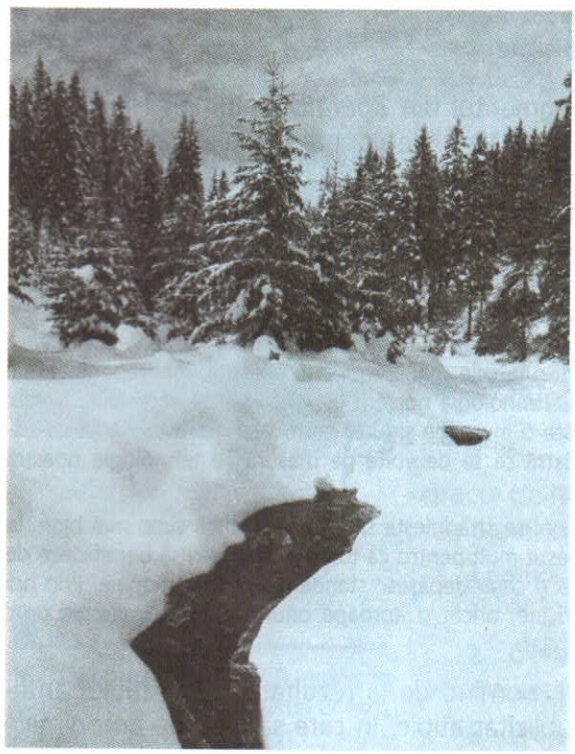

Peisaj de iarnă

7. Găsiți în secvențele de mai jos (din mesaje electronice) exemple pentru dificultățile de înțelegere produse de absența semnelor diacritice, de neglijarea ortografiei și a punctuației:

a. pupal pe ale si zi cal iubesc
b. cand ii auzi ca bani nu au importanta pe cine minte!
c. da asa nu mai merge dute mai ca esti varza...

8. Aduceți, din proprie experiență, câteva exemple de confuzii create de mesaje de tipul celor de la exercițiul anterior.

● ORTOGRAFIE ȘI MORFOLOGIE: cuvinte compuse

1. Alegeți, pentru fiecare dintre compusele de mai jos, ortografia recomandată de norme: cu elementele componente separate, legate prin cratimă sau scrise într-un singur cuvânt:

• Prietena mea râde *într-una / întruna* și nu știu de ce.
• A prins o *capră neagră / capră-neagră,* animal protejat de legi speciale.
• Au mers spre *miază noapte / miază-noapte / miazănoapte* ca să ajungă la cabană.
• Lasă-i să încerce măcar *o dată / odată* să tragă la țintă.
• Prin *bună voința / bună-voința / bunăvoința* unor prieteni, am aflat adresa dumneavoastră.
• Știe *ori și cine / ori-și-cine / orișicine* că pentru a urma o facultate trebuie să te pregătești din timp.
• Nu reușește *nici cum / nici-cum / nicicum* să găsească banii de care are nevoie.
• N-am *nici o / nicio* îndoială că așa stau lucrurile.

2. Alegeți forma de genitiv corectă (sau, între variante admise, pe cea recomandată) a compuselor de mai jos:

• Din cauza *reavoinței / relei-voințe* a colegilor mei, am pierdut concursul.
• În speranța *bunei-stări / bunăstării* viitoare, vă urez mult succes în alegeri!
• Vizita *prim-ministrului / primului-ministru* în Grecia a început ieri.

● ORTOEPIE: hiat, diftong

1. Corectați erorile de scriere din enunțurile de mai jos. Acestea sunt în același timp și erori de pronunție? Descoperiți ce au în comun formele în care au apărut greșelile:

• Vorbește în continu, nu-l poți opri.
• Purtarea ta mi-a creiat mari probleme.
• L-am văzut de departe cum se plimba pe aleie.
• A lucrat toată viața într-o coperativă.
• Și-a cumpărat un apartament foarte aspectos.

2. Arătați care dintre succesiunile de sunete subliniate în cuvintele de mai jos trebuie pronunțate, conform normelor limbii române standard, în hiat și care în diftong:

Dan continuă să lucreze. Situația e gravă. Subiectele de examen au fost grele. Vrea să calculeze cu multă atenție, pentru a obține cifra reală. Acum i s-a luat parcă o piatră de pe inimă.

3. Posibilitatea de a pronunța o succesiune de sunete în hiat sau în diftong e utilizată în poezie pentru a adapta cuvintele limbii la numărul de silabe cerut de vers (mai ales într-o versificație regulată). Descoperiți în cuvintele subliniate din fragmentele de mai jos hiatul sau diftongul cerut de ritmul și de măsura sau de rima poeziei, apoi comparați pronunția sa cu aceea indicată de norme:

a. Și noaptea-ntreagă voi străbate coasta
în sus și-n jos, *căutând* un legământ.

(Radu Stanca)

b. Eu abia aranjez în frizură
strălucirea de-argint din *cârlionți*,
ai să vezi personal: o uzură
a *eroicului* râde-n arhonți.

(Ștefan Aug. Doinaș)

c. Un an, de când cu tine pe-al vremii *ocean*
Plutind, *viața*-mi pare un cântec... O, ce an!

(I. L. Caragiale)

Scrierea cu cratimă marchează transformarea în diftong a unui hiat la întâlnirea a două cuvinte: *se arată* devine *se-arată*.

Dicționar lingvistic

Hiatul este pronunțarea în imediată vecinătate a două vocale care fac parte din silabe diferite, precum în cuvintele *feeric* sau *real*. Hiatul apare în interiorul unui cuvânt, dar și la întâlnirea a două cuvinte (*se eternizează, ne arată*). În limba română, hiatul nu apare niciodată în cuvintele din fondul vechi și popular, ci doar în neologisme.

În pronunțarea rapidă și neglijentă a neologismelor, se manifestă o tendință de anulare a hiatului, prin: a) contragere — *alcool* (*al-co-ol*) devine *alcol* (*al*-col), b) introducere a unei semivocale între cele două vocale — *idee* (*i-de-e*) devine *ideie* (*i*-de-ie), c) transformare a hiatului în diftong: *expoziție* nu se mai pronunță în cinci silabe (*ex-po-zi-ți-e*), ci doar în patru (*ex-po-zi*-ție). Toate aceste transformări sunt considerate greșeli; în timp ce ultima trece neobservată, mai ales în vorbirea în ritm rapid, primele riscă să pătrundă în scris, producând forme inculte.

Diftongul este pronunțarea în aceeași silabă a unei succesiuni de sunete formate dintr-o vocală (V) și o semivocală (Sv), în ordinea SvV (*moale, seară, miel*) sau VSv (*nou, cui*).

● LEXIC: antonime

1. Recitiți fragmentul din *Zburătorul* lui Ion Heliade-Rădulescu (p. 160–161) și descoperiți în text cel puțin trei perechi de antonime.

2. Substituiți cât mai multe cuvinte din mesajele publicitare următoare prin antonimele lor:

a. Am investit miliarde de dolari în cercetare pentru a vă oferi cele mai bune sisteme deschise. Actualele dumneavoastră echipamente pot fi conectate la noul sistem cu ajutorul sistemului de operare pe care noi l-am perfecționat. Puteți rula cele mai complicate aplicații, mai repede și mai sigur ca niciodată. Tehnologia noastră de vârf vă este accesibilă. Și mai presus de orice este o investiție sigură, pentru că noi avem grijă ca sistemul dumneavoastră să se dezvolte pe măsură ce tehnologia noastră avansează an de an.

b. Fiecare dintre noi se străduiește să facă viitorul să sune mai bine. În ultimii ani, am investit mult pentru ca toți clienții noștri să beneficieze de servicii ce respectă și chiar depășesc standardele internaționale. Prin noi puteți vorbi cu oricine, oricât și aproape oriunde, având garanția unui semnal puternic și clar.

3. Construiți, pornind de la rezultatele exercițiului anterior, un text publicitar atipic, în care să domine antonimele termenilor care au devenit clișee în publicitate.

Dicționar lingvistic

Antonimele sunt cuvinte cu sens opus. De fapt, în relația de antonimie poate fi cuprinsă o opoziție clară, între termeni cu sensuri contrarii, dintre care unul e negația celuilalt (*scump / ieftin*), dar și un raport de complementaritate (*bărbat / femeie*) sau de reciprocitate (*a cumpăra / a vinde*). Unele antonime (de exemplu: *cald / rece*) exprimă noțiuni care au grade intermediare, altele nu admit gradualitatea (de exemplu: *căsătorit / burlac*).

Dicționar lingvistic

Schimbarea valorii (categoriei / clasei) gramaticale, numită și **conversiune,** înseamnă trecerea unor cuvinte, fără adăugare sau eliminare de sufixe sau prefixe, dintr-o clasă gramaticală (parte de vorbire) în alta, producând astfel cuvinte noi. În română, unele conversiuni sunt foarte frecvente: adjectivele devin adverbe fără a primi un sufix specific, doar prin utilizarea invariabilă a formei de singular masculin (*lucru individual, poziție individuală > lucrează individual*); participiile devin adjective (*produs căutat de cineva > produs foarte căutat*), supinul devine substantiv (*am de citit > cititul mă obosește*). În genere, părți de vorbire diferite se pot substantiviza prin articulare: *frumosul, binele, aproapele, oful* etc.

● FORMAREA CUVINTELOR: schimbarea valorii gramaticale

1. Care dintre adjectivele de mai jos pot deveni, prin schimbarea valorii gramaticale, adverbe? Construiți enunțuri care să ilustreze conversiunea, acolo unde este posibilă:

• banal • special • normal • superb • util • serios • simplu • ușor • lejer • simpatic • antipatic

2. Arătați în ce măsură substantivizările de mai jos, produse prin elipsă din sintagme frecvente în uz și prin articulare (de exemplu: *localele = alegerile locale*) depind de context, deci pot crea anumite confuzii:

• prezidențialele • compensatele • celularul • foștii • autorizatele • amicalul • lichidatele

3. Identificați, în textul de mai jos, combinațiile neobișnuite dintre substantivele cu valoare adverbială care indică intensitatea, sensul superlativ al unei calități, stări sau acțiuni, și cuvântul pe care acestea îl determină. Restabiliți, pentru fiecare caz, combinația tipică și sensul ei (de exemplu: *singur leoarcă* pornește de la *ud leoarcă* = „foarte ud").

Stavăr, filfizon de marcă,
se trezise singur leoarcă.
Mult prea des, în viața-i scurtă,
se îndrăgostise turtă
ba de-o Lină, ba de-o Miță,
până-ncăruntise criță.
Sigur, o făcuse fiartă.
Geaba protesta la toartă
cum că nu e el acela
care se îmbată lela,
rătăcind pe pajiște
cu bocancii vraiște.

Nu că era bun de ocnă,
dar se îngâmfase bocnă,
Și-astfel, toată viața lui,
s-a manifestat hai-hui.

Geaba, Stavăr! Gata, fete!
Azi ești singur ciuciulete.

(Nina Cassian, *Expresii improprii*)

Desen de M. C. Escher

4. Explicați sensul de bază al substantivelor folosite adverbial pe care le-ați identificat în exercițiul anterior (*leoarcă, turtă, criță* etc.). Le cunoșteați dinainte, sau a trebuit să recurgeți la ajutorul dicționarului? Puteți face întotdeauna legătura dintre sensul de bază și valoarea de intensificator din context? Dacă nu, de ce?

Personalități

M. C. Escher (1898–1972), grafician și gravor elvețian. Creează un univers imaginar inedit, jucându-se cu legile geometriei.

● MORFOLOGIE: folosirea corectă a formelor flexionare

1. Construiți enunțuri în care să folosiți substantivele abstracte de mai jos la singular și la plural și arătați dacă forma de plural are sensuri diferite de ale celei de singular:

• politică / politici • evidență / evidențe • început / începuturi • bătrânețe / bătrâneți

2. Corectați erorile de articulare a substantivelor din enunțurile următoare:

a. Mă enervează toți mahalagii din Alea Rozelor.
b. Maeștri peniței au intrat în istoria artei.

3. Arătați care dintre formele de genitiv feminin articulate de mai jos sunt corecte:

• radioscopiei / radioscopiii • onomatopeei / onomatopeii • aleei / aleii • țepei / țepii • copertei / coperții • maichii / maicii / maicăi • jalei / jălii • moldovencii / moldovencei / moldoveancăi

4. Indicați care dintre construcțiile cu *la* de mai jos sunt incorecte și substituiți-le cu forma flexionară potrivită (dativ sau genitiv):

• A lipsit din cauza ~~la~~ o vecinăi unei
• Îi dau ~~la pisică~~ să mănânce. pisicii
• A telefonat la trei prieteni.
• Le-a mulțumit ~~la toți~~. tuturor

5. Care dintre construcțiile cu *lui* de mai jos sunt acceptate de normă?

• rudele lui matale • casa lui mătușă • sora lui Radu • începutul lui martie • victoria lui Dinamo • încăpățânarea lui „Eu nu vreau"

6. Reformulați enunțurile de mai jos, pentru a evita contradicția dintre construcția care cere un genitiv și lipsa de flexiune a unor secvențe invariabile (sigle, nume proprii, împrumuturi neadaptate):

a. Acesta a fost punctul culminant al *„Callatis 2000"*. festivalului
b. Fața nevăzută a *Petrom*. companiei
c. Hacker român, arestat cu ajutorul *FBI*. departamentului
d. Toate se întâmplă din cauza *mass-media*.

● NIVEL STILISTIC ȘI TEXTUAL: coerență și coeziune

1. Explicați ce riscuri de ambiguitate și chiar de neînțelegere a mesajului apar în narațiunea orală transcrisă în continuare (din Liliana Ionescu Ruxăndoiu, *Interacțiunea verbală în româna actuală*, text adaptat, transpus în ortografie standard), urmărind relația dintre pronumele folosite și posibilii lor antecedenți:

M-am gândit că stă... fiind în zonă, aparține cu medicul de familie de... de Vitan. Chiar dacă nu este medicul lui, un prim ajutor, acolo, îi dai ceva să nu... ei, vreau să spun că l-a luat cetățeanu ăla-n mașină, am mers și eu cu el, l-am dus la cinci medici. I-a dat băiatul ăla... cinzeci de mii, în eventualitatea cazului când să-ntoarce să ia vrun taxi sau să nu mai stea așa, și l-am dus și io la... medici de familie, la care mi-a ieșit cabinetu-n față, la ăla am vrut să intru. Să-i ia o tensiune, să-i dea o pastiluță, să-i facă ceva, o apă și un zahăr, ceva. Să-i... să-l întindă pe un scaun, pe o masă, pă o bancă... [...] Da i-am explicat înainte toate cele. Domnule, am dat de el, uitați așa, uitați așa, i-am făcut așa, i-am dres așa, a avut așa, transpirație, cutare, i-am explicat. Restu ocupați-vă. Și la... la... lui i-am spus... tataie, ia ia de aici încă cinzeci de mii... I-am mai dat și io cinzeci de mii, dacă e ceva de ă..., de plată pentru domnu doctor, s-aveți bani să plătiți. Adică l-am obligat: bă, vrei bani, uite-ți plătesc, da fă-i ceva. Ce i-o fi făcut că a... a rămas în cabinet acolo cu el.

de citit

Un șir de propoziții și fraze formează un text, o unitate de comunicare. Termenii **coerență** și **coeziune** se folosesc uneori ca sinonime, alteori diferențiat. În accepția diferențiată, coerența privește aspectele globale, de conținut ale unității textului, iar coeziunea elementele formale, punctuale, care asigură această unitate. Coerența textului se realizează diferit, în funcție de tipul de text: ca legătură și organizare a ideilor (într-un text argumentativ sau explicativ), dar și prin continuitatea spațială și temporală și prin „persistența" personajelor lumii reprezentate (într-un text de ficțiune, în descriere sau narațiune); la nivelul cel mai general, ea apare în *tema* textului (uneori sintetizată de titlul acestuia).

Principalele mijloace de realizare a coeziunii și a coerenței sunt:

a. instrumente:
• substitutele: pronume („el", „acela", „asta"), adverbe („acolo", „astfel") etc.;
• mărcile temporale: timpurile verbelor, complementele circumstanțiale de timp („atunci", „după o oră", „a doua zi" etc.), elementele de relație care introduc propoziții temporale („când", „după ce" etc.);
• conectorii interfrastici (care apar între fraze, legând segmente mai mari de text): conjuncții („și", „dar", „însă" etc.), locuțiuni adverbiale („de aceea", „de altfel" etc.);

b. procedee:
• repetiția lexicală (repetiția unor cuvinte);
• repetiția semantică (prin sinonime sau prin alte cuvinte și expresii care desemnează în contextul dat aceleași ființe sau obiecte);
• simetria formală (paralelismul sintactic);
• ordinea cuvintelor.

2. Stabiliți dacă în enunțurile de mai jos subiectul propoziției a doua este identificabil cu certitudine (= Dan, Ion sau o a treia persoană) sau se produce o anumită ambiguitate:

a. Dan îl așteaptă pe Ion. Acesta bea o cafea.
b. Dan îl așteaptă pe Ion. Bea o cafea.
c. Dan îl așteaptă pe Ion. Doctorul bea o cafea.

3. Comparați textul artificial creat prin omiterea conectorilor (**a.**) cu textul original (**b.**). Ce observați?

a. Se confundă mărimea cu măreția. Clădirea, firește, e foarte mare. Este complet lipsită de măreție. E de-a dreptul meschină. Mărimea ține de cantitate, măreția — de proporție, de echilibrul părților, de forma ansamblului. A declara «Casa» un monument «faraonic» este o insultă. Nu la adresa ei. E o insultă la adresa piramidelor. Ele primesc măreție de la forma lor desăvârșită. «Casa» seamănă cu un gigantic stăvilar înzorzonat. Nu seamănă cu un monument.

b. *Mai întâi,* se confundă mărimea cu măreția. *Or,* clădirea, *deși,* firește, foarte mare, *nu* este *numai* complet lipsită de măreție, *dar* e de-a dreptul meschină. Mărimea ține de cantitate, măreția — de proporție, de echilibrul părților, de forma ansamblului. *Din acest punct de vedere,* a declara «Casa» un monument «faraonic» este o insultă, *dar* nu la adresa ei, *ci* la cea a piramidelor. Ele primesc măreție de la forma lor desăvârșită, *pe câtă vreme* «Casa» seamănă cu un gigantic stăvilar înzorzonat, *și nu* cu un monument.

(Andrei Cornea, *Casa fără cer*)

Victor Brauner, *Interviziune* (detaliu)

4. Construiți un scurt text coerent în care să folosiți cel puțin cinci dintre conectorii de mai jos:

• de exemplu • în plus • de altfel • în special • deoarece • dar • de fapt • în fond • în fine • de aceea • deci • deși • totuși • cu alte cuvinte • în același timp • sau • numai că • așa încât

Coerența textului e determinată în mare măsură de elemente presupuse, subînțelese: de ceea ce nu mai e nevoie să fie exprimat explicit. Înțelegerea legăturii dintre propoziții se bazează astfel pe cunoștințele noastre despre lume și despre desfășurarea lucrurilor în viața obișnuită, organizate în „scenarii" prestabilite.
Coerența unei narațiuni este asigurată și de succesiunea timpurilor gramaticale ale verbelor.

5. Comparați textul artificial (**a.**), în care au fost modificate timpurile verbale, cu textul original (**b.**). Ce observați?

a. Intrăm în localul cel mai apropiat, la Durieu, în dosul Băncii Naționale și ne aleseserăm în fund masa, în colțul cel mai ferit. Dar, în acea seară, prietenul nu este în apele lui: nu povestea, nu băuse, nu a fumat. Oftă doar într-una și s-a șters la ochi.

b. Intrarăm în localul cel mai apropiat, la Durieu, în dosul Băncii Naționale și ne aleserăm în fund masa, în colțul cel mai ferit. Dar, în acea seară, prietenul nu era în apele lui: nu povestea, nu bea, nu fuma. Ofta doar într-una și se ștergea la ochi.

(Mateiu I. Caragiale, *Craii de Curtea-Veche*)

Personalități

Victor Brauner (1903–1966), pictor francez de origine română. Opera sa aparține suprarealismului.

Evaluare
Unitatea 4

Auguste Rodin, *Catedrala*

Citiți textul de mai jos:

E o întâmplare a ființei mele:
și-atunci, fericirea dinlăuntrul meu
e mai puternică decât mine, decât oasele mele,
pe care mi le scrâșnești într-o îmbrățișare
mereu dureroasă, minunată mereu.

Să stăm de vorbă, să vorbim, să spunem cuvinte
lungi, sticloase, ca niște dălți ce despart
fluviul rece de delta fierbinte,
ziua de noapte, bazaltul de bazalt.

Du-mă, fericire, în sus, și izbește-mi
tâmpla de stele, până când
lumea mea prelungă și în nesfârșire
se face coloană sau altceva
mult mai înalt, și mult mai curând.

Ce bine că ești, ce mirare că sunt!
Două cântece diferite, lovindu-se, amestecându-se,
două culori ce nu s-au văzut niciodată,
una foarte de jos, întoarsă spre pământ,
una foarte de sus, aproape ruptă
în înfrigurata, neasemuita luptă
a minunii că ești, a-ntâmplării că sunt.

50 puncte

1. Scrieți un eseu de 1–2 pagini pornind de la poezia de mai sus. Referiți-vă la:

- cum este percepută dragostea (observați cuvintele și expresiile sinonime în text cu iubirea, ca și atributele acesteia);
- cum este perceput cuplul îndrăgostiților (observați ipostazele relației dintre îndrăgostiți, ca și atributele fiecăruia);
- cum ați receptat acest text (ce reacții / impresii v-a trezit lectura textului, ce v-a frapat în text: o idee poetică, o imagine poetică, o sintagmă etc.).

20 puncte

2. Numiți filmul de dragoste care v-a plăcut cel mai mult și argumentați-vă opțiunea în 5–10 rânduri.

10 puncte

3. Rescrieți textul de mai jos în forma unei telegrame, folosind doar șase cuvinte.

Draga mea / Dragul meu,
Mi-e tare dor de tine și abia aștept să te văd. Voi ajunge mâine în București.
Cristian / Cristina
București, 3 aprilie 2004

20 puncte

4. Transcrieți două perechi de antonime și două cuvinte compuse din poezia de mai sus.

unitatea

5

Confruntări etice și civice

5

Piedici în calea iubirii

Ioan Slavici (1848–1925), prozator și dramaturg. Își face studiile primare și liceale în comuna natală, Șiria, la Arad și Timișoara. Se înscrie la Drept la Universitatea din Budapesta, apoi, pe parcursul stagiului militar, își continuă studiile universitare la Viena. Aici ia parte la înființarea societății studențești „România jună", alături, între alții, de Mihai Eminescu. În 1874 vine la Iași, unde este numit secretar al comisiei care se îngrijea de editarea documentelor privitoare la istoria românească copiate de Eudoxiu Hurmuzachi din arhivele vieneze. Participă la întrunirile societății „Junimea", unde citește nuvela *Popa Tanda*. Se mută apoi la București, unde își începe cariera didactică, lucrând în paralel ca jurnalist. Din 1878 este redactor la ziarul conservator *Timpul*, împreună cu Eminescu și Caragiale. Este ales membru corespondent al Academiei Române (1882). În 1884 se stabilește la Sibiu, unde înființează cotidianul politic și literar *Tribuna*, implicându-se în lupta pentru drepturile românilor din Transilvania, pledând pentru unitatea culturală a acestora. În plan politic, Slavici rămâne atașat dinastiei Habsburgilor și Austriei, de la care aștepta sprijin pentru doleanțele naționale. Ca redactor responsabil al gazetei este chemat în mai multe procese de presă și condamnat la un an de închisoare. Revine în București,

PENTRU ÎNCEPUT

1. Amintiți-vă o situație în care v-a fost foarte greu sau imposibil să luați o hotărâre. Prezentați-o pe scurt, în scris. Notați apoi care credeți că au fost motivele care v-au făcut să ezitați sau să nu puteți decide.

2. Alcătuiți grupe de câte cinci-șase elevi. Comunicați colegelor și colegilor din grupă ce ați scris. Alcătuiți în fiecare grupă câte o listă cuprinzând motivele care pot îngreuna sau împiedica luarea unei decizii. Comparați listele obținute în fiecare grupă și sintetizați rezultatele.

MARA

de Ioan Slavici

– fragmente –

***Mara* este un roman social și psihologic, înfățișând destinul câtorva familii din Ardealul de la sfârșitul secolului al XIX-lea, în care conviețuiesc diferite etnii și confesiuni: români, germani, unguri, sârbi, ortodocși și catolici. Acțiunea romanului prezintă în primul rând evoluția Marei, văduvă săracă, care ajunge, cu ambiție și destoinicie, să strângă avere și să își ridice condiția socială, și a copiilor ei, Trică și Persida. Ca să-și ușureze grijile familiei, Mara îl dă pe Trică să învețe cojocăria la starostele Bocioacă. Umilit de zgârcenia mamei lui, care ezită să-i plătească răscumpărarea pentru a nu fi luat în armată, și de avansurile soției stăpânului, care vrea să-l păstreze pe băiat pentru ea, Trică se înrolează voluntar. Revine din război, după ce fusese rănit, și e primit cu cinste în casa fostului stăpân și în breasla cojocarilor. Pe Persida, Mara o dă în îngrijirea maicii Aegidia la o mănăstire catolică din apropiere. Fata se îndrăgostește de Natl, fiul unui măcelar neamț. Căsătorindu-se în taină, pentru a nu afla părinții lor, cei doi fug la Viena. Traiul împreună se înrăutățește însă tot mai mult. Tinerii se reîntorc în târgul natal. Nici Mara, nici Hubăr, tatăl lui Natl, nu vor să se împace cu copiii lor, care le-au nesocotit voința. Împăcarea se produce atunci când Persida devine mamă. Fragmentele de mai jos ilustrează momente din istoria zbuciumată a relației dintre Persida și Natl: trezirea iubirii, apropierea dintre cei doi la serbările de la culesul viilor, izbucnirea neînțelegerilor în căsnicie.**

IV. Primăvară

[...] La colț de uliță, peste drum de mânăstire, era măcelăria lui Hubăr.

unde editează, împreună cu G. Coșbuc și I. L. Caragiale, *Vatra*, „foaie ilustrată pentru familie", cu apariție bilunară (1896–1898). În Capitală, Slavici se dedică în primul rând activității în învățământ. În timpul primului război mondial se află de partea Puterilor Centrale. Această poziție, exprimată în presă și în timpul ocupației germane în Capitală, îi aduce dezaprobarea opiniei publice și o nouă condamnare după încheierea războiului. Este grațiat după un an. Ca scriitor, Slavici se consacră cu volumul *Novele din popor* (1881), urmat de *Pădureanca* (1884). Romanul *Mara*, tipărit inițial în foileton, apare în volum în 1906.

Alte repere bibliografice: Slavici a fost apreciat și ca autor de basme. În schimb, încercările lui teatrale nu s-au bucurat de succes. A lăsat în urmă o foarte bogată operă memorialistică: *Din valurile vieții* (1909), *Închisorile mele* (1921), *Amintiri. Eminescu–Creangă–Caragiale–Coșbuc–Maiorescu* (1924), *Lumea prin care am trecut* (1930, postum).

Romanul *Mara* a fost publicat pentru prima oară în revista *Vatra* în 1894.

Hubăroaie, o femeie scurtă și cam groasă, ședea, ca de obicei, pe un scaun din fundul măcelăriei, iară feciorul ei, Hubărnațl, tăia carnea și-o cântărea, apoi lua banii și îi dădea mumei sale, care ținea casa.

După ce cumpărătorii se răreau, Hubărnațl făcea rânduială, strângea fărămăturile cu măturișca, apoi, dacă timpul era frumos, ieșea în fața măcelăriei, ca să vadă mai bine lumea.

Deși măcelar, Hubărnațl era, așa, la înfățișare, om plăpând, parcă mai mult fată decât fecior. Om de vreo douăzeci și unu de ani, cu mustață puțină, cu obrajii rumeni, cu șorțul curat, oarecum rușinos, el semăna mai mult a cofetar decât a măcelar. Ai fi crezut că nu e în stare să frângă gâtul unei vrăbii.

Așa și era, în adevăr.

Lovea cu toporul în fruntea boului și înfigea cuțitul drept în inimă fiindcă asta îi era meseria. Nu era însă în stare să rostească o vorbă aspră și se-nduioșa până la lacrămi când vedea pe mumă-sa mâhnită.

Așa și l-a crescut Hubăroaie, care atâta copil, atâta om avea în lumea aceasta.

Șvăboaică de la Buda, ea se măritase foarte tânără după Hubăr, un vienez harnic și chefliu, dar cam iute la fire, și puțin în urmă veniseră aici, unde nu aveau pe nimeni. Lucrând cu zestrea ei, Hubăr a agonisit în câțiva ani, mai ales în timpul revoluțiunii de la 1848, o frumoasă avere. Încă mai bine li-a mers apoi după revoluțiune, când Hubăr a ajuns, ca neamț din Viena, la mare cinste și casa lor era pusă în rândul celor de frunte. Dar tocmai aceasta era nenorocirea Hubăroaiei: rămăsese la măcelărie ea singură cu calfele, iară bărbatul și-l vedea aproape numai zilele de sărbători, când poftea beamteri la masă. Astfel mângâierea ei era Natl, care a crescut lângă mumă-sa mereu mâhnită și încă de copil simțise că nu merg lucrurile bine în casa lor.

Și dacă n-ar fi fost asta, el nici c-ar fi ajuns măcelar.

Îl dăduse tatăl său la gimnaziul din Timișoara, unde patru ani de zile, cât a stat, a fost mereu între cei dintâi. Anul al cincilea, însă, după vacanța de Paști, nu s-a mai întors, ci a rămas acasă, lângă mama lui, la măcelărie. S-a și făcut măcelar, însă firea nu i s-a înăsprit, și când ieșea cu șorțul lui curat în colțul străzii, îți venea să zici că nu e al lui șorțul, ci l-a pus numai așa, de încercare.

Ani de zile de-a rândul a stat el aici fără ca să fi văzut pe cineva la vreuna din ferestrile de peste drum. Și jos, și sus, ferestrile acelea erau date în alb, ca să nu se vadă prin ele, și nu se deschideau niciodată. Acolo dar el nu se uita, fiindcă știa că n-are ce să vadă.

Zidirea mânăstirii se sfârșea însă în fața măcelăriei, iar mai departe-nspre stânga era grădina mânăstirii, împrejmuită, cu un înalt zid de piatră. Ferestrele despre grădină se deschideau, ba mai ales acum, primăvara, steteau aproape toată

ziua deschise. Natl nu vedea, ce-i drept, de la măcelărie acele ferestri, dar putea să le vadă dacă trecea spre stânga, în fața grădinii.

Într-una din zile, ferestrile fiind deschise și izbind o dată vântul în ele, una, tocmai cea de la iatacul din colț, unde stetea maica Aegidia cu Persida, s-a sfărâmat.

Natl s-a dus să vadă și a văzut — nu fărâmăturile de geam, ci o fată, care îi părea grozav de frumoasă.

Nu-i vorba, n-avea nevoie să și fie pentru ca să-i pară frumoasă. Ceea ce se ivește la fereastra unei mânăstiri de călugărițe are totdeauna ceva tainic și plin de farmec. Acolo, chiar bătrână fiind, femeia pare tânără, chiar urâtă, pare frumoasă; iară lucrurile sunt cum ele ne par.

Din întâmplare, însă, Persida, care alergase și ea să vadă ce s-a întâmplat, era chiar mai tânără, mai frumoasă și mai plină de farmec decât cum Natl era-n stare să și-o închipuiască.

El rămase uimit, cu inima încleștată și cu ochii oarecum împăingeniți.

Îi era parcă s-a rupt, s-a frânt, s-a surpat deodată ceva și o mare nenorocire a căzut pe capul lui.

Persida sta neajutorată în fața geamurilor sparte și nici nu-l băga-n seamă, când veni maica Aegidia, ca să vadă paguba.

Femeie mai așezată și mai cuminte, ba chiar călugăriță, maica Aegidia tresări când văzu, peste drum, pe Natl, băiatul Hubăroaiei, stând cu ochii țintă la fereastră. Îl știa de copil mic, îl socotise totdeauna cel mai bun băiat, și mintea i se oprea în loc văzându-l atât de îndrăzneț.

— Sidi! grăi dânsa mâhnită și apucă fata de braț, ca s-o dea din vederea tânărului.

Rău a făcut, căci acuma se opriră și ochii Persidei asupra tânărului cu șorț curat, cu obrajii rumeni și cu mustața mică, acum își dete și ea seamă de ce stă acel tânăr acolo.

Obrajii ei se umplură de sânge, și îi era parcă o săgetase ceva prin inimă.

Atât a fost, nu mai mult, și ea nu mai putea să fie ceea ce fusese.

Taine mari și nepătrunse de mintea omenească!

Atât a fost numai, și gândul copilei era mereu la fereastra cea spartă, la frumusețea zilei de primăvară, la omul ce stătuse acolo, peste drum, cu ochii uimiți și cu răsuflarea, parcă, oprită. Se temea să mai intre în casă, tremura când se apropia de fereastră, suspina greu când se uita și nu-l mai vedea acolo, și totuși nu mai avea astâmpăr, nu mai găsea loc de repaos, își făcea mereu de lucru în casă.

Nu i-a făcut și nu-i făcea, nu i-a zis și nu-i zicea nimeni nimic, nu știa nimic, nimic nu gândea și totuși, așa, ca din senin, se zbătea copila ca și când ar voi să scape, să fugă și să se ascundă în fundul lumii.

Iar două zile în urmă, când iar l-a văzut acolo peste drum, ea a rămas nemișcată și cu ochii țintă la el. Era parcă pierdută, căzută într-un fel de leșin.

Oamenii treceau de-a lungul uliței, și dacă el nu și-ar fi tras seamă, ea ar fi stat mereu acolo, în fața lui. El însă iar s-a întors în fața ferestrelor care nu se deschid niciodată.

Nu se deschid, dar se pot deschide. Da! da! nu e voie, dar cu putință este!

„Dacă voiesc, pot — grăi dânsa — și puțin îmi pasă."

Ce era adecă? îi face vreun rău cuiva?! păcătuia dacă deschidea fereastra?

„Ca el să știe?" grăi dânsa, apoi se duse cu pași hotărâți, deschise fereastra din fața măcelăriei și rămase dreaptă, înaltă și cu fața deschisă în ea.

Pe Natl, care stătea în ușa măcelăriei, cuprins de neastâmpăr, îl trecură fiorii.

El ridică fără de voie mâna stângă la gură și îi făcu semn să închidă fereastra, căci vedea lumea.

Îi era frică de femeia ce stătea acolo sus în fereastră.

Nu era păcat, nici un rău nu i-a făcut Persida nimănui, și totuși ea se simțea umilită, nu mai putea să privească în ochii maichii Aegidiei și nu se mai ducea, nu mai voia să se ducă la fereastră.

Îi era parcă o apucase un fel de nebunie, care a trecut.

Da! a fost o nemaipomenită strengărie, de care îi era rușine, și mult ar fi dat ca nici el să nu fi băgat de seamă când ea a deschis fereastra.

Dar, la urma urmelor, de ce a și deschis-o? Numai și numai ca să-i arate că puțin îi pasă de dânsul, că poate, dacă vrea, s-o deschidă numai și numai ca să râdă de dânsul.

Ar fi voit să i-o scrie aceasta pe o bucată de hârtie și să-i arunce hârtia când îl va mai vedea stând ca un smintit în fața ferestrei.

Dar îi era rușine.

Era nesuferită viața aici în mânăstirea aceasta, unde dânsa era atât de singură [...]

X. Cine ce poate

[...] Lucru neînțeles de mintea omenească! Persida era fată cuminte și pusese în gândul ei toate lucrurile la cale: ochii ei însă erau duși mereu după dânsul și râdeau când se întâlneau cu ai lui. Parcă-i era frate, parcă-i era copil, parcă-i era rupt din suflet, atât de mult se bucura când îl vedea voios, vorbăreț, și inima i se strânse când el veni s-o poftească la joc. El juca atât de frumos, iară ea nu știa să joace valsul.

Nu era făcută bătătura din fața camerei pentru vals și nu prea erau nici jucătorii deprinși a juca nemțește, dar la cules de vii joacă lumea și pe iarbă verde, și cele opt perechi zburau cum da Dumnezeu, ca pe podele lucii.

— Tare ești ușoară! grăi Natl peste câtva timp.

Persida învățase, când cu nunta, să joace valsul, dar era de mult de atunci.

— D-ta vezi că nu știu să joc, răspunse ea.

— Deloc nu știi — zise el — dar ești ușoară și merge bine.

— Mă duci d-ta, întâmpină ea.

— Vorbă să fie! șopti el încet. Te-aș duce eu dacă te-ai lăsa... Am ce să prind în brațe. Să te iau pe sus și să te duc, încât să ni se piardă urma!

Persida ar fi voit să se desfacă din brațele lui și să-i dea brânci, ca să-l arunce cât colo. Era de necrezut îndrăzneala lui.

El însă o ținea ca-n clește de fer și o ducea din ce în ce mai zburiș, încât era o frumuseță să-i vezi și, încetul cu încetul, privirile tuturor se îndreptară asupra lor.

— Mă obosești de-mi scoți sufletul, șopti ea supărată acum și de privirile îndreptate asupra ei.

— Nu-i adevărat — răspunse el — d-ta nu obosești nici până mâne dimineață, dar ți-e greu că lumea te vede jucând cu mine.

Apoi el o lăsă de unde o luase, îi mulțumi frumos și își căută altă pereche. [...]

Lăutarii începură să cânte „Mărunțeaua", jocul pentru care podgorenii au o deosebită slăbiciune, și d-l Brădeanu sări iute, ca să nu vie prea târziu, și o luă pe Persida la joc.

Natl, crescut între români, vorbea românește tot atât de bine ca nemțește, dar la „Mărunțeaua" nu se pricepea, fiindcă pe acolo pe unde umblase el în timpul celor din urmă doi ani nu se juca „Mărunțeaua".

El se trase deci deoparte, ca să privească. Îi era parcă „Mărunțeaua" aceasta nici nu e joc, ci un fel de țopăială; din ce în ce însă jucătorii se înfierbântară și era o frumuseță să vezi pe Brădeanu cu Persida. Pe când el, om scurt și cam gros, juca ușor, dar pițigăiat, dânsa, înaltă și mlădioasă, sălta ca o codobatură, ținându-se drept și cu capul dat puțin înapoi.

Era minunat și jocul acesta, și el începu să miște din ce în ce mai neastâmpărat din picioare.

Îi părea rău că n-a luat-o el pe Persida la joc și-i venea să-l apuce de urechi pe Brădeanu, care nu se mai depărta de dânsa.

— Apoi — zise el plecându-se puțin când ei trecură prin fața lui — să mă-nveți și d-ta pe mine.

I-au scăpat vorbele aceste fără de veste și-i venea să-și tragă pălmi după ce le-a grăit, deoarece Persida, roșită iar ca floarea de mac, s-a uitat cu ochii ei rotunzi atât de aspru la dânsul, încât el începu să tremure din picioare.

Și totuși Persida, întorcându-și capul spre Brădeanu, iar zâmbea. Auzise și Brădeanu acele vorbe îndrăznețe, și el nu trebuia să afle adevăratul lor înțeles.

— M-a învățat — grăi dânsa — valsul lor; i-am făgăduit c-o să-l învăț și eu „Mărunțeaua" noastră.

— Atunci — răspunse Brădeanu, voind s-o ducă la Natl — m-am prea grăbit eu.

— Aș! zise ea. Mai avem timp și astăzi, și altă dată.

Ei jucară mai departe, nu însă ca mai înainte. Persida, deși zâmbea, era foarte supărată și tare hotărâtă de a se feri de aci înainte ca de foc să nu mai ajungă la același loc cu Natl. Era grozav de năvalnic și de nechibzuit omul acesta, se temea de dânsul, nu mai cuteza să i se pună împotrivă, și Brădeanu sâmțea că dânsa e strâmtorată. Peste puțin dar, ajungând la locul de unde o luase, el îi mulțumi și se depărtă.

Ea se duse drept la Natl.

— Bine, domnișoară — grăi acesta rușinat — dar eu am glumit.

— Iau gluma în serios, răspunse ea luându-l de mână ca pe un copil și intrând cu el în rândul jucătorilor.

— Sunt un măgar! — șopti el peste puțin pe nemțește — un mare măgar, un măgar de frunte!

Persida, muiată ca ceara lăsată-n bătaia soarelui, se uită cu duioșie la el.

— Nu — zise ea tot pe nemțește — ești numai un copil răsfățat și nechibzuit.

— Tot d-ta ești de vină, urmă el peste puțin. Dracul s-ar face și el blând ca oaia dacă te-ai uita la el cum te uitași acum la mine: de ce nu te uiți totdeauna așa? Mă faci să turbez când te uiți aspru la mine.

Persida iar se simțea stăpână pe sine și pe el: ea-i strânse mâna și se uită stăruitor în ochii lui, rugându-l să tacă.

— Măgar de frunte! zise el și începu să se frământe-n joc, în vreme ce Persida sălta ca pe spini.

După ce jocul se curmă, ea rugă pe Marta să plece-napoi, fiindcă era târziu. [...]

Natl mergea amețit alături cu dânsa și nu știa ce să-i zică și ce să-i facă.

La o cotitură el apucă mâna ei.

Ea-și lăsă mâna în a lui și se duseră câtva timp așa ținându-se de mână ca doi copii.

— Ce vrei d-ta cu mine? întrebă ea în cele din urmă.

— Ce vreau toți oamenii când le place o femeie! răspunse el dezghețat.

— Crezi d-ta că poți să mă iei de nevastă? urmă ea uitându-se aspru în ochii lui.

El dete din umeri.

— Puțin îmi pasă! grăi apoi. De iubit ne putem iubi și fără ca să ne luăm, ba ne iubim și fără ca să voim.

— Și ce-ar putea să iasă din iubirea aceasta?

— Nu-mi pasă, grăi el. Mă leapăd cu ea și de mama, și de tata, și chiar de Dumnezeu.

— Eu nu mă leapăd — zise Persida hotărâtă — și n-am să mă arunc cu ochii închiși în brațele nenorocirii!

— Pentru că nu mă iubești cum te iubesc eu!

Persida se uită iar aspru-n ochii lui.

Îl iubea, dar nu-i spusese niciodată că-l iubește și n-avea, în gândul ei, de ce să-l iubească.

— Cine ți-a spus — grăi dânsa — că te iubesc? Am slăbiciune pentru d-ta fiindcă te văd zbuciumându-te pentru nimic. Cum aș putea să iubesc pe un om fără de minte, de care trebuie să mă tem în toată clipa? Chiar acuma-mi spuseși că te lepezi de mamă, de tată, ba chiar și de Dumnezeu: ar trebui să fiu foarte proastă ca să cred că de mine n-ai să te lepezi!... D-ta nu ești om; mi-e milă de d-ta!

El îi lăsă mâna.

— Te-nșeli, zise cu îndărătnicie; pot și eu să mă stăpânesc dacă vreau, dar e o prostie să voiesc când știu că o singură viață am și că n-am în viața aceasta să mai iubesc pe nimeni cum te iubesc pe d-ta.

Apucară iar pe o cotitură, încât nu putea să-i vadă nimeni.

— Nu mă stăpânesc eu acum? urmă el. Uite, suntem singuri, nu ne vede nimeni, și eu tot nu fac nimic. Îmi vine să te ridic în brațe și să fug cu d-ta. Puțin îmi pasă ce are să fie mai departe. Cine știe dacă voi mai ajunge vreodată în viața mea să te apuc așa ca acum! Tot nu fac nimic!

Persida se opri în loc și rămase ca-nfiptă în pământ. Intrase, parcă, în cușca unui leu, dar nu se temea și o cuprinsese un fel de pornire nebunească.

Ea-l apucă de mână și-l duse la dreapta, pe un răzor din vie, apoi, după ce Marta trecu cu scrietorul înainte, ea se opri cu mânile în șolduri înaintea lui.

— Iată-mă, îi zise liniștită; vezi că nu mă tem de d-ta; vezi că nu-mi pasă de nimeni:

poți să mă iei, să mă duci și să faci ce vrei cu mine. Haid'! ia-mă în brațe!

El stetea buiguit în fața ei.

— Nu-i adevărat că d-ta te stăpânești, urmă ea liniștită; știi că eu nu vreau și nu cutezi să te apropii de mine. Știi că mi-ai fi urgisit, că m-ai nenoroci, că te-aș blăstema viața mea toată, că te-ar bate Dumnezeu dacă mi-ai face silă, și știi că am să mă gândesc totdeauna cu drag și cu durere la d-ta dacă vei înțelege că n-a voit Dumnezeu să fim unul pentru altul și mă vei lăsa în pace.

— Ce să fac eu, domnișoară? grăi el muiat și umilit.

— Să te porți așa ca să ne mai putem întâlni între oameni, răspunse ea; să nu-mi fie frică de d-ta, să nu mă mai dai pe gura oamenilor, că-mi strici norocul, și am mamă, ale cărei zile nu trebuie să le amăresc.

El tăcu; iară ea-l apucă de braț și porni cu pas grăbit pe răzoare, ca să iasă iar înaintea Martei, apoi să le ajungă pe fete.

— Domnișoară, domnișoară! — zise el într-un târziu, suspinând din greu — aș putea eu să mor, dar tare mă tem că n-o să se poată așa cum zici d-ta.

— Ia noapte bună și părăsește-ne! îi răspunse ea când se apropiară de fete și de Brădeanu.

Și totuși îi era foarte greu, și când el s-a depărtat, se simțea foarte nenorocită și stătea la îndoială dacă nu cumva el e mai cuminte decât dânsa.

„O viață — zicea dânsa în gândul ei — una singură are omul, și e nespusă durerea ce te cuprinde când îți dai seamă că o petreci și pe aceasta chinuindu-te tu însuți pe tine. Ah, sărac de sufletul meu!"

XIV. Rostul lui Bandi

[...] El se uită lung la ea, mai întâi cu un fel de mirare, apoi cu milă și râzând în cele din urmă cu amărăciune.

— Sărac de sufletul tău! grăi el încet. Curat și pornit spre bine, el vede lumea sub cer senin; eu însă, turburat din mine însumi, nu mai pot vedea în viață decât furtună și zbuciumări. Nu te amăgi însăți pe tine — urmă el

Costum din Banat

mai tare — și nu mă ispiti pe mine. Se poate ca tatăl meu se va muia ori va face, pentru ochii lumii, ca și când s-ar fi muiat. Eu mă-ndoiesc, dar cu putință este. Mie însă tot nu mi-ar fi dată pacea, căci sunt certat însumi cu mine, și-n toată clipa ar trebui să mă tem că-mi voi pierde iar sărita, și grozavă nenorocire mi se poate întâmpla. E înspăimântător gândul că nu poți să trăiești în pace cu părintele tău, dar mă stăpânește gândul acesta și mi-e adeseori parcă nu mai sunt în toată firea. Un demon nevăzut mă urmărește și-mi reamintește mereu suferințele pe care muma mea și eu le-am avut și le vom mai avea pe urma lui: mă înspăimânt când mă gândesc la el, tremur când îl văd și-mi vine să fug cu ochii închiși când ajung a fi singur cu dânsul. Asta e o boală fără leac, un blestem greu pe capul meu: nu-mi mai sta în cale; lasă-mă să mă duc gonit de soarta mea și fugi de mine și nu te mai uita-napoi și-nchide ochii, ca să nu mă mai vezi, și alungă-mă din gândul tău. Tu ești prea bună pentru mine, strigă el deznădăjduit, și sufletul tău cel curat se spurcă însuși pe sine prin gândul de mine! Fugi!

Uitându-se cu ochi mari și înduioșați la dânsul, Persida prindea una câte una vorbele de pe buzele lui, și cu cât mai mare era deznădăjduirea lui, cu atât mai senină se făcea fața ei.

— Nu! grăi dânsa în cele din urmă cu liniștită hotărâre. N-am să mă înspăimânt, n-am

să fug, n-am să te părăsesc — zise — și-i apucă mâna și se alipi de el și-și trecu gingaș brațul peste gâtul lui. Ah! — urmă apoi ca dusă-n altă lume — ce adimenitor e gândul că am să te scot din întunerecul în care ai căzut, să-ți luminez viața, să te văd... iarăși voios ca odinioară. Am eu, eu am să te scot, să te luminez, să te văd. Uită-te la mine și râde cum ai râs atunci când ne-am întâlnit pe pod. Ignatius! uite-te! adause privind cu nebiruită stăruință în ochii lui.

El se uita râzând cu ochii scăldați în lacrămi în ochii ei plini de văpaie. [...]

Note lexicale
beamter, s.m. — funcționar (din germ. *Beamter*)
podgorean, s.m. — din regiunile viilor, proprietar de vie, lucrător la vie
codobatură, s.f. — pasăre mică, cu coada lungă, care se mișcă iute, agitat
buiguit, adj. — (în text) încurcat, zăpăcit

DISCUTAREA TEXTULUI

● Pasiune la prima vedere

1. Comparați portretul lui Nați din primul fragment cu cel al Persidei, din același capitol, reprodus mai jos. În ce măsură aspectul celor două personaje sugerează diferențe de personalitate între acestea? Discutați.

Mara era, cât stetea fata ei acasă, mereu cu ochii umezi, ea singură nu știa de ce.

Prea i se făcuse fata fată, și nu mai știa ce să facă cu dânsa. Înaltă, lată-n umeri, plină, rotundă și cu toate aceste subțirică s-o frângi din mijloc; iar fața ei ca luna plină, curată ca floarea de cireș și albă de o albeață prin care numai din când în când străbate abia văzut un fel de rumeneală.

2. Identificați pasajul în care este descrisă reacția lui Nați la vederea Persidei. Comentați.

3. Discutați comparativ pasajul care înfățișează reacția Persidei când își dă seama că este privită de Nați.

4. Selectați cuvintele și grupurile de cuvinte care indică starea sufletească a Persidei provocată de incidentul de la mănăstire.

5. Discutați intervențiile calificative și explicative ale naratorului privitoare la acest incident și la urmările lui.

6. Identificați secvențele din primul fragment care se referă la frica personajelor pe de o parte și la îndrăzneala lor pe de altă parte. Cum credeți că se explică acest comportament oscilant? Discutați, folosind reperele de mai jos și susținându-vă opiniile prin referiri la text: timiditate • tinerețe • lipsă de experiență • necunoscut • stil de viață • norme sociale • supraveghere • autocontrol • intensitatea sentimentelor.

7. Alături de frică, sunt menționate în text rușinea și umilința. Cine încearcă aceste sentimente? De ce?

8. Comentați pasajul în care Persida încearcă să își justifice față de sine însăși propriul comportament. Cât de întemeiate vi se par aceste justificări?

● Surse de conflict

1. După ce au făcut cunoștință unul cu altul fără să reușească măcar să-și vorbească, Nați și Persida nu au parte decât de câteva întâlniri fugare. Pentru a ajunge măcelar, Nați e nevoit să plece pentru doi ani în călătoria de ucenicie pe care o impuneau regulile acceptării în breaslă. Are norocul să o revadă pe Persida la Arad, unde fata fusese trimisă de Mara la niște prieteni de familie. Speriată de insistențele tânărului, de propriile ei sentimente și de faptul că și alții aflaseră că Nați s-a îndrăgostit de ea, Persida revine la mănăstire. Nați se reîntoarce și el acasă, înainte de sorocul stabilit. Cei doi se regăsesc la petrecerea de la culesul viilor. Ce aspecte privind sentimentele și comportamentul personaje-

lor, discutate la exercițiile precedente, reapar în cel de-al doilea fragment reprodus în manual?

2. Între Persida și Natl relațiile sunt tensionate, astfel încât fiecare pare când să vrea să se apropie, când să vrea să se îndepărteze de celălalt. Arătați în ce situații comportamentul de refuz și de apărare se schimbă brusc într-unul de provocare.

3. Care credeți că sunt principalele piedici în calea iubirii dintre cei doi? Ordonați motivele enumerate mai jos după importanța pe care considerați că o are fiecare, în ordine descrescătoare și comparați apoi rezultatele:

- nehotărârea fiecăruia;
- diferențele de caracter, de temperament;
- relația fiecăruia cu părinții (Persida, orfană de tată, o ascultă în toate pe Mara, căreia legătura cu Natl i se pare nepotrivită; Natl e foarte atașat de mama lui și își dușmănește tatăl, de care se teme și cu care ajunge la un moment dat în conflict deschis);
- diferența etnică (Persida provine dintr-o familie de români, Natl dintr-una de germani);
- diferența religioasă (Persida e ortodoxă, Natl catolic);
- diferența socială (Persida provine dintr-o familie modestă, Natl dintr-o familie burgheză respectabilă);
- teama fiecăruia de părerea celorlalți despre legătura dintre ei;
- normele sociale, standardele și regulile de comportament ale colectivității în care trăiesc cei doi;
- lipsa de încredere a fiecăruia în celălalt;
- dificultatea sau incapacitatea de a comunica unul cu celălalt;
- mândria fiecăruia;
- concepțiile despre viață ale fiecăruia.

4. Selectați, din fragmentele reproduse în manual, eventual și din alte părți ale romanului, secvențe care să ilustreze sursele de conflict enumerate mai sus.

● Dragoste și destin

1. În răstimpul șederii lor la Viena, Natl devine tot mai distant cu Persida. Duce o viață dezordonată, își petrece timpul mai mult cu prietenii, cu băutura și conversațiile, își neglijează munca și casa. Certurile între cei doi se întețesc și devin violente, ajungând până la bătaie. Diferențele dintre soți ies tot mai pronunțat la iveală. Comentați ultimul fragment reprodus în manual, arătând în ce măsură acesta înfățișează o încercare de împăcare sau, dimpotrivă, constatarea unei situații conflictuale de nedepășit.

2. Analizați limbajul nonverbal al personajelor din fragmentul menționat. Este acesta în concordanță cu ceea ce spun ele?

3. Explicați conflictul interior pe care îl dezvăluie monologul lui Natl.

DINCOLO DE TEXT

1. Comentați următoarea opinie critică privind atitudinea morală a Persidei, însoțită de un citat exemplificator din roman:

Când e acceptată iubirea? Nu numai atunci când voința a cedat sub imperiul unei pasiuni totale, ci mai ales atunci când eul moral își dă seama că iubirea însăși e o datorie mai înaltă decât aceea față de părinți și comunitate, că efortul de a suporta durerile ce vor decurge de aici e mai mare decât acela al abținerii, că demnitatea eului aprobat de propria conștiință și de acordul obștei trebuie sacrificată ca orgoliu inferior în favoarea salvării celui primejduit:

„— Nu se poate! șopti ea. N-aș fi vrednică de lumina zilei, dacă l-aș părăsi și eu când toți îl nedreptățesc... Ce face el în deznădejdea lui!? Da! are maica Aegidia dreptate, mai bine ar fi pentru mine să fug de el, dar nu m-aș ierta — urmă ea, luându-și avânt — niciodată nu m-aș ierta și viața întreagă mi-ar fi o necurmată mustrare."

(Magdalena Popescu)

2. Citiți nuvela *Gura satului* de Slavici și arătați ce influență au privirile și comentariile celorlalți membri ai colectivității asupra comportării personajelor.

ÎN LOC DE SFÂRȘIT

● Alcătuiți o scurtă compunere pe tema *O situație conflictuală*. Vă puteți referi la o experiență personală sau la una inventată.

Refuzul

Mircea Dinescu (n. 1950), poet și publicist. Debutează foarte tânăr, la numai 17 ani, cu o poezie în revista *Luceafărul*, condusă de prozatorul Ștefan Bănulescu și, la 21 de ani, cu volumul de poezii *Invocație nimănui*, bine primit de critică, ceea ce-i aduce renumele de „copil minune" al literaturii noastre contemporane. După absolvirea Facultății de Ziaristică din București (1974), este angajat mai întâi pe un post de portar al Asociației Scriitorilor din București, apoi, din 1976, redactor la revista *Luceafărul* și, din 1982, la *România literară*. Este unul din puținii scriitori care au avut curajul de a-și exprima public atitudinea critică față de regimul ceaușist, ceea ce i-a adus, în 1989, excluderea din redacția *României literare* și supravegherea de către Securitate. După 1990, Mircea Dinescu devine persoană publică, adesea incomodă prin luările de poziție tranșante, conduce, o vreme, revista satirică și de atitudine civică și politică *Academia Cațavencu* și publică mai ales pamflet, dar și poezie. Alte repere bibliografice: volume de poezie și antologii publicate de Mircea Dinescu până în 1989: *Elegii de când eram mai tânăr* (1973), *Proprietarul de poduri* (1976), *Teroarea bunului simț* (1980), *Exil pe o boabă de piper* (1983), *Rimbaud negustorul* (1985), *Moartea citește ziarul* (1989).

PENTRU ÎNCEPUT

● Citiți o știre din ziar (un fapt divers). Rescrieți-o astfel încât să fie ori exagerată, ori minimalizată (vă puteți folosi de modelul caragialian din *Temă și variațiuni*).

HAU HAU
de Mircea Dinescu

Oh bietul adevăr bolnav de gâlci
se culcă-n grâu și se trezește-n bâlci
cu șapte doctori unsuroși la cap
gata să-i ia din sânge să-i dea hap:
ia cine vrea că tot nu e deloc
pus sub lentile grase — a luat foc
pus sub lentile slabe — n-a mai fost,
azi intră-n noi cu plugul domnul prost
și fierul ne convinge os cu os
că-n târg s-a măritat un mort frumos
că în pingele-a nechezat un cal
că-n miezul pâinii doarme-un general
și că s-au prezentat să cânte-un pic
suavii cântăreți cu polonic...
Hau hau pardon n-am chef și nu mi-e dat
să umblu cu sicriul șifonat.

Note lexicale
gâlci, s.f. (pop.) — inflamare a ganglionilor de la gât sau a amigdalelor
hap, s.n. (pop.) — doctorie, medicament

DISCUTAREA TEXTULUI

● Bolile adevărului

Starea de veghe continuă, de trează suspiciune, starea de autenticitate menține poezia lui Mircea Dinescu la o cotă stabilă de inteligență...
(Lucian Raicu)

1. Personificat în bolnav, adevărul prezintă numeroase simptome de boală în primele șapte versuri. Identificați-le și explicați-le. (De exemplu: „adevăr bolnav de gâlci" = adevăr care nu se poate exprima sau se exprimă deformat.)

Poemul *Hau hau* face parte din volumul *La dispoziția dumneavoastră* (1979), apărut într-o perioadă în care adevărul nu putea fi spus fără mari riscuri.

2. De ce trebuie ca adevărul să fie privit cu ochiul *liber*, nu cu „ochelari"? (Comentați antiteza.)

3. Care credeți că este rostul unui titlu-interjecție (lătrat) într-o poezie despre rostirea adevărului? Alegeți una sau mai multe dintre variantele de mai jos, putând completa lista cu propriile răspunsuri:

- sugerează înlocuirea limbajului articulat printr-unul al necuvântătoarelor, așadar o ironizare a discursului public;
- este un semn de revoltă, de sfidare, de provocare din partea celor care refuză să spună adevărurile deformate, preferând limbajul necuvântătoarelor;
- trimite la ideea de necomunicare;
- trimite la ideea de lipsă de libertate.

4. Ce atitudine are eul liric din aceste versuri? (Analizați finalul pornind de la ideea că refuzul minciunii, deci adevărul poate aduce uneori moartea.)

5. Alcătuiți acasă un grupaj cu câteva proverbe sau maxime despre adevăr. Discutați-le în ora următoare pe cele care apar mai frecvent în fișele voastre.

● Lumea pe dos

Limbajul cotidian, ironic și sarcastic, marchează angajarea etică, în confruntarea cu realitățile unei lumi grotești și absurde. Tonul dezinvolt, masca și gesticulația de „circar" și bufon, teribilismul adolescentin, înscenarea parodică, în tipare de bâlci „balcanic", „reportajul" ironic și parabola disimulează superficial fondul grav-protestatar al acestei lirici.

(Ion Pop)

1. Partea a doua a poemului descrie o lume absurdă, în care oamenii sunt convinși cu forța („cu fierul") de „adevăruri". Credeți că poetul inventează o lume fantastică sau copiază fidel lumea reală, a anilor comuniști, din România? Dezbateți ambele ipoteze.

Șansa accesului la marea poezie (o poezie a unui aici și acum și deopotrivă a unui pretutindeni) Mircea Dinescu și-o consolidează de la un volum la altul, prin puterea lucidității de sine...

(Lucian Raicu)

2. Înlocuiți în versurile 10, 11, 12, 13, 14 cuvintele care creează imaginile absurde cu altele, firești, ca să refaceți astfel lumea inteligibilă (pe înțeles), de pildă: „că-n târg s-a măritat un mort frumos" devine „că-n târg s-a însurat un om frumos..." etc.

3. La ce face aluzie poetul prin metafora ironică „suavii cântăreți cu polonic"?

4. Discutați tipurile de „poezie ocazională", de la cea sinceră, scrisă de poeții secolului trecut, la cea impusă, scrisă pentru obținerea unor favoruri, în epoca totalitară.

5. Cum se explică asocierea pâinii cu un simbol al puterii armate (versul 12)?

Dicționar literar

Parabolă — narațiune care transpune într-un plan figurat o învățătură morală sau religioasă.
Poezie ocazională — poezie dedicată unor evenimente din actualitate (acțiuni politice, aniversări, fapte senzaționale etc.).

Dicționar

Personificare — figură de stil care constă în atribuirea unor însușiri umane unor animale, plante sau obiecte neînsufletite. Uneori sunt personificate și entități abstracte — de exemplu „războiul", „cinstea" etc. —, în acest caz personificarea putându-se transforma în **alegorie** (vezi dicționarul de la p. 59).

6. Analizați stilistic imaginea „lumii mincinoase" din partea a doua a poeziei.

Bântuit de talent, un extraordinar talent, cuvintele-șoc și metaforele percutante îi vin în cascadă, proaspete și nepăsătoare, cu încărcătură afectuoasă și cinică, brutal repezite și tandre, proletare și nobile, înscriindu-se laolaltă pe un traseu totuși bine determinat, spunând exact ce li s-a menit să spună, fără ezitări, fără ambiguități...

(Lucian Raicu)

Dicționar

Etic — privitor la normele conduitei morale.
Civic — referitor la „viața cetății", la cetățeni, la atributele cetățenești.

7. Care sunt riscurile implicate de rostirea adevărului:
a. pentru artistul (sau cetățeanul) care spune adevărul;
b. pentru cei care dețin puterea (și care se tem de adevăr);
c. pentru cei care trăiesc duplicitar (una spun, alta gândesc).

DINCOLO DE TEXT

1. Ce diferențe esențiale vedeți între ficțiune (invenție literară) și minciună? Dezvoltați ideea pornind de la fraza: *La liceu se primește un telefon care anunță că într-o oră o bombă va exploda în clădire* — realitate sau începutul unei narațiuni. Amintiți-vă și ce ați învățat la Unitatea 1, p. 15.

2. În romanul *Întâmplări în irealitatea imediată* de Max Blecher, două personaje inventează un joc:

Jocul consta în dialoguri imaginare spuse cu cea mai desăvârșită seriozitate. Trebuia ca până la sfârșit să rămânem gravi și să nu ne dezvăluim întru nimic existența lucrurilor despre care vorbeam. Intram și Ozy îmi spunea cu un ton cumplit de uscat, fără să ridice ochii de pe carte:

— Piramidonul pe care l-am luat aseară ca să transpir mi-a provocat o tuse îngrozitoare. Până dimineața m-am zvârcolit în cearceafuri. În fine, adineaurea a venit Matilda (nu exista nici o Matildă) și mi-a făcut o fricțiune. [...]

— Iată și eu sunt răcit, îi spuneam eu (era în luna iulie) și doctorul Caramfil (exista) mi-a prescris o rețetă. Păcat că doctorul ăsta, știi, azi dimineață a fost arestat...

Ozy ridica ochii din carte:

— Vezi, îți spuneam eu de mult că fabrică bani falși...

— Ei sigur, completam eu, altfel de unde ar fi avut să cheltuiască atâția cu artistele de varieteu?

Imitați jocul, amestecând realitatea cu ficțiunea pe teme din viața voastră școlară (teza de matematică, meciul de fotbal, ora la care nu v-ați pregătit).

3. Scrieți un dialog de o pagină, care să înceapă cu fraza: *Ieri, în drum spre școală, m-am întâlnit cu Baronul Münchhausen.*

4. Începeți de astăzi un caiet-jurnal în care să aveți grijă să prezentați cât mai fidel realitatea, fără exagerări în bine sau în rău.

Rembrandt, *Moise spărgând tablele Legii*

5. *Cele zece porunci* sau *Decalogul* (*Vechiul Testament, Exodul*, 20, 3–17) se pot enunța astfel:

1. Eu sunt Domnul Dumnezeul tău; să nu ai alți dumnezei în afară de Mine.
2. Să nu-ți faci chip cioplit, nici altă asemănare, să nu te închini lor, nici să slujești lor.
3. Să nu iei numele Domnului Dumnezeului tău în deșert.
4. Adu-ți aminte de ziua Domnului și o cinstește.
5. Cinstește pe tatăl tău și pe mama ta, ca să-ți fie bine și să trăiești ani mulți pe pământ.
6. Să nu ucizi.
7. Să nu fii desfrânat.
8. Să nu furi.
9. Să nu ridici mărturie mincinoasă împotriva aproapelui tău.
10. Să nu râvnești la nimic din ce este al aproapelui tău.

Veacuri de-a rândul aceste principii au fost considerate ca principalul sistem de reguli de conduită umană. Literatura este cea care consemnează nenumărate variante de încălcare a uneia sau alteia dintre porunci.

A. Găsiți cel puțin două exemple de cărți (sau piese de teatru sau filme) în care conflictul să fie generat de încălcarea uneia dintre cele zece porunci.

B. Încercați să scrieți un decalog bazat pe afirmații, nu pe negații, în funcție de valorile pe care le socotiți esențiale (bunătatea, sinceritatea etc.).

ÎN LOC DE SFÂRȘIT

Scrieți, fără să stați pe gânduri, care a fost cel mai bun și cel mai rău lucru pe care l-ați făcut cuiva:

a. ieri;

b. în general.

Dezbateți cu colegii răspunsurile și încercați să stabiliți „răul cel mai rău". (Chestiunea se poate relua și în registru ludic, inventându-se fapte poetice, banale, comice etc.)

Eseul

Andrei Pleșu (n. 1948, București). Personalitate marcantă a culturii contemporane, filozof, scriitor, critic de artă, publicist. Absolvent al Academiei de Arte Frumoase, secția de Istoria și Teoria Artei (1971). Doctorat în istoria artei (1980). Cercetător la Institutul de Istorie a Artei și lector universitar. În 1989, este forțat, din motive politice, să părăsească Bucureștiul și să preia funcția de muzeograf și bibliotecar la Tescani (jud. Bacău). După 1990 devine profesor la Facultatea de Filozofie și se implică în viața politică. A fost Ministru al Culturii (1990–1991) și Ministru de Externe (din 1998). A fondat și condus săptămânalul „de tranziție" *Dilema* și Colegiul Noua Europă. În 1990 i se acordă distincția de Commandeur des Arts et des Lettres, în 1993 obține, la Berlin, New Europe Prize, iar în 1996, prestigiosul Premiu al Academiei Brandenburgica de Științe. Andrei Pleșu este și unul dintre personajele principale ale cărții lui Gabriel Liiceanu *Jurnalul de la Păltiniș* (1983), relatare a experienței trăite la așa-numita „școală de la Păltiniș", *spiritus rector* fiind filozoful Constantin Noica. Alte repere bibliografice: *Călătorie în lumea formelor* (1974), *Pitoresc și melancolie* (1980), *Ochiul și lucrurile* (1986), *Minima moralia* (1988, tradusă și în franceză, germană și suedeză), *Jurnalul de la Tescani* (1993) și *Limba păsărilor* (1994), *Despre îngeri* (2003).

PENTRU ÎNCEPUT

Încercați să stabiliți care dintre lucrurile pe care le puteți face azi ar fi fost inaccesibile unui tânăr înainte de 1989. Puteți porni de la programul TV sau de la vitrinele magazinelor.

„ERA MAI BINE ÎNAINTE..."

de Andrei Pleșu

Au început să se audă voci nostalgice. La nici doi ani după dispariția lui Ceaușescu, le e dor, unora, de o stare de lucruri care nu s-a putut curma decât cu sânge. „Era mai bine înainte..." — se grăbesc să spună oameni care „înainte" nu spuneau că e bine decât dacă li se ordona, resemnându-se să spună că e rău doar după ce acopereau telefonul cu perna. „Era mai bine înainte..." Faptul însuși că putem gândi asta arată cât suntem de puțin pregătiți pentru aerul tare al normalizării. Ne e dor de aburul sulfuros al disciplinei de partid, de cele două ore de televiziune omagială, de ordinea polițienească care nu amnistia decât criminali de drept comun, de *Scînteia*, de stadioane în care oamenii scriau lozinci cu trupurile lor, de aplauzele comandate, de sistematizările care ne împuținau trecutul, de ogoarele pe care făceau agricultură copiii noștri. Ne e dor de delirul acela în care elevii trebuiau să devină țărani, țăranii — proletari, proletarii — activiști, activiștii — intelectuali, pentru ca intelectualii, la rândul lor, să închidă cercul, devenind copii, tutelați ideologic, „toleranți" ca pitorești (sub jurământul cuminteniei), când nu erau convinși să intoxice lumea cu imnuri despre fericire.

Cum e cu putință o astfel de anamorfoză, o asemenea schimonosire a memoriei? Căci am ajuns să spunem nu doar că brânza era mai ieftină (deși pentru a o avea o plăteam la negru, la preț de speculă), dar că era plin de brânză, că se găseau de toate, peste tot, de la chiloți până la cartofi. Cum e cu putință? Firește, nu mă pot abandona acum unor analize îndelungi și subtile; inventariez, în fugă, doar trei explicații posibile:

1. Prostia. Sfânta prostie — „prostia omenească" pentru care lucrul cunoscut, chiar dacă rău, e mai confortabil decât aventura de a reîncepe. Prostia omenească pentru care „obișnuința", oricât de sordidă, e ozon pur, în vreme ce noutatea

e asfixiantă. Prostia omenească care preferă să fie dirijată decât să aibă răspunderi riscante. Prostia omenească dispusă să trăiască în cultul salamului, chiar dacă asta se plătește cu pierderea identității. Prostia omenească, în sfârșit, care se miră, zoologic, că trecerea din Infern în Purgatoriu nu se obține printr-o scamatorie de-o clipă.

2. Reaua-credință. Pofta dezmățată de a aduna capital politic măsluind faptele și conștiințele, pofta de a recupera privilegii pierdute, cinismul de a-l găsi mai vinovat pe cel care nu reușește să repare, decât pe cel care a stricat.

3. Demonul nostalgiei. Instinctul general uman de a recupera trecutul, orice trecut, ca pe o valoare tezaurizabilă. Răul devine în amintire vag euforizant. Dramatic câtă vreme e actual, el devine pentru memorie epic și liric. Spitalizații își povestesc cu un fel de tandrețe masochistă spitalizarea, soldații în termen cei mai nevrotici își povestesc cu delicii armata, pușcăriașii vorbesc de pușcărie ca de o culminație a performanței lor existențiale. În sfârșit, „a fi făcut războiul" e, pentru veterani, după decenii, o zonă de roz tineresc, o mângâiere prepostumă. *A suferi* e un coșmar, dar a fi suferit e un capital de duioșie... Până la un punct, evoluția aceasta e sănătoasă. Ea face trecutul suportabil, închide rănile. Dar, dacă efectul e monumentalizarea trecutului, legitimarea lui, suntem în plină derivă.

Vreau să spun prin aceasta că astăzi totul e în regulă? Nu. Multe nu sunt în regulă. Dar asta nu înseamnă că, aflați în convalescență, trebuie să jinduim după boală și că, printr-un abuz al nerăbdării, avem dreptul să parcurgem cu o viteză irațională intervalul dintre speranță și dezamăgire. Acum, lumea românească e plină de *rele*. Dar înainte era o lume a *Răului*. Iar Răul e viclean: viclenia lui esențială e să te convingă că moartea e o formă de ordine, că somnul e o garanție de securitate, că orizontala oferă stabilități pe care verticalitatea nici nu le visează. A spune acum că „era mai bine înainte" e a prefera unitatea de monolit a Răului relelor multiplicate cu care ne confruntăm. Înseamnă a te ticăloși. Și tocmai acesta e lucrul cel mai întristător. Căci sub imperiul Răului găseam cu toții argumente ale solidarității, ale efortului gratuit, ale speranței... În vreme ce acum suntem divizați, „ideologizați", sceptici, îndârjiți, infectați de un virus războinic. Că nu era mai bine înainte sunt sigur. Dar mă întreb uneori dacă noi, fiecare în parte și toți laolaltă, nu eram mai buni decât suntem acum.

Articolul *Era mai bine înainte...* a apărut în săptămânalul *Literatorul* în 1991.

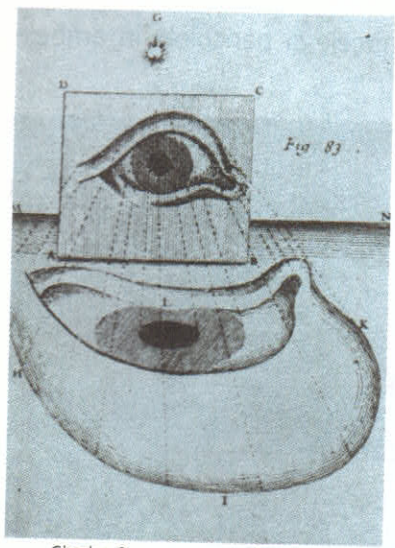

Charles Ozanam, anamorfoză a unui ochi

Note lexicale

amnistia, vb. — a scoate de sub răspundere penală o infracțiune, a elibera (printr-o decizie a puterii de stat) un deținut înainte de terminarea pedepsei

tutela, vb. — (în text) a controla

anamorfoză, s.f. — imagine deformată, grotească, dată de o oglindă curbă.

sordid, adj. — dezgustător, murdar

masochist, s.m. și adj. — care caută și iubește durerea

prepostumă, adj. — înainte de moarte

Purgatoriu, s.n. — prin extensie, termenul a ajuns să desemneze orice tranziție de la rău la bine.

monolit, s.m. — constituit dintr-o singură bucată, dintr-un singur bloc

sceptic, s.m. și adj. — (persoană) care nu are încredere în nimic, care se îndoiește de orice

DISCUTAREA TEXTULUI

● Memorie și uitare

1. Pornind de la următoarele explicații ale unor secvențe din text, reconstituiți lumea „de ieri" a României:

„acopereau telefonul cu perna" — se bănuia că multe aparate telefonice conțineau microfoane, așa încât convorbirile puteau fi ascultate de Securitate

„două ore de televiziune omagială" — programul TV (alb-negru sau parțial color) ajunsese să fie redus la două ore pe zi dedicate în cea mai mare parte lui Ceaușescu și puterii comuniste

„sistematizările care ne împuținau trecutul" — plan comunist prin care o mulțime de sate urmau să dispară de pe hartă

„ogoarele pe care făceau agricultură copiii noștri" — aluzie la munca obligatorie făcută de elevi și de studenți în agricultură

„ne e dor [...] de *Scînteia*" — titlul unuia dintre principalele cotidiene comuniste

2. Ce caracteristici credeți că trebuie să aibă un articol de presă pentru a comunica eficient cu cititorul de gazete? Urmăriți, pe textul dat, următoarele probleme:

- titlul;
- lungimea;
- tehnici retorice (repetiții, enumerări, formulări memorabile, surprize ale discursului etc.), folosite pentru menținerea interesului cititorului;
- limpezimea și coerența;
- colocvialitatea (tonul de conversație, limbajul familiar).

Amintiți-vă ce ați învățat despre stilul publicistic la p. 17.

3. Cum trebuie înțeles titlul eseului *„Era mai bine înainte..."*? Porniți discuția de la explicația cuvântului *antifrază* din dicționarul literar alăturat și de la definiția eseului.

4. Cu cine credeți că se identifică autorul eseului? În numele cui credeți că vorbește? Observați jocul pronominal *eu — noi*.

5. „A suferi e un coșmar, dar a fi suferit e un capital de duioșie..." Spuneți-vă părerea, pornind de la exemple din viața cotidiană (o notă proastă, un accident mărunt etc.).

6. Pentru suferință (în sensul cel mai larg al cuvântului) există două terapii:

- a vindeca prin amintire;
- a vindeca prin uitare.

Urmăriți și comparați avantajele și pericolele în ambele cazuri de mai sus.

Manifestație de 23 August, Ziua Națională a României în timpul comunismului

Dicționar literar

Antifraza (gr. *anti* = „contra" și *phrasis* = „manifestare", „evidență") — procedeu retoric al ironiei, prin care sensul intenționat al unui enunț este contrariul celui aparent. Ca și ironia, antifraza se bazează pe o relație de complicitate între scriitor / vorbitor și cititor / ascultător. Este necesar ca cititorului sau ascultătorului să i se ofere indicii care să-l ajute să înțeleagă sensul intenționat de scriitor sau de vorbitor.

Eseu (fr. *essai*, „încercare") — tip de text în proză care prezintă, într-o modalitate argumentativă personală, cugetări, idei, atitudini ale autorului. Adesea eseul se situează la granița dintre filozofie, literatură și, mai nou, forme de publicistică precum comentariul sau tableta. Genul eseistic cuprinde o mare varietate tematică.

Primele ziare postdecembriste (presa liberă)

● Binele și Răul

Binele e discret, răul e spectaculos.
(Andrei Pleșu)

1. Cum înțelegeți diferența dintre *Rău* și *rele*? Care este mai... rău ?

2. Ce e bine în relațiile umane în fața Răului, ce e rău în relațiile umane în fața Binelui? (Recitiți, pentru a răspunde la întrebare, paragraful final.)

3. Dintre cele trei cauze ale schimonosirii memoriei enumerate de autor (prostia, reaua-credință și nostalgia distructivă), care vi se par:

- mai răspândite;
- mai poetice;
- mai periculoase;
- mai amuzante.

4. Încercați să continuați lista cauzelor de mai sus cu încă câteva.

5. Analizați stilistic pasajul despre „personajul" prostie.

...lumea toată, cu toate frumusețile și ororile ei, cu toate durerile ei tele- și micro-scopice, în fine, cu toate ale ei, toată — nu sunt nimic! El, prostul, el este totul! El este buricul Universului. [...] Ce este lucrul e un moft; cum judecă dumnealui e important.

(I. L. Caragiale, *Corespondență*)

DINCOLO DE TEXT

1. Recitiți *Poveste* de Ion Creangă, cunoscută și sub titlul de *Povestea prostiei*. Discutați în ce situații prostia ar putea să fie:

- periculoasă;
- incomodantă;
- inofensivă.

2. Scrieți o compunere de maximum o pagină în care să imaginați o lume fără rău (un paradis).

ÎN LOC DE SFÂRȘIT

Vă aflați în următoarele situații:

a. Vi se cere să faceți rapid un portret literar. Ce alegeți: să prezentați un personaj pozitiv sau unul negativ ?

b. Vi se distribuie un rol într-un film. Ce preferați să interpretați: eroul /eroina pozitiv(ă) sau negativ(ă) ?

Discutați între voi alegerea și eventualele diferențe de alegere pornind de la:

- expresivitatea personajului;
- posibilitatea identificării cu acesta.

Texte auxiliare

Wassily Kandinsky, *Conversația*

Profil

J. D. Salinger (n. 1919), prozator american, una dintre cele mai misterioase figuri ale vieții literare americane datorită faptului că refuză orice formă de publicitate (trăiește izolat, nu dă interviuri la radio sau la televiziune). Scrierile sale, având ca temă centrală adolescența și singurătatea sau lipsa de comunicare, au toate o inconfundabilă notă de tandru nonconformism.

Enciclopedie

Central Park — Parc întins, situat în mijlocul orașului, la capătul vestitei Fifth Avenue, marea arteră newyorkeză de-a lungul căreia se înșiră reședințele milionarilor.

● TINERI ȘI BĂTRÂNI

DE VEGHE ÎN LANUL DE SECARĂ

de J. D. Salinger

— fragment —

De veghe în lanul de secară **este povestea lui Holden Caulfield, un adolescent de 16 ani, dat (din nou) afară dintr-o școală. Narațiunea este la persoana I, tonul dezinvolt și cald, limbajul adesea argotic. Scena care urmează îi opune pe elevul care a aflat că a fost dat afară și pe profesorul său de istorie, preocupat doar de materia lui.**

Pe noi, astăzi, egiptenii ne interesează din mai multe motive. Știința modernă n-a descoperit nici până azi ce substanțe misterioase întrebuințau când îmbălsămau morții, pentru ca fețele lor să nu putrezească secole la rând. Această enigmă interesantă continuă să constituie o sfidare pentru știința modernă a secolului XX.

Se opri și puse jos lucrarea. Începusem să-l urăsc!

— Eseul tău, ca să-i zicem așa, se oprește aici, spuse cât se poate de ironic. N-ai crede că un tip atât de bătrân poate fi atât de ironic și așa mai departe. Apoi adăugă: Și în josul paginii mi-ai scris și mie câteva cuvinte.

— Știu, știu, i-am răspuns precipitat, ca să-l opresc înainte de a-ncepe să citească. Dar parcă mai putea cineva să-l oprească?! Ardea ca un fitil de dinamită.

Dragă domnule Spencer (citi el cu glas tare), *asta e tot ce știu eu despre egipteni. Nu reușesc să mă intereseze, cu toate că dumneavoastră predați foarte frumos. Să știți totuși că nu mă supăr dacă mă trântiți — că în afară de engleză tot am picat la toate materiile. Cu stimă, al dumneavoastră, Holden Caulfield.*

În sfârșit, a pus jos lucrarea mea nenorocită și mi-a aruncat o privire de parcă m-ar fi bătut măr la ping-pong sau mai știu eu ce. Cât oi trăi nu cred c-am să-l iert c-a citit cu glas tare toate rahaturile alea. Dacă le-ar fi scris *el*, eu unul nu *i* le-aș fi citit niciodată. Zău că nu. Și de fapt nu-i *scrisesem* notița aia nenorocită decât ca să nu-i pară prea rău că mă trântește.

— Mă condamni că te-am trântit, băiete? m-a întrebat el.

— Nu, domnule profesor, zău că nu! i-am răspuns eu.

Numai de-ar fi încetat naibii să-mi mai zică „băiete"!

Wassily Kandinsky, *Conversația*

● TINERI ȘI BĂTRÂNI

DE VEGHE ÎN LANUL DE SECARĂ

de J. D. Salinger

— fragment —

***De veghe în lanul de secară* este povestea lui Holden Caulfield, un adolescent de 16 ani, dat (din nou) afară dintr-o școală. Narațiunea este la persoana I, tonul dezinvolt și cald, limbajul adesea argotic. Scena care urmează îi opune pe elevul care a aflat că a fost dat afară și pe profesorul său de istorie, preocupat doar de materia lui.**

Pe noi, astăzi, egiptenii ne interesează din mai multe motive. Știința modernă n-a descoperit nici până azi ce substanțe misterioase întrebuințau când îmbălsămau morții, pentru ca fețele lor să nu putrezească secole la rând. Această enigmă interesantă continuă să constituie o sfidare pentru știința modernă a secolului XX.

Se opri și puse jos lucrarea. Începusem să-l urăsc!

— Eseul tău, ca să-i zicem așa, se oprește aici, spuse cât se poate de ironic. N-ai crede că un tip atât de bătrân poate fi atât de ironic și așa mai departe. Apoi adăugă: Și în josul paginii mi-ai scris și mie câteva cuvinte.

— Știu, știu, i-am răspuns precipitat, ca să-l opresc înainte de a-ncepe să citească. Dar parcă mai putea cineva să-l oprească?! Ardea ca un fitil de dinamită.

Dragă domnule Spencer (citi el cu glas tare), *asta e tot ce știu eu despre egipteni. Nu reușesc să mă intereseze, cu toate că dumneavoastră predați foarte frumos. Să știți totuși că nu mă supăr dacă mă trântiți — că în afară de engleză tot am picat la toate materiile. Cu stimă, al dumneavoastră, Holden Caulfield.*

În sfârșit, a pus jos lucrarea mea nenorocită și mi-a aruncat o privire de parcă m-ar fi bătut măr la ping-pong sau mai știu eu ce. Cât oi trăi nu cred c-am să-l iert c-a citit cu glas tare toate rahaturile alea. Dacă le-ar fi scris *el*, eu unul nu *i* le-aș fi citit niciodată. Zău că nu. Și de fapt nu-i *scrisesem* notița aia nenorocită decât ca să nu-i pară prea rău că mă trântește.

— Mă condamni că te-am trântit, băiete? m-a întrebat el.

— Nu, domnule profesor, zău că nu! i-am răspuns eu.

Numai de-ar fi încetat naibii să-mi mai zică „băiete"!

Profil

J. D. Salinger (n. 1919), prozator american, una dintre cele mai misterioase figuri ale vieții literare americane datorită faptului că refuză orice formă de publicitate (trăiește izolat, nu dă interviuri la radio sau la televiziune). Scrierile sale, având ca temă centrală adolescența și singurătatea sau lipsa de comunicare, au toate o inconfundabilă notă de tandru nonconformism.

Enciclopedie

Central Park — Parc întins, situat în mijlocul orașului, la capătul vestitei Fifth Avenue, marea arteră newyorkeză de-a lungul căreia se înșiră reședințele milionarilor.

Nemaiavând nevoie de teza mea, încercă s-o arunce pe pat. Numai că n-a nimerit, bineînțeles, nici de data asta. A trebuit să mă scol din nou, s-o ridic și s-o pun peste Atlantic Monthly. E plicticos să faci asta din două în două minute.

— Tu ce-ai fi făcut în locul meu? întrebă el. Spune drept, băiete!

Se vedea bine: îi părea rău că mă trântise. Așa c-am început să-i trag niște bărbi. I-am spus că pe mine nu prea m-ajută mintea, că sunt cam cretin, și așa mai departe, că eu dacă eram în locul lui aș fi procedat exact la fel și că oamenii nu-și dau seama ce greu e să fii profesor, și așa mai departe. Mă rog, tot soiul de bărbi d-astea.

Dar ce-i curios e că, în timp ce vorbeam, mă gândeam la cu totul altceva. Locuiesc la New York și mă gândeam la lacul din Central Park, de lângă capătul dinspre sud al parcului. Mă întrebam dac-am să-l găsesc înghețat când m-oi întoarce acasă, și, dac-a înghețat, ce s-au făcut rațele? Mă întrebam unde se duc rațele când îngheață lacul. Mă întrebam dacă nu cumva vine vreun tip cu un camion, să le ia și să le ducă la o grădină zoologică sau altundeva. Sau dacă nu zboară pur și simplu într-altă parte.

Totuși am noroc. Vreau să spun c-am noroc să-i pot trage bărbi bătrânului Spencer, și în același timp să mă gândesc la rațe. E curios! Nu trebuie să te concentrezi prea mult când vorbești cu un profesor. Dar, când mă așteptam mai puțin, m-a întrerupt. Întotdeauna întrerupea.

— Ce părere ai despre toate astea, băiete? M-ar interesa foarte mult să știu. Foarte mult.

— Adică ce părere am că m-a dat afară de la Pencey? l-am întrebat.

Tare aș fi vrut să-și acopere pieptul rahitic. Nu era o priveliște prea frumoasă.

— Dacă nu mă înșel, ai avut oarecare greutăți și la Whooton și la Elkton Hills.

Tonul lui nu mai era ironic, era de-a dreptul veninos.

— La Elkton Hills n-am prea avut greutăți, i-am spus. N-am rămas propriu-zis repetent sau așa ceva. Pur și simplu m-am retras.

— Dar de ce, îmi dai voie să întreb de ce?

— De ce? E o poveste lungă. Și destul de complicată...

N-aveam nici un chef să-i povestesc de ce și cum plecasem de acolo. Tot n-ar fi înțeles. Nu era în stare. De fapt plecasem de la Elkton Hills mai ales pentru că eram înconjurat de ipocriți, de lepre. Asta a fost. Totul se făcea așa, de paradă! Uite, de exemplu, directorul lor, domnul Haas, era cea mai mare lepră din câte am întâlnit vreodată. Era de zece ori mai rău ca bătrânul Thurmer. Duminica, bătrânul Haas strângea mâna tuturor părinților care veneau cu mașina la școală să-și vadă copiii. Și era de o afabilitate că ți se făcea greață... În afară doar de cazul în care părinții vreunuia erau niște bătrâni mai pârliți. Să-l fi văzut cum s-a purtat cu părinții colegului meu de cameră. Vreau să spun că, dacă mama vreunui băiat era grasă sau sărăcăcios îmbrăcată, iar tatăl purta o haină d-alea cu umeri foarte înalți și pantofi ordinari, alb cu negru, bătrânul Haas le întindea două degete, zâmbea fals, și apoi se ducea să stea de vorbă cu alți părinți cu care stătea câte o jumătate de oră. Nu pot să sufăr lucrurile astea! Mă scot din sărite. Mă întristează până la disperare. N-am putut să înghit acest nenorocit de Elkton Hills niciodată!

Tocmai atunci bătrânul Spencer m-a întrebat ceva, dar nu l-am auzit. Mă gândeam la bătrânul Haas.

— Ce-ați spus, sir? l-am întrebat.

— N-ai deloc remușcări că pleci de la Pencey?

— Ba da. Am unele remușcări. Sigur... Da' nu prea multe. Nu deocamdată. Pesemne că încă nu-mi dau bine seama că plec. Mie îmi trebuie întotdeauna puțin timp ca să-mi dau seama că mi se întâmplă un anumit lucru. Deocamdată nu mă gândesc decât că mă-ntorc miercuri acasă. Eu, știți, cu mintea stau cam prost.

— Dar nu te preocupă deloc viitorul tău, băiete?

— Ba da, cum să nu mă preocupe. Sigur. Sigur că mă preocupă. Apoi după o pauză am adăugat: Dar nu prea mult. Nu prea mult.

— Într-o zi o să te preocupe, spuse bătrânul Spencer. O să te preocupe, băiete. O să te preocupe, dar o să fie prea târziu.

Nu-mi plăcea să-l aud vorbind așa! Îmi dădea impresia c-am murit sau mai știu eu ce. Mă întrista îngrozitor.

— Se poate, i-am spus.

— Aș vrea să încerc să te-ajut. Vreau să te-ajut, dacă pot!

Voia într-adevăr. Se vedea bine. Numai că punctele noastre de vedere erau diametral opuse. Asta e!

— Știu că vreți să mă ajutați, i-am spus. Vă mulțumesc! Serios! Vă sunt recunoscător. Zău că da!

Și m-am ridicat de pe pat. Mamă, cred că n-aș mai fi putut să stau pe patul ăla încă zece minute nici dacă mă omorai.

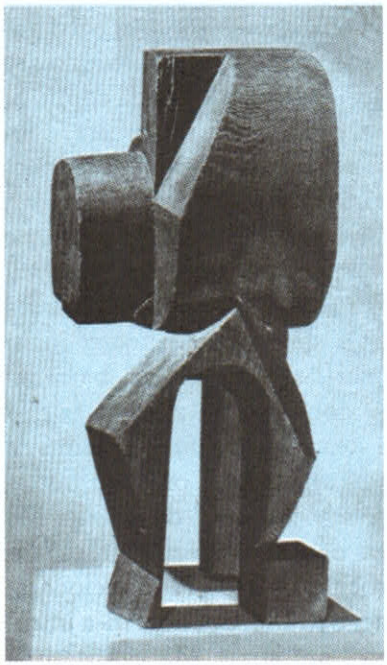

Constantin Brâncuși, *Fiul risipitor*

— Din păcate acum trebuie să plec. Trebuie să-mi strâng echipamentul și lucrurile din sala de gimnastică, să le iau acasă. Zău că trebuie.

Bătrânul a ridicat privirea spre mine cu o expresie foarte gravă și a început din nou să dea din cap. Și deodată mi s-a făcut îngrozitor de milă de el. Dar nu puteam să mai zac aici. Punctele noastre de vedere erau diametral opuse. Și pe urmă tot arunca mereu câte ceva pe pat și nimerea alături, și mai era și halatul lui vechi și jalnic, prin care i se vedeau coastele, și mirosul acela pătrunzător al picăturilor contra guturaiului, care plutea prin cameră.

— Domnule profesor, vreau să vă spun ceva. Nu vă mai necăjiți din pricina mea. Zău! O să se aranjeze totul. Deocamdată trec printr-o pasă proastă... Toți trecem la un moment dat printr-o pasă proastă, nu-i așa?

— Nu știu, băiete, nu știu.

Tare mă enervează când cineva îmi răspunde în felul ăsta.

— Sunt sigur. Sunt sigur că așa se întâmplă, i-am spus. Vă rog să nu vă necăjiți din pricina mea. Apoi i-am pus mâna pe umăr și l-am întrebat: Bine?

— N-ai vrea să bei o ceașcă de cacao înainte de plecare? Doamna Spencer ar fi foarte...

— Aș sta, zău c-aș sta, dar adevărul e că trebuie să plec imediat. Trebuie să mă reped la sala de gimnastică. Totuși vă mulțumesc, domnule profesor. Vă mulțumesc foarte mult, sir.

Ne-am strâns mâna. Și alte prostii d-astea. Prostii, prostii, dar mă întristau al naibii.

— Am să vă scriu. Și îngrijiți-vă să scăpați de gripă!

— La revedere, băiete.

Închisesem ușa în urma mea și o pornisem spre hol când l-am auzit strigându-mi ceva, dar n-am auzit bine ce. Mi se pare că mi-a strigat: „Noroc!“ Sper însă că nu. Sper totuși că nu. Eu unul n-aș striga niciodată cuiva „Noroc!“ Sună absurd, dacă stai să te gândești bine...

Traducere de Catinca Ralea și Lucian Bratu

***De veghe în lanul de secară* (*The Catcher in the Rye*) a apărut în 1951.**

1. Cum se marchează diferența de vârstă dintre cele două personaje? Urmăriți în text:

- apelativele pe care și le dau cei doi;
- tonul din replicile fiecăruia;
- grijile fiecăruia;
- alte amănunte.

2. Identificați cuvintele și expresiile specifice limbajului (și universului) unui adolescent.

3. Descoperiți în text măcar trei cauze ale conflictului „băiatului" cu „bătrânul" Spencer.

4. De ce nu reușesc să comunice într-adevăr cele două personaje? Completați răspunsurile de mai jos:

- din cauza profesorului, care...;
- din cauza elevului, care...;
- atât din cauza profesorului, cât și din cauza elevului, căci amândoi...;
- nici unul nu e de vină, întrucât...

5. Remarcați în text o răsturnare de roluri: tânărul este cel care îl menajează și-l „modelează" pe profesor. Care sunt prejudecățile despre tinerețe / bătrânețe răsturnate aici ?

6. Numiți-i pe cei mai expresivi eroi de care vă amintiți din cărți sau filme, din categoriile următoare: bătrân • tânăr • cuplul bătrân /tânăr.

Paul Klee, *Teatru de păpuși* (detaliu)

TREI FEȚE

de Lucian Blaga

Copilul râde:
„Înțelepciunea și iubirea mea e jocul!"

Tânărul cântă:
„Jocul și-nțelepciunea mea e iubirea!"

Bătrânul tace:
„Iubirea și jocul meu e-nțelepciunea!"

1. Explicați titlul, punându-vă problema cum s-ar putea completa:

- *Trei fețe diferite;*
- *Trei fețe ale aceleiași realități.*

2. Poemul e construit din numai șase substantive și trei verbe. Urmăriți permutările acestora explicând felul în care se grupează.

3. Încercați să substituiți, pe rând, în fiecare dintre strofe substantivul care desemnează una din vârstele omului (de exemplu, *copilul* în loc de *bătrânul*). De ce unica variantă posibilă este cea din poem?

4. De ce credeți că poezia *Trei fețe* este atât de concisă, de săracă în figuri de stil?

5. Fețele omului au aceeași substanță. Vârsta este numai o schimbare de accent. Urmăriți ideea în cele trei distihuri.

6. Argumentați una dintre afirmațiile de mai jos. Între cele trei vârste ale omului prezentate în poem există:

- armonie;
- conflict.

7. Explicați proverbul: „Cine n-are bătrâni să-și cumpere".

Profil

Lucian Blaga (1895–1961), poet, dramaturg, filozof. Opera poetică este inaugurată cu volumul *Poemele luminii* (1919) și cuprinde, până în 1943, încă șase volume, dintre care amintim: *Pașii profetului* (1921), *Lauda somnului* (1929) și *Nebănuitele trepte* (1943). Volumele de aforisme, piesele de teatru, eseurile, paginile memorialistice și opera poetică publicată post-mortem completează imaginea unuia dintre cei mai importanți scriitori români interbelici.

***Trei fețe* s-a publicat în volumul *Poemele luminii* (1919).**

Filmul de actualitate

Cristian Mungiu (n. 1968, Iași) — este absolvent al Facultății de Limbi Străine Iași (1993) și al Universității de Artă Teatrală și Cinematografică București (1998). Face parte din noul val al regizorilor români deja impuși, alături de: Nae Caranfil, Cristi Puiu, Titus Muntean, Thomas Ciulei, Hanno Höffer ș.a. Pe lângă filmul de lung-metraj *Occident* realizat în anul 2002 și selecționat pentru Festivalul de la Cannes (Franța), este și autorul mai multor scurt-metraje. *Occident* a obținut numeroase premii, atât în țară, cât și în străinătate.

Alexandru Papadopol (Luci) și Ioan Gyuri Pascu (Gică) — secvență din film

PENTRU ÎNCEPUT

● „Micile necazuri ale vieții par uneori foarte hazlii. Atunci când li se întâmplă altora" (Cristian Mungiu).

Porniți de la această afirmație și exemplificați-o cu o întâmplare recentă a vieții cotidiene în două variante:

a. din perspectiva celui care spune „eu".

b. din perspectiva unui martor ocular.

OCCIDENT

de Cristian Mungiu

Filmul este povestea antrenantă, plină de umor, dar și de tandră amărăciune a unor tineri care nu-și găsesc locul în lumea de astăzi și visează să plece în „Occident". Scenariul aparține chiar regizorului filmului, Cristian Mungiu. Unul dintre firele principale ale filmului este dat de istoria Sorinei și a lui Luci, un cuplu care trăiește într-un cămin de nefamiliști de la periferia Bucureștiului. Problemele celor doi încep chiar de la prima secvență de după generic, care le prezintă mobilele răspândite pe maidanul din fața blocului. Luci și Sorina trebuie, așadar, să-și găsească o nouă locuință.

Într-una dintre scenele de început, cei doi se află într-un cimitir, încercând să se reculeagă aici și să găsească o modalitate de a ieși din impas. Se întreabă dacă e mai bine să rămână în România sau să plece în Occident.

CIMITIR — ZI

Aparatul alunecă de-a lungul unor cruci, într-un cimitir. Fotografiile dispăruților se perindă prin fața aparatului, alături de flăcările care pâlpâie în candele. Picioarele în costum ale unui mire, Vasile, ajung în cadru în momentul în care el își scoate batista din buzunar scăpând jos o hârtie cu pătrățele de aritmetică.

Sorina și Luci stau pe o băncuță, la căpătâiul mormântului tatălui Sorinei. Tac, mult.

LUCI: Și acuma ce așteptăm?

SORINA: (vorbește cu ochii închiși) Nu știu. O să ne dea un semn.

Luci îi întinde un avion de hârtie și o atinge ușor cu cotul, să o facă să deschidă ochii ca să-l vadă. Ea deschide o cli-

Anca Androne (Sorina) și Alexandru Papadopol (Luci) — secvență din film
Fotografii de Ovidiu Mărginean

pă ochii și apoi îi închide la loc — n-are chef. Luci aruncă avionul și îl urmărește plutind.

LUCI: Păi ce fel de semn, adică doar nu te-aștepți să vorbească, nu?

Sorina deschide ochii.

SORINA: Bineînțeles că nu! Poate că o să ne vină o idee sau, nu știu... o să se-ntâmple ceva...

Tac. Pe o alee trece un ins în costum, mirele Vasile.

LUCI: L-ai văzut p'ăla?

SORINA: Care?

LUCI: Ăla! N-o fi vreun semn?

SORINA: Termină! Dacă o să primim un semn, o să ne dăm seama, ai să vezi.

La un mormânt apare un gropar cu un hârleț. Luci se apleacă și ridică o castană de pe jos.

LUCI: Practic, orice poa' să fie un semn. Ar trebui să întrebi ceva sau să-ți pui o dorință sau...

SORINA: Exact asta fac. Da' e suficient să-l întreb în gând, nu?

Sorina îl privește o clipă, apoi închide ochii la loc.

LUCI: Și ce l-ai întrebat?

SORINA: Treaba mea!

LUCI: Ce, mă, e secret acuma?

SORINA: Nu că e secret, da' tu iei lucrurile astea în râs și pe mine mă enervează!

LUCI: Cine le ia în râs? Eu le iau în râs? Nu le iau în râs!

SORINA: Ei, nu...

LUCI: Nu le iau, mă, în râs, da'... tu nu știi să pui problema — adică degeaba îți zici tu în gândul tău, tată, ce să fac, să stau sau să plec, omu' nu poate să-ți răspundă așa, trebe să pui întrebări cu da și nu, înțelegi? adică, uite, zici: tată, vreau să plec, dacă e bine să plec, nu știu, fă ca cioara aia de acolo să zboare, înțelegi, așa trebe făcut, că altfel, săracul, nici el nu poa' să-ți răspundă...

SORINA: Băi, să mor, fii atent c-a zburat...

Luci privește descumpănit.

LUCI: Ce? A, asta nu se pune, mă, că era de exemplu...

SORINA: De ce să nu se pună?

LUCI: Păi, nu, mă, nu... trebe organizat... Deci, uite, întreb, nu-i așa că e mai bine să stăm naibii aici la noi acasă?

SORINA: Păi da' eu nu asta am întrebat.

LUCI: Păi nu, c'acuma întreb eu.

SORINA: (dă a lehamite din mână)
Bine, mă, deci dacă zboară e să stăm, da?

LUCI: Îhî...

Tac și privesc.

SORINA: Nu zboară.

LUCI: Păi ce vrei, așa, imediat... cât numărăm până la cinci.

Tac.

LUCI: Să'ncep să număr?

SORINA: Păi ce, mă, n-ai început?

LUCI: Mai bine dă-mi ceasu' tău...

SORINA: Hai mă, ori numeri, ori...

LUCI: Da, mă, număr, gata, hai — fii atentă!

Numără pe degete. La al patrulea deget, se preface că i-a căzut ceva în păr și o ia de la capăt.

SORINA: E clar, nu?

LUCI: Hai, numărăm pân' la zece?

Sorina închide ochii și dă a lehamite din mână, jocul s-a încheiat. Luci încearcă să alunge pasărea, *huși*, face el, apoi aruncă în ea cu castana. O bate pe Sorina pe braț și îi arată pasărea care zboară. Sorina se întoarce și o privește.

De după cruce, groparul iese cu mâna la cap să vadă de unde i-a căzut castana. Luci pune capul pe umărul Sorinei care, la rândul ei, închide ochii și amândoi rămân așa, picotind, în așteptare.

Mai târziu:

O mașină roșie cu număr străin înaintează agale pe aleile cimitirului.

Dicționar

Limbajul cinematografic — felul specific prin care se produce comunicarea dintre o producție cinematografică și spectatori. Spre deosebire de limbajul literaturii, care este format din cuvinte, limbajul cinematografic este mult mai variat. Elementele de bază ale acestui limbaj sunt, pe lângă cuvânt: mimica actorilor, jocul imaginilor, efectele sonore, mișcarea etc. Limbajul cinematografic permite simultaneitatea tuturor acestor elemente sau accentuarea unuia dintre ele.

Imagine — totalitatea cadrelor filmate de operator. Imaginea permite alternanțe: apropieri de subiectul filmat (prim-plan sau plan-detaliu) și îndepărtare de acesta (plan-ansamblu).

Coloana sonoră — tot ce se aude într-un film (vocile, muzica, zgomotele). Aici sunt incluse și **efectele sonore**: sunete, zgomote, secvențe muzicale menite să sublinieze anumite momente-cheie ale filmului, să intensifice tensiunea sau, dimpotrivă, să o dezamorseze. Din coloana sonoră a unui film se poate deduce caracterul comic, dramatic sau tragic al acțiunii.

Interpretare actoricească — jocul prin care un actor dă viață rolului din scenariu. Reușita sau nereușita unui rol țin atât de talentul personal, cât și de capacitatea regizorului de a îndruma jocul actorului.

● A pleca sau a nu pleca

1. Citiți scenariul de mai sus, închipuindu-vă că sunteți, pe rând:

- unul dintre cei doi actori principali (Sorina sau Luci);
- operatorul (așadar, cel care filmează);
- realizatorul coloanei sonore;
- costumiera / costumierul;
- regizorul.

a. Ce probleme aveți de rezolvat în fiecare din aceste cazuri?

b. Ce soluții alegeți? Pentru a răspunde mai ușor citiți termenii explicați în *Dicționarul cinematografic* alăturat.

2. Ce e important într-un scenariu și ce nu, în comparație cu un text literar? Porniți de la următoarele elemente: stilul (figuri de stil) • ritmul secvențelor • descrierea personajelor • pasajele narative • punctuația.

3. Rescrieți primele secvențe din acest scenariu în așa fel încât să-l transformați într-un început de roman.

4. Identificați trăsăturile oralității din replicile celor două personaje.

5. Arătați cum credeți că trebuie interpretate de către actori replicile:

LUCI: Ce, mă, e secret acuma?

SORINA: Nu că e secret, da' tu iei în râs lucrurile astea și pe mine mă enervează!

6. Recitiți ultima frază. Faceți ipoteze legate de continuarea acțiunii.

Textul argumentativ

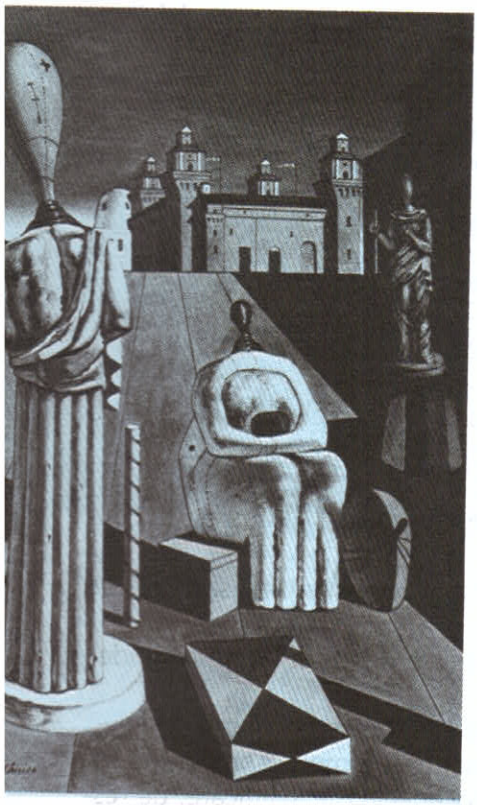

Giorgio de Chirico, *Muzele neliniștitoare*

Personalități

Giorgio de Chirico (1888–1978), pictor italian, unul dintre inițiatorii suprarealismului în pictură.

CUM CITESC TEXTE ARGUMENTATIVE

1. Citiți textul de mai jos:

Mă număr printre acei oameni care cred morțiș că din mai toate marile opere ale literaturii pot fi extrase învățăminte bune pentru suflet și pentru înfruntarea vieții. O astfel de credință în vremea când în cărți se caută numai deslușirea arhitecturii și enumerarea pieselor alcătuitoare iscă probabil impresia sfătoșeniei (e un eufemism), desuetudinii, ridicolului: opera literară nu-i decât un ansamblu de structuri și racordări, iar ideea că dincolo de meșteșug și de orânduire s-ar afla zăcăminte etice sau chibzuințe cu valabilitate generală provoacă desigur surâsuri ori ridicări din umeri.

Generația mea [...] a considerat ca lucru de la sine înțeles că producțiile de seamă ale literaturii — prin însăși perfecțiunea lor, prin efectul harului sub imperiul căruia s-au făurit, prin vastele porțiuni de viață pe care (filtrate, se-nțelege, dar nu sterilizate) le cuprind — trebuie să fie și izvoare de îmbunătățire a minții și inimii cititorului. Ba și de îndrumare în concreteța existenței, contactul cu frumusețea, cu noblețea [...] neputând să nu însemne, cât de cât, pentru cititor, un imbold, o elevație (măcar vremelnică), o intimitate cu lumea de dincolo de mohorâte băltoace, de cotidian placid, de încleștare în obiceiuri sordide, sentimente hâde și deplorabile autocompătimiri. [...] Niciodată nu ne-a dus gândul către imbecila opinie că opera de artă cată a fi moralizatoare, am avut o cu totul altă convingere: că în ciuda (ori ca o consecință) a meritelor ei estetice și independent de ele, o „carte mare" nu se poate să nu constituie și un lăcaș de taină pentru spuse filozoficești, învățături teoretice și practice, adevăruri esențiale. Fiindcă e din aceeași lume cu toate celelalte puteri ale cugetării și intuiții ale simțirii, fiindcă le e rudă ori vecină și poartă în și cu sine ceva din clarviziunile, presimțirile, tremurul și angoasa inerente oricărei încercări de înfăptuire a frumosului, de formulare a unui adevăr, de mărturisire a unei neliniști. Fiindcă vine de pe tărâmuri unde filozofia, arta, etica, estetica, bunăvoința, blândețea, demnitatea, curajul, gândirea, mila, comprehensiunea, sociologia, poezia etc., etc. se cunosc bine, se vizitează, sunt în relații de colaborare și respect reciproc, frecventează aceleași saloane și socotesc că dintotdeauna rafinamentul și amenitatea au trăit în frăție.

Pe scurt: și din cărți nedidactice se poate învăța, ele ne pot fi de trebuință și ne ajută să înțelegem, să deosebim, să și percepem; și să ne șlefuim. Ne pot juca și feste [...], pot duce la rezultate nedorite [...], ne pot zăpăci, dezorienta, afunda mai necruțător în obidă ori, uneori, ne pot incita la rele. Ne lasă, prin urmare, deplin liberi, răspunzători, având a ne călăuzi după dreapta noastră socotință și propriul nostru bun-simț. Nu sunt talismane ori portocale mecanice: sunt aleatorii ca tot ce-i lumesc, echivoce, oraculare (așadar, nesigure), cu geometrie variabilă în funcție de terenul pe care aterizează (de sufletul în care-și picură polisemicul și polivalentul elixir). Hotărât lucru însă: sălășluiește în „marile cărți" (ori și în cele numai „bune") un stoc imens de avuții behavioristice, axiologice, etice, existențiale, informatice, energetice.

(N. Steinhardt, *De folos și spre învățătură*)

Note lexicale

eufemism, s.n. — cuvânt sau expresie care înlocuiește un cuvânt sau o expresie neplăcută, jignitoare, necuviincioasă, păstrându-i sensul
elevație, s.f. — însușirea de a fi nobil, superior, rafinat
placid, adj. — calm, liniștit; indiferent, pasiv
clarviziune, s.f. — calitatea cuiva de a pătrunde, de a pricepe un fenomen în toate amănuntele lui și de a-i prevedea desfășurarea în viitor mai limpede decât semenii săi
amenitate, s.f. — atitudine binevoitoare, amabilitate, politețe
aleatoriu, adj. — care depinde de o împrejurare viitoare nesigură; întâmplător
echivoc, adj. — care se poate interpreta în mai multe feluri; neclar, confuz
oracular, adj. — prevestitor, profetic
polisemic, adj. — care are mai multe sensuri
polivalent, adj. — (fig.) care are valori multiple
behavioristic, adj. — (în text) care ține de comportamentul uman
axiologic, adj. — propriu disciplinei filozofice care studiază valorile (morale)
existențial, adj. — privitor la existență, care ține de existență

Dicționar

Textul argumentativ este scris în scopul de a convinge cititorii privind un anumit subiect. Autorul poate dori să provoace adeziunea cititorilor la opinia sa, să modifice opiniile celor care citesc sau chiar să-i facă să acționeze într-un anumit fel.

Textul argumentativ apare în diverse ipostaze: în editoriale, eseuri, cronici, comentarii de presă, reclame publicitare etc.

Procedeele caracteristice textului argumentativ sunt cele de justificare (introduse prin conectori de tipul *pentru că*), de respingere (conectori specifici: *față de, spre deosebire de, în opoziție cu*) și de concesie (corelative specifice: *deși / în ciuda faptului / chiar dacă ... totuși*), iar mărcile lingvistice cele mai evidente sunt conectorii logici.

Ne aducem aminte de Diogene care răspundea tuturor argumentelor lui Zenon, care nega mișcarea, prin aceea că, fără să zică nimic, se plimba pe ulițele Atenei.

(Lucian Blaga, *Discuții inutile*)

2. Care este ipoteza de la care pleacă autorul în fragmentul reprodus?

3. Discutați poziția autorului. În numele cui, cu cine se identifică susținând punctul de vedere respectiv?

4. Pe cine credeți că vrea să convingă autorul prin argumentele pe care le aduce și de ce credeți că ar vrea să convingă pe cineva?

5. Cui i se opune autorul prin argumentația sa? Față de cine se delimitează?

6. Precizați argumentele aduse de autor în sprijinul ideii susținute.

7. Discutați diferența dintre ipoteză și concluzie.

8. Arătați ce fel de argumente (exemple, comparații) folosește autorul și precizați procedeele (de justificare, de respingere sau de concesie) la care apelează.

9. Selectați din text formulările prin care se introduc argumentele, explicațiile și concluzia.

10. Identificați în text cuvintele care au rolul de a întări ideile exprimate (de ex.: „cred morțiș").

11. Scrieți un eseu liber în care să vă exprimați un punct de vedere propriu față de concluzia textului. Argumentați cu alte exemple sau contraargumentați afirmațiile autorului, referindu-vă la textele studiate sau citite de voi în clasa a IX-a.

12. Alegeți cele mai bune cinci eseuri și afișați-le în clasă timp de o săptămână.

Scriere și oralitate

Pieter Bruegel, *Vânători în zăpadă* (detaliu)

● Scriere și pronunțare

1. Există o pronunție incultă a limbii române? Vi s-a întâmplat să nu înțelegeți total anumite secvențe de dialog din cauza unor forme incorecte de pronunțare (foarte rapidă, „răstită", cu finalele suprimate etc.)? Aduceți câteva exemple din dialoguri auzite pe stradă, în autobuz, la televizor (unde sunt uneori subtitrate dialoguri purtate în română, nu numai din cauza calității înregistrării).

2. Dificultatea de a compensa în scris pierderea unor mijloace specifice oralității — a intonației, a accentului frastic (subliniere prin rostire mai apăsată a unui cuvânt anume) — poate conduce la ambiguități morfo-sintactice. Explicați care sunt acestea în enunțurile:

a. Un an și am fost angajat la o firmă de construcții.
b. Nu tot va fi plătit?

● PUNCTUAȚIE: folosirea semnelor de punctuație

1. Citiți — cu glas tare — fragmentul următor:

Astăzi, când sper că s-a prescris vina mea contra monarhiei, am curajul s-o spun cu mândrie. Da, am fost unul dintre cei mai aprigi susținători ai ordinii în Republica Ploieștilor. Ceasuri glorioase, n-am să vă uit! Șeful meu, polițaiul, era simpaticul și bravul Stan Popescu, unul dintre cei 1.000 ai lui Giuseppe Garibaldi — volintir în Italia, volintir într-o revoluție polonă, vrăjmaș jurat al tiranilor și frate pasionat al poporului. Cu astfel de șef, mergi în foc bucuros pentru o idee mare.

(I. L. Caragiale, *Boborul!*)

A. Recunoașteți semnele de punctuație folosite în text. Verificați, pentru fiecare, dacă într-adevăr corespunde unui fapt fonetic: pauză după o intonație suspendată (virgula, linia de pauză), pauză după o intonație descendentă (punctul), pauză după o intonație ascendentă (semnul exclamației) etc.

B. E posibil ca în lectură să nu respectați (unele dintre) aceste pauze? Încercați!

2. Explicați folosirea liniei de pauză în textul de la exercițiul precedent.

3. Corectați punctuația din enunțurile următoare, scoțând virgulele plasate greșit și introducând altele acolo unde e nevoie:

a. Orașul lui natal, Brașov, i se pare, cel mai frumos din țară.
b. Domnule profesor, aș vrea să vă explic de ce am lipsit, dar, nu reușesc.
c. Întrebarea pe care ți-am pus-o, este una extrem de grea și aproape, fără răspuns.
d. Socrul meu a zis, mă gândeam să vă opresc dar pe urmă am zis, ia să-i las.
e. Ministrul a declarat, că vor fi luate măsuri concrete.

În folosirea semnelor de punctuație, dincolo de reguli, de aspectele obligatorii, intră și o doză de libertate și de opțiune individuală: în cazurile în care un semn e facultativ, sau în alegerea între două semne cu (aproximativ) aceeași funcție (de exemplu, paranteze și linii de pauză). Desigur, aspectul global al punctuației utilizate de un autor depinde și de particularitățile sintaxei pe care acesta o folosește: un stil simplu, cu propoziții scurte, și unul încărcat, cu inversiuni și paranteze, vor impune frecvențe diferite ale semnelor de punctuație.

4. Explicați frecvența și diversitatea semnelor de punctuație din textul de mai jos:

Dacă plagiatul de romane (de, îndeobște, proză lungă) este un act în cunoștință de cauză, adică treaz (căci, pasămite, zeci de pagini nu se transcriu, oricum, în transă!), pastișele de poezie (gen scurt și, până mai deunăzi, — în genere — memorizabil) sunt, uneori, involuntare și inocente ca ecoul sau ca reflexul specular. [...] Nu fac, se înțelege, caz de o asemenea descoperire, — nici de, venial, acest păcat al unui june simbolist (ce e, în fond, un indirect omagiu adus unui model tot mai ilustru și, fără voia lui, tiranic, greu evitabil, obsesiv); de mirare, totuși, numai faptul că *nimeni*, inamic sau prieten, nu-i va fi atras, nicicând, atenția emulului (ce, după toate, era și critic atitrat) asupra bietei sale gafe, — el (re)editându-și, în liniște, poema (nu fără, bineînțeles, indezirabilul catren.

(Șerban Foarță, *Afinități efective*)

5. Mesajele transmise prin intermediul Internetului au puternice trăsături de oralitate și alternează adesea absența semnelor de punctuație cu folosirea lor excesivă. Comentați folosirea punctuației în fragmentele următoare și efectele pe care le poate avea asupra cititorului:

a. Andreea!!!!: *ACEASTA POZA ESTE FOOOOOOARTE DULCE!!!!! IMI PLACE FOOOOOARTE MULT FOTOGRAFIA TA!!!!!!!!* Da' de ce taci????????
b. aaa pai nu s-a postat aseara pt ca am fost eu la petrecere, mai eu unul scriu cand is plictisit sau cand nu am ca face, acu e vorba de al doilea motiv
c. M-am lasat... dar fiindca la o bere ceva... mai merge una... am votat... OCAZIONAL... Pentru ca de la 1-2 pachete pe zi... am ajuns la... 1 pachet la 1-2 luni probabil... era sa uit...

NIVEL STILISTIC ȘI TEXTUAL: trăsături orale

1. Alegeți, dintre trăsăturile orale menționate la punctele a–k, pe cele care se regăsesc în fragmentul de mai jos; acesta face parte dintr-un text autentic, transcriere (nu foarte fidelă fonetic) a unei mărturii orale, aparținând unei țărănci din Muntenia.

a. prezența unor cuvinte populare și regionale;
b. pronunție dialectală, extinsă și asupra neologismelor, care apar deformate;
c. repetiții inutile, reformulări, autocorectări;
d. fraze începute și neterminate sau terminate altfel decât erau începute;
e. pronume ambigue, elipse corectate prin intonație și chiar gesturi;
f. propoziții scurte, în cea mai mare parte coordonate între ele;
g. elemente expresive (interjecții, exclamații);
h. diminutive și construcții cu valoare de superlativ afectiv;
i. folosirea unui număr limitat de conjuncții subordonatoare, cu mai multe valori (*că, de*);
j. relativul *care* folosit invariabil;
k. prezența unor dezacorduri.

Da i s-a-nfundat, că Dumnezeu n-a mai răbdat-o. Cu mine i s-a înfundat! Își făcuse un pat cu trei saltele... Divan! Așa avea patu. Pături buuune... Și noi, amărâte. În loc să ne spălăm corpu, rufele, spălam pardoseala cu mătura de nuiele. Chin, nu viață. După ce că era frig, să mai pui și apă pă jos. La Miercurea Ciuc să ai toată podina spălată! Dacă aș prinde-o, aș mânca-o pe Pădureanca aia! Tot ca pă Cârnu. Da nu i-a ajutat Dumnezeu... Să vezi ce a făcut. Era o femeie bolnavă, v-am spus, care zicea — sunt bolnavă, sunt bolnavă, domnișoară, scoateți-mă. Dormea sus. Io în partea asta și ea în partea aia. Stătea cum am stat io bătută, numai în frunte și genunchi, numai așa sta de dureri de burtă. În genunchi și în frunte. Toată noaptea nu dormea. Io am văzut. N-am putut să tac. Ai raportat-o, zic la Pădureancă, raportează!

(*Povestea Elisabetei Rizea din Nucșoara*)

2. Corectați anacoluturile din enunțurile de mai jos:

a. Fata împăratului, cum a ajuns la casa mirelui, i-a plăcut palatul.
b. Numără jucătorii cu aceste versuri și la cel care se termină, iese afară.
c. Am avut și noi o Constituție, și din faptul că lumea n-o cunoaște, aceasta nu înseamnă că n-a existat.
d. Desigur că oricine se prezintă la un concurs, mai ales la unul ca acesta, îi trebuie și puțin noroc.

● LEXIC: frazeologie

1. În fragmentele de mai jos sunt subliniate câteva expresii. Identificați sensul lor și încercați să le reconstituiți originea, căutând-o în obiceiuri mai vechi sau mai noi, în imagini metaforice sau în jocuri de cuvinte. Găsirea unei explicații convingătoare e întotdeauna posibilă?

a. Și nemții, și muscalii, dacă băteau pe turci, tot *pe turta lor trăgeau spuza.* (Ion Ghica)
b. Nu sunt eu numai *de florile mărului* prințipul Zamfir. (Ion Ghica)
c. Caii [...] aveau privilegiul de *a se hrăni cu răbdări prăjite*, cum zicea surugiul. (Ion Ghica)
d. Am pus sub semnul lui întâi april, glumeața zi a farselor, această biată întâmplare *scoasă de la naftalină.* (Ionel Teodoreanu)

2. Explicați sensul expresiilor următoare:

• a da apă la moară • a da din colț în colț • a prinde cu ocaua mică • a-și da arama pe față • a trage la măsea • a da cărțile pe față • a-i da bice • a-și lua picioarele la spinare • a-și pune pirostriile • a tăia frunză la câini • a-și pune pofta în cui • a turna gogoși

3. Încercați să descoperiți originea expresiilor din exercițiul anterior și să le identificați pe cele care au caracter „istoric", fiind legate de anumite obiceiuri și situații caracteristice pentru un timp și un loc anume.

4. Citiți expresiile de mai jos:

• a bate câmpii • a călca în strâchini • a face cu ochiul • a-și ieși din pepeni • a lua peste picior

Supuneți expresiile de mai sus unor „teste" pentru a le verifica gradul de stabilitate. Încercați:

A. să înlocuiți unul sau chiar toate cuvintele din care sunt alcătuite;

B. să le modificați caracteristicile gramaticale, trecând substantivele și adjectivele de la singular la plural sau invers, sau trecând verbele la alt timp sau la altă diateză;

C. să introduceți alte cuvinte ca determinanți ai celor care fac parte din expresie;

D. să schimbați ordinea cuvintelor din expresie.

Exemplu: *a fi cu musca pe căciulă — a fi cu bondarul pe pălărie (?) — a fi cu muște pe căciuli (?) — a fi cu altă muscă pe aceeași căciulă (?) — cu musca pe căciulă a fi.*

Dicționar lingvistic

Anacolutul este un fenomen de discontinuitate sintactică tipic pentru exprimarea orală, constând în continuarea unei structuri sintactice prin alta echivalentă ca semnificație, dar incompatibilă ca formă. Anacolutul este o greșeală de exprimare, în care se manifestă slăbirea controlului gramatical în „planificarea" enunțului. Un enunț început cu subiectul „Maria", care ar putea continua: „se teme de câini", alunecă, din neatenție, într-o structură care ar fi trebuit să înceapă cu un complement indirect: [Mariei] „îi e frică de câini". Greșeala e și mai frecventă când există multe intercalări, astfel încât vorbitorul chiar uită cum și-a început fraza: „Maria, la care am fost eu ieri când am ieșit de la lucru cu Elena și era să o găsim acasă, îi e frică de câini."

Frazeologia este 1. ansamblul **unităților frazeologice** (vezi p. 35); ramură a lingvisticii care se ocupă de unitățile frazeologice.

Diferența dintre *locuțiuni* și *expresii* nu e ușor de stabilit: în genere, sunt considerate **locuțiuni** îmbinările foarte stabile și gramaticalizate, în care vorbitorii nu mai percep separat elementele componente (uneori acestea nici nu mai există în limbă în afara locuțiunilor): *a-și aduce aminte* (locuțiune verbală), *de seamă* (locuțiune adjectivală), *din nou* (locuțiune adverbială) etc. **Expresiile** sunt mai puțin fixe și mai transparente: relația dintre componentele lor se poate urmări, fiind adesea și expresivă (*a căuta nod în papură; tobă de carte*), iar când legătura cu originea s-a pierdut și imaginea devine greu, dacă nu imposibil de explicat (*a-și lua inima în dinți, om cu scaun la cap*).

Dicționar lingvistic

Există unele abateri de la regulile gramaticale ale acordului.

Acordul după înțeles apare, de pildă, când este o diferență între sensul și forma unui cuvânt sau ale unei construcții, ca în cazul substantivelor cu sens colectiv și formă de singular. Alături de *Majoritatea a venit* se spune deci și *Majoritatea au venit*. Acordul după înțeles este tolerat de norme și apare destul de frecvent în uz. În exemple de tipul citat există uneori o diferențiere în punerea în relief a informației, acordul cu singularul pune accent pe „cantitate" sau pe forma de organizare, iar acordul cu pluralul atrage atenția asupra indivizilor care compun grupul sau mulțimea. Când sunt indicați și membrii grupării, printr-un atribut al substantivului-subiect, acordul cu pluralul este și mai frecvent și mai ușor acceptat de norme: *Majoritatea elevilor au venit ieri la școală*. În această situație, acordul este produs nu numai de înțeles, ci și de vecinătatea verbului cu un substantiv la plural. Tot un acord după înțeles, dar intolerabil, face ca un verb reflexiv cu sens impersonal (de fapt, pasiv-impersonal), să apară în mod greșit la singular, deși subiectul său gramatical este la plural: *Se dă bani.*

Acordul prin atracție se produce când două forme lingvistice se află în apropiere, poziția lor confundându-se cu cea dintr-un raport sintactic care cere acordul (subiect — predicat, substantiv — atribut adjectival etc.): *Aprobarea unor fonduri speciale pentru investiții se obțin greu.*

5. Încercați, în urma aplicării testelor de la exercițiul anterior, să ierarhizați expresiile în funcție de gradul lor mai ridicat sau mai redus de stabilitate.

MORFOSINTAXĂ: acordul

1. Identificați abaterile de la acordul gramatical din enunțurile de mai jos, stabilind și cauza lor generală: acord după înțeles, acord prin atracție sau ambele. Indicați cazurile în care acestea sunt acceptabile (și chiar preferabile). În celelalte cazuri, corectați enunțurile:

- În ceea ce privesc banii pentru colaborări, trebuie să mai așteptăm.
- De aici a plecat o mașină mică și un autobuz plin cu călători.
- O mulțime de tineri se tem deja de șomaj.
- La cabană au sosit un grup de excursioniști.
- O parte din noi suntem hotărâți să facem ceva.
- Ne-au asigurat că se va lua măsuri rapide pentru îndreptarea situației.
- Fiecare dintre ei își spunea povestea, apoi așteptau.
- În discuția avută s-a putut constata puncte de vedere comune.

2. Exemplele de mai jos cuprind alte abateri de la normele acordului; toate sunt inacceptabile. Corectați-le.

- A dispus începerea unei anchete conduse de consilier.
- Este interzis staționarea în hol.
- Și-a pus rochia ecoseză și pantofii vernili.
- Sunt idei grele de aplicat în practică.
- Până la urmă au înțeles că e o hotărâre pe care trebuie să o ia ei înșăși.
- Oamenilor aceștia totul li se pare normal!
- Datorită sosirii acestei informații surprinzătoare și neașteptată, am contramandat întâlnirea.
- Colegele a căror părinți n-au mai venit pe la noi ne-au scris ieri.
- După o noapte de drum, eram să adorm la volan.

3. Identificați în exemplele de la exercițiul anterior câteva tipuri de realizare defectuoasă a acordului din lista de mai jos:

- dintre adjectivul pronominal de întărire (cu o flexiune complexă, după gen, număr, caz, persoană) și substantivul sau pronumele determinat (greșeală de tipul: *eu însuși*);
- dintre adjectivul pronominal demonstrativ și substantivul determinat, când acesta e la genitiv sau dativ (tipul: *băiatului acela*);
- dintre adjectiv (sau participiu) și substantivul determinat, când acesta este feminin, la genitiv sau dativ singular (tipul: *cazul problemei rezolvată de tine*);
- dintre articolul genitival *al, a, ai, ale* și substantivul determinat de atributul genitival (de tipul: *casa a cărei pereți...*);
- dintre adjectivul invariabil (care deci nu trebuie acordat!) și substantivul determinat (tipul: *funda mova*);
- dintre adverb (totdeauna invariabil) și un substantiv pe care adverbul pare să-l determine (tipul: *lucruri ușoare de făcut*);
- dintre adjectivul nume predicativ într-o construcție verbală impersonală și subiectul acesteia, când e un substantiv echivalent ca sens cu un verb la infinitiv (tipul: *e interzis intrarea*);
- dintre un verb impersonal și subiectul verbului subordonat (tipul: *trebuiam să mergem*).

4. Examinând exemplele și descrierea lor gramaticală de la exercițiile 2 și 3, se pot observa câteva cauze mai generale ale greșelilor de acord. Grupați situațiile deja identificate în funcție de aceste posibile explicații. Apar dezacorduri:

- din cauza presiunii sensului (acordul după înțeles);
- din cauza vecinătății care produce confuzii (acordul prin atracție);
- când anumite cuvinte au o flexiune complicată, cu multe forme diferite după gen, număr, caz, persoană, astfel că sunt greu manevrabile de vorbitorul neatent (care le reduce adesea la o formă unică, invariabilă);
- prin analogie, când forme invariabile sunt confundate cu forme variabile.

LEXIC: neologisme

1. În fragmentele următoare, scrise în secolul al XIX-lea și la începutul secolului al XX-lea, apar mai multe neologisme cu terminația *-ie* sau *-iune*. Arătați, pentru fiecare caz, care este forma literară de astăzi: una dintre cele două sau o a treia, formată cu alt sufix?

a. Încă mai bine li-a mers apoi după *revoluțiune*. (Slavici)

b. Boloboacele golite se rostogolesc hodorogind departe, ca niște ruginite *instituțiuni*. (I. L. Caragiale)

Joan Miró, *Personaj aruncând cu o piatră după o pasăre*

c. Se dusese să ia în *posesiune* jețul lui de mușama în cancelaria poliției. (I. L. Caragiale)

d. O dulce aromeală, foarte naturală după atâtea *emoțiuni*... îi apăsa cu putere brava cerbice. (I. L. Caragiale)

e. 8 August este un răspuns la o *provocațiune*. (Al. Candiano-Popescu)

f. Cel mai ahotnic șade două sau trei luni între gazete, reviste și *publicațiile* nouă a Parisului. (Al. Russo)

Numărul mare de neologisme care apar în română cu variante diferențiate în funcție de terminația *-ie* sau *-iune* se explică prin originea diferită a împrumuturilor. La început, formele în *-ie* au avut ca sursă rusa și germana (și, ca model, forma de nominativ latină în *-io*); formele în *-iune* au ca sursă franceza și italiana (și, ca model, forma de acuzativ latină în *-ionem*). Limba literară și uzul curent au favorizat apoi când unele, când altele din forme. S-a impus fie varianta în *-iune* (*națiune*, în defavoarea lui *nație*), fie, mai des, varianta în *-ie* (*concluzie*, în defavoarea lui *concluziune*). Uneori au rămas în uz ambele forme, specializându-se pentru a exprima sensuri diferite: *rația* (de mâncare) și *rațiunea* (umană). Câteodată au pierdut teren ambele, impunându-se în uz un alt termen sinonim, mai ales cel format de la un verb, cu sufixul *-re* („infinitivul lung"): între *simulațiune* (învechit), *simulație* (specializat juridic) și *simulare*, ultimul este cel mai frecvent.

2. Grupați neologismele de mai jos, după cum:

a. este acceptată doar forma în *-ie*;
b. este acceptată doar forma în *-iune*;
c. sunt acceptate ambele, ca variante libere;
d. sunt acceptate ambele, fiind specializate semantic.

• reacție / reacțiune • porție / porțiune • nație / națiune • poliție / polițiune • operație / operațiune • propoziție / propozițione • conversie / conversiune • poziție / pozițione • senzație / senzațiune

Despre terminația *-țiune* scria, în secolul al XIX-lea, și V. Alecsandri, în *Dicționarul grotesc*: „Această terminare s-a furișat pe nesimțite în convorbirea română și a năvălit mai cu seamă în ziaristică și în elocuența parlamentară. Ea dă graiului o întonare țiuitoare, care produce în urechi o gâdilire nesuferită... În zădar un june țiunist ar căuta să înduioșeze pe îngerul adorării sale, zicându-i cu glas tremurător: Ah! doamnă, *aparițiunea* d-voastră mă aduce într-o *emoțiune*... mă pătrunde de o *senzațiune*... mă pune într-o *confuziune*, cât nu pot să vă fac o *declarațiune* demnă de... etc."

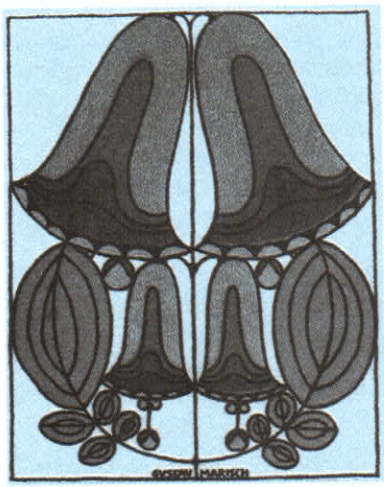

Desen de Gustav Marisch

3. Alegeți definiția potrivită pentru neologismele de mai jos (în genere e vorba de o definiție prin sinonim):

- *inextricabil*: a) complicat, confuz; b) rezistent, solid; c) inacceptabil, imposibil;
- *fastidios*: a) luxos; b) impozant; c) plicticos;
- *condescendență*: a) uimire; b) respect; c) bunăvoință;
- *lucrativ*: a) de producție; b) rentabil; c) harnic;
- *apostilă*: a) ștampilă; b) rezoluție; c) bulină;
- *libertin*: a) destrăbălat; b) liber; c) îndrăzneț;
- *carismatic*: a) hăruit, dăruit, talentat; b) cu influență asupra maselor; c) zâmbitor, surâzător;
- *ambianță*: a) mediu (în care se află cineva sau ceva); b) mediu agreabil, atmosferă plăcută; c) acord, înțelegere;
- *succedaneu*: a) înlocuitor; b) element care urmează altuia; c) rezumat;
- *fortuit*: a) fortificat; b) forțat; c) întâmplător.

4. Marcați accentuarea corectă a cuvintelor: butelie • sacoșă • prevederi • caracter • antic • simbol • trafic • caracter • deja • fenomen • custodie • avarie.

Evaluare
Unitatea 5

Fernand Léger,
Natură moartă cu cheie

50 puncte

1. Scrieți un eseu liber pornind de la un text literar studiat la școală sau citit de voi ca lectură particulară care poate fi încadrat în tema „Confruntări etice și civice". Expuneți-vă punctele de vedere proprii față de ideile exprimate privind această temă în textul ales.

20 puncte

2. Scrieți o cronică, în 10–20 de rânduri, a ultimului film românesc pe care l-ați văzut.

15 puncte

3. Formulați trei argumente sau contraargumente pornind de la ipoteza că ipostaza de cititor este mai pasionantă decât cea de spectator al unui film.

15 puncte

4. Rescrieți pasajul de mai jos în limbaj standard, corectând greșelile de orice tip (ortografice și de punctuație, lexicale, morfologice sau sintactice). Puteți segmenta pasajul în fraze mai scurte, pentru a oferi coerență și coeziune textului.

Având în vedere că în fine s-a convins propietarul că e mai bine cu o bună maneră pentru ca să rămâie prin urmare domnișoara Lucreția Ionescu cu mătușa sa d-na Aneta Ionescu la No. 13 bis, iar d-ra Matilda Popescu cu mama sa d-na Ghioala Popescu să se stabilede la No. 13 simplu, și nu rămâne nici cu imobilul de la No. 12 nenchiriat nemaiavând speranță după sf. Dumitru, deoarece fiind pe sedon de iarnă lumea s-a grăbit și a rămas foarte multe imobile goale, care se vede în fiecare stradă chiar mai la centru peste tot de închiriat. (I. L. Caragiale, *Proces-verbal*)

INDICE

acord după înțeles, 212
acord prin atracție, 212
alegorie, 59
anacolut, 211
antifrază, 198
antiteză, 150
antonime, 178
argumentarea, 132
arhaisme, 90
artă poetică, 8
autor, 8
baladă, 150
bilet, 169
cacofonie, 137
calambur, 34
caracterizarea personajului, 105
câmp lexical, câmp semantic, 95
cititor, 8
coerență, 180
coeziune, 180
coloană sonoră, 206
comparație, 105
comunicarea, 86
comunicarea verbală, 88
comunicare nonverbală, 88
comunicare paraverbală, 88
context lingvistic, 94
corespondență, 168
cronică de film, 165
cuvinte polisemantice, 38
despărțirea în silabe, 136
dialogul, 26
diftong, 178
diminutiv, 138
elemente de versificație, 150
enumerație, 49
epistolă, 175
epitet, 49
epopee, 66
eseu, 198
eseu nestructurat / liber, 174
eseu structurat, 173
estetică, 60
etimologie, 37
etimologie populară, 37
eu liric, 33
eu real, eu ficțional, 119
evocare, 117
factorii comunicării, 87
fantastic, 51
ficțiune, 15
figură de stil, 33
final deschis, 118
formule de inițiere, de menținere, de încheiere a unei conversații, 29, 30
frazeologie, 211
funcțiile limbajului, 124
genuri literare, 9
hiat, 178
hiperbolă, 150
imagine (de film), 206
interpretare, 24
interpretare, 24
interpretare actoricească, 206
inversiune, 8
ironie, 33, 151
laitmotiv, 151
legendă, 71
limbaj cinematografic, 206
limbaj standard, 96
literatură de consum, 58
literatură populară, 61
literatură S.F., 57
memorialistică, 119
metaforă, 143
metonimie, 74
momentele subiectului, 13
monolog, 167
motiv literar, 9
narator, 13
neologisme, 92, 213
norma academică, 134
omonimie, 34
parabolă, 193
parodia, 38, 150
paronimie, 34
persoană narativă, 50
personaj, 13
personificare, 193
perspectivă narativă, 50
pleonasm, 175
poezie ocazională, 193
polemică, 8
portret, 82
povestirea, 126
prefață, 8
prefix, 138
prefixoide, 138
principiile ascultării active, 128
proză rimată, 150
reacții ale cititorului, 32
referat, 84
regie, 164
regionalisme, 90, 139
registre stilistice, 96
relatarea, 126
repetiție, 49
rezumarea, 128
roman documentar, 119
scenariu, 164
schimbarea valorii gramaticale (conversiune), 179
scrisoarea, 157, 170
simbol, 22, 150
sinonime, 96
sintagmă, 35
sonet, 143
stil publicistic, 17
stil științific, 63
sufix, 138
sufixoide, 138
sunet, 143
tablou, 82
tautologie, 176
telegramă, 169
temă, 8
text argumentativ, 208
text descriptiv, 80
text epistolar, 157
text informativ, 24
text jurnalistic, 16
text narativ, 78
text științific, 63
text utilitar, 75
timpul povestit, timpul povestirii, 48
umor, 33, 151
unitate frazeologică, 35, 211
verosimil, 13
viziune despre lume, 151
vocabular de bază, 39

Seria Liceu

ISBN 973-8289-96-3

Preț: 35 700 lei

www.hed.ro

ISBN 973-8289-96-3
9 789738 289